Coperta : ***Miron Hiescu***

stendhal

lucien

leuwen

ROȘU ȘI ALB
ROMAN ★

TRADUCERE ȘI PREFAȚA
DE ȘERBAN CIOCULESCU

19 6 9

EDITURA PENTRU
LITERATURA

prefaţa

Al doilea în ordine*
cronologică din cele trei mari

romane ale lui Steaohal, *Lucim Leuwen* (1834—1835) nu a

izbutit să se impună ta opinia
generală ca o a treia

capodoperă a autorului, alături
de *Le Roage et le Noir* '(1830)

şi de *La Chartreuse de Parmt*
(1839). Dar ce importanţă are

această rămînere în urmă, care
intră, ca să spunem aşa, în

firea lucrurilor ? La fel avea să
se întîmple și cu soarta operei

flaubertiene, în **cadrul** căreia
U&ducation sentimentale n-a

cîştigat pînă **astăzi tot** atîţia
cititori ca *Madame Bovary* şi

Salammbo, deşi **generaţia** naturalistă a preferat-®

categorie. Este drept că, printre
stendhalieni, disputa rămîne

deschisă între *„chartreuse-işil"*
şi *„rouge et noir*-işti", fără să

se fi declarat pînă astăzi, pe
cîte **ştim,** o **a treia** grupare de

fanatici *„letcwenişti"*. Este destul să **amintim că Taine**

recitea *La, Chartreuse de Parme* în fiecare an, ca **să**

descopere de fiecare dată
frumuseţi noi. Dictat în mai

puţin de opt săptămîni,
romasaî este cartea prin

excelenţă a **spontaneităţii**
creatoare, excepţia care

confirmă regula maturației
lente. Un asemenea noroc se

ivește o singură dată, poate, în
cariera scriitoricească.

Lttcien Lewwen a cunoscut o gestaţie mai **lungă, dar** cu

toate acestea insuficientă de a
duce la capăt **istorisirea unei**

dragoste care urma să fie
împlinită într-o a treia **parte a**

romanului, rămasă numai în
state de proiect. Dar înainte de

a-i divulga sfîr- şitttî, să
începem cu geneza acestei

povestiri. Una dintre bunele
prietene ale lui StendhaJ. — si

orin acest epitet înţelegem cete ce i-au rezistat, — anume

doamna Jules Gaulthier,
scriscse un roman sentimental,

Le Lieutenant şi i l-a dat
romancierului ca să-şi spună

cît mai răspicat părerea. Ceea
ce s-a şi grăbit să facă

Stendhal, fără înconjur, cu
francheţi sa uneori brutală. Iată

în ce termeni îi propunea, în

scrisoarea datată 4 mai 1834,
să scrie din nou romanul :

„Am citit Le Lieutenant,
scumpă şi amabila amică. Va

trebui să-l copiezi din nou pe
de-a-ntregul şi să-ţi închipui

că traduci o carte nemţească.
Limbajul, după mine, este

îngrozitor de nobil şi emfatic ;
l-am mîzgălit cu cruzime. Nu

trebuie să fii leneşă ; căci, în
definitiv, nu scrii decît ca sa

scrii: este, pentru dumneata,
un amuzament. Aşadar, să se

pună totul în dialog, tot
sfîrşitul celui de al doilea caiet:

Versailles, Helene, Sophie,
comediile de societate. Toate

acestea, în povestire, sînt
greoaie. Deznodământul este

plat. Olivier are aerul că
vînează milioane ; lucru

admirabil în realitate, pentru că
spectatorul îşi spune : «Voi lua

cina acasă la omul acela» ;
infam la citire. Am indicat alt

dez- nodămînt. După cum
vezi, am fost credincios

convențiilor noastre ; nici o
cruțare pentru amorul

propriu. Trebuie mai puţine

particule nobiliare[1] în nume, fi
să nu-ţi dezignezi personajele

pe numele lor de botez. Oare

1 în text :

Louis: Spui Crozet sau trebuie
să spui așa.

în fiecare capitol trebuie să
ştergi măcar cincizeci de

superlative. Să nu spui

niciodată : «Aprinsa pasiune [1]
a lui Olivier pentru Helene».

Sărmanul romancier trebuie să
încerce să facă să se creadă în

«aprinsa pasiune», dar să n-o

numească niciodată : aceasta
jignește pudoarea.

Gîndeşte-te că la oamenii
bogaţi nu mai există pasiune,

cu excepţia aceleia a vanităţii rănite.

Dacă spui: Pasiunea care-1 mistuiacazi în romanul pentru

fata în casă, tipărit în formatul
in-12 de d. Pigoreau. Dar pen-

tru fetele în casă, le Lieutenant
n-are destule cadavre, răpiri fi

alte lucruri fireşti în romanele
lui taica Pigoreau,

LEUWEN

Elevul eliminat[1] din Şcoala Politehnică.

Af adepta acest titlu. Aceasta
explică prietenia sau legăturd

dintre Olivier şi Edmond.
Caracterul lui Edmond, sau

viitorul academician, este ceea
ce e mai nou în le Lieutenant.

Fondul capitolelor este veridic

[5] ; dar superlativele răposatului domn Des-

Citefte Marianne de Marivaux
fi Quinze-cent-soixante-douze

de d. Merimee, cum se înghite
o doctorie neplăcută, ca să te

le- cuiefti de Phebusul[5]
provincial. Cînd descrii un

bărbat, o femeie, un loc,

gîndeşte-te totdeauna la
cineva, la ceva real.

Sînt plin pînă-n vîrf de le
Lieutenant pe care tocmai l-am

isprăvit. Cum ţi-uş putea
trimite manuscrisul îndărăt ?

Îmi trebuie un prilej. De unde
să-l iau ? Am să caut. Scrie-mi

o scrisoare plină de nume
proprii."

întrerupem aci scrisoarea ; ea
se încheie cu înseninările

melancolice ale consulului
care-şi reluase, fără tragere de

inimă, serviciul, după
întoarcerea din concediu. Ea

este plină de învăţăminte în
privinţa principiilor şi metodei

de lucru stendhalicne.
Regăsim idiosincraziile de

totdeauna ale romancierului, în
fond realist, deşi se declarase

romantic, în polemica
împotriva academicianului

Auger. Nu putea suferi stilul
nobil și emfatic, de aceea

recomanda stăruitor firescul,
simplicitatea. De asemenea

condamna superlativele, mai
ales cînd era vorba de

caracterizarea pasiunilor, sub
cuvînt că acest procedeu ar fi

împotriva pudorii. *Aci* este nevoie să discriminăm. Un

romancier realist, dacă dorește
să pară absent din operă, să se

subordoneze obiectului, tre-
buie să se ferească de epitete şi

să lase pe cititor să deducă din
comportările personajelor,

caracterul fiecăruia şi valoarea
lui morală. Este o condiţie

aşadar a obiectivităţi!, de a descrie şi de a povesti, fără a

judeca ,fără a emite aprecieri,
fie chiar izvo- rîte din dorinţa

romancierului de a-l orienta
mai bine pe cititor. S-a

observat astfel că în *Madame Bovary*, autorul intervine a

singură dată direct în scenă, cu
ocazia comițiilor agricole di»

Yonville l'Abbaye, cînd se
acordă unei bătrâne femei din

popor o medali^ **de** argint
pentru slujirea statornică, la o

singură familie, timp de peste
cincizeci de ani. Flaubert

încheia magistrala descriere a
umilei eroine cu această

reflecţie : *„Anjel naica, în faţa acestor burghezi ghiftuiţi, o*

jumătate de veac de robie". De bună seamă, expresia revoltei

sale împotriva inechităţii
sociale, în orînduirea

capitalistă, era o derogare de la
regalele de strictă obiectivitate

ale romancierului, care se
dorea absenț, afectiv vorbind,

din opera lui. La Stendhal,
motivarea excluderii judecă-

ţilor de valoare cu timbru
subiectiv nu este de

ordinea .ofciectivi- tății, ci de
aceea a pudorii. Romancierul

crede că din pudoare trebuie să
evite superlativele, ca să nu-şi

trădeze participarea la
pasiunile personajelor,

simpatia secretă faţă de unele
(şi invers, repulsia sau

antipatia față de altele). Ori, în
Lucien Leuwen pe care-l

reface pe cont propriu, —
întrucît nu ştim dacă doamna

Gaulthier i-a urmat sfatul şi a
încercat să-şi îmbunătăţească

acea primă versiune, de altfel
pierdută, — *în* al său *Lucien*

Leuwen, paralelismele dintre
croit fictivi, pe de o parte,

autorul şi lumea în care a trăit,
pe de a!ta, sînt pre3 frapante ca

autorul să-şi fi aplicat cu
stricteţe canoanele de

„neparticipare", cum am numit recomandările lui. Repulsie Iui

Stendhal față de **stilul** emfatic
al romancierilor populari se

mai verifică **prin** exagerarea
cu care condamnă ca stil de

roman pentru slujnice, expresia
: *„Pasiunea care-l mistuia"*.

Ultima edîţie a £<îroBsse-ului
nu se sfieşte a da ca exemplu

de epitet chior pentru pasiune,
adjectivul respectivEra vremea

romanelor *da* mare tiraj, care
spre a-şi realiza scopul

comercial, făceau eta'aj de
sentimente mari, adică de

pasiuni „mistuitoare", care
provocau răpiri, crime şi alte

elemente sensaţicmale, pe
gustul publicului doritor de

sensaţii tari. Stetidhal avea dreptate să se ridice contra

acestor ieftine procedee, dar se
înşela în alegerea plelor de

epitete false care ar răni
„pudoarea".

Să reținem însă acest cuvînt,
care stă în centrul esteticei

stendhaliene. Ambii eroi
principali din *Lucien Lettwen,*

loccts- sentul (fost
politehnician, eliminat din

şcoală pentru participare îa manifestaţii publice) cu acest

nume şi adorata lui, doamna de
Chasteller, mai ales aceasta din

urmă, sînt nişte mari pudici. Ea
îşi ascunde sentimentul faţă de

tînărul care s-a îndrăgostit de
ea de la prima vedere, cînd

emoţia 1-a făcut să cadă'de *pe*
ca! : şi-1 ascunde pînă la urmă,

în tot cuprinsul povestirii,
urm'nd să şi-1 dezvăluie în

partea ultimă, a treia din
roman, care a rămas nescrisă-.

Doamna de Chasteller este o
văduvă tînără, aşadar o femeie

liberă. Nu şi-a iubit soţul, mult
mai vîrstnic decît ea. S-ar

putea remărita, de rîndul acesta
cu un tînăr care ar itibi-o ţi pe

care şi ea l-ar iubi, chestiunea
averii şi a naşterii nepunîndu-

se în ochii ei ; fiind foarte
bogată şi de neam, ea mu are

prejudecata căsătoriilor de
convenţie. De altfel, Lucien jiu

este vînător de zestre, cum
pare Olivier al doamnei Gaul-

tbier ; pînă la moartea tatălui
său, bogat bancher, nu-i

lipsește decît particula
nobiliară ca să se poată crede

îndreptăţit a năzui la tnîna
frumoasei doamne Chasteller.

De ce oare reproşează
Stendhal corespondentei sale

aparesţa unei dragoste
interesate, la Olivier ? Probabil

pentru că, în intenţia autoarei,
tînărul era şi el un dezinteresat,

ca viitoarea lui replică, din
Lucien Leitwen. **Se** vede că

romanciera ocazională, dia

neexperienţă, putea stîrni
confuzii la lectură.

0 altă interesantă
recomandare stendhaliană este

aceea de a au povesti prea mult
neîntrerupt, spre a evita

plictisirea esti- terului.
Mijlocul cel mai potrivit de a

întreţine interesul la lectură i
se părea dialogul. Scenele în

societate, la Stendhal, sînt
adevărate scenete dramatice, în

care dialogul viu, scăpărător,
în buna tradiție a comediei

franceze, denotă, la autor, o
vocație teatrală părăsită, dar nu

nefructificată. Este şi partea
cea mai greu de tradus pentru

acele culturi care n-au
cunoscut o viață de societate și

de salon, care n-au cultivat
curtenirea în limbaj,

convențiile riguroase ale
politeții și ale ceremonialelor.

Stendhal a fost şi om de lume,
şi cavaler — de jos şi de pe

cal, cum spunea poetul — şi
diplomat, cunoscînd toate

aspectele politeţii *„fin de regime"*, atît de indispensabil

romancierului care a făcut din
eroină o „legitimistă", adică

partizana Bourbonilor sub
monarhia de „uzurpare" a casei

de Orleans. In paranteză fie
zis, Emile Faguet credea că-l

prinde pe Balzac necunoscător
al aceloraşi medii, pentru că o

ducesă a sa se folosea de
interjecţia „hein ?" Acest „ei?"

— o crimă de lesc-langaj
nobiliar în aprecierea

eminentului critic literar nu ne
mai emoționează astăzi, cînd

moravurile au suferit aceleaşi
revoluţii ca şi societăţile

respective. Stendhal mai
recomanda simplificarea

particulelor, precum şi
folosirea numelor în locul

prenumelor. El însă îl punea pe
Lucien să-i zică mintal, cînd se

gîndea la doamna de
Chasteller, pe numele ei cel

mic : Bathilde. Limbajul
pasional, sub forma

monologului interior, nu
cunoaşte între iubit şi iubită

decît prenumele. Nu cumva
Stendhal insinuiază **că** doamna

Gaulthier şi-ar trăda o
intimitate faţă de amicul lor

comun Crozet, dacă i-ar spune
„Louis" ? Astăzi cînd tinerii se

tutuiesc din ziua cînd s-au
cunoscut, un asemenea prepus

ar fi de neconceput. Lipsit de
orice prejudecăţi etice, cînd se

fanda în lume și făcea pe
cinicul, Stendhal era în, fond

un pudic şi un timid. Lucien îi
seamănă sub acest raport, iar

cavalerismul său, atît în
dragoste, cît şi în chestiunile

de serviciu, ca şef de cabinet,
sînt „spaniolisme" ca acela al

Elisabethei Gagnon, mătuşa
autorului, de la care a păstrat

lecţia rigorismului etic absolut.
Legăturile lui înainte de

căsătoria finală cu Bathilde
sînt în roman comandate de

tatăl său, ca să-l vindece de
marea lui pasiune pentru

doamna de Chasteller. Numai
astfel îl vedem acceptînd să-i

fie date cu sila cînd o balerină,
cînd o femeie de lume, ca

doamna Grandet, din care
Leuwen-tatăl făgăduise să facă

nevasta unui ministru. Treacă-
meargă balerina, a cărei cedare

tarifară nu l-a supărat pe
Lucien Leuwen, dar cînd află

că doamna Grandet nu i s-a dat
din dragoste, ci pe baza unei

convenţii de promovare
politică a soţului, tînărul

cavaler rupe brusc, pentru că
se simte adînc jignit că a fost

„rulat". Există aşadar o
întreagă cazuistică pasională

la" eroul stendhalian de pură

esență morală, cum este
Lucien Leuwen.

Unul dintre titlurile romanului,
în stare de proiect,/a fost *te*

Rouge et le Blanc, ca o replică
la *le Rouge et le Noir*. Autorul

a explicat singur, în notele din
stufosul dosar al operei manu-

scrise : „*Roşu. şi Alb* (titlu al cărţii), sau *Albastru şi Alb,* ca

să amintească pe *le Rouge et le*

Noir şi să ofere o frază[1]
ziariştilor. *Roşu,* republicanul

Lţţcien, *Alb,* tînăra regalistă de Chasteller." Lucien era aşadar

republican prin vocaţie, ca şi
Stendhal, în care familia, a

recunoscut cu oroare că ouase
un pui de rață în locul unuia de

găină. A fost exclus din Şcoala
Politehnică, pentru că luase

parte ostentativ, în uniformă, la
funeraliile generalului La-

marque, prilejul unor mari
manifestații populare în zilele

de 5 şi 6 iunie 1832. Romanul
se situiază aşadar în plină

actualitate. El dezvăluie
sentimentele politice ale

romancierului față de regim,
pe tot întinsul ierarhiei sociale,

de la şeful pînă la baza execu-
tivei. Regele este un afacerist,

care joacă la Bursă, primeşte
„ponturile" ca să cîştige la

sigur, negociază cu concurenţii
eventuali, oferindu-le

compensaţii ca să se retragă de
la jocul respectiv, invită la

masă oamenii de finanţe, îi
sondează cu şiretenie, le pipăie

rezistenţa morală şi pleacă de
la premiza că toţi oamenii

Armata, în care Lucien face
primii săi paşi în viaţă, îl insta-

lează pe Lucien pentru câtva
vreme în oraşul Nancy.

Stendhal n-a cunoscut acest
centru decît în treacăt şi astfel

fundalul său nu are pregnanţa
vieţii provinciale din romanele

balzaciene, însuşi executorul
testamentar al romancierului a

notat că „*tot ce spune autorul despre fortificaţiile,*

construcţiile, străzile şi
fizionomia oraşului Nancy, nn-

s decît o înşirare de lucruri contrare adevărului ; El avea

nevoie de un tîrg ponosit, ca
apariţia „îngerească" a

doamnei de Chasteller să-i
apară lui Lucien ca o traumă

mîtituitoare. Primul efect a fost
însă o cădere de pe calul pe

care se simţise pînă atunci
stăpîn, ca un cavalerist

superior ofițerului de dragoni
care scrisese în *Şonvenirs*

d'Ego- tisme : ,4-) fost ofiţer
de cavalerie, (...) mi-am

petrecut viața cazîrtd de pe cal..."

Misterioasei doamne de
Chasteller, de care se

îndrăgostește Lucien prin
romanticul „coup de foudre",

ca în ***Romeo şt fuliela,*** i-a
servit ca model inaccesibila

Metilde din Milano. într-un.
loc din manuscris, autorul a

notat: ***Pentru mine-: Nu eşti***
decît un naturalist: nu alegi

modelele, ci iei mereu pentru

iubire [8] pe Metilde şi pe Dominique

Să se observe că Stendhal
socotea inspirația

romancierului din propria lui
viaţă ca, un procedeu

naturalist. Acest termen n-are
semnificaţia anticipativă a

şcolii literare, care n-avea să se
ivească decît peste trei decenii,

ci pe aceea de „zugrăvire după
natură", în care eroii își au

modelele în viață. Lui Stendhal
nu-i lipsește facultatea

creatoare epică : invenţia,
ficţiunea. Psihologul adînc se

sonda însă pe el însuşi ca să-şi zugrăvească ttouî, un timid ca

şi dînsul. ***„Aveam** un*
temperament de foc p

timiditatea ***descrisă*** *de* ***Cabams",*** scria Stendhal în

autoportretul săa din ***Henri Brulard.*** Sau, în acelaşi loc :

„Am simţit în pri*vinţa aceasta*[3]
aidoma toate simptomele

temperamentului me*lancolic*
descris *de* ***Cabanis".*** Şi mai

departe : *„Starea* ***mea de*** *viată,*
obişnuita a fost ***aceea de***

amant *nefericit (...) Cu toate acelea.* [8] *şi cu* ***mai multe***

altele, am fost *mereu un copil ;*
de

Paralelismul moral dintre
Lucien Leuwen şi autorul său

nu trebuie dus pînă la capăt.
Lucien este așa cum s-ar fi

dorit Henri Beyle : fiul iubit al
unor părinţi bogaţi, simţind din

plin gingășiile dragostei
materne de care a fost prea

curînd înţărcat, descoperind în
tatăl său aceeiași iubire, însă

viril stăpînită şi beneficiind, fie
chiar la capătul unor peripeţii

îndelungate, de răsplata marei
pasiuni împărtăşite de femeia

„ideală". Lucien este un „suflet sensibil", pasionat, absolutist

in dragoste, dăruindu-se întreg
unei imagini ideale, în jurul

căreia „cristalizează", ca
Stendhal în *De l'amour,*

divinizîndu-şi iubita. El o
iubeşte pe doamna de

Chasteller aşa cum a iubit-o
Stendhal pe Metilde, într-un

delir al simţirii şi al ima-
ginaţiei, nemaivăzînd-o în

lume decît . pe ea, ca marii
eroi romantici. Ostaşul nu mai

visează însă împliniri de fapte
glorioase, pentru că era

napoleoniană a trecut şi a fost
înlocuită de aceea a viţelului

de aur. Cuvîntul de ordine al monarhiei orleaniste a fost

enunţat cu cinism de un şef de
guvern, prin formula magică :

„Imbogățiți-vă". Politica
marilor principii Ji- bertare și

egalitare este ac.um dominată
de bancă şi de bursă. Lucien

dispreţuieşte averea şi pe cei
ce aleargă după ea, el nu

vînează zestrea doamnei de
Chasteller, în fond o piedică la

realizarea visului său
matrimonial. Intre cei doi care

se iubesc nu contează
deosebirea de ordin bănesc, ci

mai ales antagonismele de
clasă şi de castă. Doamna de

Chasteller reprezintă nobi-
limea legitimistă, foburgul

Saint-Germain, tatăl ei face
parte din Consiliul privat al

monarhului în surghiun, care
arborează crinul Bourbonilor.

Lucien poartă uniforma
monarhiei uzurpatoare, iar cu o

dureroasă sfişiere lăuntrică
nutreşte sentimente

republicane, servește cu
dezgust un stăpîn lacom și

venal, şi adoră o aristocrată
mîndră şi castă. Dacă printr-o

fericită conjuncţie astrală zodia
iubirii ideale ar favoriza pe cei

doi îndrăgostiţi, mediul social,
familia, prejudecăţile şi chiar

propriile lor temperamente le stau în calea fericirii. *Lucien*

Leuwen este romanul iubirii
împărtăşite, dar contrariate, pe

cît de irezistibilă, pe atît de
irealizabilă. Ca într-un joc de-a

baba oarba, iubiţii se leagă şi

se dezleagă la ochi, se caută şi
se întîlnesc

ca să se piardă iarăşi, lăsînd în sufletele nesăţioase de ideal ale celor doi tineri o drojdie de neîncredere reciprocă,, de amărăciune şi descurajare. Şi totuşi, iubirea rămîne un izvor nesecat de speranţă, de iluzie şi de visare, şi un zăgaz împotriva asalturilor brutale ale amărăciunii şi intereselor materiale. Pe un fundal social negru, cu lupte electorale necorecte, în care Lucien, ca şef de cabinet al ministrului de interne, este chemat să joace un rol ce-i repugnă, cu apetituri materiale brutale, cu manopere la nevoie feroce, ca vărsările de sînge muncitoresc, cu prilejul unei greve, se profilează însă perechea Lucien-Ba- thilde, înzestrată cu aceeaşi candoare morală, profund reconfortantă, menită parcă să răscumpere păcatele unei lumi care se scufundă în propriu-i zmîrc.

Lucien Leuwen oferă astfel contrastul încîntător dintre societatea monarhiei burgheze, privită cu necruţătoare luciditate de sociolog, psiholog şi clinician, şi perechea necontaminată de lepra afaceristă, care se zbate să ajungă la limanul mîntuitor, discret călăuzită de autor. Acesta s-a împărţit în roman, dacă se poate spune, pe din două, scindîndu-şi inteligenţa şi simţirea ca să le împrumute celor doi Leuwen, tată şi fiu. înţelegerea de viaţă "ţi cunoaşterea oamenilor, ambele suverane, le-a trecut tatălui, care este bancher, dar se ruinează pînă la urmă, ca un epicureu superior şi un diletant în ale politicii, în care se joacă însă cu succes, alegîndu-se deputat, alcătuindu-şi o mică grupare, făcînd opoziţie guvernului, lăsîndu-se curtat de suveran, răsturnînd un cabinet, făcînd miniştri şi — din dragoste pentru nevastă-sa, încercînd prin toate mijloacele să aline suferinţele din dragoste ale lui Lucien.

---

mai puţine „de-uri" *(moins de* de).

1 In text : „La passion briliante".

1 O formulă, o expresie.

în intuiţiile de viaţă, în vorbele de duh, paradoxele şi butadele lui Leuwen-tatăl, inimă de aur, dar inteligenţă dezabu- zată pînă la cinism, recunoaştem faţada lui Stendhal, aşa cum l-au cunoscut contemporanii, Merimee, Sainte-Beuve, George Sand şi alţii, pe omul exterior, care-şi ascundea sufletul ulcerat prin. atitudini buimăcitoare, prin parada neruşinării verbale. Iar iui Lucien, Stendhal i-a hărăzit „floarea albastră" a visului, năzuinţa curăţeniei morale, spaniolismul Elisabethei Gagnon, capacitatea de iubire şi de dăruire integrală, sensibilitatea muzicală, elanurile irepresibile ale tinereţii. Romancierul îşi scria cartea cu inteligenţa matură a bărbatului trecut de cincizeci de ani, -care trăise în pasul vremii o revoluţie, epopeea napoleo-niană, restauraţia, „cele trei glorioase", monarhia ghelirurilor băneşti, înţelegîndu-le tuturor zădărnicia, dar şi cu inima impe- nitentă care, bătînd nemărturisit în adolescenţă, cunoscînd puţine şi neglorioase victorii şi mai multe înfrîngeri, rămăsese tot atît de juvenilă. Tematic, opera este la tot pasul pîndită de primejdiile inerente romantismului, în a cărui desuetă arie se înscrie, ca să-i scape pînă la urmă prin beneficiul genialităţii creatoare. Contemporan cu romancieri populari, care nu se dădeau îndărăt de la nici un îndoielnic procedeu, cum este urzirea tenebroaselor capcane, Stendhal născoceşte simulacrul unei naşteri clandestine de către doamna de Chasteller, în prezenţa tăinuită a lui Lucien, ca astfel cei interesaţi^să zădărnicească împlinirea firească a dragostei lor. Să nu se spună că romancierul n-avea darul invenţiei ! Şi cu toată ieftinătatea procedeului sîntem prinşi în vîrtejul marii roţi de sensaţie a bîlciului şi aşteptăm, cu sufletul la gură, ca nişte simpli cititori ageamii, dejucarea urzelii întunecoase, lămurirea neînţelegerii dintre cei doi preacuraţi soli ai iubirii şi aterizarea norocoasă a perechii simpatice pe pajiştea de rai adamic al conjugiului.

Lucien Leuwen săvîrşeşte miracolul întineririi convenţiilor, sau mai bine zis, al reabilitării lor. Acelaşi autor care se dedublase în energicul plebeu Julien Sorel, neîmpiedicat în scrupule şi care avea să-i găsească replica în incredibilu-i dublet feminin, *Lamiel,* fire de haiducă, nu se sfia să-şi trădeze indirect, în eroii săi de pe celălalt versant al vieţii morale, capacitatea enormă de visare, de acea visare care înfrumuseţează universul cu oameni curaţi. Lucien şi Bathilde sînt astfel de exemplare salvate de la diluviul vieţii sociale, pe arca fermecată a imaginaţiei etice. Iată cum pe firul de sînge al inimii, bătînd în ritm adolescentin, dezamăgitul romancier încerca să aducă un corectiv bilanţului falimentar al inteligenţei prea lucide.

Datu-şi-a seama că a realizat încă o dată năzuinţa tînărulul de douăzeci de ani, de a scrie o capodoperă ? Se pare că nu La capătul lucrului său, după două sute de zile de scris în interval de zece luni, el însemna pe marginea manuscrisului ; *„Dacă aceasta nu preţuieşte nimic, voi fi pierdut un an de muncă; era mai bine să scriu* Memoriile *lui Dominioue". la-* trerupîndu-şi lucrul, Stendhal părăseşte[v] planul înjghebat, — acel episod dipiomatico-erotic plasat la Rorna, înaintea dezno- dămîntului norocos, — ,şi se apucă să scrie febril la o altă operă, cu totul autobiografică, la *Henri Bruhird,* o altă *„bou- teille â la mer",* pe a cărei soartă miraculoasă nu ţi-a putut-o închipui. Acea-stă lucrare, şi ea întreruptă, avea să ajungă cartea de căpătîi a unui rînd de entuziaşti, care au văzut într-însa opera capitală a scriitorului. Aşa s-a născut *beyUsmkl,* acel cult pentru om *(Henri Beyle)* şi mărturiile lui directe : *Souvenirs d'egcţtisme, Henri Brulard, Journal, Correspondjnce.* Paralel, subsistă admiraţia-faţă de opera de imaginaţie a iui Stendhal, iar preţuitorii acesteia sînt numiţi sau îşi zic sten- dhalieni. Delimitarea este categorică şi nu prea. Categorică, pentru că opune în axiologia estetică ireductibilele poziţii ale subiectivităţii şi obiectivităţii. Şi nu prea, spuneam, în măsura în care chiar în operele de imaginaţie, scumpe stendhalienilor, *ci Armance, Le Rouge et le Noir, Lucien Leuwen, Cbartreuse de Parme, Lamiel,* autorul se proiectează, cu sau fără voie, într-un personaj sau se dumică în mai multe, ca într-o profană cuminecătură. Aşadar, în marile sau în micile lui romane, Stendhal este prezeqt ca şi Beyle în jurnalele lui. Diferenţa constă numai în ceea ce am numit faţada. Scriitor cu obrăzar mobil, romancierul nu şi 1-a putut fixa ca pe o „mască de fier", ca să ne rămînă impenetrabil. Aderentă la fizionomia lui morală, masca lui Stendhal ne îngăduie să simţim, în alterările ei succesive, ritmul pasional al inimii lui Henri Beyle, tot atît de sensibilă la vîrsta de cincizeci „şi ceva" de ani ca atunci cîad bătea, „criminal", pentru mama lui, în pieptul copilului.

Uiţi alt joc de-a baba oarba decît pasiunea contrariată a celor doi eroi din *Lucien Leuwen,* este gîlceava dintre inteligenţă ţi sensibilitate, care animează dialectic fiecare din operele lui Stendhal. Acesta este secretul marei lui biruinţi literare, care i-a întrecut aşteptările : de a fi citit nu numai în 1880 şi 1900 sau 19J5, ci pînă la răcirea planetei noastre, cînd se va pune capăt, din păcate, neîmpăcatului" antagonism.
ŞERBAN CIOCULESCU

TABEL CRONOLOGIC!

1783 Se naşte la Grenoble (departamentul Isere, în Franţa), la 23 ianuarie, Maric-Henri, „fiu legitim al nobilului Cherubin-Joseph Beyle, avocat la Parlament şi al doamnei Caroline-Adelaide- Henriette Gagnon" (după menţiunea din actul de botez, de a doua zi).

1789 Iubire bolnăvicioasă pentru mama lui, Henriette.

1790 De la moartea mamei lui, dintre naştere Ja treizeci de ani, începe „viaţa morală" a lui Henrii. Creşte sub îngrijirea severă a surorii materne, mătuşa Seraphie, pe caire o detestă, ca şi pe tatăl său,. suspectîndu4 de relaţii intima ou cumnata lui. Iubeşte pe tatăl mamei sale, medicul Henri Gagnon, iun bătrîn voltairian, ţpurtînd perucă rotundă pudrată, cu trei rînduri de bucle, pe fiul acestuia, epicureul Romain Gagnon şi admiră pe :sora bunicului său, Elisa- beth Gagnon, fată băitrînă, pentru că avea un „suflet spaniol", cultul onoarei şi nobleţe morală. Mai apropiat de sora lui, Pauline, decî't de .cealaltă, Zenai'de, „pîrîtoare".

1792—1794 Preceptorul său, abatele Kaillane, îi inspiră dezgustul față de religie şi oroarea față de ■tirania spirituală. Se bucură de condamnarea şi executarea regelui Ludovic al XVIII-lea, spre scandalul familiei sale, tatăl fiind un „ultra", suspect ca monarhist.

1796—1799 Intense studii matematice, în speranța de a fi primit la ficole polytechnique din Paris. La absolvirea Şcolii Centrale din Grenoble, premiul îatîi la matematici. Soseşte la Paris la 10 noiembrie *1799,* curmd după lovitura lui Napoleon Bonaparte de la 18 bminar. Spre surprinderea influentuflui său văr, mai târziu contele Pierre Diaru, din anturajul viitorului împărat, nu se prezintă la examenul de admitere la Politehnică ei optează pentru cariera armelor.

[1800 Numit în mai sublocotenent în regimentul *6* de ■dragorii, ia parte la victoria de Ia Marengo (14 iuinie). Prim variat itinerar italiian : Milano, ârasu'lele Boromee, Laveno, lacul Como, Vairese, Romanego, Mozembano.

1801 Castel-Eranco-Verona, apoi viață de garnizoană da Milano, Bergamo, Cremona, Breseia, Savi- gliano, Bra, Cassano, Pavia, Voghera, Alexandria, în Piemont, Asti; Bra, Saluzzo.

1802 Concediu la Grenoble şi Paris, urmat de demisia din armată.

>2803—18C6 Frecventează teatrul, descoperă pe Sha-kespcare, nutreşte mari ambiții literare, în dra-maturgie. Vede îrat'îia oară la Milano pe Aaigela Pietregraa (1804). Din august 1805 pînă în

mai 1806 însoţeşte pe actriţa Melanic Guilbert (în *Jurnalul* său, Louason) la Marsilia, unde ea sa angajează 4a teatrul oraşului, iar el se face contabil în băcănia lui Chaillas Meunier (placă aşezată în 1916 pe casa din rue Venture, 14, cu discreta inscripţie : *„în 1805 fi 1806 IStendhall înainte de a scrie* /La Chartreuse de Parmie/ *trai citeva luni în această casa').* în toamnă, ia parte la campania din Prusia (victoria de la lena, la 14 octombrie), 'iar în noiemforie-decem- brie activează cu deosebit zel ca intendent al ■domeniilor lui Napoleon în B^unschweig.

1807—1809 Ca adjunct lla Comisariatul Războaielor, ■notează în *Jurnalul* său i'tinertariile germano-austriace şi participarea la campania de la Viena.

18-1G la Paris, ca auditor k Consiliul de Stat, inspector al mobilierului Coroanei, director al Biroului Olandei la Lista civilă.

1811 în concediu, pe care-1 petrece în Franţa, Elveţia şi Italia, — Milan, Florenţa, Roma, Pompei, Napoii, Ancona, Varese, Laveno, insulele Bo- romee, Palanza, Brera, iar Milano şi Paris (no- iembrie-decembrie). Legături fără .sentiment; lla Paris cu Angeline Bereyter, cîotăireaţă la Opera bufă, pe care o pliimbă în cabrioleta lui, iar lla Milano cu focoasa şi nestatornica Angelina Pietragrua.

1812 Intendent în timpul campaniei din Rusia : Smo- îerask, Moscova, Orcha, Minsk, Witepsk, Mobi-

loff.

1811 Intendent la Zâgăn (astăzi în Polonia), ap01 în concediu (Milano, Brera, Monza, Como, Monticello, Veneţia, Napoli, Roma).

1812 Om de lume şi de litere, publică sub pseudonimul Louis-Alexandre-Cesar Bombat, prima lui carte : *Lettres ecrites de Vienne en Autriche sur le celebre Haydn, suivies d'une Vie de Mozart, et de considerations sur Metastase et sur Vetat present de la musique en France et en Italie.* Cartea, acuzată de plagiat, e revendicată de scriitorul rqjlanez Giuseppe Carpani, autor de •studii haydiene. La întoarcerea 'lui Napoleon, prietena lui, Angelina (Gina) Bereyter, îl opreşte de a-i iurma pe împărat.

1815—1816 După demiterea din armată, se stabileşte ia Milano, oraşul de predilecţie pe care 1-a iubit încă din mai 1800, unde, spunea el, în Sou- venirs d'egotisme: „Acolo am găsit cele mai mari plăceri şi cele mai mari dureri, acolo mai ales, ceea ce face patria, am găsit primele plăceri. Acolo doresc să-mi petrec bătrîheţea şi să mor." Călătorii prin Franţa, Italia, Bavaria.

1817 Publică *Histoire de la peinture en Italie,* la Paris, (P. Didot l'aîne), in două volume, semnată cu iniţialele M.B.A.A., lucrare începută înainte de campania din Rusia, grijuliu recopiată, zicea autorul, de 17 ori, dar în mare parte debitoare unui alt autor italian, Lanzi. In acelaşi an : *Rome, Naples et Florence, en 1817,* par M. de Stendhal *(officier de Cavalerie, Paris, Delaunier et Pelicier).* Numeroase itinerarii italiene. în iu- nie-iulie, Paris şi Londra, unde această carte, în anul următor, va apărea în versiune engleză.

1818—1821 Ani de intensă viaţă muzicală, erotică şi sentimentală. După ruptura cu facila Angelina Pietragrua, se îndrăgosteşte la nebunie de Methilda Viscontini, soţia despărţită de generalul Jean

Dambowski şi prietena poetului Ugo Fos- co'lo ; ea îl ţine departe. La 20 iunie 1819, moartea tatălui său îi stîrneşte speranţa vană a unei moşteniri considerabile. în timp ce poliţia austriacă îl bănuieşte de legături ou *carbonari,* aceştia îl suspectează a fi în slujba aceleia. La 5 mai 1821 moartea idolului său, Napoleon, pe care 1-a adorat totdeauna. Părăseşte oraşul în iunie, după ce îşi ia rămas-bun pentru totdeauna de la neînduplecata „Methilde". Se stabileşte la Paris. An greu, cu obsesia stăruitoare a sinuciderii. îşi face epitaful italienesc : *Qui giace / Arrigo Beyle Milanese / Visse, scrisse, amb / Quest anima / Adorava / Cimarosa, Mozart e Shakespeare.*

1822 Apare la Paris, în două volume, *De Vamour,* semnată *„par l'au-teur de l'histoire de la Peinture en Italic, et des Vies de Haydn, Mozart, et Me- tastase".* Conţine celebra .teorie a cristalizării şi e dominată de amintirea neştearsă a Methdldei. îşi scrib singur un prim articol necrolog.

1823 Apare la Paris manifestul romantic *Racine et Shakespeare* par M. de Stendhal, la librarii Bos- sange pere, Delaunay şi Mongie.

1824 Melomanul publică la Paris *Vie de Rossini.*

1825 Apare partea a doua a manifestului său -în favoarea romantismului : Racine et Shakespeare, No 11 ou Reponse au manifeste contre le Ro-

mantisme, prononce par M. Auger dans ane seance solennelle de VInstitut. Moare Methilde, femeia pe care a iubit-o mai mult într-o viaţă bogată în iubiri şi aventuri amoroase. „O *prefer moartă decît necredincioasă",* spuse la aflarea acestei ştiri.

1826 Călătorii în Anglia (Londra) şi în Italia (San Remo, Roma).

1827 Publică la librarul ţJrbain Casei, în trei volumaşe, întîiul său roman, *Ar nume e ou quelques scenes d'un salon de Paris en 1827,* fără semnătură. O scrisoare mai tîrzie către Prosper Meri mee avea să explice misterul sinuciderii eroului din. romanul fără succes, rămas nereeditat pînă în 1853.

1829 Apar la Paris, în două volume, la librarul De- launay, Promenades dans Rome, despre care s-a spus „cea mai bună, cea mai completă şi cea mai spirituală dintre cărţile despre Roma".

1830 Zilele revoluţionare, din iulie, şi revederea drapelului tricolor îl umplu de bucurie. în *Gazette Litteraire* din Paris, anul I, tomul I, 1830, apar fragmente din *Le Rouge et le Noir,* cu subtitlul *Cbrottique de 1830.* Metternich îi refuză *m* septembrie *exequatuorul* la numirea sa ca consul Ia Trieste.

1831 Apare [1]*Le Rouge et le Noir, Chronique du XlX-e siecle,* par M. de Stendhal, m două volume, 1a Paris, A. Lerasseur, Libraire, Paiais- Royal. în acelaşi an, a doua ediţie, în şase vo~

lame, la acelaşi librar. Consul îa Civica-Veccbia, oraş papal, lingă Roma.

1832 Ediţia a treiia din Le Rouge et le Noir, îa Bruxelles, în trei volume. Scrie Souvenirs d'Egotisme {•care apare în 1892) cu aceste raiduri, eevsk- îoare : „Stnt obişnuit să par contrariul a ceea ce sinţ. Privesc şi am privit todeauna lucrările mele ca nişte bilete de loterie. Nu preţuiesc decît a fi retipărit în 1900."

1833 Primind de la o cunoscută, doamna Gauthier, mânu si ul u i o nan, *Le Lieutenant*, ca să-şi dea avizul, Stendhal îi sugeră să- scrie clin nou cartea cu titlul: *Leuwen ou Veleve cbasse de tecole Polytechnique,* ca în anii următori să se înhame el însuşi la acest proiect.

1835 într-un testament, datat .Roma, 17 februarie 1835, lasă surorii sale preferate, PauEne Perier-Lagrange, manuscrisul în 5—6 caiete legate, al romanului ou titlul *Lucien Leuwen* sau *l'Amarante et le Noir.* începe să redacteze autobiografia sa cu titlul *Vie de Henri Brulard* (apărută în 1890) şi scrie pe nisip, cu bastonul, pe un drum singuratic, deasupra lăcuit» Alhano, numele iubitelor lui, de la actriţa Virginie Cubly, pe care a iubit-o fiind copil şi pînă la Giulia Rinieri dei Rocchi.

1§36—1838 Concediu aprobat de Thiers. Scrie *Vie de Napoleon,* din noiembrie 1836 pînă în iunie 1837. Călătoriile în Franţa, din aprilie pînă în. septembrie 1837, îi servesc ca material pentru excelentele *Memoires d'un touriste, par Pauteur de Rouge et Noir,* în două volume, la editorul

parizian Ambroise Dupont, 1838. Alte călătorii în Anglia.

1839 îşi reia în iunie 'serviciul ia Civita-Vecchia. Scrie romanul *Lamiel* (apărut în 1889). Apare ia acelaşi editor *La Chartreuse de Parme,* în două volume, iar la editorul Dumont povestirea *l'Abbesse de Castro.*

1840 Balzac publică în periodicul său *La Revue pa~ risienne* un lung şi foarte călduros articol despre *La Chartreuse de Parme,* nu fără unele rezerve de ordin... stilistic. Foarte mişcat de acest gest din partea celui mai ilustru romancier contemporan, Stendhal interfoliază numeroase corecturi, dînd curs acestor observaţii critice.

1841 în toamnă, nou concediu, după un prim atac de apoplexie.

1842 Cade lovit de apoplexie, în seara zilei de 22 martie, la poarta Ministerului Afacerilor Externe, este ridicat şi dus la hotelul din rue Neuve-des- Petits-Champs, numărul 78, unde moare după cîteva ceasuri. Este îngropat la cimitirul Mont- martre, unde *,,ses amis de 1892"* i-au restaurat monumentul funerar, cu portretul medalion în profil de David d'Angers şi cu inscripţia pe care şi-o dorise, din 1821, în italieneşte.

185) Vărul şi eAssaporul său testamentar, Romain Colomb, îi p-jblică printre alte *Nouvelles ine- dıtes,* în 1S55, li Mirhel Levy, — unde avea să-i editeze opera completă, — o primă formă a romanului *Lucien Leuwen,* de fapt episodul cu titlul *Le Chasseur vert.*

1901 Compatriotul nostru craiovean, Jean de Mitty (Dumitru Golfineanu), după ee a dat la iveală din Stendhal *(Oeuvres Posthumes) Napoleon,* Paris, fiditions de la Revue Blanche, 1897, publică în 1901, la aceeaşi editură *Lucien Leuwen,* după manuscrisele originale — lucrare meritorie dar incompletă.

1926—1927 întîia ediţie critică integrală a romanului *Lucien Leuwen* este datorită lui Henri Debraye, la Librairie Ancienne Honore Champion.

ş. C.

NOTA

/. Romanul Lucien Leuwen, conceput iniţial sub forma unei ample lucrări în trei părţi, a rămas neter- minat, Stendhal fiind solicitat în anul 1836 de o altă lucrare, cu caracter autobiografic La vie de Henri Brulard (Viaţa lui Henri Brulard).

Pînă la acea dată, Stendhal izbutise să revadă numai primele 17 capitole ale romanului şi nu se fixase nici asupra titlului, oscilînd între : Leuwen, L'Orange de Malte, Le Telegraphe, Lucien Leuwen, L'Amarame et le Noir, Les Bois de Premol, Le Chasseur Vert, Le Rouge et le Blanc, *(respectiv* Leuwen, Portocala de Malta, Telegraful, Lucien Leuwen, Amarant şi Negru, Pădurile de la Premol, Vînătorul Verde, Roşu şi Alb).

în 1855, Romain Colomb, vărul lui Stendhal, publică capitolele revăzute de autor, sub titlul de Le Chasseur Vert.

în anul 1894 apare pentru prima dată opera aproape integrală sub îngrijirea lui Jean de Mitty, ţurtind titlul de Lucien Leuwen.

Abia în 1927 apare prima ediţie ştiinţifică şi adnotată de Henry Debraye, intitulată Le Rouge et le Blanc.

în sfîrşit, în 1929, apare o nouă edi(ie, sub titlul de Lucien Leuwen prin grija lui Henri Martineau, care o însoţeşte cu ample explicaţii privind geneza şi elaborarea lucrării.

II. Volumul de faţă foloseşte ca text de bază ediţia în două volume, apărută la Paris, în 1934, la Gal- limard, sub titlul: Lucien Leuwen — Le Rouge et la Blanc.

PARTEA ÎNTÎI

p r e f a ţ a ;

A fost odată un om care suferea de friguri şi luase chinină. Ţinea încă paharul în mînă şi se strîmba din pricina gustului ei amar ; se privi în oglindă şi se văzu palid, ba chiar verzui. Puse in grabă paharul jos şi se repezi asupra oglinzii, s-o. sfărîme.

Aceasta va fi, poate, soarta volumelor următoart. Din nefericire, ele nu povestesc o acţiune petrecută cu o sută de ani în urmă, personajele sînt contemporane | trăiau, pare-mi-se, mai acurh doi sau trei ani.

E de vină autorul dacă unii sînt legitimişti[1] hota- rîţi, iar alţii vorbesc ca nişte republicani ? Se va găsi vinovat autorul că este totodată legitimist şi republican ?

La drept vorbind, fiindcă e silit să facă o mărturisire atît de serioasă, temîndu-se de lucruri *şi* mai rele, autorul ar fi disperat să trăiască sub regimul de la

New York Preferă să facă curte domnului Guizot [2]*decît cizmarului său. In secolul al XlX-lea democraţia aduce cu sine, negreşit, in literatură domnia oamenilor mediocri, cu judecată, mărginiţi şi* banali, *litera- liceşte vorbind.*

---

1 Nume dat. In Franţa, adepţilor dinastiei monarhice „legitime" a Burbonilor, detronată în 1830 în favoarea ramurei d'Orleans ; baza socială a legitim iştilor erau marii latifundiari aristocraţi şi clerul **îaalt.** locotenent-general al regatului, iar la 7 august acelaşi an, este ţMWclaniat rege, după o prealaiilă revizuire a Chartei. Domneşte ţjînă în 1848.

2 *Guizot, Franţois* (17.87—1874), istoric şi om de stat francez ; conduce între 1830 şi 1848, politica internă şi externă a Franţa ;

C a p i t o l u l   I

Lucien Leuwen fusese dat afară de la Şcoala politehnică [1] pentru că ieşise să se plimbe la o vreme nepotrivită, într-o zi oînd era consemnat, ca şi toţi colegii săi: era în vremea uneia din vestitele zile,, din iunie, aprilie sau februarie 1832 ori 34 [2].

Cîţiva tineri cam ţicniţi, dar înzestraţi cu mare curaj, pretindeau să-1 detroneze pe rege, şi Şcoala politehnică, care are darul de-a nu fi pe placul stăpînului de la Tuileries[3], fusese cu asprime consemnată în in- tenorul clădirii sale. A doua zi după plimbarea sa, Lucien fusese eliminat, ca republican. Mai întîi îi păru (foarte rău, dar trecuseră doi ani de cînd găsea alinare durerii că nu mai are de lucrat douăsprezece ceasuri pe zi. Îşi petrecea cît se poate de bine timpul la tatăl său, bărbat petrecăreţ şi bancher bogat, care avea la Paris o casă foarte plăcută.

Domnul Leuwen, tatăl, unul din asociaţii celebrei firme „Van Peters, Leuwen & Co.", nu se temea decît de două lucruri pe lume : de plicticoşi şi de umezeală. N-avea de loc toane, nu discuta niciodată serios cu fiul său şi îi propusese, la ieşirea din şcoală, să lucreze la casă o singură zi pe săptămînă, joia, zi de intensă corespondenţă cu Olanda. Pentru fiecare joi cînd lucra, casierul îi număra lui Lucien două sute de franci, iar din cînd în cînd îi plătea şi cîte o mică datorie. Atunci domnul Leuwen spunea : -— Un fiu e un creditor dat de natură. Alteori îşi zeflemisea creditorul : — Ştii, îi spunea într-o zi, ce s-ar săpa pe mormîn- tul dumitale de marmură, la cimitirul P^re-Lachaise, dacă am avea nefericirea să te pierdem ?

SISTE, VIATOR !> ACI SE ODIHNEŞTE LUCIEN LEUWEN,

conservator, refractar oricăror reforme iniţiate de partidul

1 *L'Ecole polytechnique* din Paris a fost înfiinţată în 1794 ; în 1808 Napoleon a dotat-o cu un internat şi i-a impus un regim militar.

2 La 5 iunie 1832 cu ocazia înmormîntării generalului Maximi- lien Lamarque, unul <jin cei mai populari oratori ai opoziţiei, are loc cunoscuta răscoală din 5 şi 6 iunie, la care participă, deşi erau consemnaţi, vreo 60 de elevi ai Şcolii politehnice.
în aprilie 1834 izbucnesc (la Lyon, Paris şi în alte oraşe) o seamă de răscoale, reprimate cu violenţă de guvernul lui Ludovic- Filip ; între 13 şi 14 aprilie a avut loc, printre altele, şi masacrul din strada Transnonain.
La 23 februarie 1834 au avut loc la Paris unele mişcări, ca protest împotriva legii prin care se interzicea vînzarea pe stradă, fără aprobare specială, a ziarelor şi broşurilor.

REPUBLICAN, CARE VREME DE DOI ANI S-A LUPTAT NECONTENIT CU ŢIGĂRILE DE FOI ŞI CU CIZMELE NOI

în momentul în care începe povestirea, acest duşman el ţigărilor de foi nu se mai gîndea de fel la republica, f iindcă întîrzia [2] prea de tot. „De altfel, îşi spunea el, 'daca francezilor le place să fie atît de straşnic minaţi de monarhie, de ce să-i stingherim ? Majorităţii îi place, se pare, acest dulce amestec de ipocrizie şi de sclifoseli care poartă numele de *guvern reprezentativ* V

De vreme ce părinţii se fereau să-1 îndrumeze prea de aproape, Lucien îşi petrecea viaţa în salonul mamei sale. Ti nară încă şi destul de frumuşică, doamna Leuwen se bucura de cea mai înaltă consideraţie. Societatea găsea că are foarte mult spirit. Un judecător aspru i-ar fi putut totuşi reproşa o delicateţe exagerată şi prea mult dispreţ faţă de vorbirea gălăgioasă şi de neruşinarea tinerilor noştri cu trecere în societate. Această fire mîndră şi ciudată nu binevoia nici măcar sa-şi exprime dispreţul, şi la cel mai neînsemnat semn de vulgaritate sau de afectare, cădea într-o tăcere de neînvins. Doamna Leuwen era predispusă a urjjucruri cu totul nevinovate numai şi numai pentru că le întîl- nise, pentru prima dată, la nişte fiinţe care făceau, prea mult zgomot.

Mesele pe care le oferea domnul Leuwen erau celebre în tot Parisul ; adeseori erau desăvîrşite. Uneori primea bogătaşi sau oameni plini de ambiţie, dar domnii aceştia nu făceau parte din societatea doamnei, soţia sa. Astfel, în societatea aceasta profesiunea domnului Leuwen nu se bucura de prea multă trecere, banul nu era socotit singurul merit, ba chiar, lucru de necrezut, nu trecea drept cel mai mare dintre avantaje. în salonul al cărui mobilier costase o sută de mii de fnanci nu se ştia ce e ura (ciudat contrast), ci se rîdea cu -poftă, iar cînd se ivea prilejul, se lua în rîs orice atitudine afectată, începînd cu cele ale regelui şi ale arhiepiscopului. După cum vedeţi, conversaţia n-a- vea rostul să slujească avansarea şi cucerirea *unor frumoase poziţii.* în ciuda acestui neajuns, care îndepărta mulţi oameni, de loc regretaţi, se depuneau mari stăruinţe spre a fi admis în societatea doamnei Leuwen. Societate care ar fi fost la modă dacă doamna Leuwen ar fi'îngăduit sa se pătrundă mai lesne într'-însa, dar pentru asta trebuia să întruneşti nenumărate condiţii. Singurul scop al doamnei Leuwen era să distreze un soţ care avea cu douăzeci de ani mai mult ca dînsa şi despre care se spunea că e în cele mai bune relaţii cu fetele de la Operă. Cu toate acestea, şi oricît de plăcut i-ar fi fost salonul, doamna Leuwen nu era pe deplin fericită decît atunci cînd îşi vedea acolo şi soţul.

în societatea aceasta era apreciată înfăţişarea elegantă a lui Lucien, simplitatea şi acea notă de mare distincţie din purtările lui ; dar laudele se opreau aici: nu trecea drept un om de spirit. Pasiunea pentru muncă, educaţia oarecum militară şi felul de a vorbi fără ocolişuri din Şcoala politehnică făcuseră să nu fie de loc afectat. în orice clipă dorea să facă ce-i era chiar atunci mai pe plac şi nu se gîndea de fel *la ceilalţi.*

îi. părea rău de sabia de la şcoală, pentru că doamna Grandet, o femeie foarte frumuşică şi cu succese la Curtea cea nouă, îi spusese că-i şedea bine cu ea. De altfel, era destul de înalt şi

călărea desăvârşit. Părul frumos, blond-închis, îi compensa trăsăturile cam neregulate şi prea mari ale feţei, dar care exprimau sinceritate şi vioiciune. S-o mărturisim însă.: n-avea nimic tăios în purtări, n-avea de loc acrul unui maestru de gimnastică şi nici înfăţişarea aceea plină de importanţă şi de calculată înfumurare a unui tînăr ataşat de arnbasadă. Absolut nimic în comportamentul Iui nu spunea: „Tatăl meu are zece milioane". Astfel, eroul nostru n-avea nicidecum fizionomia la modă care, la Paris, reprezintă trei sferturi din frumuseţe.

în sfîrşit, lucru de neiertat în veacul acesta scrobit, Lucien părea nepăsător, zăpăcit.

— Cum dai cu piciorul unei situaţii admirabile ! îi spunea într-o zi Ernest Develroy, vărul său, tînăr învăţat, care se distingea de pe acum la *Revista de**** şi obţinuse trei voturi la Academia de Ştiinţe Morale [1].

Astfel vorbea Ernest în cabrioleta lui Lucien, lăsîn- du-se condus la serata domnului' N..., un liberal din 1829, cu aspiraţii înalte şi duioase, care cumulează acum funcţii de patruzeci de mii de franci şi-i numeşte pe republicani : *ruşinea neamului omenesc.* „Dacă ai avea puţintică seriozitate, dacă n-ai rîde la cea mai mică prostie, ai putea fi, în salonul tatălui tău, ca şi în oricare alt loc, unul din cei mai buni elevi ai Şcolii politehnice, eliminat pentru opinii. Uită-te la colegul tău de şcoală, domnul Coffe, izgonit ca şi tine, sărac ca Iov, admis, la început numai din milă, în salonul mamei tale, şi, cu toate acestea, de cîtă consideraţie se bucură printre acei milionari şi pairi ai Franţei [2] ? Taina lui e foarte simplă, toată lumea i-o poate dezlega : pare grav şi nu scoate o vorbă. Ia-ţi uneori o înfăţişare mai sumbră. Toţi bărbaţii de vîrrta ta caută să-şi dea importanţă ; tu ajunseseşi s-o ai în douăzeci şi patru de ore, fără nici o vină, bietul meu băiat, şi i-ai dat, nepăsător, cu piciorul ! Cine te vede, te socoteşte un copil, şi ceea ce e şi mai rău, un copil mulţumit. Lumea începe să creadă că-i chiar aşa, îţi atrag luarea-aminte, şi, cu toate milioanele tatălui tău, tu nu te bucuri de nici un fel de stimă, n-ai cheag, nu eşti decît un şcolar drăguţ. La douăzeci de ani, lucrul e aproape ridicol, şi apoi, ceea ce pune vîrf fa toate, îţi pierzi ceasuri întregi cu toaleta, şi asta se ştie."

— Ca să-ţi plac, spunea Lucien, ar trebui să joc un rol, nu-i aşa ? Rolul unui *bărbat trist!* Şi ce-mi va da societatea în schimbul plictiselii mele ? Iar plictiseala asta ar dura veşnic. N-ar trebui să ascult, fără să clipesc, lungile predici ale domnului marchiz D... asupra economiei politice, şi jelaniile domnului abate R... asupra primejdiilor care pîndesc la nesfîrşit obiceiul de-a se împărţi averea părintească între fraţi, aşa cum prescrie Codul civil[3] ? Mai întîi, poate că aceşti

1 Una din secţiile Institutului Franţei. Astăzi Academia de Ştiinţe Morale şi Politice.

2 Titlul purtat de membrii înaltei curţi legislative (înfiinţată în 1814 şi suprimată în 1848) alcătuită, în timpul Restauraţiei, din membri ereditari.

3 Sub domnia regelui Ludovic-Filip au avut loc nesfîrşite dezbateri privind dreptul de moştenire. Codul civil al lui Napoleon prevedea ca proprietăţile provenite din moştenire să fie împărţite în mod egal între toţi copiii. Partidul aristocraţilor, mari proprietari -de pămînt, cerea acum restabilirea vechii orîn-duiri feudale, potrivit căreia cea mai mare parte a averii, toate pămînturile şi titlul nobiliar să revină întîiului născut ; în felul acesta, uriaşele averi personale rămîneau intacte.

domni nici nu ştiu ce spun, iar în al doilea rînd, şi asta e mult mai probabil, s-ar prăpădi de rîs de proştii care i-ar credc.

— Ei bine, combateri, porneşte o discuţie, galeria e cu tine ! Cine-ţi spune să-i aprobi ? Fii serios, îa-ţi un rol grav.

— M-aş teme că, în mai puţin de-o săptămînă, *rolul grav* ar ajunge o realitate. La ce-mi folosesc sufragiile lumii ? Eu nu-i cer nimic. N-aş da un ban ca să fac parte din Academia ta ! N-am văzut eu cum a fost ales domnul B... ?

— Lumea îţi va cere socoteală, mai curînd sau mai tîrziu, de locul pe care ţi—l acordă pe cuyînt din pricina milioanelor tatălui tău. Dacă independenţa ta o irită, lumea va găsi un pretext ca să-ţi străpungă inima, într-o bună zi va avea capriciul să te arunce în ultimul rînd. Pe tine, cel obişnuit cu o primire plăcută ; vei fi disperat, dar va fi prea tîrziu. Atunci vei simţi nevoia să fii ceva, să aparţii unui corp care să te sprijine la' nevoie, şi vei ajunge mare amator de alergări de cai. Eu, unul, găsesc că e mai cuminte să fii academician.

Predica se încheie, pentru că Ernest coborî la poarta renegatului cu douăzeci de slujbe. ',,E tare nostim vărul meu, îşi zise Lucien, e întocmai ca doamna Grandet, care pretinde că e foarte important pentru mine să mă duc la biserică, la liturghie : *«Aceasta-i indispensabil mai ales cînd eşti menit să ai o avere frumoasă şi cînd nu eşti de neam».* Drace, aş fi din cale-afară de nebun să fac lucruri plicticoase ! Cine mă ia în seamă la Paris ?"

La şase săptămîni după predica'lui Ernest Develroy, Lucien se plimba prin odaie ; urmărea cu multa luare-aminte desenele unui bogat covor turcesc; doamna Leuwen poruncise să fie scos din propria-i cameră şi aşezat în odaia fiului ei, într-o zi cînd era răcit. Cu acelaşi prilej, Lucien se îmbrăcase cu o splendidă şi ciudată haină de casă, albastru şi aur, şi cu nişte pantaloni foarte călduroşi, de caşmir purpuriu.

în costumul acesta părea fericit, surîdea. După ce făcea ocolul camerei, îşi întorcea puţin privirea, fără să se oprească totuşi ; se uita la o canapea, şi pe acea canapea era aruncată o haină verde, cu vipuşti purpurii, iar pe haina aceasta erau prinşi nişte epoleţi ele sublocotenent.

Aceasta era fericirea.

I

C a p i t o l u l I I

Deoarece domnul Leuwen," celebrul bancher, dădea mese de cea mai mare distincţie, aproape desăvîrşite, şi cum totuşi nu era nici moral, nici plicticos, nici amil

biţios, ci numai un om cu toane şi ciudat, avea mulţi prieteni. Cu toate acestea, printr-o gravă eroare, prietenii aceştia nu erau în aşa fel aleşi ca să-i sporească vaza de care se bucura şi prestigiul său în societate. Făceau parte, înainte de orice, dintre bărbaţii aceia deştepţi şi petrecăreţi care poate că dimineaţa se ocupă serios de afacerile lor, dar seara îşi bat joc de tot, se duc la operă şi, mai ales, nu caută pricină stăpînirii asupra originii sale, căci pentru aceasta ar trebui să se supere, să ocărască, să fie trişti. Amicii aceştia spuseseră ministrului cîrmuitor că Lucien nu e un Hampden [1], un fanatic al libertăţii americane, un om în stare să refuze plata impozitului cînd n-ar fi buget, ci pur şi simplu un tînăr de 20 de ani, care gîndeşte ca toată lumea. în consecinţă, de o zi şi jumătate Lucien era sublocotenent în Regimentul 27 lăncieri, regiment cu vipuşti purpurii şi, pe deasupra, renumit pentru vitejia lui nemaipomenită.

„Să regret Regimentul 9, unde era de asemenea un loc vacant ? îşi spunea Lucien, aprinzînd voios o ţigaretă, pe care tocmai o răsucise cu foiţă subţire, primită de la Barcelona. Regimentul 9 are vipuşti galben- deschis... e mai- vesel... da, dar nu-i atît de nobil, nu-i atît de sever, nu-i atît de milităros... Aş, milităros ! Niciodată nu ya fi război cu regimentele plătite de o Cameră a Comunelor ! Esenţialul pentru o uniformă e să fie frumoasă la bal, şi galbenul-deschis e mai vesel... Ce deosebire ! Odinioară, cînd mi-am îmbrăcat întîia uniformă, la intrarea în şcoală, puţin mă interesa culoarea ei ; mă gîndeam la splendidele baterii amplasate la iuţeală sub focul ucigător al artileriei prusace... Cine ştie ? Poate că regimentul meu de lăn- cieri va şarja într-o bună zi pe arătoşii husari ai morţii [2], despre care Napoleon vorbeşte atît de frumos în buletinul de la Jena !... Ca să ne batem însă cu o adevărată plăcere, adăugă el, ar trebui ca patria să fie cu adevărat interesată în luptă ; căci, dacă nu-i vorba decît să facem figură frumoasă în această *haltă în noroi*[2] care i-a făcut pe străini atît de obraznici[3], n-are, pe legea mea, nici un rost!"

Toată plăcerea de a înfrunta primejdia, de a se lupta ca un viteaz păli în ochii săi. De dragul uniformei, încercă să se gîndească la foloasele meseriei sale : „Să fii avansat, decorat, să ai bani... Ba nu, zău, de ce să nu jefuieşti pe neamţ sau pe spaniol, ca N... sau N... ?"

Buza lui, exprimînd un adînc dezgust, lăsă să-i cadă ţigareta pe covorul cel frumos, primit în dar de la mama sa ; o ridică în grabă ; deveni dintr-o dată alt om, scîrba lui faţă de război dispăruse.

1 *Hampden, John* (1594—1643), om politic englez, unul din cei mai aprigi luptători împotriva absolutismului regal. Cînd, în 1636, Carol I introduce impozitul pe corăbii *(ship-money),* Hampden refuză să-1 plătească, deşi suma era foarte mică, sub cuvînt că acest impozit e perceput în mod ilegal. Stendhal face o greşeală cînd îl califică pe Hampden drept un „fanatic al libertăţii americane".

2 Renumite regimente prusace ; bătălia de la Jena (1806) s-a încheiat cu victoria trupelor franceze asupra celor prusace.

„Aş, îşi zise el, niciodată Rusia şi nici celelalte puteri despotice nu vor ierta «Cele trei zîfe» [1]. Atunci va fi frumos să ne batem..." îndată ce nu se mai temu de contactul mîrşav cu amatorii de apuntamente, privirile sale luară din no» direcţia canapelei, pe care croitorul militar expuse se uniforma de sublocotenent. îşi închipuia războiul după exerciţiile cu tunul din pădurea de la Vincennes.

„Poate o rană !" -şi atunci se vedea dus într-o colibă din Suabia sau din Italia ; o fată fermecătoare, a cărei limbă n-o> înţelegea^ îi dădea primele îngrijiri, mai întîî din omenie, iar apoi... După ce închipuirea lui de 20 de ani epuizase fericirea de-a iubi o ţărancă naivă şi proaspătă, urma o tînără femeie de la Curte, surghiunită pe malurile Sesiei [1] de către un bărbat ursuz. Mai întîi îşi trimitea valetul, însărcinat să aducă scamă pentru tînărul rănit, iar peste cîteva zile apărea ea însăşi, la braţ cu preotul satului.

„Ba nu, reluă Lucien, încruntîrid din sprîncene *şl* adueîndu-şi deodată aminte de glumele cu care-1 copleşea domnul Leuwen încă din ajun, n-am să mă războiesc decît cu ţigările de foi ; voi ajunge un stîlp de cafenea militară în garnizoana tristă, a unui orăşel prost pavat; voi avea, drept plăceri de seară, partide de biliard şi sticlele bere, iar cîteodată, dimineaţa, cîte un război cu cotoare de varză împotriva unor lucrători murdari şi lihniţi de foame... Cel mult, am să fiu ucis ca Pirus cu o oală- de noapte (o ţiglă) aruncată de la o fereastră de la etajul al cincilea de către o babă ştirbă ! Ce glorie ! Sufletul meu va fi mustrat serios de Napoleon cînd îi voi fi prezentat pe lumea cealaltă. «Fără doar şi poate,. îmi va spune el, mureai de foame, de ţi-ai ales acest meşteşug ?» «Nu, generale, voiam să te imit.» Şi Lucien rîse în hohote... Guvernanţii noştri stau prea prost ca să rişte un război adevărat ; un caporal ca Hoche [2] ar ieşi din rîndtm, într-o bună dimineaţă, şi ar spune soldaţilor : «Prieteni, să mergem împotriva Parisului şi să alegem un prim-consul care să nu se lase batjocorit de Nicolae [3]». Şi vreau ca acest caporal sa reuşească, continuă să filozofeze Lucien, apr'inzîndu-şi din nou ţigara ; îndată ce naţiunea s-ar mînia, şi însetată de glorie cum este, adio libertate ! Ziaristul care ar avea îndoieli asupra buletinului ultimei bătălii va fi tratat ca un trădător, ca aliat al vrăjmaşului şi masacrat, aşa cum fac republicanii din America. încă o dată vom pierde din vedere libertatea de dragul gloriei... Cerc vicios... şi aşa la infinit."

Se vede că tînărul nostru sublocotenent nu era cu totul ferit de boala de a *raţiona prea mult*, care vlagu- ieşte tineretul, din vremea noastră, împrumutîndu-i caracterul unei femei bătrîne.

1' Rîu din Italia, afluent al Padului.
» Rege al Epirului (318—272 î.e.n.), ucis, într-adevăr, m timpul unei bătălii de pe străzile oraşului Argos, cu o ţiglă aruncată de o bătrină ce se afla pe acoperişul casei sale.

2 Expresie' folosită de Figaro, popularul erou al scriitorului francez *Beaumarchais* (1732—1799), într-o apostrofă adresată nobililor.

3 Nicolae 1, ţar al Rusiei între 1825—1855.

„Orice ar fi, îşi zise deodată, încercînd haina şi pri- vindu-se în oglindă, toată lumea pretinde că trebuie să fiu ceva. Ei bine, voi fi lăncier ! Cînd îmi voi cunoaşte meseria, voi fi ajuns la ţel, şi atunci voi vedea ce va mai fi !"

Seara, fiind împodobit cu epoleţi, pentru întîiaşi dată în viaţă, santinelele de la Tuileries îi prezentară armele; fu ameţit de bucurie. Ernest Develroy, *adevărat intrigant,* şi care cunoştea pe toată lumea, îl ducea la loco- tenent-colonelul Regimentului 27 de lăncieri, domnul Filloteau, care erau în trecere prin Paris.

într-o cameră de 1a etajul al treilea al unui hotel de pe strada Bonloi, Lucien, căruia îi bătea inima și care era în căutarea unui erou, găsi un bărbit gras și cu privirea vicleană, purtînd favorite mari, blonde, pieptănate cu gijă şi răsfăţate pe obraji. Rămase încremenit.

„Dumnezeule mare, îşi spuse, ăsta parcă-i un procuror din Normandia de Jos !" Stătea nemişcat, cu ochii mari deschişi, în picioare, înaintea domnului Filloteau, care-1 îndemna în zadar *să-şi dea osteneala de a lua loc.* La fiecare cuvînt, acest brav ostaş de la Austerlitz şi de la Marengo găsea prilejul nimerit de-a rosti cuvintele : *„Credinţa mea faţă de rege",* sau *„Necesitatea de a reprima pe răsculaţi".*

După zece minute, care-i părură un veac, Lucien o rupse la fugă ; alerga atît de iute, încît lui Develroy îi venea destul de greu să se ţină după el.

— Dumnezeule mare ! Asta-i un erou ? strigă el în sfîrşit, oprindu-se brusc. E un ofiţer de jandarmi călări, unealta unui tiran, plătit ca să-şi ucidă concetăţenii, şi care se făleşte cu asta !

Viitorul academician lua lucrurile cu totul altfel, pri- vindu-le mai îngăduitor.

— Ce vrea să zică acest aer de dezgust, ca şi cum ţi s-ar fi servit un pateu de Strasbourg stricat ? Vrei sau nu vrei să devii ceva în societate ?

— Dumnezeule mare ! Ce canalie !

— Acest locotenent-colonel valorează de o sută de ori mai mult decît tine ; e un ţăran care, tot lovind cu sabia pentru cine-1 plătea, şi-a aninat epoleţi cu grade superioare.

— Dar e atît de grosolan, atît de dezgustător !...

— E cu atît mai merituos; dezgustîndu-şi şefii, dacă erau cumva mai valoroşi decît el, i-a silit să solicite în favoarea lui avansarea de care se bucură astăzi. Pe cînd tu, domnule republican, ştiut-ai să cîştigi o centimă în viaţa ta ? Ţi-ai dat doar osteneala să te naşti V ca şi fiul unui principe. Tatăl tău' îţi dă toată întreţinerea ; altfel, în ce situaţie te-ai găsi ? Nu ţi-e ruşine, la vîrsta ta, să nu fii în stare să cîştigi preţul unei ţigări de foi ?

•— Dar o fiinţă atît de josnică...

— Josnică sau nu, ţi-e de o mie de ori superioară ! El a făcut ceva, p€ cînd tu n-ai făcut nimic. Dacă e o fiinţă josnică, bărbatul care, slujind patimile celui puternic, acceptă douăzeci de centime, preţul unei ţigări de foi, sau, mai puternic decît slăbănogii care stă- pînesc saci cu bani, îşi .însuşeşte aceste douăzeci de centime, e un lucru despre care vom discuta mai tîrziu, dar e puternic, e un *bărbat!* îl poţi dispreţui, dar, înainte de orice, trebuie să ţii seama de el. Tu, tu nu eşti decît un copil lipsit cu totul de importanţă, care a găsit fraze frumoase într-o carte şi le repetă cu multă graţie, ca un bun actor pătruns de rolul său ; dar în ceea ce priveşte faptele, nimic ! înainte de a dispreţui un auvergnat[1] grosolan, care, cu toată fizionomia lui respingătoare, nu mai e comisionar la colţ de stradă, ci primeşte vizita respectuoasă a domnului Lucien Leuwen, un tînăr ^ frumos parizian, fiul unui milionar, gîndeşte-te puţin la deosebirea de valoare dintre tine şi el. Domnul Filloteau îşi întreţine poate tatăl, ţăran bătrîn, pe cînd tu eşti întreţinut de tatăl tău.

— Ah, vei ajunge, la prima ocazie, membru al Institutului ! exclamă Lucien cu accentul disperării. Cît despre mine, nu-s decît un prost. Ai de o sută de ori dreptate, o văd, o simt, dar sînt un om cu totul vrednic de plîns ! Mi-e -groază de poarta prin care trebuie să trec, are prea mult gunoi dedesubt. Adio !

Lucien o rupse la fugă. Văzu cu plăcere că Ernest nu-1 urma; se sui în camera lui alergînd şi-şi aruncă uniforma în mijlocul odăii, plin de furie. „Dumnezeu ştie la ce-o să mă silească !" •Peste cîtcva minute coborî la tatăl' său, pe care-1 îmbrăţişa cu lacrimi în ochi.

— A, am îqţeles! spuse domnul Leuwen, foarte mirat. Ai pierdut o sută de ludovici, am să-ţi dau două sute. Nu-mi place însă felul ăsta de-a cere, n-aş vrea să văd lacrimi în ochii unui sublocotenent. înainte de orice, un brav militar nu trebuie oare să se gîndească la efectul pe care-1 produce înfăţişarea sa asupra vecinilor?

— Mintosul nostru văr Develroy mi-a făcut morală; mi-a dovedit, mai adineauri, că n-am alt merit în lume decît acela că mi-am dat osteneala să mă nasc fiul unui om deştept. N-am cîştigat niciodată cu pri-* ceperea mea preţul unei ţigări de foi, fără dumneata aş fi la spital etc.

— Aşadar, nu vrei două sute de ludovici? spuse domnul Leuwen.

— Am, datorita bunăvoinţei clumitale, mult mai mult decît îmi trebuie etc., etc. Ce m-aş face fără dumneata?

— Ei bine, dracu să te ia! răspunse domnul Leuwen cu energie. Nu cumv.a, din întîmplare, vei deveni saint-simonian [1] ? Tare plicticos ai să mai fii !

Emoţia lui Lucien, care nu putea să tacă, îl distră, pînă ia urmă, pe tatăl său.

— îţi cer, spuse domnul Leuwen, întrerupîndu-l brusc, cum bătea ora 9, să te duci de îndată şi să ocupi loja mea la Operă. Acolo ai să găseşti nişte domnişoare care fac de trei sau patru sute de ori mai mult ca tine ; întîi, pentru că ele nu şi-au dat osteneala să se nască, apoi, pentru că, în zilele cînd dansează, cîştigă între cincisprezece şi douăzeci de franci. Iţi cer să le dai un supeu, în numele meu, ca mandatar al meu, înţelegi? Ai să le -conduci la „Rocher de Gancaie", unde vei cheltui cel puţin două sute de franci, altfel mă lepăd de tine, te declar saint-simonian şi-ţi interzic să mă vezi timp de şase luni. Ce chiti pentru un fiu atît de duios!

Lucien încerca .pur şi simplu un acces de dragoste faţă de tatăl său.

— Trec oare drept un ora atît de plictisitor printre prietenii dumitale? răspunse el cu destul bun-simţ. îţi jur că voi cheltui cît se poate de bine cei două şute de franci ai dumitale.

---

1 Adept al lui *Claude Henri de Saint-Simon* (1760—1825), unul dintre marii socialişti utopici francezi "din secolul al XfX-lea.

— Slavă domnului! Şi adu-ţi aminte că nit e nimic mai nepoliticos decît să vii aşa, pe. neaşteptate, ca să discuţi chestii serioase cu un biet om de şaizeci şi cinci de ani, care n-are ce face cu emoţiile şi care nu ţi-a dat nici un motiv ea să vii aşa, să-1 înăbuşi cu dragostea. Dracu sa te ia! N-ai să fii niciodată decît un searbăd republican. Mă şi mir că nu te văd cu părul slinos şi cu barba murdară...

Lucien, mişcat, se purtă drăguţ cu fetele pe care ic găsi în loja tatălui său. Vorbi mult în timpul supeului şi le servi cu plăcere şampanie. După ce le conduse acasă, pe cînd se întorcea singur în cupeul de piaţă, la ora 1 noaptea, rămase uimit de accesul de sensibilitate pe care-1 avusese la începutul serii. „Nu trebuie să mă încred în primele mele porniri sufleteşti, îşi spunea; adevărul este că nu am nici un fel de siguranţă în ce mă priveşte; duioşia mea n-a izbutit decît să-1 impresioneze neplăcut pe tatăl meu... Nu mi-aş fi închipuit asta, trebuie să lucrez, şi încă -mult. Aşadar, haidem la regiment!"

A doua zi, de pe la ora 7, se înfăţişă, singur şi în uniformă, în camera morocănoasă a locotenent-colo- nelului Filloteau. Aici, timp de două ceasuri, avu curajul să se poarte curtenitor cu acesta ; căuta cu toata seriozitatea să se deprindă cu felul de-a se purta al militarilor, închipuindu-şi că toţi camarazii săi au obiceiurile şi manierele lui Filloteau. Iluzie de necrezut, dar care avu şi partea ei bună. Ceea ce vede îl izbea neplăcut, îi displăcea neînchipuit de mult. „Totuşi, voi trece prin toate acestea, îşi spuse plin de curaj; n-am să-mi bat joc de purtările lor şi am să le imit."

Locotenent-colonelul Filloteau vorbi despre sine şi vorbi mult; povesti îndelung cum şi în ce fel obţinuse primul său grad în Egipt, la prima bătălie, sub zidurile Alexandriei; povestea fu măreaţă, plină de adevăr, şi-1 mişcă adînc pe Lucien. Bătrînul ostaş, zdrobit de cincisprezece ani de Restauraţie[1], nu se revolta însă la vederea unui *filfizon parizian,* făcut peste noapte sublocotenent în regimentul său, şi fiindcă, pe măsură ce eroismul său bătea în retragere, îi dădea ghes speculaţia, Filloteau calculă pe loc avantajul pe care l-ar putea obţine de la acest tînăr ; îl întrebă aşadar dacă tatăl să e deputat.

Domnul Filloteau nu vru să primească invitaţia la masă din partea doamnei Leuwen, pe care i-o transmitea Lucien, dar după două zile, primi fără mofturi o superbă lulea de argint cizelat, foarte masivă, cu vatra din spumă de mare; Filloteau o luă din mîna lui Lucien ca şi cum ar fi fost vorba de plata unei datorii, fără nici un cuvînt de mulţumire.

„Asta înseamnă, gîndi el după ce închise uşa după Lucien, că *domnul filfizon,* dc îndată ce va ajunge la regiment, va cere mereu permisii ca să-şi toace banii în oraşul vecin... Şi, adăugă el, cîntărind în palmă argintul care alcătuia garnitura lulelei, vei obţine aceste permisii, domnule Leuwen, le vei

---

1 Perioada celei de a doua domnii a dinastiei Burbonilor, cuprinsă între 1814 şi 1830 ; se disting prima şi a doua Restauraţie (1814—1815 şi 1815—1830), despărţite prin scurta perioadă le 100 de zile a revenirii lui Napoleon.

obţine prin *mijlocirea mea;* nu voi ceda un atare muşteriu; poate că are cinci sute de franci pe lună de cheltuială; tatăl o fi vreun fost comisar de la aprovizionare, vreun furnizor; banii ăştia au fost luaţi de la gura bietului ♦soldat... Confiscată!" spuse, surîzînd şi, ascunzînd luleaua sub cămăşi, luă cheia de la sertarul scrinului.

C a p i t o l u l III

Husar în 1794, la 18 ani, Tonnere Filloteau făcuse toate campaniile revoluţiei; în primii şase ani luptase cu entuziasm, cîntînd *Marseieza.* Bonaparte ajunse însă consul, şi în curînd spiritul [de] pişicher al viitorului locotenent-colonel băgă de seamă că e o nedi- băcie să cînţi mereu *Marseieza;* de aceea fu primul locotenent din regiment *care* obţinu crucea. Sub Bour- boni, îşi făcu întîia împărtăşanie şi deveni ofiţer al Legiunii de Onoare.

Acum venise să petreacă trei zile la Paris, vizitîn- du-şi cîţiva prieteni inferiori în grad, în timp ce Regimentul 27 lăncieri pleca de la Nantes în Lorena. Dacă Lucien ar fi avut puţină prezenţă de spirit, ar fi vorbit de trecerea de care se bucura tatăl său la Ministerul de Război. Nu era însă atent la lucruri de felul acesta; ca un cal tînăr şi sperios, vedea primejdii care nu existau, dar îşi lua inima în dinţi să le sfideze.

Aflînd că domnul Filloteau pleca a doua zi cu dili- genţa ca să-şi ajungă regimentul din urmă, Lucien îi ceru îngăduinţa să facă acest drum împreună. Doamna Leuwen se miră foarte văzînd cum se deşartă caleaşca fiului ei, care poruncise să fie trasă în dreptul propriilor ei ferestre, şi că toate bagajele luau drumul diligenţei.

Cu prilejul primei mese din timpul călătoriei, colonelul îl mustră scurt şi aspru pe Lucien cînd îl văzu piinînd mîna pe un jurnal.

— în Regimentul 27 există un ordin de zi care interzice domnilor ofiţeri să citească ziare în localurile publice. Nu face excepţie decît ziarul ministerial.

— Dă-1 dracului de jurnal, exclamă Lucien vesel, şi să jucăm o partidă de domino, pe punciul de astă- seară, dacă încă nu s-au înhămat caii la diligenţă!

Oricît de tînăr era Lucien, îi dete prin gînd sa piardă şapte partide în şir, şi la urcarea în diligenţă, bunul Filloteau era cu totul cîştigat. Găsea că *fîlfizonul* are şi părţi bune şi începu să-i explice felul cum trebuie să se poarte la regiment ca să nu pară un ţîn- gău. Acest fel de purtare era aproape contrariul polite- ţei alese cu care era deprins Lucien. în ochii unor oa- meni ca Filloteau, ca şi printre călugări, politeţea aleasă trece drept slăbiciune, şi înainte de toate trebuie să vorbeşti de tine însuţi şi de meritele tale, trebuie să exagerezi. Pe cînd eroul nostru asculta cu mîhnire şi cu mare luare-aminte, Filloteau adormi adînc, şi Lucien putu visa în voie. Intr-un cuvînt, era fericit să poată trece la acţiune şi să vadă lucruri noi.

Peste două zile, către ora 6. dimineaţa, întîlniră regimentul în marş, la trei poşte dincoace de Nancy ; dădură poruncă să

oprească, şi diligenţă îi depuse pe şoseaua cea mare, cu toate bagajele lor.

Lucien, care era numai ochi, fu izbit de expresia morocănoasă şi grosolană ce se aşternu pe faţa buhăită a locotenent-colonelului în clipa în care lăncierul său deschise un geamantan şi-i prezentă haina, împodobită cu epoleţi mari. Domnul Filloteau porunci să i se dea lui Lucien un cal, şi cei doi domni ajunseră regimentul care, în timp ce ei se îmbrăcau, le-o luase înainte. Şapte sau opt ofiţeri se aşezaseră în coada ariergărzii, în cinstea locotenent-colonelului, şi Lucien fu prezentat mai întîi acestora ; îi găsi foarte reci. Fizionomiile lor nu erau cîtuşi de puţin încurajatoare.

„Iată-i, aşadar, pe oamenii alături de care va trebui să trăiesc !" îşi spuse Lucien, mîhnit ca un copil. Obişnuit cu chipurile strălucitoare de politeţe şi de dorinţa de a plăcea ale celor care schimba cîteva vorbe în saloanele din Paris, ajunse să creadă că domnii aceştia vor să facă pe teribilii cu eL Vorbi prea mult, şi nimic din ceea ce spuse nu rămase fără a i se face vreo obiecţie sau fără a fi pus la punct; tăcu.

De un ceas Lucien mergea, fără să scoată o vorbă, în stingă căpitanului comandant al escadronului din care avea să facă parte ; chipul lui era rece, cel puţin aşa spera, dar inima îi bătea cu putere. De cum încetase neplăcutul dialog cu ofiţerii, uitase de existenţa lor. Privea lâ lăncieri şi se simţea cu totul pătruns de bucurie şi de uimire. „Iată-i, aşadar, pe tovarăşii de arme ai lui Napoleon ! Iată, aşadar, soldatul francez !" Privea la cele mai mici amănunte cu im interes ridicol şi pasionat. Venindu-şi oarecum în fire după primele emoţii, se gîndi la situaţia sa.

„Iată-mă eu o profesiune care trece drept cea mai nobilă şi mai distractivă dintre toate. Ca politehni- cian, aş fi călărit în rînd cu artileriştii, iată-mă acum cu lăncierii; sipgura deosebire, adăugă surîzînd, este că în loc să-mi cunosc meseria în mod desăvîrşit, o ignor cu totul." Căpitanul, vecinul său, văzîndu-i su- rîsul mai mult duios decît batjocoritor, se simţi atins. „Aş, urmă Lucien, aşa au început şi Desaix [1] şi Saint- Cyr [2], aceşti eroi care n-au fost mînjiţi cu titlul de duce [3].".

Desaix de Veygoux, Louis-Cbarles-Antoine (1768—18Q0), general francez, şi *Gouvion-Saint-Cyr, Laurent* (1764—1830), mareşal al Franţei, cunoscuţi pentru cinstea şi devotau?entul lor faţă de patrie.

* Vorbeşte un republican (n.a.).

Cuvintele pe care le schimbau lăncierii între ei îl distrară pe Lucien. Erau în fond cuvinte banale, referitoare la nevoile cele mai simple ale unor oameni foarte săraci : calitatea *plinii de supă,* preţul vinului etc., etc. Sinceritatea tonului, caracterul hotărît şi cinstit al interlocutorjor, care ieşea la iveală cu fiecare cuvînt, îi întăreau însă sufletul, ca aerul de pe culmile munţilor. Afla în ele ceva simplu şi curat, cu totul

diferit de atmosfera înăbuşitoare în care trăise pînă atunci. Simţi deosebirea într-o singură clipă şi îşi schimbă numaidecît felul de a vedea. în locul uîiei politeţi foarte plăcute, dar în fond foarte calculată şi mult prea meticuloasă, tonul fiecăreia din vorbele acestea spunea cu voioşie : „Nu-mi pasă de nimic şi mă bizui pe mine".

„Iată-i pe cei mai sinceri şi mai deschişi dintre oameni, gîndi Lucien, şi poate că şi pe cei mai fericiţi ! De ce unul din şefii lor n-ar fi ca dînşii ? Ca şi ei, eu sînt sincer, n-am nici un gînd ascuns, nu voi avea altă năzuinţă decît aceea de-a contribui la bunăstarea lor ; în fond, îmi bat joc de toate, în afară de propria mea stimă ! Cît despre aceste personaje importante, cu purtări aspre şi înfumurate, care se intitulează camarazii mei, n-am nimic comun cu ei, în afară de epoleţi ! Privi cu coada ochiului la căpitanul din dreapta lui şi la locotenentul din dreapta căpitanului : Domnii aceştia sînt în contrast desăvîrşit cu lăncierii; îşi petrec viaţa prefăcîndu-se, ca actorii; le e teamă de ţot, afară, poate, de moaşte. Sînt nişte oameni de felul vărului meu Develroy."

Lucien începu iarăşi să-i asculte pe Iăncieri, cu o adevărată îneîntare ; în curînd sufletul lui plutea în spaţii imaginare ; se bucura adînc de libertatea şi generozitatea sa, nu vedea decît lucruri mari de înfăptuit şi primejdii minunate. Năzuinţa după legături amoroase şi după o viaţă de felul celei pe care-o ducea

Develroy dispăruse cu totul. Vorbele mai mult decît simple ale soldaţilor îi făceau impresia unei muzici alese. Viaţa i se zugrăvea în trandafiriu.

Deodată, în mijlocul celor două şiruri de lăncieri oare mergeau în neprînduială şi la pas, ajunse la trap întins, pe mijlocul şoselei rămas liber, aghiotantul subofiţer. Spunea subofiţerilor, cu vocea scăzută, anumite cuvinte, şi Lucien îi văzu pe lăncieri îndreptîn- du-se pe cai. „Mişcarea asta le dă înfăţişarea unor oameni sănătoşi", îşi spuse el. Chipul său tînăr şi naiv nu putu să se împotrivească acestei senzaţii vii, pe el se putea citi mulţumirea şi bunătatea, şi poate şi un pic de curiozitate. Fu o greşeală ; ar fi trebuit să ră- mînă nepăsător, sau, şi mai bine, să dea trăsăturilor sale o expresie *contrară aceleia pe care ceilalţi-se aşteptau s-o citească.* Căpitanul, în stînga căruia mergea, îşi zise îndată : „Tînărul ăsta frumos îmi va pune o întrebare, şi îl voi pune la locul său cu un răspuns *bine tighelit".* Lucien n-ar fi pus însă, pentru nimic în lume, o întrebare unuia din camarazii săi, atît de pu- ţin camarazi ; încercă singur să - ghicească cuvîntul care, dintr-o dată, dădea un aer atît de vioi tuturor lăncierilor şi înlocuia nepăsarea unui marş lung cu toate farmecele milităriei.

Căpitanul aştepta o întrebare ; pînă la urmă, nu mai putu suferi-tăcerea continuă a tînărului parizian.

— îl aşteptăm pe inspectorul general, pe generalul conte N..., pair al Franţei, spuse el în sfîrşit, aspru şi arogant, fără să pară a-i adresa cuvîntul anume lui Lucien.

Acesta privi pe căpitan cu un aer rece, ca şi cum i-ar fi auzit numai sunetul glasului ; gura acestui erou se strîmba

îngrozitor, fruntea îi era brăzdată de cutele înfumurării; ochii îi erau îndreptaţi către Lucien, dar erau foarte departe de a-l privi de-a dreptul pe sublocotenent.

„Ciudat animal ! gîndi Lucien. Se vede că' ăsta e stilul ostăşesc de care mi-a vorbit atîta locetenent-colo- nelul Filloteau ! Bineînţeles că nu voi împrumuta asemenea purtări aspre şi grosolane numai ca să fiu pe placul acestor domni ; voi rămîne un străin printre ei. Asta mă va costa poate o straşnică lovitură de spadă, dar e sigur- că nu voi răspunde unei comunicări făcute cu tonul acesta."

Căpitanul aştepta evident o vorbă admirativă din partea lui Lucien, ca : „Este faimosul conte N..., este generalul atît de onorabil menţionat în buletinele Marii Armate ?" Eroul nostru se supraveghea însă ; chipul său nu conteni să-şi păstreze expresia unui om care e silit să miroasă vreo duhoare. Căpitanul fu obligat să adauge, după un minut de tăcere penibilă şi încruntînd din ce în ce mai mult din sprinceană :

— E contele N..., cel care-a făcut şarja aceea frumoasă ia Austerlitz. Trăsura lui va trece îndată. Colonelul Malher de Saint-Megrin, care se pricepe în lucruri de astea, a strecurat trei franci surugiilor de la ultima staţie de poştă ; şi unul dintr-înşii a sosit mai adineauri în galop. Lăncierii nu trebuie să fie aliniaţi, ca să nu pară că i-a înştiinţat cineva. Dar uita-te şi dumneata ce bună idee îşi va face inspectorul despre regiment ; trebuie să avem grijă de cea dintîi impresie... Iată nişte oameni care par că s-au născut pe cal !

Lucien- nu răspunse decît printr-un semn din cap ; îi era ruşine de felul cum mergea gloaba ce i se dăduse ; îi dădu pinteni, ea făcu un salt şi fu cît pe-aci să cadă. „Parc-aş fi un călugăr de la bucătăria mînăs- tirii", îşi spuse.

Peste zece minute se auzi duruitul unei trăsuri peste măsură de încărcate ; era contele N..., care trecea prin mijlocul şoselei, între cele două rînduri de lăncieri ; trăsura ajunse în sfîrşit în dreptul lui Lucien şi al căpitanului. Aceştia nu putură să-l vadă pe vestitul general, aşa de încărcată era enorm a-i trăsură ou pachete de toate formele.

— Ladă, ladă dublă, lădoi ! spuse căpitanul cu năduf. Nu merge niciodată fără cantităţi mari de şunci, curcani fripţi, pateuri de ficat de gîscă, şi sticle de şampanie cu duiumul !

Eroul nostru fu nevoit să- răspundă. în timp ce e prins de neplăcuta îndatorire de a răspunde în mod politicos, clar cu dispreţ la dispreţ, căpitanului Hen- riet, ne cerem îngăduinţa să-l însoţim o clipă pe loco- tenent-generalul N..., pair al Franţei, însărcinat, anul acela, cu inspectarea celei de a 26-a divizii militare.

în momentul cînd trăsura lui trecea pe podul mobil de la Nancv, unde se afla reşedinţa diviziei, şapte lovituri de tun anunţară publicului marele eveniment.

Loviturile acestea de tun înălţară în slava cerului sufletul lui Lucien.

Două santinele fură aşezate la uşa inspectorului, şi locotenent-generalul, baronul Therance, comandantul diviziei, ceru să fie

întrebat dacă binevoieşte să-1 primească îndată sau a doua zi.

— îndată, drace, spuse bătrînul general. Crede oare că mă c., pe serviciu ?

Contele N... mai păstra, în lucrurile mici, obiceiurile armatei de la Sambre-et-Meuse, unde se născuse odinioară faima de care se bucura. Obiceiurile astea îi erau cu atît mai viu prezente în clipa de faţă cu cît, de mai multe ori în timpul celor cinci sau şase ultime etape, recunoscuse poziţiile ocupate altădată de armata aceasta cu o glorie atît de neîntinată.

Deşi nu era cîtuşi de puţin un bărbat cu imaginaţie şi iluzii, se pomeni năpădit de-o seamă de vii amintiri din 1794. „Cîtă deosebire din 94 pînă-n 183 * ! Dumnezeule mare ! Ce ură juram atunci regalităţii ! Şi cu cîtă însufleţire ! Tinerii subofiţeri pe care N... mi-a recomandat de atîtea ori să-i supraveghez eram pe atunci chiar noi înşine !... Pe atunci ne luptam în fiecare z i ; meseria era plăcută, ne era drag să ne batem. Astăzi trebuie să facem curte cine ştie cărui domn mareşal..."

Generalul conte N... era un bărbat destul de frumos, de 65—66 de ani, zvelt, slab, drept, cu o ţinută foarte bună. Avea o statură foarte frumoasă încă, iar cîţiva cîrlionţi bine îngrijiţi, bătînd între blond şi sur, dădeau mult farmec capului său, aproape pe de-a-ntre- gul pleşuv. Fizionomia lui prevestea un curaj hotărît şi o mare decizie în a da ascultare ordinelor, dar gîn- dul lui era străin acestor trăsături. Capul acesta plăcea mai puţin cînd îl priveai pentru a doua oară şi părea aproape banal la cea de a treia ; întrevedeâi atunci ceva ca o negură de prefăcătorie, se vedea că Imperiul şi slugărnicia lui lăsaseră urme în el.

Fericiţi eroii morţi înainte de 1804 [1] !

Aceste vechi figuri ale armatei de la Sambre-et- Meuse căpătaseră destul de multă supleţe prin anticamerele de la Tuileries şi la ceremoniile din biserica Notre-Dame. Contele N... îl văzuse pe generalul Delmas surghiunit după acest dialog celebru :

— Frumoasă ceremonie, Delmas ! E într-adevăr superb ! spuse împăratul, întorcîndu-se de la Notre- Dame.

— Da, generale, nu lipsesc de aici decît cele două milioane de oameni care-au pierit ca să răstoarne ceea ce ridicaţi acuma din nou.

A doua zi Delmas fu surghiunit, cu ordinul de-a nu se apropia decît cu cel mulF patruzeci de poşte de Paris.

Cînd valetul îl anunţă pe baronul Therance, generalul N..., care se pusese la mare ţinută, se plimba prin salonul lui; auzea încă în gînd tunul de la despresurarea oraşului Valenciennes. îţi alungă toate aceste amintiri, care pot da naştere la cine ştie

---

1 Data la care Napoleon a fost proclamat, de către Senat, „împărat al francezilor".

ce act nesocotit, şi, *în favoarea cititorului,* cum spun cei care fac cunoscut discursul regelui la deschiderea sesiunii, vom da cîteva crîmpeie din dialogul celor doi bătrîni generali. Se cunoşteau foarte puţin. •

Baronul Therance intră, salutînd cu stîngăcie. Era înalt, de aproape doi metri, şi avea înfăţişarea unui ţăran din Franche-Comte. Mai mult, la bătălia de la Hanau [1], cînd Napoleon fu nevoit să străpungă rîndu- rile credincioşilor săi aliaţi, bavarezii, ca să se întoarcă în Franţa, colonelul Therance, care acoperea cu un batalion celebra baterie a generalului Drouot, primi o lovitură de sabie ce-i» sfîrtecase obrajii şi-i retezase puţin şi din nas. Toate astea fuseseră, de bine, de rău, cîrpite, dar semnele rămăseseră, şi enorma cicatrice, pe o figură marcată de-o continuă stare de nemulţumire, dădea generalului o înfăţişare foarte ostăşească. în război fusese de o vitejie admirabilă, dar o dată cu sfîrşitul domniei lui Napoleon, curajul îi pierise. Pe trotuarul din Nancy îi era teamă de tot, şi de jurnale mai mult decît de orice ; de asemenea, spunea adeseori că avocaţii trebuie împuşcaţi. Coşmarul care-1 bîn- tuia necontenit era spaima de *a* fi expus *batjocurii publice.* O glumă banală, dintr-un jurnal care numără o sută de cititori, îl scotea într-adevăr din fire pe mili-tarul acesta atît de viteaz. Mai avea un necaz : la Nancy nimeni nu-i lua în seamă epoleţii. Odinioară, cu prilejul răscoalelor din mai 183 *, trăsese un straşnic frecuş tineretului din oraş, şi credea că lumea îl urăşte.

---

1 Localitate unde trupele franceze au repurtat, în 1813, o victorie asupra trupelor austro-bavareze.

Omul acesta, altădată atît de fericit, îl prezenta pe aghiotantul său, qare se retrase numaidecît. Apoi desfăşură pe o masă tabelele cu situaţia trupelor şi a spitalelor diviziei. Un ceas întreg trecu numai cu amănunte de ordin militar. Generalul îl întrebă pe baron despre felul cum gîndesc soldaţii; de aici pînă la opinia publică nu ora decît un pas. Trebuie să mărturisim însă ca răspunsurile domnului comandant al Diviziei a 26-a ar părea lungi dacă le-am lăsa toate podoabele stilului ostăşesc ; ne. vom mulţumi să înregistrăm concluziile trase de contele pair al Franţei din vorbele pline de tiăduf ale generalului din provincie.

„Iată un bărbat care personifică onoarea, îşi spunea contele, el nu se teme de moarte ; ba se şi plînge chiar, şi cu toată sinceritatea, de lipsa .primejdiei; de altminteri, însă, e demoralizat, şi, dac-ar fi nevoit să combată vreo răscoală, ar înnebuni de teama ziarelor de a doua zi."

— Sînt pus să înghit bobîrnace cît e ziua de lunga, repeta baronul.

— Spune-o mai în şoaptă, scumpul meu general 5 douăzeci de generali, şi încă dintre cei mai vechi în grad, solicită locul dumitale, iar mareşalul vrea să-t mulţumească pe toţi. Am să-ţi repet cu sinceritate, în calitate de bun camarad, o vorbă poate cam tare. Mi-a spus-o ministrul acum o săptămînă, cînd tn-am despărţit de dînsul : *„Numai un nătărău nu e în stare să-fi facă oriunde cuibul".*

— Aş vrea să-1 văd aici pe domnul mareşal, răspunse enervat baronul, între o nobilime bogată şi strras unită, care ne dispreţuieşte pe faţă şi-şi bate joc de noi toată ziua, şi între nişte burghezi duşi de nas de către iezuiţii cei foarte deştepţi, care călăuzesc toate "femeile cît de cît înstărite. De cealaltă parte, se află toţi tinerii oraşului, fără blazon sau nebisericoşi, nişte republicani turbaţi. Dacă ochii mei se opresc din întŞmplare pe unul dintre aceştia, el îmi arată o pară sau altă emblemă răzvrătitoare. Pînă şi ştrengarii de colegieni îmi arată pere. Dacă tinerii aceştia mă zăresc la două sute de paşi departe de santinelele nrcle, mă fluieră cu înverşunare ; iar apoi, într-o scrisoare anonimă, îmi oferă satisfacţie, şi nişte înjurături straşnice, dacă nu primesc duelul ; iar scrisoarea anonimă cuprinde un peticei de hîrtie cu numele şi adresa celui ce scrie. Se petrec asemenea lucruri la Paris ? Si dacă înghit o ocară, a doua zi vorbeşte sau face aluzie la ea lumea întreagă. Alaltăieri, bunăoară, domnul Ludwig Roller, un fost ofiţer foarte viteaz, al cărui servitor fusese, din întîmplare, ucis cu prilejul tulburărilor de la 3 aprilie, mi-a oferit să ne duelăm cu pistolul în afară de zona diviziei. Ei bine, obrăznicia aceasta, era ieri subiectul de conversaţie al întregului oraş.

— Se transmite scrisoarea procurorului regal ; procurorul dumneavoastră regal n-are nici un pic de energie ?

— Are pe dracu-n el ; e rudă cu ministrul şi. e sigur de avansare la primul proces politic. Am făcut greşeala, la cîteva zile după răscoală, să-i arăt o scrisoare anonimă fioroasă, pe care tocmai o primisem ; în.tîia din viaţa mea, fir-ar să fie !

„Ce vrei să fac cu cîrpa asta ? îmi spuse cu nepăsare. Dac-aş fi insultat în felul acesta, ţi-aş cere protecţie dumitale, domnule general, sau mi-aş face singur dreptate." Uneori sînt ispitit să le reped o lovitură de sabie peste nas *civililor* ăstora obraznici !

— Adio slujbă !

[1] în caricaturile vremii, regele Ludovic-Filip era înfăţişat cu o faţă în formă de pară, deoarece fruntea, cu deosebire îngustă, şi partea de jos a feţei, largă, îi dădeau oarecare asemănare cu

aa

— Ah, de ee nu pot pune tunfil pe ei,? ! spuse bă- trînul şi bravul general, suspinînd adînc şi ridicînd ochii la cer.

— Aşa da! răspunse pair-ul Franţei; totdeauna am fost de părerea asta. Bonaparte s-a bucurat de linişte în timpul domniei lui datorită tunului de la Saint-Roch [1]. Oare domnul Fleron, prefectul dumneavoastră, nu-i aduce la cunoştinţă ministrului de interne nimic despre spiritul public ?

— Nu e mare lucru. Toată ziulica zgîrie hîrtia, dar e un copil, un fluieră-vînt de douăzeci şi opt de ani, care face pe diplomatul cu mine, plesneşte de înfumurat ce e şi e fricos ca o muiere. In zadar îi,spun : „Să amînăm rivalitatea dintre prefect şi general pentru vremuri mai fericite-; dumneata şi cu mine sîntem ocărîţi toată ziua şi de toţi. Monseniorul episcop, bunăoară, întorsu-ne-a vizita ? Nobilimea nu vine niciodată la balurile noastre şi nici nu rre pofteşte la ale ei. Dacă, potrivit instrucţiunilor primite, profităm de cine ştie ce relaţie de afaceri în consiliul general şi salutăm vreun nobil, acesta ne răspunde la salut numai întîia dată ; a doua oară întoarce capul. Tineretul republican ne priveşte în faţă şi fluieră." Toate astea-s evidente. Ei bine, prefectul le tăgăduieşte ; îmi răspunde, roşu de mînie : „Vorbeşte în numele dumitale ; eu n-am fost fluierat niciodată". Şi nu trece o săptămînă în care, clacă îndrăzneşte, să iasă pe stradă, pe înnoptate, să nu fie fluierat de la doi paşi depărtare.

— Eşti sigur de- asta, scumpul meu general ? Ministrul de interne mi-a arătat zece scrisori de la domnul Fleron, în care se înfăţişează ca şi cum s-ar afla în ajunul împăcării definitive cu partidul legitimist. G..., prefectul de N..., cu care am luat masa alaltăieri, e în raporturi bunicele cu oamenii din partidul acesta, şi m-arn încredinţat eu însumi de asemenea lucru.

— Nu mă-ndoiesc cîtuşi de puţin ; e un bărbat dibaci, un prefect exoelfent, prieten cu toţi hoţii dibaci, care fură şi el, fără să se lase prins, douăzeci sau treizeci de mii de franci pe an, ceea ce face să fie respectat în departamentul său. Pot fi însă suspectat în cele ce vă raportez în legătură cu prefectul meu ; în- găduiţi-mi să-1 chem pe căpitanul B..., dacă n-aveţi nimic împotrivă. Trebuie să fie în anticameră.

— Dacă nu mă înşel, e observatorul trimis la Regimentul 107, ca să raporteze despre starea de spirit a garnizoanei ?

—» întocmai, nu e aici decît de trei luni; ca să nu-1 *demasc* în faţa regimentului său, nu-1 primesc niciodată ziua.

Căpitanul B... apăru. Văzîndu-1 că intră, baronul Therance ţinu morţiş să treacă în altă odaie ; căpitanul întări, prin douăzeci de fapte deosebite, plîn- gerile bietului general.

— în oraşul ăsta blestemat, tineretul e republican, iar nobilimea, strîns unită şi bisericoasă. Domnul Gauthier, redactorul ziarului liberal şi şeful republicanilor, e hotărît şi

1 Aluzie la felul în care generalul Bonaparte a pus capăt răscoalei contrarevoluţionare a regaliştilor (octombrie 1795) — care se adunau de obicei în biserica Saint-Roch — mitraliindu-i fără

dibaci. Domnul Du Poirier,. care conduce nobilimea, e un pişicher de mîna întîi şi depune o activitate năucitoare. Toată lumea, în sfîrşit, îşi-bate joc de prefect şi de general; sînt lăsaţi cu totul pe dinafară ; n-au nici o trecere. Episcopul aduce periodic Ia cunoştinţă credincioşilor că vom cădea pînă în trei luni. Sînt încîntat, domnule conte, că-mi pot pune răspunderea la adăpost. Ce e mai rău e că dacă scriem în privinţa asta mai răspicat mareşalului, pune să ni se răspundă ca ne lipseşte zelul? îi convine, în cazul schimbării dinastiei... .

— Opreşte-te, domnule !

— Scuzaţi-mă, domnule general, am cam luat-o razna. Aici iezuiţii duc nobilimea de nas ca şi pe servitoare — într-un cuvînt, tot ce nu e republican.

— Ce populaţie are oraşul Nancy ? întrebă generalul, găsind raţionamentul prea sincer.

— Optsprezece mii de locuitori, în afară de garnizoană.

— Cîţi republicani aveţi ?

— Strict controlaţi, treizeci şi şase.

— Aşadar, doi la mie. Iar printre aceştia, cîţi oameni cu judecată ?

— Unul singur, Gauthier, inginerul hotarnic, redactorul ziarului *Aurora ;* e un' om sărac,care se făleşte cu sărăcia lui.

— Şi nu puteţi ţine în frîu treizeci şi cinci de ţîngăi şi aresta pe omul cu judecată ?

.— Mai întîi, domnule general, se cuvine, cînd faci parte din rîndul nobililor, să fii bisericos, dar e obiceiul, cînd faci parte din rîndurile celor nebisericoşi, să-i imiţi pe republicani în toate scrîntelile lor. Există o cafenea numită „Montor", unde se adună tinerii din 6po*ziţie, e un adevărat club de la 1793. Dacă patru sau cinci soldaţi trec prin faţa acestor domni, li se strigă cu jumătate de glas : *„Trăiască regimentul de linie!"* Iar dacă apare un subofiţer, e salutat, i se vorbeşte, e poftit să ia o gustare. Dacă, dimpotrivă, trece un ofiţer devotat guvernului, eu, bunăoară, nu e cruţat de nici o jignire indirectă. Duminica trecută am trecut pe dinaintea cafenelei „Montor" ; au întors cu toţii spatele în acelaşi timp, ca soldaţii la paradă ; in-a încercat o poftă nebună de-a le da cu piciorul «colo unde ştiţi şi dumneavoastră.

— Era- un mijloc sigur oa să fii pus în disponibilitate, cu prima poştă. Nu primeşti un supliment peste soldă ?

— Primesc o hîrtie de o mie de franci din șase în șase luni. Treceam prin faţa cafenelei „Montor" din nebăgare de seamă ; de obicei fac un ocol de cinci si^e de paşi, ca să mă feresc de blestemata asta de cafenea. Şi cînd te gîndeşti că un ofiţer rănit la Dresda şi la Waterloo e nevoit să evite nişte pîrliţi de civili !

— De la „Cele trei glorioase" nu mai există pîrliţi de civili ! spuse contele cu -amărăciune. Să încetăm însă cu toate chestiile personale, adăugă el, rechemîn- du-1 pe baronul Therance şi poruncindu-i căpitanului să rămînă pe loc. Cine sînt șefii de partide din Nancy ?

Qeneralul răspunse :

— Domnii de Pontleve şi de Vassignies sînt şefii aparenţi ai *carlismului,* din însărcinarea lui Carol al X-lea ; dar adevăratul lor șef e un blestemat de intrigant, anume doctorul Du Poirier (i se spune doctor pentru că e medic). în mod oficial, nu-i decît secretarul comitetului carlist. Iezuitul Rey, mare vicar, mînă pe toate femeile din oraş, de la doamnacea mai de neam pînă la neguţătoreasa cea mai măruntă ; totul merge ca pe roate. Observaţi dacă la masa pe care vă va da-o prefectul va lua parte un singur invitat în afară de salariaţii prefecturii. Informaţi-vă dacă vreuna din persoanele atașate guvernului şi în vizită cu prefectul e primită de doamnele de Chasteller, d'Ho- quincourt sau de Commerey ?

— Cine-s doamnele astea ?

— Fac parte din nobilimea foarte-bogată şi foarte mîndră. Doamna d'Hoquincourt e cea mai frumoasă femeie din oraş şi cheltuieşte foarte mult. Doamna de Chasteller e poate şi mai frumoasă decît doamna d'Hoquincourt, dar e o zănatică, un fel de doamna de Stael, care perorează într-una pentru Carol al X-lea, întocmai ca aia de la Geneva împotriva lui Napoleon. 'Eram comandant la Geneva, şi nebuna aceea ne încurca rău de tot. j

— Dar doamna de Chasteller ? întrebă contele N... cu interes.

— E o doamnă foarte tînără, văduva totuși a unui general de brigadă, ataşat la curtea lui Carol al X-îba. Doamna de Chasteller face propagandă în salonul ei 5 tot tineretul oraşului **e** nebun după ea; deunăzi, un tînăr *conformist* a pierdut o sumă imare la joc, iar doamna de Chasteller a cutezat să se ducă la el acasă. Nu-î aşa, căpitane ?

— întocmai, domnule general. Mă găseam din în- tîmplare pe aleea unde se află casa tînărului. Doamna de Chasteller i-a înmînat trei mii de franci aur şi o bijuterie împodobită cu diamante, pe care i-o dăduse ca amintire ducesa d'Angouleme, şi pe care tînărul s-a dus s-o amaneteze la Strasbourg. Am la mine o scrisoare din partea comisionarului din Strasbourg.

— Detaliul e de prisos, spuse contele către căpitanul care întindea tocmai un uriaş ghiozdan.

— Mai sînt, reluă generalul Therance, familiile de Puy-Laurens, de Serpierre şi de Marcilly, unde monseniorul episcop e primit ca un general-comandant, şi să fiu al dracului dacă vreunul de-ai noştri îşi vîră nasul acolo ! Ştiţi unde-şi petrece domnul prefect serile ? La o băcăniţă, doamna Berchu, iar salonul ei e în spatele prăvăliei. Dar asta n-o raportează ministrului. Eu, unul, am mai multă demnitate, nu mă duc nicăieri şi mă culc la opt seara.

— Şi ce-ţi fac ofiţerii seara ?

— Cafeneaua şi fetele, nici o singură femeie din burghezie ; trăim aici ca nişte osîndiţi. Afurisiţii ăştia de soţi burghezi fac poliţie unii pentru alţii, şi toata treaba asta, sub pretextul *liberalismului;* numai arti- leriştii şi ofiţerii de geniu [1] se simt în largul lor.

— Şi, mă rog, ce gîndesc aceştia ?

— Nişte republicani înverşunaţi, nişte *ideologi*[2], oe> credeţi ? ! Căpitanul vă va putea spune că sînt abonaţi la *Naţiofialul*[3]*, la Charwari*[4] şi la toate celelalte ziare periculoase şi că-şi bat joc făţiş de *ordinele mele de zi* cu privire' la foile publice. Le vin pe numele unui burghez din Darney, tîrguleţ la şapte poşte depărtare. N-aş putea jura că în timpul partidelor lor da vînătoare nu se întîlnesc cu de-alde Gauthier,

— Cine-i ăsta ?

— Şeful republicanilor, despre care v-am mai vorbit ; redactorul-şef al jurnalului lor incendiar, care se cheamă *Aurora,* şi a cărui ocupaţie de căpetenie e sa mă facă pe mine de rîs. Anul trecut mi-a propus un duel cu spada, şi, ceea ce e îngrozitor, e faptul că e funcţionar public ; e geometrul cadastrului şi nu-i pot obţine destituirea. în zadar am spus c-a trimis o sută şaizeci şi nouă de franci ziarului *Naţionalul*

---

1 Artileriştii şi ofiţerii de geniu erau foşti elevî ai Şcolii politehnice, educaţi în spiritul republican ; în felul acesta se explică buna primire de care se bucurau din partea micii burghezii repu-' blicane.

2' Nume dat de Napoleon filozofilor care continuau vechile tradiţii ale liber-cugetătorilor şi republicanilor din timpul Revoluţiei Franceze.

3 *Le National* — ziar liberal, fondat în preajma revoluţiei di« 1830 ; organul republicanilor în timpul domniei lui Ludovic-

4 Ziar satiric cu tendinţe opoziţioniste, fondat în 1832 ; ilus-*' traţiile apărute în paginile sale, care se bucurau de un mare suc4 ces, ironizau acţiunile guvernului şi ale funcţionarilor acestuia,'

pentru ultima amendă la care-a fost condamnat acesta, în le-» gătură cu mareşalul Ney.;.

— Să nu vorbim de asta, spuse contele N... înro- şindu-se ; şi numai cu mare greutate 9căpă de baronul Therance, care găsea oarecare uşurare deschizîndu-şi inima.

Capitolul IV

în timp ce baronul Therance zugrăvea tristul tablou al oraşului Nancy, Regimentul 27 lăncieri se apropia de urbe, străbătînd cîmpia cea mai mohorîtă din lume, al cărei teren uscat şi pietros părea că nu produce nimic. Lucien observă la un moment dat un anume loc, cam la o poştă de oraş, pe oare nu se zăreau decît trei pomi cu totul, iar cel care creştea pe marginea şoselei n-avea decît vreo şase-şapte onetri înălţime şi era într-o stare de plîns. Zarea, foarte apropiată, era alcă- tuită dintr-un şir de coline pleşuve ; de-a lungul văilor pe care le formau aceste coline, se zăreau cîteva, vii anemice. La un sfert de poştă de oraş, două şiruri triste de ulmi pirpirii marcau cursul şoselei principale. Ţăranii întîlniţi în cale păreau sărăcăcioşi şi uimiţi. „Iată aşadar *frumoasa Franţă !"* îşi spunea Lucien. Pe măsură ce se apropia de oraş, regimentul începu să treacă prin faţa acelor mari stabilimente folositoare, murdare însă, oare vestesc cu atîta tristeţe o civilizaţie perfecţionată, cum sînt abatorul, rafinăria de ulei etc. După lucrurile astea frumoase, veneau întinsele grădini cultivate cu varză j aşa că nu se vedea nici cel mai mărunt arbust.

Şoseaua făcu în sfîrşit o cotitură bruscă, şi regimentul ajunse la primele bariere ale fortificaţiilor care, înspre Paris, păreau foarte scunde, ca şi cum ar fi fost îngropate în pămînt. Regimentul se opri şi fu reou- noscut de către gardă. Am uitat să spunem că, o poştă mai înainte, pe marginea unui pîrîu, se făcuse o haltă în vederea curăţeniei; în cîteva minute dispăruse orice urmă de noroi, iar uniformele şi harnaşamentul cailor îşi recăpătaseră toată strălucirea.

Cam pe la ora opt şi jumătate dimineaţa, în ziua de 24 martie 183 *, pe o vreme închisă şi rece, intră în Nancy Regimentul 27 lăncieri. înaintea lui păşea un grup plin de măreţie, muzică regimentului care re- purtă cel mai mare succes pe lîngă burghezii şi gri- zetele de prin partea locului : treizeci şi doi de trompeţi, înveşmîntaţi în roşu şi călări pe cai albi, suflau din răsputeri, Ba mai mult chiar, cei şase trompeţi din rîndul întîi erau negri, iar trompetul-major avea doi metri înălţime.

Frumuseţile oraşului şi imai cu seamă tinerele lucrătoare de dantelă se arătară la toate ferestrele şi fură foarte mişcate de această armonie ţipătoare 5 e 'drept că muzica se arătă la înălţime datorită şi hainelor roşii, acoperite cu superbele galoane de aur, ce le purtau trompeţii.

Nancy, această cetate atît de puternică, capodopera lui Vauban \ lui Lucien i se păru îngrozitoare. Murdăria şi sărăcia se luau parcă la întrecere în tot ceea ce o privea, fizionomiile locuitorilor corespundeau cu desăvîrşire tristeţii clădirilor. [2] Lucien văzu peste tot numai chipuri de cămătari, fizionomii meschine, ascuţite, arţăgoase.

„Oamenii ăştia nu se gîndesc decît la bani şi la mijloacele de a-i strînge, îşi spuse cu dezgust. Aşa trebuia să fie, fără îndoială, caracterul şi aspectul acelei Ame- rici pe care ne-o laudă atîta liberalii." *

Tînărul parizian, obişnuit cu figurile binevoitoare din oraşul său, era consternat. Străzile, strimte, rău pavate şi întortocheate, se remarcau doar printr-o groaznică murdărie ; în mijloc curgea o gîrlă de apă noroioasă, care i-se păru o fiertură de ardezie.

Calul lăncierului din dreapta lui Lucien făcu un salt care acoperi cu apă neagră şi puturoasă gloaba pe care-o primise din porunca locotenent-colonelului. Eroul nostru băgă de seamă că micul accident fu un prilej de mare bucurie pentru camarazii săi care se aflaseră pe aproape şi—1 putuseră vedea. Acele surîsuri care voiau să pară ironice retezară aripile închipuirii lui Lucien : şi el se înfurie. .

„înainte de toate, îşi spuse, trebuie să-mi amintesc că aici nu-i tabără, că nu-i nici un inamic la un sfert de poştă depărtare şi că, de altfel, nici unul din domnii aceştia, care au mai puţin de 40 de ani, n-a dat ochii cu Inamicul mai mult decît am dat eu. Aşadar, obiceiuri meschine, roade ale plictisului. Aici nu mai sînt acei tineri ofiţeri plini de bravură,, de nechibzuinţă şi de veselie cum se văd pe scena teatrului «Gymnase» [1], sînt doar nişte bieţi oameni plictisiţi, cărora nu le-ar părea rău să se poată distra pe socoteala mea ; se vor purta rău cu mine pînă voi avea vreun duel, şi e bine să-1 pun la cale numaidecît, ca să ajung cît mai degrabă la pace. Oare grăsunul de locotenent-colonel îmi va putea fi martor ? Nu prea cred, gradul nu-i permite ; trebuie să dea exemplu d,e ordine... Undosă găsesc un martor ?"

Lucien ridică ochii şi văzu o casă mare, mai puţin meschină ca acelea prin faţa cărora trecuse pînă atunci regimentul; în mijlocul unui zid mare şi alb erau nişte obloane vopsite într-un verde de nuanţa papagalului. „Ce colecţie de culori ţipătoare fac ticăloşii ăştia de provinciali !"

Lucien se complăcea în această idee nu prea politicoasă, cînd văzu oblonul verde-papagal întredeschi- zîndu-se puţin ; apăru o tînără femeie blondă cu un păr minunat şi aerul dispreţuitor : venise să vadă de- filînd regimentul. Toate ideile triste ale lui Lucien dispărură cînd văzu acel chip frumos; sufletul i **se** reînsufleţi. Zidurile coşcovite şi murdare ale caselor din Nancy, noroiul negru, invidia şi gelozia camarazilor, duelurile necesare, pavajul rău, pe care aluneca gloaba ce i se dăduse poate dinadins, dispărură toate. O îmbulzeală sub o boltă de la capătul străzii silise regimentul să se oprească. Tînăra femeie închise fereastra şi privi, pe jumătate ascunsă de perdeaua **de** muselină brodată a ferestrei.

---

1 *Vauban, Sebastian Le Prestre* (1633—1707), unul din cei maî mari ingineri militari ai Franţei.

[a] Se pare că autorul n-a fost niciodată la Nancy ; noua stradi Paris e superbă (n. ed. fr.).

Să fi avut **24, 25 de** ani. Lucien găsi în ochii ei o expresie ciudată 5 era ironie, ură, sau pur şi simplu tinereţe şi o anumită înclinare de a se distra pe socoteala celorlalţi ?

Escadronul al doilea, din care făcea parte şi Lucien, se puse brusc în mişcare ; Lucien, cu ochii aţintiţi la fereastra verde-papagal, dădu pinteni calului, acesta alunecă însă, căzu şi-1 trînti la pămînt.

Să se ridice, să dea gloabei o serioasă lovitură Cu teaca săbiei, să sară în şa, totul nu ţinu decît o clipă ; hohotul de rîs fu însă unanim şi zgomotos. Lucien băgă de seamă că doamna cu părul blond-aenuşiu mai surîdea şi după ce încălecase din nou. Ofiţerii regimentului rîdeau *dinadins,* întocmai ca un membru al centrului în Camera deputaţilor, cînd li se aduce miniştrilor o învinuire întemeiata.

— Orişicum, e un om şi jumătate ! spuse un bătrîn sergent de cavalerie, cu mustăţile albe.

— Nîcicînd n-a fost mai bine încălecată gloaba asta ! spuse un lăncier.

Lucien era roşu, dar făcea pe nepăsătorul.

De îndată ce regimentul fu încazarmat şi i se fixă serviciul, Lucien aîergă în trapul întins al gloabei la staţia de cai cu schimbul.

— Domnule, spuse el directorului staţiei, sînt ofiţer, după cum vezi, dar n-am cai. Gloaba asia, care mi s-a dat la regiment, poate în bătaie de joc, m-a şi aruncat la pămînt, după cum se mai poate vedea ; şi privi, roşindu-se, urmele de noroi care, n-scinda-se, îi albeau uniforma deasupra braţului stîng. într-un cuvîrit, domnule, aveţi în oraş un cal bunicel de vînzare ? Am nevoie rnumaidecît de el.

— Iată un prilej bun, domnule, să *vă potcovesc.* Nram s-o fac însă, spuse domnul Bouchard, directorul staţiei.

Era un om voluminos, închipuit, cu înfăţişarea ironică şi cu ochi sfredelitori; potrivindu-şi fraza, se uita la tînărul acela elegant, pentru a-şi da seama eu cîţi ludovici ar putea încărca preţul calului ce-1 avea de vînzare.

— Sînteţi ofiţer de cavalerie, domnule, şi vă pricepeţi desigur la cai.

Lucien, nerăspunzînd cu nici un fel de *glumă,* directorul staţiei crezu potrivit să adauge :

— îmi iau îngăduinţa să vă întreb : aţi făcut războiul ?

La întrebarea aceasta, care putea fi o glumă, faţa sinceră a lui Lucien se schimbă instantaneu.

— Nu-i vorba aici dacă am făcut sau nu războiul, răspunse cu un glas foarte aspru, ci dacă dumneata, director de poştă, ai un cal de vînzare.

Domnul Bouchard, văzîndu-se pus atît de limpede la locul său, avu o clipă intenţia să-1 lase baltă pe tînărul ofiţer. A scăpa însă prilejul de-a eîştiga (zece ludovici, dar, mai ales, a se lipsi de bunăvoie de o oră de flecăreală, nu-i fu cu putinţă

directorului nostru de poştă. Făcuse în tinereţe serviciul militar şi privea pe ofiţerii .de vîrsta lui Lucien ca pe nişte copii care se joacă de-a oamenii mari.

— Domnule, reluă Bouchard cu glasul mieros, ca şi cum nu s-ar fi petrecut nimic între ei, am fost mai mulţi ani brigadier şi apoi sergent în Regimentul I cuirasieri, şi în această calitate am fost rănit la Mont- mirailîn 1814, în exerciţiul funcţiunii ; din pricina asta vorbeam de război. Cît despre ai mei, sînt nişte căluşei de zece-doisprezece ludovici bucata, nevrednici de-un ofiţer aşa de bine *gătit* şi împopoţonat ca dumneavoastră, buni cel mult de alergătură, nişte adevăraţi căluţi, cum vă spuneam ! Dacă ştiţi însă cum se stăpâneşte un cal, şi nu mă îndoiesc de asta (aici ochii lui Bouchard se îndreptară spre mîneca stingă a elegantei uniforme, albită de noroi, iar el îşi reluă fără să vrea tonul zeflemitor), dacă ştiţi cum se. stăpâneşte un cal, domnul Fleron, tînărul nostru prefect, vă poate servi: cal englezesc, vîndut de un milord care hălăduieşte prin părţile noastre, bine cunoscut de amatori, cal cu glezná superbă, crupă admirabilă, valoaxea_trei mii de franci, care nu 1-a ar&ncat pe domnul Fleron la pământ decît de patru ori, pentru bunul motiv că sus- nu- mitul prefect n-a îndrăznit să-1 încalece decît de patru ori; cea din urmă cădere a avut loc cu prilejul trecerii în revistă a Gărzii Naţionale, compusă în parte din vechi ostaşi, ca mine, de pildă, sergent de cavalerie...

— Să mergem, domnule, răspunse Lucien iritat: îl cumpăr pe loc.

Tonul hotărît al lui Lufcien în ceea ce privea preţul de trei mii de franci şi curajul cu care-i reteză vorba îl cuceriră pe fostul subofiţer.

— Să mergem, domnule sublocotenent, răspunse cu tot respectul, şi porni îndată, urmînd pe jos gloaba de pe care Lucien nici nu coborîse.

Fură nevoiţi să se îndrepte spre prefectură, situată într-un colţ. retras al oraşului, în direcţia pulberăriei, la cinci minute depărtare de cartierul de locuinţe ; era o fostă mînăstire, foarte bine pusă la punct de unul din ultimii prefecţi ai Imperiului. Pavilionul locuit de prefect era înconjurat de o grădină englezească. Ajunseră la poarta de fier. De la mezanin, unde se găseau birourile, fură îndreptaţi spre o altă uşă, împodobită de coloane şi ducînd la măreţul etaj întîi, unde locuia domnul Fleron. Domnul Bouchard sună, dar o bună bucată de timp nu răspunse nimeni ; în cele. din urma apăru un valet foarte elegant şi cu un aer foarte preocupat şi-i introduse într-urt salon unde domnea o mare neorînduială ; e drept, însă, că nu era decît ora 1. Valetul repeta frazele-i obişnuite, de o gravitate măsurată, despre nespusa greutate de a-1 vedea pe domnul prefect şi Lucien era. cît pe-aci să se supere, cînd domnul Bouchard rosti cuvintele sacramentale :

— Venim pentru o *afacere de bani* care-1 interesează pe domnul prefect.

Valetul avu aerul că se simte jignit în trufia lui, dar nu făcu nici o mişcare.

— Ei, drace ! Am venit s-o cumpărăm pe *Lara* voastră, care-1 aruncă atît de bine la pămînt pe domnul prefect ! adăugă fostul sergent de cavalerie.

La vorbele acestea, valetul o rupse la fugă, rugîn- du-i pe cei doi domni să aştepte.

După zece minute, Lucien văzu înaintînd spre ei, cu gravitate, un tînăr de un metru şi jumătate înălţime, cu aerul totodată timid şi pedant. Părea că poartă cu respect o chică frumoasă şi atît de blondă, încît era cu totul lipsită de culoare. Părul, foarte subţire şi mult prea lung, era împărţit pînă-n creştet printr-o cărare perfect trasă, care despărţea fruntea purtătorului în două părţi egale, după moda nemţească. Zărind această făptură, oare umbla ca pe arcuri, cu pretenţii şi de graţie, şi de majestate, mînia lui Lucien se risipi, o poftă nebună de rîs îi luă locul, şi numai cu greu reuşi să nu izbucnească. „Capul ăsta de prefect, îşi spuse el, e o copie după figurile Iui Christos de Lucas Cranach [1]. Iată aşadar pe unul din înspăimîntătorii prefecţi împotriva cărora tună şi fulgeră ziarele liberale în fiecare dimineaţă !"

Lucien nu ise mai simţea jignit de îndelungata aşteptare, îl examina pe omuleţul acesta atît de scrobit, care se apropia destul de încet, legănîndu-se oa o raţă ; avea aerul unui personaj nepăsător din fire şi cu totul impenetrabil. Lucient era atît de absorbit în contemplaţie, încît se făcu o clipă tăcere.

Domnul Fleron fu măgulit de efectul pe care-1 producea asupra unui militar mai ales ! în sfîrşit, îl întrebă pe Lucien cu ce-1 putea servi, dar cuvintele fură rostite graseind şi cu un ton care cerea parcă un răspuns impertinent.

Lui Lucien îi venea greu să nu-i rîdă personajului în nas ; din nefericire, îşi aduse aminte de un domn Fleron deputat.

„Făptura asta e poate demnul fiu sau nepot al acelui domn Fleron deputatul, care plînge de duioşie vorbind despre *demnii noştri miniştri."*

Amintirea fu prea puternică pentru eroul nostru, cam tinerel, care izbucrii în rîs.

— Domnule, spuse în sfîrşit, privind halatul, unic în felul său, în care se drapase'junele prefect, domnule, am auzit că aveţi de vînzare un cal ; aş vrea să-1 văd şi să-1 încerc un sfert de oră ; plătesc bani peşin.

„ [1] Mare pictor şi gravor german (1472—1553),

Domnul prefect părea că visează. Nu prea înţelegea rîsul tînărul ui ofiţer, însă în ochii săi esenţialul era ea nimic să nu pară a avea nici cel mai mic interes pentru dînsul.

— Domnule,-spuse în sfîrşit, ca şi cum s-ar fi.hotă- rît să recite o lecţie învăţată pe de rost, afacerile urgente şi grave care mă copleşesc m-au făcut, tare mă tem, vinovat de nepoliteţe. Am motivele unele să bănuiesc c-aţi fost lăsat să aşteptaţi. Ar fi o mare vină din parte-mi..

Nu ştia cum să se arate mai binevoitor. Frazele-i dulcege au durat o bună bucată de timp. Deoarece prefectul nu se pronunţa în nici un fel, eroul nostru, care se îngrijea mai puţin de renumele lui de bărbat cu maniere alese, îşi luă libertatea de a-i aminti obiectul vizitei.

— Animalul e englezesc, reluă prefectul ou glas aproape intim, jumătate pursînge, şi bine dovedit, l-am cumpărat de la milordul Link, care locuieşte în ţinutul acesta de mulţi ani ; calul e bine cunoscut de către amatori; trebuie să mărturisesc însă, adăugă lăsînd privirea în jos, că nu e îngrijit în momentul acesta decît de un servitor' francez ; am să-1 pun pe Perrin lla ordinele dumneavoastră. Vă daţi seama, domnule, că nu încredinţez acest animal unor îngrijiri vulgare şi că nici un alt. servitor al meu nu se apropie de dînsul etc., etc.

După ce-şi dădu poruncile într-un stil frumos şi as- cultîndu-se vorbind, tînărul prefect îşi petrecu pulpanele halatului său de caşmir ţesut cu aur şi-şi potrivi pe ochi un fel de boneţică ciudată, ca un cilindru de cavalerie uşoară, care ameninţa îfi fiecare clipa să cadă. Directorul staţiei de poştă, Bouchard, al cărui aer zeflemitor se schimbă într-un surîs amar, cu totul impertinent, urmărise încet şi cu luare-aminte toate .gesturile acestea mărunte. Dar şi această afectaţie fu zadarnică,. Domnul prefect, care n-avea obiceiul să se uite la oamenii de teapa directorului, după ce se asigură că amănuntele toaletei sale sînt în ordine, îl salută pe Lucien, adresă o jumătate de salut către domnul Bouchard, fără să-1 privească, şi se întoarse în apartamentele sale.

— Şi cînd te gîndeşti că un *prichindel* de calibrul ăsta ne va trece în revistă duminica viitoare ! exclamă Bouchard. Să nu-ţi vină rău ?

In mînia lui împotriva tinerilor, mult mai bine cotaţi în societate decît subofiţerii de la Montmirail, domnul Bouchard avu numaidecît un alt prilej de bucurie. De îndată ce calul englezesc se văzu afară din grajdul de unde sărmanul dobitoc ieşea mult mai rar decît ar fi avut poftă, începu să galopeze împrejurul curţii şi să facă săriturile cele mai ciudate ; se avînta de la pămînt cu tuspatru picioarele deodată, cu capul în aer, ca şi cum ar fi vrut să 9e caţere în platanii ce înconjurau curtea prefecturii.

— Galul are calităţi, spuse Bouchard apropiindu-se de Lucien cu un aer viclean, dar poate-i mai bine de-o săptămînă de cînd domnul prefect şi valetul său Perrin n-au îndrăznit să-1 scoată din grajd, şi poate că n-ar fi prudent...

Lucien fu izbit de bucuria stăpînită care strălucea în ochii mărunţi ai directorului staţiei de poştă. „Stă scris, gîndi el, că voi fi aruncat la pămînt de două ori într-o singură zi; aşa trebuia să fie debutul meu la Nancy." Bouchard se duse să aducă ovăz într-un ciur şi opri calul ; lui Lucien îi veni însă foarte greu să-1 încalece, şi apoi să-1 stăpînească.

Porni în galop, dar merse curînd la pas. Uimit de frumuseţea şi de vigoarea mişcărilor *Larei,* Lucien nu-şi făcu nici un scrupul lăsîndu-1 pe şoltioul director al staţiei de poştă să-1 aştepte. *Lara* străbătu cale de-o poştă şi nu reapăru în curtea prefecturii decît după o jumătate de ora ; valetul era cu totul speriat de întîrziere. Cît despre directorul staţiei de poştă, trăgea nădejde să vadă calul întorcîndu-se singur. Vă- zîndu-1 că soseşte eu călăreţ privi eu atenţie uniforma lui Lucien : nimic nu trăda vreo cădere. „Hait, ăsta. nu-i atît de bleg ca ceilalţi \" îşi spuse Bouchard.

Lucien înoheie tîrgul fără să descalece. „Oraşul nu trebuie să mă revadă pe gloaba fatală". Domnul Bouchard, care n-avea aceleaşi temeri, luă calul regimentului. Domnul Perrin, valetul, îi însoţi pînă la casieria perceptorului general, de unde Lucien luă banii.

— Vezi, domnule, că nu mă las trîntit la pămînt decît o dată pe zi, îi spuse Lucien lui Bouchard cînd rămaseră, singuri. îmi pare însă grozav de rău că accidentul meu a avut loc sub ferestrele cu obloane verzi- papagal, de-acolo, dinainte de boltă... la intrarea în oraş, de la acel soi de palat.

— A, în strada Pompei ! spuse Bouchard. Şi la cea mai mică dintre ferestre era, fără îndoială, o doamnă frumoasă ?

— Da, domnule, şi a rîs de nenorocirea mea. E tare neplăcut să-ţi faci debutul în felul acesta într-o garnizoană, şi mai ales într-o primă garnizoană ! Dumneata, care ai fost militar, înţelegi asta, domnule. Ce ise va spune 'despre mine în regiment ? Dar cine-i această doamnă ?

— E vorba, nu-i aşa, de o femeie de douăzeci şî cinci sau douăzeci şi şase de ani, eu părul blond-ce- rauşiu, lung pînă-n pămînt ?

— Şi cu ochi foarte frumoşi, dar plini de răutate.

— E doamna de Chasteller, o văduvă pe oare o curtează (toţi domnii din nobilime pentru că are milioane. Ea pledează pretutindeni, şi cu căldură, cauza lui Carol al X-lea, şi dac-aş fi *un prefecţel,* aş pune-o la gros ! Ţinutul nostru o să fie pînă la urmă o **a** doua VendeeE o ultraregalistă turbată, care-ar vrea să vadă la o sută de paşi sub pămînt pe toţi cei ce şi-au slujit patria. E fiica domnului marchiz de Pont- leve, unul din ultraregaliştii noştri cei mai habotnici, şi, adăugă el cu glasul scăzut, e unul din reprezentanţii lui Carol al X-lea în provincia asta. Să rămînt însă între noi ; nu vreau să devin denunţător.

— N-ai nici o teamă.

— Au venit să mîrîie aici imediat după *zilele din iulie.* După cîte spun, vor să înfometeze gloata din Paris, lăsînd-o fără de lucru ; cu toate astea, marchizul nu-i primejdios. Doctorul Du Poirier, întîiul medic din regiune, e mîna lui dreaptă. Domnul Du Poirier, care-i un mare şiret, îl duce de nas atît pe domnul de Pontleve, cît şi pe domnul de Puy-Laurens, celălalt împuternicit al lui Carol al X-lea, deoarece aici se conspiră pe faţă. Mai e şi abatele Olive, care e un spion...

— Dar, scumpul meu domn, spuse Lucien rîzînd, nu contest că domnul abate Olive n-ar fi un spion, pe lîngă atîţia alţii! Vorbeşte-mi însă puţin, rogu-te, de acea femeie frumoasă, doamna de Chasteller.

— A! acea femeie frumoasă care a rîs cînd aţi căzut de pe cal? A văzut ea mulţi alţii dîndu-se jos de pe cal! E văduva unuia din generalii de brigadă ataşaţi pe lîngă persoana lui Carol al X-lea şi care era, pe deasupra, mare şambelan sau aghiotant general, un mare senior în sfîrşit, care, după zilele din iulie, a venit aici ca să moară de frică. Credea tot timpul că poporul e *în stradă,* cum mi-a spus de peste douăzeci de ori. Altfel, om de treabă, deloc obraznic, dimpotrivă, foarte blînd. Cînd le veneau anumiţi curieri de la Paris, voia să aibă în permanenţă o pereche de cai rezervată lui La poştă, şi plătea bine, zău aşa! Căci trebuie să ştiţi, domnule, că pînă la Rin nu-s decît nouăsprezece poşte pe drumul cel mai scurt. Era un bărbat înalt, usoat şi palid... Şi-i era mereu straşnic de frică.

— Dar văduva lui ? spuse Lucien rîzînd.

— Avea un palat în foburgul Saint-Germiain [1], într-o stradă zisă Babylone, ce nume! Trebuie s~o cunoaşteţi, domnule. Şi tare-ar mai vrea să se întoarcă La Paris, dar tatăl ei se opune şi caută s-o strice cu toţi prietenii ei; vrea s-o ducă, nu-i aşa? Cauza e că, în timpul domniei iezuiţilor şi a lui Carol al X-lea, domnul de Chasteller, care era foarte bisericos, a cîş- tigat milioane datorită unui împrumut, şi văduva lui posedă toţi banii ăştia în rente, iar domnul de Pont- leve vrea să pună mina pe toate astea în cazul unei revoluţii. în fiecare dimineaţă domnul de Chasteller punea să-i înhame caii la trăsură, sa să meargă s-asculte liturghia, la cincizeci de paşi de casă; la o trăsură englezească de zece mii de franci cel puţin, care nu făcea, pe pavaj, nici cel mai mic zgomot; spunea că poporul are nevoie de biserică. Era foarte mîndru în privinţa asta, veşnic în uniformă de gală duminica, la liturghia cu cor, cu cordonul roşu peste haină, şi cu patru lachei în livrea de zile mari şi cu mănuşi galbene. Cu toate astea, cînd a murit, n-a lăsat nimic slugilor lui, sub cuvînt că, după cum a mărturisit vicarului care-1 asista, *sînt nişte iacobini.* Doamna însă, care-a rămas pe lumea asta şi oare se teme, a pretins că e vorba de-o simplă scăpare în testament; le-a făcut cîte o mică pensie sau i-a păstrat în serviciul ei, şi uneori, pentru cîte o nimica toată, le dă patruzeci de franci. Ocupă tot etajul întîi al palatului Pontleve; acolo aţi văzut-o; tatăl ei îi pretinde însă chirie. Asta o costă patruzeci de mii de franci, deşi marchizul n-ar putea închiria niciodată etajul cu mai mult de o sută de ludovici. E grozav de zgîrcit; sta totuşi de vorbă cu toată lumea şi e foarte politicos, spune că vom avea republica, o noua emigraţie, că se ya tăia capul nobililor şi preoţilor etc. Domnul de Pontleve a sărăcit în timpul primei emigraţii; se spune că la Hamburg[2] făcea meseria de legător; se înroşeşte de supărare cînd se vorbeşte astăzi de cărţi înaintea lui. Fapt

1 Regiune folosită de reacţiune, în timpul Revoluţiei Franceze, drept bastion al contrarevoluţiei.

este că se bizuie, la nevoie, pe rentele fiicei sale; de aceea nu vrea s-o piardă dm ochi, aşa i-a spus unuia din prietenii mei...

— Ce mă interesează, domnule, spuse Lucien, caraghioslîcurile acestui moşneag? Vorbeşte-mi de doamna de Chasteller.

— Ea strînge lumea acasă la dînsa, vinerea, ca sa predice întocmai ca un preot. Vorbeşte dumnezeieşte, spun slugile, pe înţelesul tuturor; sînt zile cînd îi face să plîngă. „Dobitocilor, le spun, urăşte cu înverşunare poporul; dac-ar putea, ne-ar băga pe toţi la «Mont- Saint-Michel» [1]." Degeaba însă, ea-i vrăjeşte, şt eî o iubesc. Ea îşi condamnă tatăl, spune valetul, pentru că nu vrea să mai ştie de fratele ei mai mic, preşedinte la curtea regală din Metz, deoarece a depus jurămînti bătrînul spune că asta înseamnă să te murdăreşti. Nici un om de centru [2] nu e primit în societatea de-aici. Prefectul, ăsta *spilcuit*[3], care v-a vîndut calul, înghite jignirile cu ghiotura; nici nu îndrăzneşte să se prezinte la doamna de Chasteller, care i-ar arunca adevărul în faţă. Cînd se duce în vizită la doamna d'Hoquincourt, cea mai elegantă dintre cucoanele noastre, aceasta iese la fereastra dinspre stradă şi pune pe portar să-i spună că nu-i acasă... Dar scuzaţi-mă, domnul este cu centrul, uitasem.

Această ultimă frază nimeri în plin; dar nici răspunsul lui Lucien nu fumai prejos:

— Scumpul meu, dumneata îmi dai informaţii, iar eu le ascult ca pe un raport despre poziţia ocupată de inamic. De altfel, adio, la revedere! Care e cel mai renumit din hotelurile ou camere închiriate ou luna?

— Hotelul „La cei trei împăraţi", pe strada Vechii Iezuiţi, nr. 13; e însă greu de găsit; dar cum îmi este în drum, voi avea onoarea să vă arăt eu însumi unde se află.

„Prea l-am luat peste picior, îşi spuse directorul staţiei de poştă; trebuie să-i mai spun cîte ceva tînărului ăstuia fluşturatic despre cucoanele noastre."

— Doamna de Chasteller e cea mai aiurită dintre doamnele din nobilime, reluă Bouchard, cu aerul degajat al omului din popor care vrea să-şi ascundă încurcătura. Vreau să spun că doamna d'Hoquincourt e tot atît de frumoasă ca şi ea, dar doamna de Chasteller n-a avut decît un singur amant, pe domnul Thomas de Busant de Sicile, locotenent-colonel de

---

2 Centrul refugiaţilor monarhişti francezi de pe continent.

1 [a] închisoare în incinta mînăstirii cu acelaşi nume, clădită pe o insulă mică şi stîncoasă în Normandia.

2 [5] *Juste milieu,* în original ; nume dat, în general, partizanilor regimului lui Ludovic-Filip.

3 *Muscadin,* în original ; aşa erau numiţi, în timpul vechii monarhii, domnitorii afectaţi şi spilcuiţi.

husari, pe care-1 înlocuiţi. E veşnic tristă şi destul de ciudată, în afară de clipele cînd se aprinde în favoarea lui Henric al V-lea [1]. Slugile ei spun că porunceşte să i se pună caii la trăsură, şi că după o oră ordonă să se deshame, fără să fi ieşit la plimbare. Are ochii cei mai frumoşi, după cum aţi văzut, ochi ce spun tot ce vor, dar doamna d'Hoquincourt e mult mai veselă şi mai spirituală, arc totdeauna ceva nostim de spus. Doamna d'Hoquincourt îşi duce soţul de nas, un fost căpitan rănit *în cursul zilelor din iulie,* un bărbat foarte viteaz, pe legea mea! De altfel, toţi oamenii de prin părţile a stea-s viteji. Ea face însă ce vrea dintr-înşii şi-şi schimbă amantul în fiecare an, fără nici o jenă. Acum, cel care se ruinează pentru ea e domnul d'Antin. Veşnic îi fac rost de cai pentru petrecerile din pădurea de La Burelviller, pe care-o vedeţi acolo, la marginea cîmpiei; şi numai Dumnezeu ştie cîte se mai petrec prin pădurile alea ! Mi-i îmbată de fiecare dată pe surugii, ca să nu vadă şi să nu audă nimic. Şi să mă ia dracu dacă-mi pot spune, la întoarcere, un singur cuvînt!

— Dar unde vezi păduri? întrebă Lucien, privind ţinutul cel mai trist din lume.

— La o poştă departe dc-aici, la marginea cîmpiei, sînt nişte păduri minunatei e un loc tare frumos. Acolo se găseşte cafeneaua „Vînătorul verde" [2], ţinută de nemţi, care au totdeauna muzică) este raiul ţinutului...

Lucien îndemna calul să faci o mişcare, care-1 sperie pe flecar. Iar acestuia i se păru că-i scapă victima, şi ce mai victimă! un tînăr frumos din Paris, proaspăt sosit şi obligat să-1 asculte!

— în fiecare săptămînă, relua cu graba, aceasta frumoasă femeie cu părul blond, doamna de Chasteller, oare a cam rîs văzîndu-vă căzînd, sau mai bine zis cînd a căzut calul dumneavoastră, ceea ce e cu totul altceva, dar, ca să revin, în fiecare săptămînă, ca să spun aşa, refuză o cerere în căsătorie. Domnul de Blanşay, vărul ei, care e mereu cu dînsa, domnul de Goello, cel mai mare intrigant, un adevărat iezuit, zău! contele Ludwig Roller, cel mai curajos dintre toţi nobilii ăştia, dar n-a izbutit nici unul. Nu-i aşa de proastă ca să se mărite-n provincie! Ca să-i treacă de urît, a luat vitejeşte, cum vă spuneam, în căsătorie de mîna stîngă, pe locotenent-colonelul din Regimentul 20 husari, domnul Thomas de Busant de Sicile. Era cam *trecut* pentru ea, dar n-are a face, nu se sinchisea, şi era, zice-se, unul din nobilii cei mai mari din Franţa. Mai e doamna marchiză de Puy-Laurens, apoi doamna de Saint-Vincent, oare nu-şi uită nici ele datoria; doamnelor din oraşul nostru le e groază să nu se declaseze. Sînt al dracului

---

1 Nume care i se dă adesea contelui de Chambord, moştenitorul „legitim" al lui Carol al X-lea, deşi n-a domnit niciodată.

2 *Le chasseur vert;* acesta a fost şi primul proiect de titlu al romanului de faţă, titlu sub care a şi apărut, de altfel, prima parte a lucrării, singura transcrisă pe curat de autor, în cadrul primei ediţii colective a *Operelor* lui Stendhal, îngrijită de vărul său, R. Colomb.

de severe în privința asta și trebuie să vă spun, scumpul meu domn, cu tot respectul ce vi-1 sînt dator, eu, care n-am fost decît subofițer de cuirasieri (la drept vorbind, am făcut zece campanii în zece ani), mă îndoiesc că această văduvă a domnului de Chasteller, un general de brigadă, care a avut pînă mai deunăzi ca amant un locotenent-colo- nel, ar binevoi să primească omagiile unui simplu sublocotenent, oricît de plăcut ar fi el. Căci, adăugă directorul stației de poștă, luîndu-și un aer jalnic, meritul n-are nici un preț pe-aici pe la noi, gradul și noblețea fac totul.

„în cazul ăsta, sînt *curățat!"* gîndi Lucien.

— Adio, domnule ! spuse lui Bouchard, pornind în trap. Voi trimite un lăncier să ia calul lăsat în grajdul dumitale, și, încă o dată, te salut !

Zărise în depărtare uriașa firmă a hotelului „La cei trei împărați".

„Orișicît, îl luai peste picior și pe ăsta, pe el și pe oamenii regimului! își zise Bouchard, rîzînd în sine. Și, în plus, patruzeci de franci bacșiș de dat surugiilor mei. *Cît mai des !"*

Capitolul V

Domnul Bouchard nici nu știa cită dreptate avea să ridă; după plecarea acestui ins cu privirea străpungătoare, care-1 lăsase singur cu gîndurile lui, Lucien se pomeni foarte indispus.. Faptul că debutase într-un oraș de provincie printr-o cădere, mai cu seamă că făcea parte dintr-un regiment de cavalerie, i se părea cea mai mare nenorocire. „Asta n-are să se uite nicio-dată; de cîte ori voi trece pe stradă, chiar dac-aș călări ca cel mai încercat lăncier, are să se spună: «Aha, ăsta-i .tînărul din Paris care-a căzut într-un fel așa de caraghios în ziua sosirii regimentului!»"

Eroul nostru suferea urmările acelei educații pariziene .Care nu știe să dezvolte decît vanitatea, tristă moștenire a feciorilor de bani gata. Toată vanitatea lui se concentrase ca să-și facă debutul într-un regiment; Lucien se așteptase la un duel; trebuia să se bată cu ușurință și hotărîre, să dea dovadă de îndrăzneală de militar etc., etc. Dar departe de asta, ridicolul și umilința cădeau asupră-i de la înălțimea ferestrei unei femei tinere, cea mai nobilă din localitate, o ultrare- galistă turbată și flecară, care va ști să-și bată joc de un slujitor al regimului. Ce nu va spune despre el?

Nu putea să-i iasă din minte surîsul pe care-1 văzuse rătăcind pe buzele ei în clipa cînd el se ridica de jos, plin de noroi, lovindu-și furios calul cu teaca săbiei. „Ce idee idioată să lovesc gloaba cu teaca! Și încă *plin de miniel* Iată ce dă într-adevăr prilej de glumă! Oricine poate cădea de pe cal, dar să-1 lovească plin de mînie, să se arate așa de nefericit din pricina unei căderi ! Trebuia să rămîn nepăsător, trebuia să arăt contrariul a ceea ce se aștepta din par- te-mi, vorba tatii... Dac-am să mă întîlnesc vreodată cu doamna de Chasteller, ce poftă de rîs are s-o apuce recunoscîndu-mă! Și ce se va spune la regiment? în privința asta, însă, domnilor glumeți de prOst-gust, vă sfătuiesc să glumiți în șoaptă !."

Frămîntat de gînduri neplăcute, Lucien, care-şi găsise servitorul în cel mai frumos apartament de la hotelul „La cei trei împăraţi", îşi făcu toaleta militară cît mai îngrijit, în două ceasuri şi mai bine, pe pe îndelete. „Totul atîrnă de început, şi am multe de îndreptat."

„Uniforma îmi vine foarte bine! îşi zise, privindu-se în cele două oglinzi pe care pusese să i le aşeze în aşa fel încît să se poată vedea din cap pînă-n picioare. Dar ochii rîzători ai doamnei de Chasteller, ochii aceia scînteietori de răutate, vor vedea noroi pe mîne'ca asta stîngă", şi privea jalnic la uniforma lui de călătorie care, aruncată pe un scaun, păstra, cu toate silinţele periei, urmele mult prea vădite ale accidentului său.

După această îndelungată toaletă, care a fost, fără ca el să-şi dea seama, un adevărat spectacol pentru personalul hotelului şi pentru stăpîna casei, care-i împrumutase marea oglindă mobilă, Lucien coborî în curte şi privi cu un ochi tot atît de critic pe *Lara.* O găsi destul de bine, cu excepţia unei copite dindărăt, dreapta, pe care puse s-o ceruiască din nou, în faţa lui. în sfîrşit, încălecă cu uşurinţa călăreţului care nu se foloseşte de scări, nu- cu precizia şi gravitatea proprie militarilor. Prea mare îi era dorinţa de-a arăta servitorilor hotelylui, adunaţi în curte, că era perfect deprins cu călăria. întrebă unde era strada P.ompei şi plecă în trap întins. „Din fericire, îşi spunea, doamna de Chasteller, văduva unui general, trebuie să se priceapă." !

Obloanele de culoare verdc-papagal erau însă ermetic închise, şi în zadar trecu Lucien de cîteva ori prin faţa lor. Se duse să-i mulţumească locotenent- colonelului Filloteau şi să se informeze despre micile îndatoriri de convenienţă care trebuie să umple prima zi a unui sublocotenent proaspăt sosit în regiment.

Făcu două sau trei vizite de cîte zece minute, fiecare cu răceala protocolară cuvenită, mai ales din partea unui tînăr de 20 de ani, şi semnul acesta al unei educaţii desăvîrşite repurtă tot succesul dorit.

De îndată ce se văzu liber, se întoarse să viziteze locul în care căzuse dimineaţa. Ajunse în trap întins în faţa casei Pontleve, unde lăsă numaidecît calul într-un galop uşor şi armonios. Cîteva îndemnuri cu frîul, invizibile pentru profani, siliră calul prefectului, uimit de îndrăzneala călăreţului său, să facă unele mici mişcări, datorită enervării, foarte apreciate de cunoscători. în zadar se ţinu însă Lucien nemişcat pe **şa,** şi chiar cam ţeapăn: obloanele verzi rămaseră închise.

Recunoscu ostăşeşte fereastra de unde' se rîsese de el; avea un pervaz gotic şî era mai mică decît celelalte; aparţinea etajului întîi al unei case mari, care părea foarte veche, dar era proaspăt tencuită, după bunul-gust al provinciei. Ferestrele primului etaj erau foarte frumoase, dar cele de la al doilea aveau încă eercevelele în cruce. Casa, pe jumătate gotică, avea un gard de fier, foarte modern, şi luxos, pe strada Altarului, care tăia în unghi drept strada Pompei. Deasupra uşii, Lucien citi literele de aur de pe marmura negricioasă:

Cartierul părea trist, iar strada Altarului, una dintre cele mai frumoase, dar şi dintre cele mai singuratice din oraş; iarba creştea în toate părţile.

„Cît aş dispreţui casa asta tristă, îşi spuse Lucien, dacă n-ar adăposti o femeie tînără care şi-a bătut joc de mine, şi pe ibună dreptate ! Dracu s-o ia de provincială! Unde-i locul de plimbare al oraşului ăstuia stupid? Să căutăm!"'

în mai puţin de trei sferturi de oră, mulţumită sprintenelii calului său, Lucien făcuse ocolul oraşului Nancy, loc trist şi prost întărit, înconjurat de fortificaţii. în zadar căută, căci nu zări altă promenadă decît o piaţă lungă, mărginită, la cele două capete, de nişte şanţuri puturoase, ce cărau necurăţeniile oraşului ; de jur împrejur vegetau, sărăcăcios, vreo mie de" tei piperniciţi, grijuliu tăiaţi în chip de evantai.

„Nu se poate închipui ceva' mai morocănos decît oraşul ăsta!" îşi repeta eroul nostru la fiecare nouă descoperire; şi inima i se strîngea.

Era oarecare nerecunoştinţă în acest sentiment de dezgust atît de adînc, căci, în timpul ocolurilor pe întăritori şi pe străzi, fusese remarcat de doamna d'Hoquincourt, de doamna de. Puy-Laurens şi chiar de domnişoara Berchu, regina frumuseţilor burgheze. Aceasta din urmă spusese chiar: „Iată un *călăreţ foarte frumuşel".*

în mod'obişnuit, Lucien s-ar fi putut prea bine plimba incognito prin Nancy, dar în ziua aceea, toată societatea — înaltă, de jos şi mijlocie .— era în emoţie; căci e un eveniment nemaipomenit, în provincie, sosirea unui regiment; Parisul n-are idee de asemenea senzaţie, şi nici de atîtea altele. La sosirea unui regiment, negustorul visează ,îmbogăţirea stabilimentului său, iar respectabila mamă de familie, măritişul uneia dintre fete; numai de-ar fi pe placul muşteriilor. Nobilimea se întreabă: „Regimentul ăsta o fi avînd oameni de neam?" Preoţii: „Şi-or fi făcut oare toţi soldaţii întîia împărtăşanie?" O primă împărtăşanie de *o sută de inşi* ar face o deosebită impresie asupra monseniorului episcop. Mulţimea de grizete e frămîntată de senzaţii mai puţin aclînci decît acelea ale slujitorilor Domnului, dar poate mai vii.

în timpul primei ieşiri a lui Lucien, în căutarea locului de plimbare, îndrăzneala. cam afectată cu care manevra calul atît de cunoscut şi de periculos al domnului prefect, îndrăzneală care părea a da să se înţeleagă că-1 şi cumpărase, îi atrăsese stima multor oameni. „Cine-i sublocotenentul ăsta, îşi spuneau, care, de».cum a venit în oraş, şi-a cumpărat un cal de trei mis.de. franci?"'

Printre persoanele pe care le impresionase cel mai mult bogăţia probabilă a sublocotenentului nou venit, se cuvine, ca să fim drepţi, s-o numim mai întîi pe domnişoara Sylviane Berchu.

— Mamă, mamă, strigase ea zărind calul prefectului, vestit în tot oraşul, e *Lara* domnului prefect, dar de data asta călăreţului nici nu-i pasă-J

— Trebuie să fie un tînăr foarte bogat, -spusese doamna Berchu, şi ideea aceasta absorbise de îndată atenţia mamei şi a fiicei.

în aceeaşi zi, toată societatea nobilă din Nancy era la masă la domnul d'Hoquincourt, tînăr foarte bogat şi care a şi avut cinstea să fie prezentat cititorului. Se sărbătorea onomastica uneia din principesele exilate. Alături de o duzină de imbecili, îndrăgostiţi de trecut şi temîndu-se de viitor, se cuvine să ne oprim asupra celor şapte sau opt foşti ofiţeri, tineri înflăcăraţi, dorind războiul mai presus de orice, care nu se puteau supune cu plăcere riscurilor unei revoluţii. Demisionaţi după zilele din iulie, nu munceau şi se socoteau nenorociţi; nu-i amuza de loc silnica trîndăvie în care lîncezeau, iar viaţa aceasta morocănoasă nu-i făcea tocmai indulgenţi cu tinerii ofiţeri din armata actuală. Indispoziţia aceasta vătăma inteligenţe de altfel distinse şi se trăda printr-un dispreţ prefăcut.

în cursul recunoaşterii locurilor, Lucien trecu de trei ori prin faţa casei Sauves d'Hoquincourt, a cărei grădină se întindea pînă la locul de plimbare de pe metereze. Lumea se ridica de la masă; fu privit de tot ce este mai *pur,* fie în privinţa obîrşiei, fie în privinţa principiilor conservatoare. Cei mai buni arbitri, domnii de Vassigny, locotenent-colonel, cei trei fraţi Roller, domnul de Blancay, domnul d'Antin, căpitani de cavalerie, domnii de Goello, Murce, de Lanfort, îşi spuseră cuvîntul cu toţii. Aceşti sărmani tineri se plictisiseră în ziua aceea mai puţin ca de obicei; dimineaţa, sosirea regimentului le dăduse prilej să vorbească despre război şi despre cai, singurele lucruri, dimpreună cu pictura în acuarelă, asupra cărora provincia îngăduie unui bun gentilom să aibă oarecare cunoştinţe; seara avură plăcerea să vadă de aproape şi să critice temeinîe pe un ofiţer din armata cea nouă.

— Calul sărmanului prefect trebuie să se mire grozav văzîndu-se călărit cu atîta îndrăzneală, spuse domnul d'Antin,' prietenul doamnei d'Hoquincourt.

— Domnişorul ăsta nu încalecă de multă vreme, deşi călăreşte bine, spuse domnul de Vassigny.

Era un bărbat foarte frumos, de 40 de ani, cu trăsăturile mari, şi părea grozav de plictisit chiar cînd glumea.

— E, desigur, unul din acei ucenici tapiţeri sau fabrioapţi de luminări care se intitulează *eroi din iulie,* spuse domnul de Goello, un tînăr înalt, blond, uscat şi înţepat, cu faţa pretimpuriu brăzdată de cutele invidiei.

— Ai rămas în urmă, sărmanul meu Goello! spuse doamna de Puy-Laurens, inteligenţa ţinutului. Sărmanii din *iulie* nu mai sînt la modă de multă vreme; o fi băiatul vreunui deputat pîntecos şi vîndut.

— Al unuia din acele elocvente personaje care, plasate drept în spatele miniştrilor, strigă : *„Psst !"* sau izbucnesc în rîs cînd e vorba de vreun amendament la tainul ocnaşilor, după semnalul pe care li—1 dă spatele ministrului.

Era elegantul domn de Lanfort, amicul doamnei de Puv-Laurens, care, prin această frază frumoasă, rostită încet, dezvolta şi ilustra gîndul spiritualei sale prietene.

— O fi închiriat calul prefectului pe două săptă- mîni, cu suplimentul pe care-1 primeşte papa de la Palat, spuse domnul de Sânreal.

— Opreşte-te!

— Dacă vorbiţi de oameni, cunoaşteţi-i mai bine [1], continuă colonelul marchiz de Vassigny ; furnica n-are obiceiul să 'împrumute [2].

— *Ăsta-i cusurul ei cel mai mic !* [3] exclamă sumbr\jJ Ludwig Roller cu un accent tragic.

— în sfîrşit, domnilor, cădeţi la înţelegere: de unde va fi luat banii ca să plătească calul? întrebă doamna de Sauves d'Hocquincourt. Căci, la urma urmelor, pornirea dumneavoastră împotriva acestui tînăr fabricant de lumînări n-o să meargă pînă acolo încît să spuneţi că nu e, în momentul de faţă, călare?

— Banii, banii! spuse domnul d'Antin. Nimic mai uşor, papa va fi apărat la tribună sau în comitetele bugetare comanda de puşti Gisquet[4] sau vreuna din comenzile de la Ministerul de Război. [5]

[1], [2], [3] Citate din cunoscuta fabulă a lui La Fontaine *Greierele şi furnica*.

4 *Gisquet, Henri-Joseph* (1792—1866) a fost însărcinat de guvernul lui Ludovic-Filip să cumpere 300.000 de puşti din Anglia ; deoarece a plătit pentru ele un preţ foarte mare, opoziţia 1-a acuzat de luare de mită ; acuzatorii au fost însă condamnaţi, iar Gisquet, numit prefect de poliţie chiar în acelaşi an (1831), calitate în care s-a remarcat prin ostilitatea faţă de republicani.

5 Vorbesc nişte ultraregalişti. Căci cine-ar putea pune la îndoială cinstea care prezidează încheierea unor asemenea tranzacţii ? (n.a.).

— Trebuie să trăim şi să lăsăm şi pe alţii să trăiască, spuse domnul de Vassigny, cu un aer de profunzime politică; iată ce n-au înţeles niciodată bieţii noştri Bourboni! Trebuia să-i *ghiftuia.sca* pe toţi tinerii plebei, flecari şi sfruntaţi, pe cei despre care astăzi se spune *că au talent.* Se îndoieşte cineva că domnii cutare, cutare şi cutare nu s-ar fi vîndut lui Carol al

X-lea, aşa cum se vînd acestuia[1] ? B'a chiar mai ieftin încă, deoarece n-ar fi fost atît de clevetiţi. Societatea cea bună i-ar fi acceptat şi i-ar fi primit în saloanele ei, veşnica şi oea mai de seamă ţintă a unui burghez de îndată ce are masa asigurată.

— Slavă Domnului, iată-ne discutînd politică înaltă! spuse doamna de Puy-Laurens.

' — *Erou din iulie,* lucrător de mobile de abanos, fiu al unui pîntecos, tot ce poftiţi, răspunse doamna de Sauves d'Hoquincourt, dar călăreşte cu graţie. Şi deoarece tatăl său s-a vîndut, se va feri să vorbească despre politică şi va fi un om de societate mai plăcut decît Vassigny, aici de faţă, care-şi întristează mereu prietenii cu regretele sale şi cu veşnicele-i prevestiri. Ar trebui interzise văicărelile, măcar după masă.

— Om amabil, fabricant de luminări, lucrător de mobile de abanos, tot ce vă pofteşte inima! spuse puritanul Ludwig Roller, tînăr înalt, cu părul negru şi neted, încadrînd un chip palid şi întunecat. Sînt cinci minute de cînd îl observ pe acest domnişor, şi pariez pe orice că nu e în serviciu de multă vreme!

— Aşadar, nu e *erou din iulie,* nici fabricant de luminări, reluă cu vioiciune doamna d'Hoquincourt, deoarece au trecut trei ani de la „cele trei glorioase'* şi ar fi avut timp să cîştige în îndrăzneală. O fi fiul vreunui pîntecos de ispravă, ca cei „trei sute" ai domnul ud de Villele şi s-ar prea putea- să fi învăţat a citi şi a scrie, ba chiar să se şi prezinte într-un salon, ca oricare altul.

— Nu are un aer comun, spuse doamna de Com- mercy.

— Dar siguranţa'cu care călăreşte nu-i atît de de- săvîrşită pe cît vă place să credeţi, doamnă, răspunse Ludwig Roller, înciudat. E ţeapăn şi afectat; o smu- citură a calului, şi e la pămînt!

— Ar fi a doua oară în aceeaşi zi! strigă domnul de Sanreal, cu aerul triumfător al omului prost, nu prea obişnuit să fie ascultat şi oare are de povestit vreo întîmplare ciudată.

Domnul de Sanreal era gentilomul cel mai bogat şi mai opac din ţinut. încercă plăcerea, pentru el rară, de a vedea toţi ochii întorcîndu-se spre dînsul şi o gustă multă vreme înainte de-a se hotărî să povestească în mod inteligibil istoria căderii lui Lucien. Deoarece încurca grozav o poveste atît de frumoasă, vrînd s-o facă spirituală, hotărîră să se pună întrebări, iar el avu plăcerea să ia istorisirea de la capăt; dar tot timpul căuta să-şi facă eroul mai caraghios decît fusese în realitate.

— Orice aţi spune, exclamă doamna de Sauves d'Hoquincourt, în timp ce Lucien trecea a treia oară pe sub ferestrele palatului ei, e un bărbat fermecător, şi dacă nu m-aş afla sub autoritatea soţului, aş trimite să-1 poftească să ia cafeaua la mine, numai şi numai ca să vă fac inimă rea.

---

1 Adică regelui Ludovic-Filip.

Domnul d'Hoquincourt îi luă intenţia în serios, şi chipul său blînd şi cucernic păli de spaimă.

— Dar, scumpa mea, e un necunoscut, un om oare nu-i de neam, un lucrător poate! spuse cu glas rugător frumoasei sale jumătăţi.

— Hai, ţi—1 sacrific, adăugă ea luîndu-1 peste picior, iar domnul d'Hoquincourt îi strînse mîna cu duioşie.

— Iar dumneata, om *puternic* şi învăţat, spuse ea, întoreîndu-se către S an real, de la cine deţii această calomnie, despre o cădere a acestui biet tinerel, atît de subţire şi de drăguţ? [1]

— De la doctorul Du Poirier, răspunse Sanreal, foarte necăjit de gluma-făcută în legătură cu grosimea taliei sale, de la doctorul Du Poirier, care se găsea la doamna de Chasteller tocmai în clipa cînd eroul imaginaţiei dumneavoastră s-a lungit la pămînt ca un prost.

— Erou sau nu, tînărul ofiţer e invidiat de pe acuma, ceea ce înseamnă că începe bine; în orice caz, aş prefera să fiu invidiatul decît invidiosul. El e de vină că nu-i făcut după chipul şi asemănarea lui Ba- chus întoreîndu-se din Indii, sau al însoţitorilor lui? Aşteptaţi să aibă douăzeci de ani mai mult, şi atunci se va putea lua la întrecere, în privinţa siguranţei, cu orişicine. De acum înainte nu vă mai ascult, spuse doamna d'Hoquincourt, ducîndu-se să deschidă o fereastră la celălalt capăt al salonului. ■

La zgomotul ferestrei, Lucien întoarse capul, şi calul său avu un acces de voioşie care menţinu cal şi călăreţ, un minut sau două, sub privirile binevoitoarei adunări. Cum depăşise puţin fereastra în momentul cînd ea se deschisese, calul păru că dă repede îndărăt, cam fără voia călăreţului.

„Nu-i femeia tînără de azi-dimineaţă", îşi spuse Lucien puţin dezamăgit şi-şi forţă calul, foarte însufleţit în clipa aceea, să se îndepărteze 'cît mai încet cu putinţă.

— înfumuratul ! spuse Ludwig Roller, pleeînd de la fereastră furios. O fi vreun călăreţ de circ din trupa lui Franconi, pe care iulie 1-a preschimbat în erou.

— Oare poartă într-adevăr uniforma Regimentului 27? spuse Sanreal, făcînd pe cunoscătorul. Regimentul 27 trebuie să aibă altă vipuşcă.

La care observaţie interesantă şi savantă, toată lumea se porni să vorbească în acelaşi timp. Discuţia asupra vipuştii ţinu mai bine de o jumătate de ceas. Fiecare dintre domnii de faţă ţinu să se arate expert în 'acest sector din ştiinţa militară atît de

---

1 *Villele, Jean-Baptiste-Seraphin-Joseph* (1773—1854), om de stat francez, ministru în timpul Restauraţiei, cunoscut pentru politica sa ultrareacţionară ; după alegerile din 1824 şi-a format, în Cameră, o majoritate de 300 de deputaţi, cu ajutorul cărora a impus o seamă de măsuri. In 1828 a fost totuşi silit să de-

apropiat de arta croitorului şi oare făcea odinioară deliciile unui ■mare rege, contemporanul nostru.[1]

Tocmai cînd se trecuse de la vipuşcă la principiul monarhic, şi doamnele se plictiseau, domnul de Sanreal, care dispăruse o clipă, se întoarse gîfîind.

— Am ştiri noi! strigă de la uşă, răsuflînd din greu.

Şi, într-o clipă, principiul monarhic se văzu, bietul

de el, părăsit. Sanreal amuţi însă deodată, pentru că descoperise oarecare curiozitate în ochii doamnei d'Hoquincourt, şi povestea lui nu fu obţinută decît cuvînt cu cuvînt, ca să spunem aşa. Valetul de la grajd al prefectului fusese servitorul lui Sanreal, şi zelul pentru adevărul istoric îl condusese pe nobilul marchiz pînă 4a grajdul prefecturii. Acolo, fostul lui servitor îi aduse la cunoştinţă toate amănuntele tîrgului. Aflase totodată de la omul acela că, după toate semnele, ovăzul avea să se scumpească, deoarece subşeful prefecturii, însărcinat cu fixarea preţurilor, poruncise să se facă imediat o bună provizie pentru domnul prefect; în care timp el însuşi, mare proprietar, declarase că nu-şi va mai vinde ovăzul. La vestea aceasta, preocupările nobilului marchiz suferiră o schimbare completă; se felicită că se dusese pînă la prefectură, com- portîndu-se cam ca un actor care, jucînd pe scenă un rol, află că i s-a aprins casa. Sanreal avea ovăz de vînzare, şi, în provincie, cel mai mărunt interes bănesc întunecă pe loc orice alt interes, oamenii uită discuţia cea mai piperată, nu mai dă nimeni atenţie nici celei mai atrăgătoare poveşti de scandal. întoreîndu-se în palatul d'Hoquincourt, Sanreal era adînc preocupat de nevoia de-a nu lăsa să-i scape nici un cuvînt despre ovăz, întrucît erau de faţă mai mulţi proprietari bogaţi care ar fi putut să tragă foloase şi să vîndă înaintea lui.

■ în timp ce avea onoarea să polarizeze întreaga invidie "a lumii bune din Nancy, care afla că Lucien cumpărase calul cu o suta cincizeci de ludovici, acesta, copleşit de urîţenia oraşului, îşi ducea întristat bidiviul îndărăt în grajdul prefecturii, a cărui folosinţă i-o oferise domnul Fleron pentru cîteva zile.

A doua zi regimentul se adună, şi colonelul Malher de Saint-Megrin îl prezentă pe Lucien în calitate de sublocotenent.

După paradă, Lucien inspectă cazarma ; abia întors acasă, cei treizeci şi şase de trompeţi veniră sub ferestrele lui să-i cînte. Se descurcă perfect cu prilejul acestei ceremonii mai mult obligatorii decît distractive.

Fu rece sloi, dar nu îndeajuns ; de mai multe ori, fără voia lui, colţul buzei sale vădi o nuanţă de ironie care nu scăpă neobservată. De pildă, colonelul Mâlher, îmbrăţişîndu-1 înaintea frontului regimentului, îşi conduse greşit ©aiul, care, în momentul acoladei, se îndepărtă puţin de calul lui Lucien ;

---

1 Referire la regele Ludovic al XVIII-lea (1755—1824), cate se interesa în mod deosebit de uniformele militare.

Lara ascultă însă întocmai de uşoara presiune a frîului şi de îndemnurile picioarelor lui Lucien şi urmă molatic mişcarea nepotrivită a calului colonelului. Şi cum un şef de unitate e observat cu un'ochi mai atent decît un *filfizon* de la Paris, care soseşte în calitate de sublocotenent, mişcarea aceasta dibace fu remarcată de lăncieri şi făcu multă cinste eroului nostru.

— Şi se mai spune că bidiviii ăştia pursînge nu ascultă de zăbală ! spuse sergentul de cavalerie La Rose, acelaşi care, în ajun, luase apărarea lui Lucien în momentul căderii lui. Nu ascultă de cine nu ştie să se facă ascultat. Ţîngăul ăsta ştie măcar ce-i ţinuta; se vede că s-a pregătit să intre în regiment, adăugă cu ifos.

Semnul acesta de respect faţă de Regimentul 27 lăncieri fu gustat în genere de vecinii sergentului de cavalerie.

în timp ce manevra însă, ca să se ţină după calul colonelului, chipul lui Lucien trădă, fără voia lui^ puţină ironie. *„Republican păcătos şi funest, am să ţi-o plătesc cu aceeaşi monedă!"* ghidi colonelul, şi Lucien căpătă un duşman aşa de sus pus, încît îi putea face mult rău.

Cînd Lucien, în sfîrşit, scăpă de felicitările ofiţeri- lor^ de serviciul de cazarmă, de cei treizeci şi şase de trompeţi etc., etc., rămase grozav de trist — şi un singur gînd dăinuia în sufletul său :

„Toate astea-s destul de searbede. Vorbescu cu toţii de război, de" duşman, de eroism, de onoare, deşi nu mai există duşman de douăzeci de ani ! Iar tata pretinde că niciodată ' Camerele, cîrpănoase, nu se vor hotărî să finanţeze un război, doar cel mult o campanie. La ce mai sîntem buni ? Să ne arătăm zelul, în stilul unui deputat vîndut."

Făcînd reflecţia aceasta adîncă, Lucien se întindea, îngrozitor de descurajat, pe o canapea de provincie, căreia i se rupse un braţ sub greutatea lui ; se sculă furios şi sfărîmă complet vechea< mobilă.

Nu era mai bine să fi fost nebun de fericire, aşa cum ar fi fost, în locul lui Lucien, orice tînăr provincial, a cărui educaţie n-ar fi costat o sută de mii de franci ? Există aşadar o falsă civilizaţie ! N-am ajuns prin urmare la desăvîrşirea civilizaţiei ! Iar noi trăncănim ziua întreagă despre nesfîrşitele neajunsuri care întovărăşesc această perfecţie !

Capitolul VI

A doua zi de dimineaţă Lucien închirie un apartament în piaţa cea mare, la domnul Bonard, negustorul de cereale, iar seara află de la domnul^ Bonard, informat de cantiniera care furniza rachiul pentru masa domnilor subofiţeri, că colonelul Filloteau se declarase protectorul lui, luîndu-i apărarea contra unor insinuări nu prea binevoitoare de-ale colonelului Malher de Saint-Megrin.

Lui Lucien i se înăcrise sufletul. Toate contribuiau la aceasta : urîţenia oraşului, aspectul cafenelelor murdare, pline de ofiţeri purtînd aceeaşi uniformă ca şi dînsul ; iar printre atîtea chipuri, nici unul care să-i arate, dacă nu bunăvoinţă, măcar politeţea pe care la Paris o vezi la toată lumea. Sc duse să-j

viziteze pe domnul Filloteau, dar acesta nu mai era omul cu care călătorise. Filloteau îl apărase şi, pentru a-1 face să înţeleagă acest lucru, luă faţă de dînsul o atitudine de înfumurare şi de protecţie grosolană, care puse vîrf relei dispoziţii a eroului nostru.

. „Trebuie să înghit toate astea pentru ca să *cîştig* nouăzeci şi nouă de franci pe lună !} îşi' spuse. Ce-au

trebuit să înghită, aşadar, oamcnikjcare au milioane ! Cum ? adăugă el furios. Să fiu protejat ?! Şi încă de un om pe care nu l-aş primi nici ca servitor ? !" La nenorocire, exagerăm.

Aspru, amărît şi posac cum era Lucien în acel moment, dacă gazda lui ar fi fost un parizian *demn,* n-ar fi schirţibat zece cuvinte într-un an. Greoiul domn Bonard nu era însă decît îngrozitor ide interesat băneşte, altminteri comunicativ, îndatoritor, *insinuant* atunci cînd nu mai era vorba să cîştige douăzeci de centime la o măsură de grîu. Domnul Bonard se îndeletnicea cu comerţul de cereale. Veni să aşeze în apartamentul noului său chiriaş mai multe mobile mici, şi se în- tîmplă că după două ceasuri prinseseră marc plăcere să stea,de vorbă.

Domnul Bonard îl sfătui să-şi facă o provizie de lichioruri de la doamna Berchu. Fără domnul neguştor de cereale, niciodată nu i-ar fi trecut lui Lucifti prin rninte ideea atît de simplă că un sublocotenent care trece drept om bogat şi care debutează într-un regiment trebuie să se distingă prin provizia sa de lichio-

— Doamna Berchu, domnule, arc o fată foarte frumuşică, pe domnişoara Sylviane ; de la ea se aproviziona colonelul de Busant. E prăvălia aceea frumoasă, de acolo, de lîngă cafenele, şi căutaţi un pretext, tîrgu- indy ca să vorbiţi cu domnişoara Sylviane. E frumuseţea noastră, a burghezilor, adăugă pe un ton serios, cu totul nepotrivit cu figura sa grosolană. Şi în afară de faptul că ea e cinstită şi celelalte nu, poate prea bine să fie comparată cu doamnele d'Hoquincourt, de Chasteller, de Puy-Laurens etc., etc.

Bunul domn Bonard era unchiul domnului Gauthier, şeful republicanilor din ţinut, motiv pentru care făcea reflecţii atît de răutăcioase. Tinerii redactori ai *Auro-*

rei, ziarul americani al Lorenei, veneau adesea la el să flecărească în jurul unei ceşti mari de *punch* şi să-1 convingă că trebuie să se simtă jignit de anumite fapte ale nobililor proprietari care-i vindeau grîul. Deşi îşi spuneau şi se credeau republicani austeri, tinerii aceştia erau adînc mîhniţi văzîndu-se despărţiţi printr-un zid de nepătruns de acele tinere femei nobile, ale căror frumuseţe şi graţii fermecătoare nu puteau fi admirate de dînşii decît la plimbare sau la biserică. Se răzbunau colecţionînd toate zvonurile nefavorabile virtuţii acelor doamne, dar bîrfelile lor făceau pur şi simplu cale întoarsă spre lacheii lor, deoarece în provincie nu există nici un fel de comunicaţie, fie chiar şi indirectă, între clasele duşmane.

Să ne întoarcem însă la eroul nostru. Luminat de domnul Bonard, îşi luă sabia şi căciula mare [1] şi se duse la doamna Berchu. Cumpără o ladă cu lichior de cireşe, apoi o l*dă cu coniac, precum şi o ladă cu rom, care purta data de 1810 ; toate acestea eu un aer de nepăsare, de indiferenţă faţă de

1 un avanpost al democraţiei burgheze.

preţuri şi de-o superioritate menită să impresioneze imaginaţia domnitoarei Sylviane. Văzu cu plăcere că aceste mofturi, demne de un colonel de pe scena teatrului „Gymnase", nu rămî- neau cu totul fără efect. Virtuoasa Sylviane Berchu venise în graba mare ; văzuse, pe ferestruica tăiată în podeaua camerei de deasupra prăvăliei, că acest cumpărător care răscolise toată prăvălia nu era altul decît tînărul ofiţer care se arătase în ajun pe *Lara,* vestitul cal al domnului prefect. Regina frumuseţilor din burghezie catadicsi să asculte cele cîteva cuvinte politicoase pe care i le adresă Lucien. „E într-adevăr frumoasă, îşi spuse el, dar nu pentru mine. E o statuie a Junonei, copiată după antichitate de un artist modem ; gingăşia şi simplicitatea-i lipsesc, formele-s masive, dar are oarecare prospeţime de nemţoaică. Mîini mari; picioare mari, trăsături foarte regulate şi multe fandoseli, toate astea ascund destul de prost o mîndrie mult prea vădită. Şi oamenii ăştia sînt indignaţi de mîndria femeilor din lumea mare I" Lucien observă mai ales felul în care-şi dădea capul pe spate, cu mişcări pline de-o nobleţe vulgară, făcute de bună seamă ca să amintească de zestrea ei de şaizeci de mii de franci. Gîndindu-se la plictiseala ce-1 aştepta acasă, Lucien îşi prelungi vizita în prăvălie. Sylviane îşi dădu seama de acest triumf şi catadicsi să expună aprobării lui cîteva banalităţi destul de bine ticluite cu privire la domnii ofiţeri şi la primejdiile amabilităţii lor. Lucien răspunse că primejdiile-s de altfel reciproce, că o simte chiar în momentul acela etc., etc. „Se vede că domnişoara o fi învăţat toate astea pe dinafară, îşi spunea, căci, oricît ar fi de comune, lucrurile astea frumoase contrastează cu conversaţia ei obişnuită."

Cam acest soi de admiraţie îi inspiră domnişoara Sylviane, frumuseţea oraşului Nancy, şi, ieşind de la ea, orăşelul i se păru ,şi mai morocănos. Supraveghea, adîncit în gînduri, cele trei lăzi cu *spinoase,* cum spunea domnişoara Sylviane.

„E vorba acum, îşi spuse, să găsesc un pretext nimerit ca să-i trimit una sau două colonelului Filloteau."

Seara fu îngrozitoare pentru tânărul car^-şi începea cea mai strălucită carieră din lume şi cea mai veselă. Servitorul său, Aubry, care se afla de mulţi ani în casa tatălui său, vru să facă pe pedantul şi să-i dea sfaturi. Lucien îi spuse că-1 va trimite la Paris a doua zi dimineaţă şî-1 însărcina să ducă mamă-si o cutie cu prune zaharisite.

După ce-şi expedie servitorul, Lucien ieşi. Era un timp noros, bătea un vîntuleţ de miazănoapte, rece şi pătrunzător. Lucien îşi pusese uniforma de mare ţinută, obligatorie cînd era în inspecţie la cazarmă ; de altfel, aflase, printre atîtea datorii de îndeplinit, că nici nu putea să-i treacă prin gînd să-şi îngăduie o redingotă simplă, fără permisiunea specială a .colonelului. Nu-i mai rămase decît să se plimbe pe jos, pe străzile murdare ale acestui oraş fortificat, şi să audă strigîndu-i-se la fiecare două sute de paşi, cu obrăznicie : *„Cine-i: "* Fuma ţigări de foi, una după alta ; după două ore de asemenea distracţie, căută o librărie, clar nu putu găsi nici una. Nezărind cărţi decît într-o singură prăvălie, se grăbi să,intre înăuntru ; erau cîteva volume din *Zilele creştinului,* expuse spre vînzare la un negustor de brînzeturi, aproape de una din porţile oraşului.

Trecu prin faţa cîtorva cafenele ; geamurile erau întunecate de aburul răsuflărilor şi nu se putu hotărî să intre nicăieri ; îşi închipuia un miros nesuferit. Auzi cum rîdea lumea în cafenele şi, întîiaşi dată în viaţă, cunoscu invidia.

In seara aceea făcu unele reflecţii adinei asupra formelor dc guvernămînt, asupra foloaselor pe care era de dorit să le tragi în viaţă etc. „Dac-ar fi spectacole, aş încerca să fac curte vreunei cîntăreţe. Ar fi poate de-o amabilitate mai puţin greoaie decît domnişoara Sylviane, şi cel puţin n-ar vrea să'se mărite cu mine."

Niciodată nu văzuse viitorul în culori atît de negre. Un raţionament ce-i părea fără replică îi lua orice putinţă de-a se opri asupra unor imagini mai puţin triste : „Voi petrece în felul acesta cel puţin un an sau doi, şi orice aş pune la cale, voi face mereu ceea ce fac şi acum." într-una din zilele următoare, după exerciţiu, loco- tenent-colonelul Filloteau trecu prin faţa locuinţei eroului nostru şi-1 văzu în uşă pe Nicolas Flamet, lan- cierul pe care i-1 dăduse ca să-i îngrijească de cal. (Calul lui englezesc, ţesălat de un soldat ! Aşa că Lucian trecea pe la grajd de zece ori pe zi.)

— Ei bine, ce spui de sublocotenent ?

— Băiat bun, domnule colonel, şi foarte darnic, dar nu-i de loc vesel.

Filloteau urcă la dînsul.

— Am terminat tocmai inspecţia cartierului dumi- tale, scumpul meu camarad, deoarece îţi ţin loc de *unchi,* cum se spunea la Berchiny, unde eram brigadier înainte de Egipt, pe legea mea ! căci n-am devenit sergent de cavalerie decît la Abukir, sub Murat, iar sublocotenent, cincisprezece zile după aceea.

Lucien pierduse din vedere acel amănunt eroic ; Ia cuvîntul *unchi,* tresărise, dar îşi reveni numaidecît.

— Ei bine, scumpul meu unchi, răspunse vesel, sînt prea onorat de titlu ! Am aici în vizită trei respectabile rubedenii, pe care-aş efori să am cinstea a vi le prezenta. Sînt aceste trei lăzi, întîia, *Văduva Kirschwasser din Pădurea Neagră* [1]...

— O reţin ! sptise Filloteau, cu un hohot de rîs, şi, aprdpiindu-se de lada deschisă, scoase afară o sticlă pîntecoasă.

„Nu mi-am dat cine ştie cp silinţă ca să provoc pretextul", se gîndi Lucien.

— Dar, domnule colonel, această respectabilă rubedenie s-a jurat să nu se despartă niciodată de sora ei, pe nume *Domnişoara Coniac,* din 1810, înţelegeţi?

1 Lichiorul de cireşe, de origine germană, poartă numele de *Kirschwasser* (apă de cireşe).

— Drace, ești cît se poate de spiritual ! Ești într-adevăr un băiat bun, exclamă Filloteau, și trebuie să mulțumesc prietenului Develroy că mi-a făcut cunoștință cu dumneata !

Nu că ar fi fost zgârcit colonelul, dar nu s-ar fi gîn- dit niciodată să dea bani pe două lăzi de lichioruri, și era încântat că-i căzuseră așa, din cer. Sorbind rînd pe rînd din lichiorul de cireșe și din coniac, le compară calitățile pe îndelete și se înduioșă.

— Să vorbim acum despre afaceri ; pentru asta am și venit, adăugă cu o tainică afectație, aruncîndu-se greoi pe o canapea. Cheltuiești prea mult. Trei cai cumpărați în trei zile, nu vreau să te critic — bine ! bine ! prea bine ! — dar ce vor spune camarazii dumitale, care n-au decît un singur cal, și adesea numai cu trei picioare ? adăugă rîzînd zgomotos. Știi ce vor spune ? îți vor zice republican.- Unde te doare, acolo te pocnesc, adăugă șiret. Și știi care-i răspunsul cuvenit ? Un frumos portret de-al lui Ludovic-Filip călare, într-o cadra frumoasă de aur, pe care-1 vei așeza acolo, deasupra scrinului, la locul de cinste ; acestea fiind zise, mi-a făcut plăcere. Am onoarea ! și se ridică cu greu de pe canapea. Pentru cme are urechi de auzit o vorbă e de-ajuns, și dumneata nu pari atît de nepriceput. Am onoarea !

în felul acesta saluta colonelul.

— Nicolas, Nicolas, cheamă pe vreunul din civilii ăia de pe stradă, care n-au nimic de lucru, și ai grijă să escortezi până la mine acasă, știi, strada Metz numărul 4, aste două lăzi de lichioruri, și, drace ! să nu cumva să-mi povestești că s-a spart vreun ulcioraș pe drum ! Să n-aud așa ceva, camarade ! Deși, dacă stau și mă gîndeșc, se întoarse Filloteau către Lucien, așa. e lăsat de la Dumnezeu, un ulcior spart rămîne bun spart. Am să supraveghez lăzile de ia douăzeci de pași, fără să am aerul, însă. Adio, scumpul meu camarad ! Și, arătînd cu pumnul înmănușat locul de deasupra scrinului : Ai înțeles, sper, un frumos Ludovic-Filip acolo sus.

Lucien credea că scăpase de individ ; Filloteau apăru din nou la ușă.

— Ascultă : nici o carte parșivă în bagajul dumitale, nici un păcătos de jurnal, nici o broșură și, mai ales, nimic din *presa periculoasă,* cum spune Marquin. Rostind acestea, Filloteau făcu patru pași în odaie și adăugă cu jumătate de glas : locotenentul acela înalt, ciupit de vărsat, Marquin, care ne-a sosit de la Paris. Și, ducîndu-și mîna cu degetele strînjp la colțul gurii : îi e frică de dînsul pînă și colonelului. în sfîrșit, ajunge. N-avem urechi numai așa, de florile mărului, nu ?

„E băiat bun, în fond, își spuse Lucien. E ca și domnișoara Sylviane Berchu, mi-ar conveni de minune dacă nu m-ar îngrețoșa. Cu lada de lichior de cireșe mi-a reușit de minune !" Și ieși să cumpere un portret cît mai mare de-al regelui Ludovic-Filip.

Peste un sfert de ceas, Lucien se întorcea acasă, însoțit de un lucrător încărcat cu un portret enorm, pe care-1 găsise înrămat și pregătit pentru un.comisar de poliție, recent numit prin

stăruința domnului Fleron. Lucien privea îngîndurat la lucrătorul care bătea cuiul şi aşeza portretul.

„Tata mi-a spus adesea, şi abia acum îi înţeleg vorbele atît de înțelepte : *«S-ar spune că nu te-ai,născut ştrengar de Paris,* în mijlocul acestei mulţimi a cărei minte ageră e totdeauna la nivelul tuturor atenţiilor folositoare. Tu în schimb vezi şi lucrurile şi pe oameni mai mari decît sînt., şi faci nişte eroi, în bine sau în rău, din toţi cei cu care stai de vorbă. *îţi întinzi plasa prea.* sus; cum spune Tucidide [1] despre beoţieni.»" Şi Lucien repetă cuvintele greceşti, pe care eu nu le cunosc* „Publicul din Paris, adăuga tatăl meu, cînd aude vorbin- du-se de o josnicie sau de o trădare folositoare, exclamă : «Bravo, iată o festă *â la* Talleyrand [2] !» şi admiră. Mă gîndeam la acţiuni mai mult sau mai puţin delicate, la acţiuni fine, grele. etc., etc., ca să scap de faima mea de republican şi de cuvintele acestea fatale : *Elev izgonit din Şcoala politehnică.* -Cincizeci şi cinci de franci rama şi cinci franci litografia, şi gata ! iată ce le trebuie oamenilor noştri. Filloteau îi cunoaşte mai bine decît mine. Asta-i adevărata superioritate a omului de geniu asttpra vulgului; în loc de-o mulţime de demersuri mărunte, o singură acţiune limpede, simplă, impresionantă şi care să dea răspuns la orice. Tare mă tem, adăugă suspinînd, c-am să ajung tîrziu de tot locotenent-colonel" etc.

Din fericire pentru Lucien, prea înclinat să se so- coată inferior în toate, trompeta răsună în colţul străzii, iar el trebui să alerge la cazarmă, căci teama de observaţiile acre ale şefilor săi îl pusese în gardă.

Seara, cînd se întoarse acasă, servitoarea domnului Bonard îi înmînă două scrisori. Una era pe hîrtie de caiet, foarte grosolan pecetluită. Lucien o deschisc şi

„Nancy, departamentul Meurţhe... martie 183 "...

Domnule sublocotenent Ţîngău,

Bravii noştri lăncieri, cunoscuţi în douăzeci de bătălii, nu sînt făcuţi să fie comandaţi de un filfizon din Paris. Aştcapta-te la toate nenorocirile : ai să te întîl- neşti pretutindeni cu

1 Cunoscut istoric elin (471—395 î.e.n.), autorul *Istoriei războiului peloponezian.*

2 **Aluzie la trecerea acestui vestit diplomat, care s-a bucurat de toate favorurile în timpul lui Napoleon, de partea monarhiei, după căderea acestuia.**

Ciomagul! Strînge-ţi boarfele cit mai repede şi şterge-o! Aşa te sfătuim, şi asta în fo losul tău. Teme-te I"*

Urmau, aceste trei semnături cu parafe :

CHASSEBAUDET, DURELAME, FOUSMOILECANT.[1]

Lucien, roşu ca un cocoş, tremura de mînie. Deschise! totuşi şi scrisoarea cealaltă. „Se vede că e o scrisoare de la o femeie", gîndi. Era pe hîrtie foarte frumoasă şi cu o slovă foârte îngrijită.

„Domnule,

Plîngeţi-i pe oamenii cinstiţi, ruşinaţi de mijlocul la care trebuie să recurgă pentru a-şi împărtăşi gînd urile. Numele noastre n-ar trebui să rănună o taină pentru o inimă generoasă, dar regimentul mişună de denunţători şi spioni. Nobilul meşteşug al armelor, redus la o şcoală, de spionaj ! Cît e de adevărat că un jurămînţ fals aduce neapărat după sine o mie de mărunte fapte rele! Vă îndemnăm, domnule, să verificaţi prin propriile dumneavoastră observaţii faptul următor : cinci locotenenţi sau sublocotenenţi, domnii D..., R..., Bl..., V... şi Bi..., foarte eleganţi şi aparţinînd, în aparenţă, claselor distinse ale societăţii, ceea ce ne face să ne temem de seducţia pe care ar putea-o exercita asupra dumneavoastră, domnule, nu-s oare nişte spioni în căutarea opiniilor republicane ? Acestor păreri sfinte, pe care le mărturisim din adîncul inimii, le vom dărui într-o zi sîngele nostru, şi îndrăznim a crede că sînteţi gata să le aduceţi, în momentul şi locul potrivit, aceeaşi jertfă. Cînd va sosi ziua cea mare a deşteptării, bizuiţi-vă, dofnnule, pe .nişte prieteni care nu vă sînt egali decît prin sentimentele lor de duioasă milă pentru nefericita Franţă.

MARTIUS, PUBLIUS, IULIUS, MARCUS, VINDEX [1]

1 Cuvinte compuse ad-hoc, cu înţelesul : Goneşte-măgar, Sabie-jiecruţătoare, Şterge-o.

care-l va ucide pe Marquin.

Pentru toţi aceşti domni!"

Scrisoarea aceasta şterse aproape cu totul senzaţia de *josnicie* şi *urîţenie* pe care i-o deşteptase atît de viu cea dintîi. „Injuriile scrise pe hîrtie proastă, îşi spuse Lucien, sînt ca scrisoarea anonimă din 1870, cînd soldaţii erau nişte derbedei şi lachei fără slujbă, recrutaţi pe cheiurile Parisului; asta-i scrisoarea anonimă din 183 *. *Publius ! Vindex !* sărmani prieteni ! aţi avea dreptate dacă aţi fi o sută de mii ; dar sînteţi două mii, poate, răspîndiţi prin toată Franţa, şi indivizi ca Filloteau, Malher, şi Develroy chiar, vă vor împuşca în mod legal dacă vă veţi manifesta în vreun fel, şi vor fi aprobaţi de imensa majoritate."

Toate senzaţiile resimţite de Lucien de la sosirea lui la Nancy erau atît de neplăcute, încît, în lipsă de altceva mai bun, se ocupă 'de această epistolă republicană. „Mai bine ar fi să se îmbarce cu toţii şi să plece în America... M-aş îmbarca şi eu Cu ei?" După această întrebare, Lucien se plimbă multă vreme cu un aer agitat.

,',Nu, îşi spuse în cele din urmă, de ce să mă măgulesc ? Ar fi o prostie ! N-am atîta sălbatică virtute ca să pot.gîndi ca *Vindex.* M-aş plictisi în America, în mijlocul unor oameni desăvîrşit de drepţi şi raţionali, ca să spun aşa, dar grosolani, care nu se gîndesc decît la *dolari.* Mi-ar vorbi despre cele zece vaci ale lor, care trebuie să dea la primăvară zece viţei, iar mie îmi place să vorbesc de elocvenţa domnului de Lamennais[2], sau de talentul doamnei Malibran [1] în comparaţie cu acela al doamnei Pasta [2]. Nu pot trăi cu oameni incapabili de idei subtile, oricît de virtuoşi ar fi. Aş prefera de o sută de ori obiceiurile rafinate ale unei Curţi corupte. Washington [3] m-ar fi plictisit de moarte, şi prefer să fiu în acelaşi salon cu domnul de Talleyrand. Aşadar, sentimentul de stimă nu e totul pentru mine ; am nevoie de plăcerile pe care ţi le poate oferi o civilizaţie veche... Dacă e aşa, dobitocule, suportă guvernele corupte, produse ale acestei civilizaţii vechi ! Numai un prost sau un copil consimte să se lase stăpânit de dorinţe contradictorii. Mi-e groază de bunul-simţ plicticos al unui american. Povestirile privind viaţa tînăru- lui general

1 Renumită cîntăreaţă franceză (1808—1836), de origine spaniolă^

2 Cunoscută cîntăreaţă italiană (1798—1865) ; a cîntat mult şi la Opera Italiană din Paris.

3 *washington, George* (1732—1799), unul din fondatorii şi primul preşedinte al republicii Statelor Unite ale Americii.

Bonaparte, învingător la podul de la Arcole[1], mă entuziasmează 5 ele sînt pentru mine Homer, Tasso, ba chiar mult mai mult decît atîta. Moralitatea americană mi se pare de-o îngrozitoare vulgaritate, şi citind lucrările bărbaţilor lor de seamă, nu simt decît o singură dorinţă, să nu-i întîlnesc niciodată în societate ! Ţara aceasta model mi se pare triumful mediocrităţii proaste şi egoiste, căreia, dacă nu vrei să pieri, trebuie să-i faci curte. Dac-aş fi un ţăran cu patru sute de ludovici drept capital şi cu cinci copii, m-aş duce fără îndoială să cumpăr şi să cultiv două sute de pogoane de pămînt în împrejurimile oraşului Qncinatti [2]. Ce e însă comun între acest

ţăran şi mine ? Putut-am cîştiga pînă acum preţul unei, ţigări de foi ?

Aceşti bravi subofiţeri'n-ar fi entuziasmaţi de jocul de scenă al doamnei Pasta, n-ar gusta conversaţia domnului de Talleyrand, căci dorinţa lor supremă e să devină căpitani. îşi închipuie că în asta constă fericirea. De fapt, dacă n-ar fi vorba decît de dorinţa de a-şi servi patria, ei merită aceste locuri poate de o sută de ori mai mult decît cei ce le ocupă, dintre care mulţi au ajuns la ele întocmai ca mine. Ei cred, şi pe buna dreptate, că republica i-ar face căpitani, şi se simt capabili să justifice această avansare prin fapte eroice. Eu, unul, doresc oare să devin căpitan ? Adevărul e că nu !

Nu sînt, aşadar, republican ; dar mi-e groază de josnicia unora ca Malher şi ca Marquin. Ce sînt eu oare ? Puţin lucru, pare-mi-se. Develroy ar putea să-mi arunce în obraz : «Eşti un om foarte fericit că tatăl tău ţi-a dat o scrisoare de credit către perceptorul-şef din Meurthe». De fapt, sub raportul economic, sînt mai prejos de slugile mele ; sufăr îngrozitor de cînd cîştig nouăzeci şi nouă de franci pe lună.[3]

Ce e însă la preţ în societatea pe care am întrevă- zut-o ? Omul care a strîns cîteva milioane, sau care cumpără un jurnal şi pune să fie ridicat în slăvi timp de opt sau zece ani în şir (nu-i oare acesta meritul domnului de Chateaubriand ?). Fericirea supremă, cînd ai avere, ca mine, nu-i oare să treci drept om de spirit pe lîngă femeile de duh ? Aşadar, va trebui să fac curte femeilor, deşi simt atîta dispreţ faţă de dragoste şi, mai ales, faţă de un bărbat îndrăgostit !

1 Localitate în Italia, unde Napoleon a obţinut o strălucită victorie asupra trupelor austriece (15, 16 şi 17 noiembrie 1796).

2 Oraş în Statele Unite ale Americii (Ohio).

3 Stendhal repetă în manuscris nota : *De verificat,*

Domnul de Talleyrand nu şi-a început oare cariera ştiind să înfrunte, printr-un cuvînt norocos, orgoliul nesăbuit al doamnei ducese de Grammont ? Afară de bieţii mei republicani, scrîntiţi la cap, nu văd nimic stimabil în societate, oarecare doză de şarlatanism stre- curîndu-se în toate acţiunile de merit pe care le cunosc. Aceştia or fi poate smintiţi, dar cel puţin nu sînt jos-

Bunul raţionament al lui Lucien nu putu trece dincolo de această coficluzie.

Un înţelept ar fi spus : „Mai înaintează puţin în viaţă, vei vedea atunci şi alte aspecte ale lucrurilor. Muiţumeşte-te, deocamdată, cu felul vulgar de-a nu păgubi pe nimeni din răutate. Într-adevăr, ai văzut prea puţin din viaţă ca să poţi emite vreo judecată în chestiuni atît de mari. Răbdare şi tutun !"

Un asemenea sfătuitor îi lipsea lui Lucien şi, în lipsa acestor cuvinte înţelepte, rătăci în vag.

„Meritul meu va depinde aşadar de judecata unei femei, sau de a unei sute de femei din lumea marc ! Ce poate fi mai ridicol ? Cît dispreţ am arătat faţă de un bărbat îndrăgostit, faţă de Edgar, vărul meu, care lasă ca fericirea iui, ba chiar şi stima faţă de sine însuşi, să depindă de părerile unei femei tinere, care şi-a petrecut toată dimineaţa discutînd la Victorina [1] despre calităţile unei rochii, sau bătîndu-şi joc de un om de valoare ca Monge [2], pentru că pare comun ! Pe de altă parte, însă, să faci curte^amenilor din popor, aşa cum eşti obligat să faci în America, e peste puterile mele ! Mie-mi trebuie moravuri elegante, roade ale guvernului corupt al lui Ludovic al XV-lea, şi, totuşi, cine-i omul marcant într-un asemenea stadiu al societăţii ? Un duce de Richelieu, un Lauzun, ale căror memorii zugrăvesc însăşi viaţa."

Gîndurile acestea îl afundară pe Lucien într-un zbucium nespus. Era vorba de religia lui: virtutea şi onoarea, dar conform acestei religii, fericirea nu e cu putinţă fără virtute. „Dumnezeule mare ! de la cine-aş putea cere un sfat ? Sub raportul valorii reale a omului, care e locul meu ? Sînt oare la mijlocul listei, sau cel din urmă ?... Filloţeau, cu tot dispreţul imeu, ocupă un loc onorabil ; s-a luptat vitejeşte în Egipt, a fost răsplătit de Napoleon, care se pricepea cînd era vorba de valoarea militară a cuiva. Orice ar face Filloteau de acum înainte, asta-i rămîne ; nirriîc nu-i poate răpi acest rang

1 Croitoreasă din Paris, foarte căutată pe vremea lui Stendhal
2(nota lui R. Colomb).

onorabil : bărbat viteaz, ridicat în Egipt la gradul de căpitan de către Napoleon."

Lecţia aceasta de modestie fu serioasă, adîncă şi mai ales dureroasă. Lucien avea oarecare vanitate, şi această vanitate fusese veşnic zgîndărită printr-o educaţie *excelenta.*

La cîteva zile de la primirea scrisorilor anonime, pe cînd Lucien trecea pe o stradă pustie, întîlni doi subofiţeri, zvelţi şi bine făcuţi ; erau îmbrăcaţi cu o grijă deosebită şi îl salutară într-un chip ciudat. Lucien îi privi cîtva timp cum se depărtează, dar îi văzu de îndată întorcîndu-se din drum, cu un fel de afectare. „Sau mă înşel grozav, ^au domnii aceştia ar putea fi *Vindex* şi *lulius;* se vor fi arătînd dintr-un sentiment de onoare, ca şi cum ar vrea să-şi semneze scrisoarea anonimă. Astăzi mi-e mie ruşine, aş vrea să le spulber iluziile. Le stimez opiniile, ambiţia lor e onestă. Nu pot însă prefera America Franţei ; banii nu sînt totul pentru mine, iar democraţia este prea dură pentru felul meu de â simţi."

Capito.lul VII

(Discuţia aceasta asupra republicii învenina timp de cîteva săptămîni viaţa intimă a lui Lucien.

Vanitatea, rod amar al educaţiei celei mai înalte societăţi, era călăul său. Tînăr, ibogat, fericit în aparenţă, nu se deda plăcerilor cu înflăcăraft ; s-ar fi spus că e un tînăr protestant. Rareori se lăsa în voia pornirilor lui 5 se credea obligat la multă prudenţă. „Dacă te ţii de capul unei femei, niciodată nu va avea consideraţie pentru tine", îi*spusese tatăl său. într-un cuvînt, societatea, care oferă atît de puţină plăcere în secolul al KIX-lea, îi inspira întf-una teamă. Ca la cea mai mare parte din contemporanii săi de la balconul Operei Bufe, o vanitate copilăroasă, o teamă grozavă şi continuă de a nu îndeplini cele o mie de reguli mărunte stabilite de civilizaţia noastră ţinea locul tuturor dorinţelor nestăvilite care, sub Carol al IX-leaagitau inima unui tînăr francez. Era singurul fiu al unui om bogat, şi e nevoie de mulţi ani ca să se uite acest dezavantaj, atît de invidiat de cea mai mare parte dintre oameni.

Vom mărturisi că vanitatea lui Lucien se simţea iritată ; felul său de viaţă lîl silea să-şi petreacă opt sau zece ore pe zi în mijlocul unor oameni care se pricepeau mai bine ca dînsul în privinţa singurului lucru despre care-şi îngăduia să stea de vorbă cu ei. în fiecare clipă camarazii lui Lucien îl făceau să simtă superioritatea lor, cu acreala plină de politeţe a amorului propriu care a găsit prilejul să se răzbune. Domnii aceştia erau furioşi fiindcă bănuiau că Lucien îi socotea proşti. Aşa că merita să vezi aerul lor de superioritate ori de cîte ori Lucien se înşela asupra duratei pe care, după regulament, trebuie s-o aibă pantalonul de grajd sau capela ţinutei de serviciu.

Lucien rămînea nemişcat şi rece în mijlocul gesturilor-afectate şi al surîsurilor politicos ironice ; îi credea pe camarazii săi răi; nu-şi dădea prea limpede seama că toate purtările acestea nu erau decît o mică răzbunare faţă de cheltuielile pe care şi le îngăduia. „La urma urmelor, domnii aceştia nu-mi pot face rău, îşi spunea, decît în măsura în care-aş vorbi sau aş activa prea mult; să mă abţin, iată *cuvintul de ordine ;* să activez cît mai puţin, iată *planul de campanie."* Lucien rîdea, folosindu-se cu emfază de aceste expresii ale noii sale meserii ; neputînd vorbi nimănui cu inima deschisă, era nevoit să rîdă vorbind cu sine însuşi.

în cele opt sau zece ore pe care le ocupa în fiecare zi viaţa unui om care cîştigă nouăzeci şi nouă de franci pe lună, nu putea vorbi altceva decît despre manevre, despre contabilitatea regimentului şi preţul cailor, despre importanta problemă dac-ar fi mai bine pentru corpurile de cavalerie să-şi cumpere caii direct de la *crescători,* sau dacă n-ar fi mai avantajos ca guvernul să le dea el însuşi primele rudimente de educaţie la staţiile de remontă. Prin acest din urmă fel de achiziţie, costul unui cal revenea la nouă -sute doi franci ; mureau însă mulţi etc., etc.

Locotenent-colonelul Filloteau îi dăduse un vechi locotenent, "ofiţer al Legiunii de Onoare, ca să-1 înveţe arta războiului;

bravul bărbat se simţea însă îndatorat să facă fraze, şi ce mai fraze ! Lucien, neputînd să-i mulţumească, începu să citească împreună cu dînsul ghiveciul intitulat *Victoires et conquetes des*

Francais [1]. Curînd, însă, domnul Gauthier îi recomandă excelenţele *Memorii*- ale mareşalului Gouvion-Saint- Cyr. Lucien alegea povestirea luptelor la care luase parte şi viteazul locotenent, iar acesta povestea ceea ce văzuse, înduioşat pînă la lacrimi cînd auzea citin- du-i-se evenimentele tinereţii sale. Bătrînul locotenent era cîteodată sublim povestind cu simplitate despre acele timpuri eroice ; nimeni nu era ipocrit pe vremea aceea ! Acest simplu ţăran era minunat mai ales cînd zugrăvea locul bătăliilor şi o mulţime de mici particularităţi despre care un om ca noi nu şi-ar fi adus aminte, dar care', în gura lui şi cu accentul său veridic, ridicau pînă la entuziasmul cel mai smintit iubirea lui Lucien pentru armatele Republicii. Locotenentul avea mult haz cînd, în momentele lor de intimitate, povestea despre frămîntările din sînul regimentului, în urma avansărilor neprevăzute etc., etc.

Lecţiile acestea, de la care Lucien ieşea cu ochii aprinşi, erau luate în rîs de camarazii săi. Un bărbat de 20 de ani să accepte a învăţa ca un copil, şi încă cu un bătrîn ostaş, care nu putea vorbi fără să facă greşeli de limbă ! Rezerva lui savantă şi seriozitatea sa glacială descumpăniră însă pe glumeţi şi-1 scutiră de expresia directă a acestei opinii generale.

Lucien nu vedea nimic blamabil în purtarea lui, deşi, trebuie să recunoaştem, cu greu ar fi putut acumula cineva atîtea stîngăcii. Pînă şi alegerea apartamentului fusese o greşeală. Un simplu sublocotenent să aleagă locuinţa unui loqotenent-colonel ! căci trebuie să repetăm •ceea ce vorbea o lume întreagă. înaintea lui, apartamentul bunului domn Bonard fusese ocupat de domnul marchiz Thomas de Busant de Sicile, locotenenf-colo- nel al regimentului de husari pe care îl înlocuise de curînd Regimentul 27 lăncieri.

Lucien nu vedea nimic din lucrurile acestea ; nu atribuia primirea mai mult decît rece, al cărei obiect era, decît dezgustului oamenilor grosolani faţă de cei din buna societate. Ar fi respins, luînd drept momeală, orice mărturie de bunăvoinţă, şi, cu toate acestea, ura stăj>î- nită, însă generală;, pe care o citea în toţi ochii îi strîn- gea inima. Cititorul e rugat fierbinte să nu-1 ia drept un prost sadea : inima aceasta era încă prea tînără. La Şcoala politehnică, munca aspră şi continuă, entuziasmul faţă de ştiinţă, dragostea de libertate, generozitatea firească întîii tinereţi neutralizau urile pătimaşe şi efectele invidiei. Cea mai plicticoasă trîndăvie domneşte, dimpotrivă, în regimente ; ce să faci după şase luni, cînd îndatoririle profesionale nu mai sînt o ocupaţie ?

---

1 Lucrare în 34 de volume ; ediţia a Il-a a acestei lucrări, apărută între 1828—1829, s-a bucurat de mult sprijin din partea

Patru sau cinci ofiţeri tineri, cu purtări mai plăcute şi ale căror nume nu se găseau pe lista de spioni din scrisoarea anonimă ar fi inspirat eroului nostru oarecare intenţii de prieteşug ; ei îi arătau însă un dezgust poate şi mai adine, sau cel puţin subliniat într-un fel mai muşcător; bunăvoinţă nu găsea deoît în ochii eî- torva subofiţeri, care-1 salutau cu rîvnă şi cu deosebită stimă, mai ales cînd îl întîlneau pe o stradă lă-turalnică.

în afară de bătrînul locotenent Joubert, locotenent- colonelul Filloteau îi procurase şi un sergent de cavalerie, ca să-i arate mişcările unui pluton, ale unui es- cadron, ale unui regiment.
— Nu poţi, îi spusese, să-i oferi acestui bătrîn viteaz mai puţin de patruzeci de franci pe lună.

Şi Lucien, a cărui .inimă veştejită s-ar fi resemnat să lege prietenie cu domnul Filloteau, care, la urma urmelor, văzuse pe Desaix, -Kleber [1], .Michaud [2] şi frumoasele zile de la Sambre-et-Me.use, descoperi că bravul Filloteau, în care vedea un erou, îşi însuşea jumătate din cei patruzeci de. franci cuveniţi sergentului, de cavalerie.

Lucien comandase o masă.uriaşă de .brad, şi, pe masa aceasta, bucăţi mici de lemn .de nuc, cioplite ca două zaruri îngemănate, reprezentau călăreţii unui regiment. Sub ordinele sergentului, îi punea pe soldaţii aceştia să facă instrucţie două ceasuri pe zi; acestea erau aproape clipele lui cele mai plăcute.

încetul cu.încetul, felul acesta de viaţă deveni un obicei. Toate senzaţiile tînărului sublocotenent erau cenuşii, nimic nu-1 mai supăra şi nici nu-i,mai făcea plăcere, nu mai întrevedea nici o scăpare, se dezgustase adînc de oameni şi parcă şi de el însuşi. Refuzase multă vreme să ia duminica masa la, ţară cu gazda sa, domnul Bonard, negustorul de grîne. într-o zi primi şi se îna- poie în oraş în tovărăşia domnului Gauthier, pe care cititorul îl cunoaşte ca şef al republicanilor şi redac- tor-şef al ziarului *Aurora.* Domnul Gauthier era un tînăr, gros,, croit voiniceşte, cu părul blond, frumos, pe care-1 purta prea lung, dar aceasta era singura lui afec- taţie ; gesturile simple, o energie deosebită în toate şi o vădită -bună-credinţă îi ascundeau aerul vulgar. Vulgaritatea cea mai îndrăzneaţă'şi cea mai banală caracteriza, dimpotrivă, fizionomia asociaţilor săi. Gît despre dînsul, -era serios şi nu minţea niciodată. Era un fanatic de bună-credinţă, dar în patima lui pentru ic!cea ca Franţa să se guverneze *ea însăşi* se dezvăluia un suflet ales. Lucien îşi oferi plăcerea, în timpul drumului, să-1 compare cu

---

1 *Kleber, Jean-Baptiste* (1753—1800), general francez ; a luat parte la campania din Egipt, unde a şi murit.

2 *Michaud, Joseph-Franţois* (1767—183*1), general 'francez ; a luat parte, printre altele,- la campaniile lui Napoleon din Italia, unde 1-a avut ca aghiotant şi pe Stendhal.

domnul Fleron, şeful partidului advers. Domnul Gauthier, departe de a fura, abia îşi <lucea zilele din meseria de măsurător de terenuri, ataşat pe lîngă cadastru. Cît despre jurnalul său *Aurora,* -accsta-1 costa cinci sau şase sute de franci pe an, pe lîngă lunile de închisoare.

După cîteva zile, omul acesta i se păru lui Lucien excepţional faţă de tot ce vedea la Nancy. Pe un trup enorm, ca şi acela al unchiului său Bonard, Gauthier avea un cap genial şi un frumos păr blond. Cîteodată era într-adevăr elocvent, atunci cîad vorbea de fericirea viitoare a Franţei şi de epoca minunată cînd toate funcţiile vor fi exercitate gratuit şi retribuite onorific.

Elocvenţa îl mişca pe Lucien, dar Gauthier nu izbutea în nici un fel să nimicească obiecţia lui cea mare împotriva republicii : obligaţia de a face curte oamenilor mediocri.

După şase săptămîni de cunoştinţă aproape intimă, Lucien îşi dădu seama, întâmplător, că Gauthier e un geometru de forţă ; descoperirea îl mişcă adînc : ce deosebire faţă de Paris ! Lucien iubea cu pasiune ma- tematicile superioare. Petrecu de atunci înainte seri întregi discutînd cu Gauthier fie despre ideile lui Fourier[1] asupra căldurii pămîntului, fie despre reali-tatea descoperirilor lui Ampere sau, în sfîrşit, despre această problemă fundamentală : obişnuinţa analizei împiedică oare să se vadă particularităţile experienţelor ? etc., etc.

— Ia seama, îi spunea Gauthier, nu sînt numai geometru, mai sînt şi republican, şi unul din redactorii *Aurorei.* Dacă generalul Therance sau colonelul dumitale, Mălher de Saint-Megrin, descoperă convorbirile noastre, mie nu-mi vor face nimic, deoarece mi-au făcut tot răul cu putinţă, dar te vor destitui sau te vor trimite în Alger ca pe un element primejdios.

— într-adevăr, ar fi poate o fericire pentru mine, răspundea Lucien, Sau, ca să mă exprim cu exactitatea matematică pe care-o iubim, nimic nu poate însemna pentru mine agravare de pedeapsă ; cred, fără să am o idee prea bună despre mine, că am atins culmea plictiselii.

Gauthier nu se bîlbîia cînd încerca să-1 convertească la democraţia americană ; Lucien îl lăsa să vorbească îndelung, apoi îi spunea cu toată sinceritatea :

— La drept vorbind, îmi aduci o mîngîiere, scumpul meu amic. înţeleg că dacă, în loc de-a fi sublocotenent la Nancy, aş fi sublocotenent la Cincinatti sau la Pitts- burg m-aş plictisi şi mai mult, iar viziunea, unei nenorociri mai mari este, precum ştii, o mîngîiere, poate singura la care mai sînt simţitor. Ca să fiu în stare să cîştig nouăzeci şi nouă de franci pe lună şi

---

1 Fourier, Jean-Baptiste-Josepb (1768—1830), geometru fran

propria mea stimă, am părăsit un oraş în care-mi petreceam timpul în mod foarte plăcut.

— Te-a silit cineva ?

— M-am aruncat de bunăvoie în acest infern.

— Ei bine, ieşi dintr-însul şi fugi.

— Parisul nu mai are acum nici un farmec pentru mine, n-aş mai fi, întorcîndu-mă, ce eram yiainte de-a fi îmbrăcat fatala uniformă : un tînăr care ar fi fost poate ceva într-o zi. M-ar socoti cu toţii un om care nu e în stare de nimic, nici măcar de-a fi sublocotenent.

—.-Ge*ţi pasă de părerea-altora dacă;-în fond, te distrezi ?

— Vai, am o vanitate pe-care dumneata,- înţeleptul meu. amic,- n-o poţi pricepe ; situaţia mea ar fi de nesuferit, n-aş putea^ răspunde la anumite glume. Nu-văd altă posibilitate decît războiul- ca să pot scăpa din situaţia asta nenorocită în care-am intrat fără •să[1]mi dau

Lucien' îndrăzni'săi serie'toată aeeastă spovedanie, ca şi istoria noii*.sale-prietenii, mamei sale, dar o rugă stăruitor să-i trimită scrisoarea îndărăt; emu legaţi prin cea mai-sinceră-prietenie: îi scria : „Nu-ţi voi vorbi de nenorocirea mea, dar *plictiseala* mea ar fi îndoită dac-aş ajunge subiectul glumelor tatălui meu şi al acelor oameni amabili a căror lipsă mă face-să văd - viaţa în negru".

Din fericire pentru Lucien, legătura- lui" cu domnul Gauthier, pe care4 înrilmea ;în fiecare seară la domnul Bonardş .nu ajunse. la > urechea * colonelului Malher. De altminteri, însă, această rea-voinţă a. şefului faţă de dînsul nu mai era .o taină în..regiment. Poate că. bravul bărbat dorea ca un duel să-1 descotorosească, de acest tînăr republican,. prea protejat ca să-şi îngăduie faţă •de el persecuţii în stil mare. <

într-o dimineaţă 'colonelul îl chemă, şi Lucien nu fu introdus la acest demnitar decît după o aşteptare de trei sferturi de oră şi mai bine într-o anticameră-murdară, lîngă douăzeci de perechi de cizme pe care le văcsuiau trei lăncieri.: „Mta^ făicut-o dinadins, îşi spuse, dar nu pot dejucaiaeeastăreav-voinţărdecîtnebăgînd-o în seamă." '

— Mii s-a raportat, domnule, spuse colonelul strîn- gînd din buze şi cu o notă de pronunţată pedanterie, mi s-a raportat că faci mare lux la mmcare-acasă ; nu pot îngădui asemenea lucru. Bogat sau nu, trebuie să mănânci în pensiune la preţul de patruzeci şi cinci de franci, ca şi domnii locotenenţi, camarazii dumitale. Adio, domnule, nu mai am nimic a-ţi comunica.

Inima lui Lucien fierbea de mînie ; nimeni nu-i vorbise vreodată pe acest ton. „Aşadar, chiar în timpul meselor vor fi silit să stau cu aceşti amabili camarazi, care n-au altă plăcere, ciiţd sîntem împreună, decît aceea de-a mă copleşi cu

---

1 Viaţa mea e o luptă.

superioritatea lor. Pe legea mea, aş putea spune, ca şi Beaumarchais : *«Ma, vie est un combat»* [1]. Ei bine, exclamă el rîzînd, voi îndura toate astea ! Develroy nu va avea satisfacţia să poată repeta că mi-am dat osteneala să mă nasc ; i-aş răs-punde că-mi dau, de asemenea, osteneala să trăiesc !" Lucien se duse direct să-şi plătească pensiunea pe o lună ; seara luă cina acolo şi arătă o răceală şi un dispreţ într-adevăr vrednice de admiraţie.

După două zile, văzu venind la el acasă, la ora 6 dimineaţa, pe adjutantul subofiţer al regimentului, care-i spuse blajin :

— Domnii locotenenţi şi sublocotenenţi nu au voie să se îndepărteze niciodată, fără permisia colonelului, dincolo de o rază de două poşte în jurul oraşului întărit.

Lucien nu răspunse nimic. Adjutantul, supărat şi făcînd pe băţosul, se oferi să-i lase în scris semnalmentul accidentelor de teren de pe deosebitele şosele după care se putea recunoaşte limita razei de două poşte. Trebuie să se ştie că acea cîmpie îngrozitoare, stearpă, uscată, în care geniul lui Vauban a plasat oraşul Nancy, nu face loc unor coline ceva mai plăcute decît la trei poşte depărtare de oraş. Ge n-ar fi dat Lucien, în clipa aceea, să-1 poată arunca pe adjutant pe fereastră !

— Domnule, îl întrebă făcînd pe naivul, cînd domnii sublocotenenţi se plimbă călare, pot merge la trap, sau numai la pas ?

— Domnule, voi aduce întrebarea dumitale la cunoştinţa domnului colonel, răspunse adjutantul, roşu de mînie.

Peste un sfert de oră, o ordonanţă în galop aduse lui Lucien biletul următor:

„Sublocotenentul Leuwen va sta la arest douăzeci şt patru de ore pentru faptul de^ a fi luat în derîdere un ordin de-al colonelului.

M al h e r de S ai n t - M e gr i n"

— O, Galileene, nu mă vei învinge ! [1] exclamă Lucien.

Supărarea aceasta clin urmă îi învioră inima. Nancy era îngrozitor, meşteşugul armelor n-avea pentru dînsul decît răsunetul îndepărtat al bătăliilor de la Fleurus[2] şi Marengo, dar LuC'ien ţinea să dovedească taţălui său şi lui Develroy că ştie să suporte toate neplăcerile.

în chiar ziua în care Lucien intră la arestj ofiţerii superiori ai regimentului avuţ-ă naivitatea să încerce a face o vizită la doamnele d'Hoquincourt, de Chasteller, de Puy-Laurens, de Marcilly, de Commercy etc., la care aflaseră că se prezentau unii- ofiţeri din Regi- menttil 2Q husari. Nu vom aduce

cititorului nostru jignirea ele a înşira cele douăzeci de motive care fă-

[1] Parafrazarea cuvintelor împăratului roman *Julian Apostatul (Flavius Claudius Jtdianus)* (331^-363), cunoscut pentru ura lui împotrivă creştinismului, şi care, atins de moarte de o suliţă în războiul purtat împotriva perşilor, ar fi exclamat : „Ai învins, Galileene *V*

[3] Oraş din Belgia, unde Jourdan, viitorul mareşal al Franţei, a bătut, îh 1794, armatele austro-olandeze.

ceau clin acel demers o stîngăcie de neînchipuit, căreia nu i s-ar fi expus nici cel mai inexperimentat tînăr parizian.

Vizita acestor ofiţeri, aparţinînd unui regiment care trecea drept devotat regimului, fu primită cu o impertinenţă ce lumină nespus închisoarea eroului nostru. In ochii săi, amănuntele acestei vizite onorau în mod deosebit inteligenţa acelor doamne.

Doamnele de Marcilly şi de Commercy, foarte vîrstnice, văzînd pe domnii ofiţeri intrînd în salonul lor, afectară un sentiment de groază, ca şi cum ar fi văzut apărînd nişte agenţi ai Teroarei din 1793. Primirea de la doamnele de Puy-Laurens şi d'Hoquincourt fu cu totul alta ; slugile lor avură, se pare, ordin să-şi bată joc de ofiţerii superiori ai Regimentului 27, deoarece trecerea lor prin anticameră, lâ ieşire, fu semnalul unor hohote de rîs excesive. Puţinele cuvinte pe care o uimire fără margini le îngădui doamnelor d'Hoquincourt şi de Puy-Laurcns fură în aşa fel alese, încît împinseră impertinenţa pînă la punctul precis în care aceasta se preschimbă în grosolănie şi poate depune mărturie împotriva lipsei de educaţie a persoa-nei care le proferează. La doamna de Chasteller, unde serviciul era îndeplinit mai cu grijă, li se interzise pur şi simplu acestor domni să intre.

— Ei bine, colonelul înghiţea toate astea ca pe un pahar de apă ! spuse Filloteau, care, pe înnoptate, cînd demersul său nu mai putea fi observat, verti sa-1 vadă pe Lucien şi să-1 consoleze de faptul că era la arest. N-a vrut oare să ne convingă colonelul, ieşind de la această doamnă d'Hoquincourt, care n-a încetat să rîdă privindu-ne, că în fond fusesem primiţi cu bunăvoinţă şi plăcere, adică fără marafeturi, ca între prieteni, nu-i aşa ?... Drace ! In timpurile cele bune, cînd străbăteam Franţa, de la Mayence la Bayonne, ca sâ intrăm în Spania, cum am mai fi spart ferestrele unei doamne din astea ! O bătrînă afurisită, contesa de Marcilly, dacă nu mă înşel, care pare cel puţin de nouăzeci de ani, ne-a oferit să bem vin, ca unor căruţaşi, tocmai cînd ne ridicam să plecăm.

Lucien mai află şi alte amănunte cînd ieşi de la arest. Am uitat să spunem că domnul Bonard îl prezentase în cinci sau şase case din burghezia aleasă. Găsise acolo aceeaşi veşnică afectaţie, ca şi la domnişoara Sylviane, şi aceleaşi pretenţii de bonomie. Băgase de seamă, spre marea lui mîhnire, că soţii

burghezi îşi spionează reciproc soţiile, prin învoială tacită, fără îndoială, şi numai din invidie şi răutate. Două sau trei dintre *damele* lor, ca să întrebuinţăm propriul lor limbaj, aveau ochi foarte frumoşi, şi aceşti ochi catadicsiseră să-i vorbească lui Lucien 5 dar cum să ajungă să-i vadă fără martori ? De altminteri, cîtă afectaţie în jurul acestor femei, şi chiar şi la ele ! ce nesfîrşite partide de boston cu soţii lor, şi mai ales ce nesiguranţă' în ceea ce priveşte succesul ! Lucien, lipsit de orice experienţă, cam descurajat de ceea ce i se întâmpla, prefera să se plictisească serile singur decît să facă partide de boston cu domnii soţi, care aveau întotdeauna grijă să-1 aşeze spate în spate cu cea mai frumoasă femeie din salon. Se mulţumea doar cu rolul de observator. Ignoranţa acelor'sărmane femei e de neînchipuit. Duc o viaţă foarte mărginită ; soţii citesc ziarele la care sînt abonaţi în comun, ziare pe care *jumătăţile* lor nu le văd niciodată. Rolul acestora se reduce numai şi numai la a face copii şi a-i îngriji atunci cînd sînt bolnavi. Duminica doar, dînd braţul soţilor, se duc la plimbare ca să-şi expună rochiile şi şalurile în culori ţipătoare, cu care aceştia socotesc nimerit să le răsplătească fidelitatea de care dau dovadă în îndeplinirea îndatoririlor de mamă şi de soţie.

Lucien fusese mai statornic pe lîngă domnişoara Sylviane Berchu, fiindcă societatea ei era mai comodă 5 era destul să intre în prăvălie. Eroul nostru sfîrşi prin a fi de părerea domnului prefect, care cu o pronunţată afectaţie şi cu o mină dulceagă, bătea în fiecare seară la uşa din dos a magazinului de băuturi spirtoase. Fără să se oprească în prăvălie, primul magistrat al departamentului trecea în odaia din spatele prăvăliei. Acolo se găsea la unul din proprietarii cei mai cu vază din departament, după cum avea grijă să-i scrie ministrului său.

Lucien nu apărea decît săptămînal la domnişoara Sylviane, şi de fiecare dată, după ce ieşea, îşi lua angajamentul să nu mai calce pe acolo o lună de zile.

Gîtva timp se dusese la ea în fiecare zi. Povestirea şi mînia bunului Filloteau, păţania ofiţerilor superiori, ale căror fasoane îl ţineau la o distanţă atît de mare, redeşteptaseră într-însul spiritul de contradicţie.

„Există aici o societate care nu vrea să primească pe cei ce poartă uniforma mea, să încercăm a pătrunde într-însa. Poate că, în fond, sînt tot atît de plicticoşi ca şi burghezii, dar rămîne de văzut; voi încerca măcar plăcerea că am învins o greutate. Trebuie să cer de la tatăl meu nişte scrisori de recomandaţie.'f

A scrie însă tatălui său pe un ton serios nu era lucru uşor. După ce ieşea din bancă, domnul Leuwen avea obiceiul să nu citească niciodată pînă la capăt scrisorile care nu-1 distrau. „Cu cît îi e mai uşor asemenea lucru, îşi spunea Lucien, .cu atît mai uşor îi va veni ideea să-mi facă vreo boroboaţă. Se ocupă de operaţiile de bursă ale domnului Bonpain, notarul cartierului nobil, omul care dirijează toate subscripţiile din provincie pentru nevoile partidului şi tot ce se trimite în Spania. Domnul Bonpain poate, cu două sau trei cuvinte, să-

mi asigure o primire strălucită în toate casele nobile din Lorena." ,Cu gîndul acesta scrise Lucien tatălui său.

In locul unui pachet enorm, pe care-1 aştepta cu nerăbdare, nu primi de la oblăduirea părintească decît o scrisorică, scrisă pe cea mai redusă hârtie cu putinţă.

i,Preaamabilul meu sublocotenent,

Eşti tînăr, treci drept bogat, te crezi frumos, fără îndoială, ai cel puţin un cal frumos, deoarece te costă o sută cincizeci de ludovici. Or, în ţinutul în care te afli, calul preţuieşte mai mult decît o jumătate de om. Trebuie să fii mai nevolnic decît un saint-simonian de rînd ca să nu fi reuşit a-ţi deschide palatele nobilio- nilor din Nancy. Pariez că Melinet ţi-a luat-o înainte şi nu mai pridideşte seara cu invitaţiile. Scumpul meu Lucien, studiate la matematica şi vei deveni profund. Mama dumitale e sănătoasăy ca şi devotatul dumitale servitor,

F r a n q o i s   L e u w e n "

După o scrisoare ca asta, lui Lucien îi venea să se dea la toţi dracii. Şi ca să-i pună vîrf, seara, înapoin- du-se de la scurta lui plimbare, căci nu putea trece dincolo de cele două poşte, văzu pe servitorul «său, Melinet, stînd în stradă în faţa unei prăvălii, în mijlocul unui cerc de femei, care rîdeau cu mare poftă. ,,Tatăl meu e un înţelept, îşi" spuse, iar eu sînt un prost."

Observă, cam în acelaşi moment, un cabinet de lectură, ale cărui lămpi tocmai se aprindeau ; trimise calul la grajd şi intră înăuntru ca să încerce să-şi schimbe gîndurile şi să-şi mai uite amarul.

A doua zi, la ora 7 dimineaţa, îl chemă colonelul Malher.

— Domnule, îi spuse şeful cu îngâmfare, c drept că pot exista republicani, asta înseamnă o adevărată nenorocire pentru Franţa, clar aş prefera să nu existe în regimentul pe care mi 1-a încredinţat regele.

Lucien îl privea cu un aer mirat.

— E inutil să tăgăduieşti, domnule, îţi petreci veacul în cabinetul literar al lui Schmidt, din strada Pompei, în faţa palatului Pontleve. Locul acesta mi-a fost semnalat ca o hrubă a anarhiei, frecventată de cei mai sfruntaţi *iacobini* din Nancy. Nu ţi-a fost ruşine să te împrieteneşti cu derbedeii aceia care-şi dau acolo întîlnire în fiecare seară ? Eşti văzut cum treci mereu prin faţa prăvăliei şi-ţi faci semn cu oamenii aceia. S-ar putea crede că dumneata eşti subscriitorul anonim din Nancy, semnalat de ministrul domnului general baron Therance, cum

că a trimis optzeci de franci pentru subscripţia la amenda ziarului *Naţionalul...* Nu spune nimic, domnule! strigă colonelul cu un aer mînios în clipa cînd Lucien părea că vrea să răspundă. Dacă, din fericire, mi-ai mărturisi o atare prostie, aş fi nevoit să te trimit la cartierul general din Metz, şi nu vreau să nenorocesc un tînăr care şi-a mai distrus o dată cariera.

Lucien era furios. în timp ce colonelul vorbea, fu de două sau de trei ori ispitit să ia o pană de pe masa largă de brad, pătată cu ccrneală şi foarte murdară, în dosul căreia şedea acest om grosolan şi despot de prost-gust, şi să-şi scrie demisia. Perspectiva glumelor tatălui său îl opri ; după cîteva minute, găsi mult mai domn de un om să-1 silească pe colonel să recunoască cum că fusese înşelat sau că voia el să înşele.

— Domnule colonel, spuse cu o voce cutremurată de emoţie, dar stăpînindu-se destul de bine, am fost exclus din Şcoala politehnică, asta-i adevărat ; mi s-a spus că-s republican, nu eram însă decît un tînăr nechibzuit. în afară de matematici şi de chimie, nu ştiu nimic. N»am studiat politica de fel, şi întrevăd cele mai grave obiecţii tuturor formelor de guvernămînt. Nu pot, aşadar, să am nici o părere asupra aceleia ce i-ar conveni Franţei...

— Cum, domnule, ai îndrăzneala să mărturiseşti că nu înţelegi că numai guvernămîntul regelui...

Suprimăm aici trei pagini pe care bravul colonel le repetă pe nerăsuflate şi pe care le citise cu cîteva zile înainte într-un jurnal subvenţionat de guvern.

„L-am luat cam prea de sus pe spionul ăsta,, ofiţer brutal şi ignorant", îşi spuse Lucien în timpul acelei lungi predici şi căută o frază care să spună mult în cuvinte puţine.

— Am intrat.ieri întîia oară în viaţa mea în cabinetul acela de lectură, strigă în sfîrşit, şi voi da o mie de franci celui care ar putea dovedi contrariul !

— Nu e vorba aici ele bani, răspunse colonelul cu amărăciune ; se ştie prea bine că ai bani berechet, şi se pare că dumneata ştii asta mai bine ca oricine. Ieri, domnule, în cabinetul lui Schmidt ai citit *Naţionalul;* n-ai luat nici *Journal de Paris* [1] şi nici *Les Debats* [2]*,* care se aflau în mijlocul mesei.

„Era acolo un observator foarte scrupulos", gîndi Lucian. începu apoi să povestească tot ce făcuse în locul acela, şi, datorită unor mici amănunte banale, îl sili pe colonel să fie de acord că :

I — într-adevăr, în ajun Lucien citise pentru în- tîiaşi dată de la sosirea lui la regiment un jurnal într-un local public ;

\ [2] Ziare favorabile regimului.

---

1 Una din operete favorite ate lui Stendhal, dimpreună cu Matrimonio segrelo de Cimarosa.

II — Nu petrecuse decît patruzeci de minute în cabinetul literar al lui Schmidt

III — Fusese reţinut tot timpul numai şi numai da un mare foileton de şase coloane, care trata despre opera *Don Juan* a lui Mozartceea ce se oferi să dovedească, repetînd principalele idei ale foiletonului.

După o şedinţă de două ore şi după verificarea cea mai migăloasă din partea colonelului, Lucien ieşi în sfîrşit, palid de mînie, deoarece reaua-credinţă a colonelului era vădită, dar sublocotenentul nostru simţea cea mai vie plăcere că-,l redusese la tăcere asupra tuturor capetelor de acuzare.

„Aş prefera să trăiesc împreună eu lacheii tatălui meu, îşi spuse Lucien, răsu-flînd uşurat sub poarta cea mare. Ce canalie ! îşi repetă de zeci de ori în timpul zilei- Voi trece însă toată viaţa mea drept un prost în ochii prietenilor mei dacă la 20 de ani şi cu calul cel mai frumos din oraş nu reuşesc într-un regiment de-al regimului, unde, ca urmare, banii sînt totul. Pentru ca, în caz de demisie, să aibă lumea ce vorbi despre mine la Paris, trebuie să mă bat în duel. Aşa se obişnuieşte cînd intri într-un regiment ; aşa cel puţin se crede în saloanele noastre, şi, pe legea mea, dacă-mi pierd viaţa, atâta pagubă !"

După prînz, după ţesala de seară, în curtea cazărmii, spuse unor ofiţeri care ieşeau o dată cu dînsul :

— Nişte spioni, care mişună pe-aici, m-au învinuit faţă de colonel de cel mai anost dintre toate păcatele : pretind că sînt republican. îmi pare totuşi că am un rang în societate şi oarecare avere de pierdut. Aş vrea să-l cunosc pe acuzator, pentru ca să mă justific mai intui în ochii săi, şi apoi să-1 mingii uşor, de două-trei ori, cu cravaşa.

Urmă o 'clipă de tăcere deiăvîrşită, apoi se vorbi despre altceva.

Seara Lucien se întorcea de la plimbare ; în stradă, servitorul îi înmînă o scrisoare frumoasă, foarte bine îndoită ; o deschise şi văzu un singur cuvînt: *Renegat.* în clipa aceea Lucien era poate omul cel mai nenorocit din toate regimentele de lăncieri ale armatei.

„Iată cum îşi aranjează ei afacerile : ca nişte copii, gîndi în sfîrşit. Cine spusese acelor bieţi tineri că nutresc aceleaşi gînduri ca ei ? Ştiu şi eu ce gîndesc ? Aş fi un mare prost să năzuiesc a guverna statul, eu, care n-am ştiut să-mi guvernez propria mea viaţă !" Lui Lucien ii trecu întiia oară prin gînd să se omoare ; excesul de plictiseală îl înrăia, nu mai vedea lucrurile în adevărata lor lumină. De pildă, erau în regimentul său opt .sau zece ofiţeri foarte amabili ; era orb, nu vedea calităţile lor.

A doua zi Lucien vorbea iarăşi despre republicanism cu doi sau trei ofiţeri.

—s Scumpul meu, îi apuse unul, ne plictiseşti mereu cu acelaşi cîntec. Ce dracu ne pasă nouă c-ai fost la Şcoala politehnică, că te-au izgonit de-acolo, că te-au calomniat l etc., etc. Şi eu am avut nenorocirile mele, mi-am scrîntit nu mai ştiu ce acum şase ani, dar nu-mi plictisesc prietenii cu de-alde astea !

Lucien n-ar fi ripostat la învinuirea că e plicticos. Din primele zile ale sosirii lui îşi spusese : „N-am venit aici ca să fac educaţia oamenilor prostcrescuţi din regiment ; nu trebuie să protestez decît dacă unul din- tr-înşii îmi face cinstea de-a fi cu mine mai grosolan decît e de obicei."

La imputarea că e plicticos, Lucien răspunse după o scurtă tăcere :

— Mă tem că sînt plicticos, asta mi se poate în- tîmpla uneori, şi te cired pe cuvînt, domnule, dar sînt hotărît să nu mă las învinuit de republicanism ; doresc să-mi semnez declaraţia ou o lovitură de spada şl ţi-aş 'fi foarte îndatorat, domnule, dacă ai binevoi «ă ţi-o măsori cu mine.

Cuvintele părură că-i înviorează pe 'toţi acei bieţi tineri; Lucien văzu de îndată douăzeci de ofiţeri în jurul lui.

Dueluil acesta fu o întîmplare fericită pentru tot regimentul. Avu loc în seara aceleiaşi zile, într-un ungher al fortificaţiei, foarte întunecos şi murdar. Se bătură eu spada, şi ambii adversari fură răniţi, dar fără ca statul să fi fost ameninţat să piardă pe vreunul. Lucian primise o lovitură serioasă în partea de sus a braţului drept. îşi îngădui asupra rănii o glumă care, desigur, era proastă, pentru că n-o înţelese nimeni. Martorul său, jignit, după ce-1 întrebase dacă are nevoie de dînsul, la răspunsul negativ al lui Lucien, îl lăsă singur.

Lucien se aşeză pe o piatră ; cînd vru să se ridice, nu putu, şi în curînd se simţi rău. Se înnoptase aproape Lucien se deşteptă din amorţeală la auzul unui zgomot uşor ; deschise ochii ; înaintea lui se afla un lăncier care-1 privea rîzîrid.

— Iată-1 pe milordul nostru beat mort! spuse lăn- cierul. Ei bine, orice s-ar spune, eu îmi beau toţi banii, dar niciodată n-am fost văzut ca milordul ! Drace ! drept este că are mai multe *fonduri* ca mine, şi cînd pune toţi banii la bătaie, trebuie s-o ia înaintea lăn- cierului Jerorne Menuel.

Lucien se uita la lăncier, dar nu avea puterea să-i vorbească.

— Domnule locotenent, vă e cam greu să mergeţi, îmi daţi voie să vă pun pe picioare ?

Menuel n-ar fi cutezat să vorbească astfel dacă ofiţerul nu i s-ar fi părut beat, dar rîdea din toată inima văzîndu-1 pe rnilord, cum îl numeau soldaţii, incapabil fi se ridice, şi, ca un adevărat francez, era fericit că poate vorbi astfel cu un superior. Lucien îl privi şi prinse pînă la urmă puterea să-i spună :

— Ajută-mă, te rog...

Menuel îl luă pe sublocotenent de subsuori şi-1 ajută să se ridice. Menuel îşi simţi mîna stîngă udă ; o privi : era plină de sînge.

— în cazul acesta, aşezaţi-vă, spuse el lui Lucien.

Vocea îi era plină de respect şi de cordialitate.

„Drace, nu-i beţia, îşi spuse, ci o straşnică lovitură de spadă !"

— Domnule locotenent, îmi daţi voie să vă conduc acasă? Sînt destul de puternic. îngăduiţi-mi însă mai curînd să vă scot tunica şi să vă strîng rana.

Şi cum Lucien nu-i răspunse, Menuel îi scoase tunica într-o clipă, sfîşie cămaşa, smulse o mînecă şi făcu din ea o compresă pe care o puse pe rană, lîngă subsuoară, şi strînse din răsputeri cu propria sa batistă ş alergă Ia o circiumă învecinată şi se întoarse cu un pahar de rachiu, cu care udă bandajul. Rămase un pic de rachiu, pe care i-1 dădu lui Lucien să-1 bea.

—- Rămîi, îi spuse acesta. După o clipă putu să adauge s Asta-i o taină. Du-te la mine acasă, pune să înhame caii la caleaşcă, suie-te într-însa şi vino să mă iei. Mi-ai face un serviciu dacă n-ar afla nimeni despre acest mic accident, mai eu seamă colonelul.

„Milord nu-i prost, la urma urmelor", îşi spunea Me- nuel, ducîndu-se după caleaşcă. Lăncierul se simţea mîndru. „Voi da ordine frumoşilor lachei cu livrele atît de luxoase." Menuel îl dispreţuise pe Lucien ; îl găsea acum rănit şi îndurînd cu bărbăţie accidentul, aşa că începu să-1 admire cu tot atît a ardoare şi spirit de dreptate cu cît îl dispreţuise cu un sfert de oră mai înainte.

C a p i t o l u l VIII

Suit în caleaşca, Menuel, în loc sa facă pe jalnicul, îpuse lucruri amuzante, nu atît în ele însele, cît prin accentul cu care

erau spuse.

— Camarade, îţi cer cuvîntul de onoare că nu vei

5,pune nimic despre cele văzute.

' — Vă dau toate cuvintele de onoare din lume ! Ba, chiar mai mult, gîndiţi-vă, cum aş putea supăra pe favoritul locotenent-colonelului Filloteau ?

Menuel plecă să-1 caute pe chirurgul regimentului j dar nu-l găsi; rămase pe lîngă rănit, care nu -suferea de loc. Lucien fu impresionat de inteligenţa înnăscută a lui Menuel, un biet om care privea toate lucrurile cu voioşie şi care se stabili în locuinţa eroului nostru. Copleşit de plictiseală, înconjurat de oameni îmbîesiţi, şi nu prea înflăcărat de caracterul soldatului simplu, Lucien, în loc să se dedea gîndufilor sale întunecate, asculta cu plăcere nenumăratele povestiri ale lui Menuel.

Chirurgul-şef al regimentului, cavalerul Bilars, cum îi spunea, un fel de şarlatan destul de bun la inimă, originar din departamentul Hautes-Alpes se ivi a doua zi devreme. Spada adversarului trecuse pe lîngă arteră. Cavalerul Bilars exageră primejdia, neexistentă, şi veni să-i vadă pe bolnav de două-trei ori pe zi. Biblioteca bravului sublocotenent, cum spunea cavalerul, era aprovizionată cu cele mai bune, ediţii, cu lichior de cireşe din 1810, cu coniac de doisprezece ani, cu anason de Bordeaux, firma „Mărie Brizard", cu rachiu da Danzig, plin de luciri aurii etc., etc. Cavalerul Bilars, căruia îi plăcea *lectura,* petrecea pe lîngă rănit zile întregi, ceea ce îl plictisea grozav pe Lucien ; în schimb îl avea pe Menuel, care, preţuind şi el superioritatea bibliotecii eroului nostru, se stabilise la dînsul cu totul.

Lucien îl obţinu de la locotenent-colonelul Filloteau ca infirmier.

Menuel povestea eroului nostru rănit anumite părţi din viaţa sa, dar se ferea să vorbească de altele. Vom istorisi în treacăt, şi sub formă de episod, viaţa aceasta de soldat simplu. Deşi uneori registrele unui regiment cuprind nume a,căror istorie e destul de banală şi mereu aceeaşi, alteori simpla uniformă soldăţească acoperă inimi care au încercat senzaţii ciudate.

Menuel fusese lucrător, legător de cărţi la Saint- Malo, locul lui de baştină. îndrăgostit de subreta unei trupe de actori ambulanţi care venise să dea reprezentaţii la Saint-Malo, Menuel fugise de la prăvălia stăpî- nului său şi devenise actor. într-o zi, la Bayonne, unde trăia de mai multe luni, încurcat cu o femeie care ţinea la el, şi unde strînsese ceva bani dînd lecţii de scrimă, Menuel începu a fi plictisit de stăruinţele unui tînăr din oraş, căruia îi era dator o sută cincizeci de franci, împrumutaţi de către acesta din prietenie. Comoara lui depăşea oarecum această sumă ; simţea însă o asemenea silă s-o ştirbească sau mai degrabă s-o nimicească achitîndu-şi datoria, încît îi căşună să comită un fals, şi anume : o chitanţă scurtă, astfel ticluită : *„Primit de la purtător una sută cincizeci de franci. Perret fiul."* Cînd un amic de-al lui Perret, creditorul,,care se dusese la Pau, veni să-i ceară banii în

numele acestuia, Menuel se încumetă să spună că-i trimisese suma înainte de plecarea iacestuia. Perret se înapoie din călătorie şi îşi ceru drepturile. Menuel re- pezindu-1, Perret îl provocă pe Menuel la duel, deşi acesta era un fel de maestru de scrimă.

Plin de remuşcări, Menuel se îngrozi la gîndul să omoare un om pentru a-i fura o sută cincizeci de franci! Se oferi să plătească. Perret îl acUză de laşitate. Cuvîntul dete iarăşi curaj lui Menuel şi-i făcu bine. Se

duela, eu intenţia de a-1 cruţa pe Perret. Mergînd la locul întâlnirii, îi spuse :

— Atacă tot timpul, nu te fanda niciodată, şi n-o să te pot'ucide.

Spunea aceste vorbe cu toată buna-credinţă ; vorbea ca un maestru de scrimă. Din nefericire, Perret îi atribui ascunzişuri sufleteşti criminale, de care sărmanul Menuel era cu totul incapabil.

După două-trei reprize, Perret crezu că e bine să facă tocmai contrariul de ceea ce îl sfătuise adversarul său ; se năpusti asupra lui Menuel, băgîndu-se singur în sgada acestuia. Rana era primejdioasă. Menuel se arăta disperat, dar durerea lui fu interpretată ca prefăcătorie şi laşitate. Clevetit, batjocorit de tot oraşul, fu dat xn judecată de către tatăl lui Perret, ca plastograf. întreg oraşul fierbea de mînie, şi cum totul atîrna **în** Franţa de modă, chiar şi hotărîrile juraţilor, Menuel f„ osîndit la galere.

în închisoare Menuel comanda vin şi era mai totdeauna cherchelit; cuprins de remuşcări, socotindu-se un om pierdut pe veci, voia să petreacă voios puţinele zile ce-i mai rămîneau.

Temnicerii, precum şi deţinătorii cheilor îl iubeau cu toţii. într-o zi văzu adueîndu-se în chilia portarului opt sau zece pachete mari de sfoară groasă, menită să înlocuiască sfoara de la toate jaluzelele închisorii. O idee îi trecu prin minte şi şterpeli îndată un scul. Avu norocul să nu fie văzut, şi în aceeaşi noapte escaladă două ziduri foarte înalte, izbutind să scape. Alergă să înmîneze unui prieten de-al lui Perret cei o sută cincizeci de franci pp care-i datora ; acest prieten era unul din celce-1 ajutaseră mai mult pe tatăl lui Perret ca să-i obţină condamnarea. La Bayonne schimbîndu-se însă atmosfera, lumea începea să considere prea aspră condamnarea lui Menuel. Văzîndu-1 pe Menuel, prietenului lui Perret îi fu milă de el şi îl urcă ouimidedtt pe un vapor care avea să plece în zori la pescuit.

în noaptea următoare se iscă o furtună, şi vaporul fu aruncat aproape de Saint-Sebastien. Menuel făcu semne unui vas spaniol, şi în seara aceleiaşi zile rătăcea pe cheiul de la Saint-Sebastien. Un recrutor îi propuse să devină ostaş al

legitimităţii, şi al lui Don -Carlos [1] ; Menuel se învoi, şi după eîteva zile ajunse în tabăna pretendentului spaniol. Dovedindu-se bun călăreţ şi *bun de gură,* fu primit în cavalerie.

La o lună după aceasta, MenUel plecă cu compania lui pentru **a** proteja un convoi; acesta fu atacat ds către *Chrlstinos ;* lui Menuel îi fu îngrozitor de frică. După un schimb de focuri de rfrmă, porni în galop către munţi. Cînd calul nu mai putu înainta printre stîncile prea povîrnite, Menuel îi legă picioarele dinainte, îl părăsi în matca unui torent secat şi fugii mai departe pe jos. în sfîrşit, nu mai auzi nici un foc de arma. Atunci căzu pe gînduri.

„După o. ispravă ca asta, cum să mă mai arăt în faţa oamenilor dan regiment, printre care mi-am făcut un renume de straşnic bătăuş prin cele trei mici dueluri despre care le-am povestit ? Sînt, aşadar, un mare ticălos ! îşi spunea Menuel. Plastograf, condamnat la galere şi, ca să pun vîrf la toate, laş !" Vru să se omoare, dar cînd se gîndi la mijloace, ideea îl îngrozi. Cînd se lăsă noaptea, omul nostru, prăpădit de foame, îşi spuse că poate o fi fost rănit sau ucis-catîrul vreunei canliniere, în care caz coşurile pe care le purta ar fi rămas

pe cîmpul de luptă ; se întoarse, aşadar, tiptil şi înfricoşat. Făcea tot timpul halte lungi ; se culca şi punea urechea la pămînt, dar nu auzea nici un zgomot în afară de cel pe oare-l stîrnea un vînt uşor de noapte, care înfiora mărăcioişurile de *[loc liber în text]* şi mărunţii scoruşi de munte.

Ajunse, în sfîrşit, şi spre uimirea lui, văzu că într-o luptă atît de mare, după un schimb de focuri de şase ore, nu rămăseseră pe cîmpul de luptă decît doi morţi. „Sînt un mişel, îşi spuse, că m-am speriat de o primejdie aşa de mică." Era disperat, cînd găsi un burduf pe Jumătate plin, iar mai încolo, o pîine întreagă. Din prudenţă, cină la două sute de paşi depărtare de cîmpul de luptă ; apoi se întoarse, atent la orice zgomot.

Unul dintre morţi era un tînăr francez, anume Menuel, care avea un portofel plin de scrisori, conţinînd şi un paşaport în regulă. Eroul nostru fu străfulgerat de gîndul de a-şi schimba numele ; îşi însuşi paşaportul, scrisorile, portofelul, cămăşile, mai bune ca ale «ale, şi la urmă reumele lui Menuel : pînă atunci îl chemase cu totul altfel.

De îndată ce-şi luă acest nume, îşi spuse : „De ce nu rn-aş înapoia în Franţa ? Nu mai sînt condamnat la galere şi semnalat la toate posturile de jandarmi ; numai să mă feresc de Bayonne, unde am strălucit într-o falsă splendoare, şi de Montpellier, unde s-a născut acest biet Menuel ; încolo, toată Franţa-i a rrtea !" Se iveau zorile ; găsise vreo sută de franci în buzunarele celor doi morţi, şi pe cînd îşi urma cercetările,

---

1 ***Carlos' Maria-Isidor de Burbon*** (1788—1855), fratele regelui Ferdinand al VII-lea al Spaniei, la moartea căruia (1833) ridică pretenţii asupra tronului Spaniei (pe care urma să-1 ocupe Isa- bela, fiica lui Ferdinand). Războiul dintre partizanii lui Don Carlos şi ***Cristinos* sau *Christinos*** (partizanii reginei Maria-Cris- tina, mamă Isabelei, regentă în timpul minorităţii acesteia) a ţinut 7 ani şi s-a terminat cu înfrîngerea celor dintîi.

văzu că se apropie doi ţărani. Se gîndi să facă pe rănitul, «e duse să-şi caute calul şi se întoarse către ţărani ; dar băgă de seamă că aceştia crezîndu-1 slăbit din cauza rănilor, erau cît pe-aci să se poarte cu dînsul aşa cum se purtase şi el cu morţii ; aşa că se vindecă pe loc, iar ţăranii, revenind la sentimente mai fireşti, unul din- tr-înşii se învoi, în schimbul unui pi astru plătit în fiecare dimineaţă şi -al unui alt piastru plătit în fiecare seară, să-1 călăuzească la Bidassoa, torent care, precum se ştie, ţine loc de graniţă spre Franţa.

Menuel se simţi foarte fericit, însă abia ajuns în Franţa, îşi închipui (era un om cu imaginaţie) că jandarmii pe care-i întîlnea îl priveau într-un chip ciudat. Merse călare pînă la Beziers, acolo vîndu calul şi luă diligenţă către Lyon ; banii i se împuţinau însă văzînd cu ochii. Ajunse la Dijon cînd cu vaporul cu aburi, cînd pe jos, iar după eîteva zile, la Colmar. La sosirea în acest frumos oraş nu-i mai rămîneau decît cinci franci.

Stătea tot timpul şi se gîndea. „Sînt un bun spadasin, îşi spunea, mă bat destul de bine ori de cîte ori îmi sare ţandăra, călăresc, toate ziarele pretind că nu va fi război încă multă vreme ; de altfel, în caz de război, pot dezerta. Să mă angajez aşadar în regimentul de vînători, ou reşedinţa la Colmar. Voi .înmîna paşaportul meu. comandantului, iar după aceea voi încerca să-1 fur. Dacă pot distruge acest document bu- clucaş, voi spune că m-am născut la Lyon, oraş pe care l-am cercetat îndeaproape, mă voi numi Menuel, şi nici dracu n-are să mai descopere un fost condamnat l"

Făcu întocmai. După şase luni de la intrarea lui în garnizoană, Menuel, ostaş model, îşi arsese paşaportul, pe .care avusese dibăcia să-1 şterpelească din biroul căpitanului de la recrutare. Era foarte iubit şi se vădise un straşnic maestru de scrimă ; trecea drept un bărbat foarte vesel. Ca să-şi uite necazurile, cheltuia la cîr- ciumă toţi banii cîştigaţi cu floreta. îşi luase un îndoit legămînt : să-şi facă imulţi prieteni la regiment nebînd niciodată de unul singur şi să nu se îmbete niciodată de-a binelea, ca să nu-i scape vreo vorbă de prisos şi să sa dea de gol.

De doi ani de cînd Menuel se afla la regiment, viaţa lui părea destul de fericită. De n-ar fi ascuns cu grijă că ştie să scrie, ofiţerii companiei sale, foarte mulţumiţi de ţinuta lui îngrijită şi de purtările lui îndatoritoare, l-ar fi avansat brigadier. Menuel trecea drept *hîtrul* regimentului. într-un preanorocos duel cu un maestru de scrimă strălucise în ochii întregii garnizoane atît prin vitejia, cît şi prin dibăcia lui. De cîte ori dădea însă cu ochii de vreun jandarm, tremura fără" voie, iar întîlnirea cu acest soi de oameni îi învenina viaţa. N-avea alt leac împotriva acestui soi de boală decît cea mai apropiată circiumă.

Cînd dădu norocul peste el şi se aciuă pe lingă Lucien, soarta i se schimbă. „Un om atît de bogat, îşi zise, îmi va obţine graţierea chiar dacă m-ar recunoaşte cineva ; numai să vrea. Aruncă banii cu amîndouă mîi- nile, şi la momentul potrivit, trei mii de franci n-ar fi nimic pentru el ca să-mi obţină graţierea de la vreun şef de birou !"c

Lucien află ele la cavalerul Bilars că la Nancy se află un medic celebru prin talentul său rar şi, în plus, foarte bine primit în societate din cauza elocinţei şi a opiniilor lui de legitimist furibund. Se numea domnul Du Poirier. Din toate cele spuse de cavalerul Bilars, Lucien înţelese că doctorul acesta ar, fi un fel de factotum al oraşului şi, în orice caz, un intrigant vrednic de-a fi cunoscut.

— Trebuie neapărat, scumpe doctore, să mi-1 aduci mîine pe acest domn Du Poirier ; spune-i că sînt în primejdie.

—- Dar nu eşti în primejdie.

— Nu-i oare mult mai bine să intrăm în legătură cu acest mare intrigant prin mijlocirea unei minciuni ? O dată ce va fi aici, să nu mă contrazici cu nimic ; lasă-mă să spun ce-mi va trece prin minte, vom auzi lucruri nemaipomenite despre Henri c al V-lea şi des- pra Ludovic al XlX-lea, şi poate c-o să ne şi distrăm puţin» , K

— Rana dumitale ţine de domeniul chirurgiei, nu văd ce-ar căuta aici un doctor în madicină etc,, etc.

Cavalerul Bilars primi în sfîrşit să-1 invite pe doctor, înţelegând că dacă nu i l-ar aduce, Lucien i-ar putea scrie direct.

Celebrul doctor veni a doua zi. „Omul ăsta are chipul întunecat al unui fanatic furios", îşi spuse Lucien. Nu trecuseră nici cinci minute de convorbire cu eroul nostru, şi doctorul îl bătea prieteneşte pe burtă, vorbindu-i. Domnul Du Poirier era o fiinţă foarte vulgară şi părea mîndru de purtările lui necioplite şi familiare ; aşa se tăvăleşte porcul în noroi, cu un fel de voluptate obraznică faţă de spectator. Lucian aproape nici n-avu timpul să observe acest caraghioslâc peste măsură de mare, căci era prea vădit faptul că nu din vanitate se purta atiît de familiar cu dînsul, şi nici din dorinţa de-a se arăta egalul sau superiorul său. Lucien văzu într-insul un om plin de merite, împins de nevoia de a-şi exprima cît mai viu mulţimea de gînduri năvalnice care-1 copleşeau. Un'om mai în vîrstă decît Lucien ar fi observat că avîntul lui Du Poirier

nu-1 împiedica să profite de familiaritatea pe care o uzurpase şi să tragă toate foloasele cu putinţă. Cînd nu vorbea cu prea mare impetuozitate, vădea aceeaşi meschină vanitate ca oricare francez. Cavalerul Bilars nu observă toate acestea, dar găsi că Du Poirier avea nişte apucături aşa de urîte, c-ar fi trebuit dat afară chiar şi dintr-o circiumă.

„Nu, îşi spuse Lucien, după ce crezuse o clipă în obsesia aceasta a unei inteligenţe arzătoare, omul ăsta-i un ipocrit ; e prea deştept ca să se lase dus şi nu face nici un lucru fără multă chibzuinţă. Excesul acesta de vulgaritate şi de grosolănie, îmbinat cu o continuă elevaţie spirituala, trebuie să aibă un scop." Lucien era numai urechi ; doctorul vorbea despre toate, dar 'mai ales despre politică ; pretindea că deţine anecdote tainice în legătură cu toate problemele.

— Domnule, spuse deodată doctorul Du Poirier, în«rerupîndu-şi raţionamentele nesfîrşite despre fericirea Franţei, ai să mă iei drept un medic parizian, care se ţine numai de spirite şi vorbeşte bolnavului său despre toate, numai despre boala lui nu.

Doctorul examină braţul lui Lucien şi—i recomandă nemişcare absolută timp de o săptămînă.

— Înlătură toate cataplasmele, nu lua nici un medicament, şi dacă nu intervine nimic nou, nici nu te mai gîndi la înţepătura asta.

Lucien găsi admirabilă privirea doctorului Du Poirier în timp ce-i examina rana şi pulsaţiile arterei. De îndată ce-i exmină rana, Du Poirier reluă importanta temă : imposibilitatea duratei domniei lui Ludovic- Filip >.

Eroul nostru îşi închipuise în mod destul de nechibzuit că se va distra cu uşurinţă pe socoteala unui om deştept din provincie, palavragiu prin meseria lui ; acum socoti că logica provinciei este preferabilă poezioarelor ei. Departe de a-1 înfunda pe Du Poirier, se feri ca df foc să nu cadă el însuşi în vreo postură ridicolă. Nu mai încape îndoială că se vindecă pe deplin de plictiseală la vederea unui animal atît de ciudat. Du Poirier să tot fi avut 50 de ani ; .trăsăturile îi erau mari şi foarte pronunţate. Ochii verzi-cenuşii, înfundaţi în cap, îi jucau şi se mişcau cu o iuţeală nemaipomenită şi păreau că aruncă flăcări : datorită lor, treceai cu vederea nasul uimitor de lung, care-i despărţea. Din multe poziţii, nasul acesta buclucaş dădea doctorului fizionomia unei vulpi în veşnică stare **de** alarma : ceeia ce e un mare neajuns pentru un apostol. O pădure deasă de păr, de un blond cam roşcat, care se zburlea pe fruntea şi la tîmplele doctorului, desă- vîrşea asemănarea în ochii celor ce avuseseră nenoro- **Cul** s-o bage de seamă. **In** genere, cine văzuse o dată (fcapul acesta nu-1 mai putea uita ; poate că la Paiis ar fi dezgustat pe proşti; în provincie, unde lumea se plictiseşte, tot ce promite **o** oarecare senzaţie este primit cu rîvna, **şi** doctorul era la ordinea zilei.

în iciuda unei ţinute-vulgare, avea o fizionomie ieşita din comun şi izbitoare. Cînd doctorul credea că ÎŞÎ convinsese adversarul (de îndată ce stătea de vorbă **CU** cineva, avea un adversar de convins şi un partizan <îg CÎştigat), sprâncenele i

se înălţau peste măsură de ***nult,** şi ochii săi mici, verzui, deschişi ca ai unei hiene, păreau gata să-1 iasă din orbite. „Chiar şi la Paris, îşi Spunea Lucien, fizionomia asta de mistreţ, fanatismul **«sta** furios, felul ăsta de-a fi obraznic, dar plin de elocvenţă şi de energie, l-ar feri de ridicol. E uri apos-ţOÎj e un iezuit." Şi-1 privea cu o nespusă curiozitate.

în timpul acestor reflecţii, doctorul ataca politica cea tnai înaltă ; **se** vedea **că** era pornit. Trebuia să se desfiinţeze împărţirea patrimoniului la moartea tatălui, **fi** trebuia, înainte **de Orice, să fie** rechemaţi iezuiţii. Cît despre ramura întâiului născut al dinastiei, nu era **legiuit** să se bea un singur pahar de vin în Franţa pînă n-ar fi fost repusă în drepturile ei, adică la Tuileries **etc., etc.** Nimic **din** ceea ce spusese domnul Du Poirier nu urmărea să atenueze evidenţa acestor mari adevăruri sau să cruţe prejudecăţile adeptului său

— Cum, spuse deodată doctorul, dumneata, om de familie bună, cu moravuri elegante, cu avere, cu o poziţie frumoasă în societate, cu o educaţie gingaşă, să te arunci într-un dezgustător centrism ?! Devii soldatul său, vei lupta în războaiele sale ; nu în războiul cel

adevărat, ale cărui mizerii chiar au atita nobleţe şi

farmec pentru inimile generoase, ci în războiul de jandarmerie, în războiul cu cotoarele de varză, împotriva unor nenorociţi de muncitori, muritori de foame : pentru dumneata expediţia din strada Transnonain este bătălia de la Marengo...

— Scumpul meu cavaler, răspunse Lucien doctorului Bilars, care se scandaliza şi se credea obligat să apere centrul, scumpul meu cavaler, aş avea chef să-i povestesc doctorului cîteva din nebuniile tinereţii, cu totul de domeniul medicinei, pe care am să ţi le destăi- nuiesc şi dumitale cîndva ; sînt lucruri pe care nu-ţi place să le spui decît unei singure persoane etc., etc.

In ciuda unei declaraţii atît de răspicate, Lucien reuşi foarte cu greu să-1 facă pe cavalerul Bilars să se cărăbănească, căci avea mîncărime la limbă cînd era vorba de politică, şi Lucian îl suspecta pe nedrept că ar fi spion.

Elocvenţa lui Du Poirier qu fu cîtuşi de puţin tulburată de episodul izgonirii chirurgului ; el continuă să gesticuleze aprins şi să ţipe cît îl ţinea gura.

— Cum, ai să mucezeşti în plictiseala şi în meschinăriile unei garnizoane ?! Ăsta e un rol potrivt pentru un om ca dumneata ? Leapădă-te de el cît mai repede ! în ziua cînd se va trage cu tunul, nu cu platul tun de la Anves, ci cu tunul naţional, cu acela care va înfiora toate inimile franceze, pe a mea, domnule, ca şi pe a dumitale, vei împărţi câţiva ludovici prin diferite birouri şi vei fi sublocotenent, ca şi mai înainte ; şi ce-1 interesează pe un om ca dumneata dacă face războiul ca sublocotenent sau cu gradul de căpitan ? Lasă prostănacilor mărunta deşertăciune a

epaletului; esenţialul, pentru un suflet ca ai dumitale, este să-ţi împlineşti cu vrednicie datoria către patrie ; esenţialul este să conduci cu inteligenţa douăzeci şi cinci de ţărani, al căror

singur avut este curajul ; esenţialul, pentru amorul propriu al dumitale, este să dai dovadă, în secolul acesta al îndoielii, de singurul soi de merit care nu poate fi acuzat de ipocrizie. Omul care rămîne neclintit la bubuitul tunului prusac nu poate fi un prefăcut în materie de bravură, în timp ce a scoate sabia împotriva unor muncitori care se apără cu puşti de vînătoare şi care sînt patru sute contra zece mii nu dovedeşte absolut nimic, în al ară de lipsa de nobleţe a inimii şi de dorinţa de avansare. Observă efectul asupra opiniei publice : în lupta aceasta dezgustătoare, admiraţia faţă de vitejie va fi întotdeauna, ca la Lyon, de partea celor ce n-au nici tunuri, nici petarde." Să raţionăm ca Barreme [1] : chiar ucigînd mulţi lucrători, îţi vor trebui cel puţin şase ani, domnule «^locotenent, ca să pierzi acest *sub* fatal etc., etc.

„Ai zice că dobitocul ăsta mă cunoaşte de şase luni", îşi spunea Lucien. Lucrurile acestea, de o natură atît de intimă şi care pot părea jignitoare, pierd foarte mult cînd sînt scrise. Trebuia să le auzi spuse de un fanatic plin de avînt, dar care ştia să fie şi graţios, ba chiar, la nevoie, plin de respect faţă ele în- dreptăţitul amor propriu al unui tînăr din societatea aleasă. Doctorul ştia să dea lucrurilor celor mai personale, sfaturilor intime celor mai puţin solicitate, cu totul necuviincioase din partea altuia, o întorsătură atît de vie. atît de amuzantă, atît de puţin jignitoare, atît de îndepărtată de intenţia de a face pe grozavul, încît trebuia să-i treci cu vederea orice. De altminteri jocurile de fizionomie care însoţeau cuvintele acestea stranii erau atît de caraghioase, gesturile erau de **o**

vulgaritate atît de comică, încît Lucien, oricît era eî de -parizian, n-avu îndrăzneala să-1 pună pe doctor la locul'său, lucru pe care se bizuia de altfel şi Du Poirier. Cu toate că am impresia că nu s-ar fi simţit peste măsură de ofensat dacă ar fi fost pus cu severitate la locul său : oamenii ăştia prea îndrăzneţi au pielea groasă.

Eliberat deodată şi într-un chip atît de neaşteptat da către un vechi *medic de provincie* de îngrozitorul plictis ce-1 copleşea de două luni, Lucien nu avu curajul să se lipsească de un spectacol atît de distractiv. „M-aş face de rîs, îşi spunea, şi aproape că-i vînea să plîngă de atîta rîs lăuntric şi stăpînit, dacă l-aş face pe măscăriciul ăsta, care predică cruciada, să înţeleagă că felul lui de-a se purta nu e tocmai cel cuvenit cu prilejul întîii vizite. Şi, apoi, la ce mi-ar folosi dacă l-aş jigni ?"

Lui Lucien nu-i rămase decît să înşele aşteptările înfocatului partizan al iezuiţilor şi al lui Henric al V-lea, care voia să i se spovedească, dar nu izbuti decît cei mult să-i înşire, fără a fi întrerupt şi nici contrazis-, o mulţime de fraze necuviincioase ; ca un adevărat apostol, însă, Du Poirier părea obişnuit cu lipsa unui răspuns satisfăcător şi nu se arătă nicidecum descumpănit.

---

1 Aluzie la luptele din 1832, cu care prilej oraşul Anvers a fost cucerit din miinile olandezilor, care-1 deţineau din 1815, de către francezi şi redat Belgiei.

Lucien nu-1 putu înşela pe învăţatul medic decît în privinţa sănătăţii sale. Ţinu foarte mult ca doctorul să nu ghicească cum că-1 chemase numai fiindcă se plictisea. Pretinse că-1 chinuieşte rău cîte un *acces de podagră,* bmla tatălui său, ale cărei simptome toate le ştia pe dinafară. Doctorul îl interogă cu luare-aminte şi-i dădu apoi o seamă de sfaturi serioase.

După încheierea celei de a doua consultaţii, Du Poirier rămase în picioare, dar nu plecă ; îşi înteţea măgulirile neaşteptate şi tăioase ; ţinea morţiş să-1 facă

pe Lucien să vorbească. Eroul nostru se simţi deodată în stare să vorbească serios. „Dacă nu iau aritudine de la prima vizită, şarlatanul nu-şi va juca rolul pînă la capat faţă de mine şi nu va anai avea atâta haz".

— Nu tăgăduiesc, domnule, *nu m-am născut pe maidan,* m-am născut cu oarecare avantaje ; sînt în Franţa două sau trei case comerciale mari, care-şi dispută monopolul preferinţelor publicului; trebuie să mă înrolez în casa Henric al V-lea & Co., sau în casa *Naţionalul* & Co. ? Pînă la alegerea pe care o voi putea face mai tîrziu, am primit un beneficiu mărunt din partea casei Ludovic-Filip, singura în stare să facă oferte reale şi pozitive ; eu, unul, îţi mărturisesc, nu cred decît în lucruri pozitive, ba chiar, cînd e vorba de inteţese, presupun totdeauna că persoana ou care vorbesc vrea să mă înşele dacă nu-mi dă ceva pozitiv. Cu regele pe aare mi l-am ales, am avantajul că-mi învăţ meseria. Oricît de respectabil şi considerabil ar fi partidul republicii, şi acela al lui Henric al V-lea sau al lui Ludovic al XIX-lea, nici unul, nici celălalt nu-mi pot oferi mijloacele de-a învăţa cum se conduce un escadron de cîmp. Cînd îmi voi cunoaşte meseria, voi fi probabil, ca şi acum, pătruns de respect pentru avantajele inteligenţei, ca şi pentru frumoasele situaţii dobîndite în societate, dar, avînd în vedere că scopul meu fe acela de-a ajunge la o situaţie frumoasă, mă voi alipi definitiv de aceea din cele trei case comerciale care-mi va oferi condiţiile cele mai bune. Vei recunoaşte, domnule, că o alegere pripită ar fi o mare greşeală, deoarece nu doresc nimic deocamdată, am nevoie de un viitor, dacă îmi face cineva cinstea să se gîndească la mine.

Faţă de ieşirea aceasta neprevăzută şi rostita cu o vehemenţă neobişnuită, deoarece Lucien se temea grozav să nu-1 apuce un rîs în hohote, doctorul rămase o clipă nedumerit. în sfîrşit, răspunse, cu un glas greoi şi cu (fonul unui preot de ţară :

— Văd cu cea mai mare bucurie, domnule, că respecţi tot ceea ce e respectabil.

Schimbarea ^tonului liber şi drăcesc de pînă atunci al conversaţiei într-unui părintesc şi moral îl făcu pe Lucien să se înroşească de plăcere. „Am fost destul de ticălos pentru omul acesta, îşi spuse ; acum îl silesc să părăsească raţionamentul politic şi să facă apel la emoţii." Se simţea în vervă.

"fe- Respect tot sau nimic, scumpul meu doctor, răspunse Lucien pe un ton uşor. Şi pentru că doctorul părea mirat ;

Respect tot ce respectă amicii mei, adaugă Lucien, ca şi cum ar fi vrut să-şi explice gîn- duţ Dar care vor fi amicii mei ?

La această bruscă întrebare, doctorul atacă deodată genul plat şi fu redus să vorbească despre ideile anterioare oricărei experienţe în conştiinţa omului, de revelaţii intime făcute fiecărui oreştin, de devotament pentru cauza divinităţii etc., etc.

— Fie că sînt pe de-a-ntregul adevărate, sau pe de-a-ntregul false, nu-mi pasă, continuă Lucien cu aerul cel mai degajat; n-am studiat teologia ; ne găsim încă în domeniul intereselor pozitive. Dacă am avea cândva vreme, am putea să ne afundăm în adîn- cimile filozofiei germane, atît de plăcută şi de limpede în ochii celor privilegiaţi. Unul dintre prietenii mei, pn învăţat, mi-a spus că atunci cînd acestei filozofii îi lipsesc argumentele, ea explică foarte bine făcînd apel la *credinţă* ceea ce nu poate explica prin simpla raţiune. Aşadar, după cum aveam onoarea să vă spun, domnule, n-am hotărît încă dacă în viitor voi solicita *6* funcţie în casa comerciala care proclamă *credinţa* drapt un lucru necesar în plasarea fondurilor.

— Rămîi sănătos, domnule, văd că vei deveni în curînd de-ai noştri ! răspunse doctorul cu aerul cel mai satisfăcut. Sîntem întru totul de acord f adăugă, lo- vindu-1 pe Lucien peste piept. Pînă atunci sper să-ţi înlătur, pentru cîtăva vreme, *accesele de gută.*

Scrise o reţetă şi plecă.

„Nu-i atît de nătărău, îşi spunea doctorul plecind, ca toţi ceilalţi tinerei parizieni care trec pe-aici. în fiecare an, să vadă tabăra de la Luneville sau valea Rinului. Recită în mod inteligent o lecţie învăţată poate îa Paris, de la vreunul din ateii de la Institutul Franţei. Tot machiavelismul ăsta atît de frumuşei nu-i din fericire, decît flecăreală, iar ironia din vorbele lui nu i-a pătruns încă în suflet, o să-i venim noi ele hac. •Trebuie să facem în aşa fel încît să se îndrăgostească de vreuna din doamnele noastre : doamna d'Hoquincourt ar trebui să ia hotărîrea să-1 părăsească pe acel d'Antin, care nu-i bun de nimic, deoarece se ruinează" etc., etc.

Lucien îşi redobîndea puterea de muncă şi veselia de la Paris; nu învăţase să se gîndească la aceste frumoase lucruri decît după pustiul îngrozitor şi nepăsarea faţă de orice, care îl bîntuiseră la Nancy.

Seara, tîrziu de tot, domnul Gauthier se urcă la el în apartament.

—■ Sînt încîntat de doctorul ăsta, îi spuse Lucien j nu se află pe lume şarlatan mai cu haz !

— E mai mult decît şarlatan, răspunse republicanul Gauthier. în tinereţe, cînd avea clientelă puţină, pre- scria un medicament, apoi dădea fuga la farmacist, să-1 pregătească el însuşi. După două ceasuri, se întorcea la căpătîiul bolnavului,

să vadă efectul. Procedează acum în politică așa cum se comporta odinioară în meseria lui j el ar trebui să fie prefectul departamentului. Cu toate că are cincizeci de ani, baza caracterului acestui om e încă nevoia de acţiune şi o vivacitate de copil. într-un cuvînt, iubeşte la nebunie ceea ce supără destul de mult cea mai mare parte din oameni : munca. Simte nevoie să vorbească, să convingă, să grăbească evenimentele, şi, îndeosebi, să învingă greutăţile. Urcă pînă la al patrulea etaj în fugă numai ca să dea sfaturi unui fabricant de umbrele în chestiunile sale domestice. Dacă partidul leigtimist ar avea în Franţa două sute de bărbaţi ca acesta şi s-ar pricepe să-i plaseze, noi, republicanii, am fi mai bine trataţi de guvern. Ceea ce nu ştii încă e că Du Poirier e într-adevăr elocvent 5 dacă n-ar fi fricos, dar fricos ea un copil, fricos cum nu se mai află, ar fi un om primejdios chiar pentru noi. Conduce, ca şi cum s-ar juca, toată nobilimea ţinutului ; se bucură de aceaşi trecere ca şi domnul Rey, marele vicar iezuit al episcopului nostru ; nu sînt nici zece zile de cînd, într-o împrejurare pe care am să ţi-o povestesc, s-a arătat superior abatelui Rey. îi urmăresc faptele de aproape, întrucît este duşman înverşunat al ziarului nostru, *Aurora.* La alegerile viitoare, care preooupă de pe acum pe omul ăsta fără de odihnă, va lăsa să treacă pe unul sau doi din candidaţii ■ guvernului daca prefectul Fleron îi va îngădui sa distrugă *Aurora* şi să mă arunce în închisoare : căci îmi dă dreptate, ca şi eu lui, şi uneori stăm şi de vorbă. Are asupra mea două avantaje de netăgăduit : e elocvent şi hazliu şi e cel dintîi în meseria lui. E socotit, şi pe bună dreptate, drept cel mai destoinic medic din răsăritul Franţei, şi e chemat adeseori la Strasbourg, la Metz, la Lille ; iar acum trei zile a sosit de la Bruxelles.

— Aşadar, l-ai chema şi dumneata dacă-ai fi grav bolnav ?

— Ba m-aş feri ca de foc ! Un leac bun prescris în contratimp ar văduvi *Aurora* de singurul redactor care are pe dracu-ntr-însul, cum zice el.

— Sînt oameni curajoşi cu toţii, nu-i aşa ?

— Desigur, iar mulţi-chiar mai inteligenţi decît mine, deşi nu toţi au o singură dragoste pe lume : fericirea Franţei şi republica.

Lucien fu nevoit să înghită din partea bunului Gauthier ceea ce tinerii din Paris numesc *o tartină* cu privire la America, la democraţie, la prefecţii aleşi, vrxnd-ncvrînd, de către guvern dintre membrii consiliilor generale etc.

Ascultînd aceste argumente răspîndite peste tot pe calea tiparului, gîndi : „Ce deosebire din punct de vedere al intelectului între Du Poirier şi Gauthier ! Totuşi, acesta e probabil tot atît de cinstit pe cît e de pungaş celălalt. Cu toată stima adîncă pe care i-0 nutresc, pic de somn. Mai pot, după asta, să-mi zic republican ? Asta rni-arată că nu-s făcut să trăiesc într-o republică ; asta ar însemna pentru mine tirania tuturor mediocrităţilor şi nu pot să suport cu sînge rece nici pe cele mai vrednice de stimă. îmi trebuie un prim- ministru ticălos şi amuzant, ca Walpole [1] sau ca domnul de Talleyrand. "

în acelaşi timp, Gauthier îşi încheie cuvîntarea astfel :

— ...N-aveam însă americani în Franţa.

— Ia un ncgustoraş din Rouen sau din Amiens, zgîrcit şi fără imaginaţie, şi vei avea un american.

— Ah, cît mă mîhneşti ! exclamă Gauthier, ridicîn- du-se cu tristeţe şi plecînd în momentul cînd bătea ora unu după miezul nopţii.

[1] *Walpole, Robert* (1676—1745), cunoscut om politic englez. 120

— Cît mă mîhneşti, grcnadier ![1] începu să cînta Lucien după plecarea lui, şi cu toate astea te stimez din toată inima !

După care gîndi : „Vizita doctorului e comentariul scrisorii tatălui meu... Trebuie să urlu ca lupii. Domnul Du Poirier vrea, evident, să mă convertească. Ei bine, am să le ofer plăcerea de-a mă converti... Am găsit tocmai un mijloc simplu ca să-i reduc la tăcere pe toţi pungaşii ăştia : voi răspunde la doctrina lor înalta, la ipocritele lor apeluri la conştiinţă, cu prea umila vorbă : Ce-mi daţi ?"

C a p i t o l u l I X

1 Vers din vodevilul *Bucătăreselc,* jucat pe «cena Teatrului de Varietăţi în 1822 (nota ed. fr.).

A doua zi, dis-de-dimineaţă, doctorul Du Poirier, acest suflet fără odihnă, bătu la uşa lui Lucien. Ţinea sa evite prezenţa lui Bilars, ca să se poată folosi de argumente pe care nu le-ar fi comunicat bucuros decît între patru ochi, ca la nevoie să le poată tăgădui.

„Dacă încetez de-a mai argumenta 6a un ticălos, îşî spuse Lucien, văzîndu-l pe Du Poirier, ticălosul ăsta mă va dispreţui." Doctorul voia să-1 ademenească ; înşiră în faţa acestui tînăr, lipsit de societate şi mort probabil de plictiseală, numele familiilor de neam mare şi al femeilor frumoase din Nancy. „Ah, ticăloşiile, îşi spuse Lucien, îţi ghicesc gîndul !"

— Ceea ce mă interesează mai cu seamă, scumpe domn, spuse cu expresia ştearsă a unui negustor car6 pierde, ceea ce mă interesează mai cu seama sînt proiectele dumitale de reformă a Codului civil în privinţa succesiunii, oare pot avea urmări pentru interesele mele,

deoarece nu-mi lipsesc *cîteva pogoane sub soare.* (Lucien împrumuta cu deliciu, de la doctor, felul de-a vorbi al provinciei.) Ai vrea, aşadar, ca la moartea tatălui să nu se facă împărţeală dreaptă între fraţi ?

■— Desigur, domnule, sau, dacă nu, vom cădea în ororile democraţiei. Un om inteligent va fi nevoit, cu riscul pedepsei cu moartea, să linguşească pe vînzăto- rul de chibrituri, vecinul său. Familiile noastre nobile şi distinse, nădejdea Franţei, singurele înzestrate cu sentimente generoase şi cu idei înalte, trăise în clipa asta la ţară şi fac copii mulţi; trebui-va oare să le vedem averea împărţită, îmbucătăţită între toţi aceşti copii ? Atunci nu vor mai avea răgazul să dobîndească sentimente alese şi să se ridice la gînduri înalte, nu vor visa decît la bani, ajungînd nişte proletari de rînd, ca fiul tipografului, vecinul lor. Pe de altă parte, ce vom face cu ceilalţi fii mai mici, şi cum îi vom mai plasa ca Sublocotenenţi în armată -după ce i-am lăsat să-şi ia vînt spre aceleaşi posturi pe afurisiţii de subofiţeri ? Asta-i însă o chestiune pentru mai tîrziu, o chestiune secundară ; nu ne putem întoarce la monarhie decît organizînd temeinic biserica şi avînd măcar un preot pentru a ţine în frîu o sută de ţărani, din care legile dumitale*"absurde au făcut nişte anarhişti ! Voi, plasa aşadar în biserică cel puţin cîte un fiu al oricărui gentilom de ispravă, aşa cum se obişnuieşte în Anglia. Susţin că nici chiar în rondurile prostimii împărţeala nu trebuie să fie egală. Dacă nu se curma răul, toţi ţăranii voştri vor şti în curînd carte ; atunci, fără îndoială, se vor ivi scriitori incendiari ; va fi pus totul în discuţie şi nu vei mai avea în curînd nici un principiu sfînt. Trebuie deci să stabilim dintru început, sub pretextul nevoilor; unei bune îngrijiri a pămîntu-lui, că pămînt'ul nu va putea fi împărţit niciodată în bucăţi mai mici de un pogon... Să luăm, drept pildă, lucrurile cunoscute, ca să păşim pe calea cea mai si-

gură. Să cercetăm îndeaproape interesele familiilor no-» bile din Nancv.

„Ah ticalosule !" gîndi Luoien.

Şi, după puţin, doctorul îi repetă ca doamna de Sauves d'Hoquincourt e femeia cea mai seducătoare din oraş, că nu poate fi alta mai deşteaptă decît doamna de Puy-Laurens, care, strălucise altădată în societatea doamnei de Duras[1], la Paris. Doctorul adăugă, cu un aer mult mai serios, că doamna de Ghasteller e o partidă foarte bună şi începu să-i descrie cu de-amănuntul toate bunurile de care dispune.

—- Scumpe doctore, dacă aş avea chef de însurătoare, tatăl meu ar avea ceva mai bun pentru mine 5 există la Paris o partidă la fel de bogata ca toate doamnele astea la un loc.

— Uiţi însă un mic amănunt, spuse doctorul cu un zîmbet de superioritate. Nobleţea !

—■ îi cunosc preţul, răspunse Lucien cu aerul unuî bun calculator. O tînăr.i persoană, pariind numele de Montmorency sau La Tremouille, poate echivala, în situaţia mea, cu o sută sau chiar cu două sute de mii de franci. Dacă aş avea şi eu un nume care-ar putea trece drept nobil, un nume mare, pentru soţia mea, ar putea fi preţuit chiar la trei sute de mii de franci. Dar, scumpe doctore, nobilimea dumitale provincială e necunoscută Ia treizeci de poşte depărtare de locul ei de baştină.

— Cum, domnule, răspunse doctorul cu un fel de indignare, chiar şi doamna de Commercy, verişoara împăratului Austriei şi care se trage din vechii suverani ai Lorenei ?

— Absolut, scumpe doctore, ca ji domnul de Gon- tran sau domnul de Bernal, care nici nu există ! Parisul nu cunoaşte nobilimea de provincie decît din cuvîn-

1 *Duras, **Claire** de Kersalnt* (1777—1828), romancieră franceză, el cărei salon era foarte cunoscut sub Restauraţie.

tarile caraghioase ale celor trei sute de deputaţi ai domnului do Villele. Nu mă gîndesc de loc k căsătorie, aş prefera deocamdată închisoarea. în cazul contrar, tatăl meu mi-ar dezgropa vreo *barichereasă* olandeză, în- eîntată să vină să domnească în salonul mamei mele şi grăbită foarte să cumpere acest avantaj cu un milion, două sau chiar trei. Lucien era într-adevăr nostim privindu-1 pe doctor şi rostind aceste cuvinte din urmă.

Sunetul cuvîntului *milion* produse un efect puternic asupra fizionomiei doctorului. „Nu-i destul de impasibil oa să fie un bun om politic", îşi 9puse Lucien. Doctorul nu întîlnise niciodată un tînăr crescut în mijlocul unei averi mari şi lipsit cu totul de ipocrizie | începea să fie uimit de Lucien şi să-1 admire.

Doctorul era foarte deştept, dar nu fusese niciodată la Paris, altminteri şi-ar fi dat seama de prefăcătorie; Lucien nu era omul capabil de-a trage pe sfoară un ticălos ca acela ; sublocotenentul nostru nu era un actor cu experienţă, n-avea decît uşurinţă în exprimare şi înflăcărare în glas.

Ca toţi_ oamenii care-şi fac profesiune de credinţă din iezuitism, doctorul se înşela asupra Pariului ; îl vedea populat de atei furibunzi ca Diderot sau ironici ca Voltaire şi de preoţi iezuiţi foârte puternici, care puneau să se clădească seminarii mai mari decît cazărmile. Se înşela şi în impresia sa despre Lucien ; îl credea un bărbat cu totul *fără inimă.* „Asemenea vorbe nu se învaţă, îşi spuse doctorului începu să-1 stimeze pe eroul nostru. Dacă băiatul ăsta ar fi petrecut patru ani într-un regiment şi ar fi făcut două călătorii la Praga sau la Viena [1], ar preţui mai > mult decît toţi
d'Antinii sau Rollerii noştri. Cel puţin, cînd sîntem *între noi,* ar lăsa patosul la o parte."

După trei săptămîni de retragere forţată, dar mai puţin plicticoasă, datorită prezenţei aproape neîntrerupte a medicului, Lucien ieşi întîiaşi dată în oraş, ca să se ducă la diriginta oficiului poştal, buna domnişoară Prichard, celebră pentru devoţiunea ei. Aici se aşeză, sub cuvînt că e obosit, intră în vorbă cu ea în chip înţelept şi discret şi se abonă în sfîrşit la *Cotidianul* la *Gazeta* [2], la *Moda* [3] etc. Buna stăpînă a poştei privea cu veneraţie pe tînărul acesta în uniformă, foarte elegant, care făcea un număr atît ele mare de abonamente, şi la asemenea ziare.

Lucien înţelese că într-un regiment centrist nici un rol nu e mai rău văzut decît acela de republican, adică de om ce se luptă pentru un regim care n-are apunta- mente de dat. O

1 La Praga a locuit cîtva timp regele Carol al X-lea, pe care revoluţia din iulie 1-a răsturnat de pe tron. Viena era centrul a tot fîlul de intrigi îndreptate împotriva monarhiei din iulie, în scopul readucerii pe tron a Bourbonilor.

2 *La Gazette de France,* organ al monarhiştilor legitimişti sub Restauraţie.

3 *La Mode,* revistă înfiinţată în 1829, organ al monarhiştilor legitimişti ; toate aceste trei publicaţii duceau o luptă îndîrjită împotriva guvernului.

seamă de onorabili deputaţi nu înţeleg o iotă din asemenea absurditate şi găsesc că lucrul e *imoral*[1].

„E neîndoios, îşi spunea Lucien, că aici nu voi găsi nici un biet salonaş unde să-îmi petrec seara dacă rămîn ceea ce se cheamă un om înzestrat cu raţiune. După spusele doctorului, oamenii ăştia sînt totodată şi prea smintiţi, şi prea proşti ca să priceapă ce-i aceea raţiunea. în tot ce spun se menţin la superlative. Şi-i la fel de plat să fii centrist, cum e colonelul Mailher, şi s^ aştepţi în fiecare dimineaţă, cu poşta, platitudinea pe

1 *La Quotidienne,* ziar înfiinţat la Paris în 1792, cunoscut pentru ideile sale monarhice şi religioase ; în timpul Restauraţiei, ziarul grupului de extremă dreaptă al monarhiştilor legitimişti, răspîndit în special în rîndurile aristocraţiei reacţionare.

care va trebui s-o propovăduieşti timp de douăzeci şi patru de ore. Ca republican, m-am bătut în duel ea să dovedesc că nu sînt republican ; nu-mi rămîne decît să mă travestesc în prieten al privilegiilor şi al religiei care le sprijină. E tocmai rolul pe care mi-1 indică averea tatălui meu. Cu excepţia unei inteligenţe deosebite, a unei inteligenţe uimitoare ca a lui, unde-i omul bogat care să nu fie *conservator* ? Mi se va obiecta"goliciunea numelui meu burghez. Voi răspunde făcxnd aluzie la numărul şi la calitatea cailor mei. Căci, la urma urmei, consideraţia, multă-puţină, de care mă bucur nu-mi vine oare numai şi numai de la calul meu ? Şi nici măcar fiindcă e bun, ci fiindcă e scump. Colonelul Malher de Saint-Megrin mă persecută. Bine, voi încerca să-1 înving prin relaţiile mele cu lumea bună ! Doctorul îmi va fi probabil de mare folos; mi sa pare că e dintre cei ce se alipesc de 'nobili primind însărcinarea de-a gîndi pentru aceştia, ca domnii X... şt X... din Paris. Acesta a fost odinioară rolul lui Cicero pe lîngă patricienii Romei, ofiliţi şi împuţinaţi de «n veac de fericită aristocraţie. Ar fi tare nostim dacă în fond doctorul ăsta hazliu n-ar crede în Henric al V-lea cum nu crede nici în Dumnezeu tatăl !'"

Severa virtute a domnului Gauthier ar fi opus poate obiecţii grave unei hotărîri ca aceasta, luată cu atîta vote bună ; domnul Gauthier semăna puţin cu femeile cinstite care le vorbesc de rău pe actriţe ; vorbind despre nişte fiinţe renumite ca foarte amuzante, nu era de loc amuzant.

Iei seara zilei cînd Lucien făcuse cunoştinţă cu domnişoara Prichard, doctorul se găsea la el şi vorbea despre lucrători pe tonul unui luvenal furios ; vorbea despre sărăcia lor lucie care, zgîndarită de pamfletele iacobine, trebuie să-1 răstoarne pe Ludovic-Filip. Deodată doctorul se opri, tocmai cînd bătea ora 5, îii mijlocul unei fraze abia începute şi se ridică.

— Ce e cu dumneata, doctore ? întrebă Lucien, foarte mirat. /

— E momentul rugăciunii de seară, răspunse bunul doctor cu glasul liniştit, lăsîndu-şi cucernic, în jos, ochii săi mici.

Lucien izbucni în rîs. Căindu-se însă de ceea ce făcuse, începu să-i ceară doctorului scuze, dar îl cuprinse din nou up rîs nestăpînit, îl podidiră lacrimile, iar în cele din urmă începu să plîngă de-â binelea, spunîndu-i doctorului :

— Nu zău, unde te duci ? N-am înţeles bine.

— La rugăciunea de seară de la Capela Pocăiţilor, şi doctorul îi explică esenţa acelei ceremonii religioase cu gravitate şi pedanterie.

„Dumnezeiască în timpi are, îşi spuse Lucien, încer- cmd să prelungească explicaţia şi să-şi ascundă rîşul lăuntric ce-1 înăbuşea. Omul ăsta e binefăcătorul meu, fără el m-aş plictisi de moarte ! Trebuie să găsesc însă ceva de spus, ca nu cumva să se supere."

— Ce s-ar spune despre mine, scumpe doctore, dacă te-aş însoţi ?

— Nimic nu te-ar onora mai mult, răspunse liniştit doctorul, fără să se supere cîtuşi de puţin de hohotele de rîs ale lui Lucien. Sînt însă dator, în toată conştiinţa, să mă opun la această de a doua ieşire în oraş, aşa cum m-am opus şi la cea dintîi ; aerul rece de seară poate să stîrnească din nou inflamaţia, iar dacă supărăm cumva artera, ne putem gîndi chiar şi la călătoria din urmă.

— Altă obiecţie in-ai ?

—, Te vei expune glumelor voltairiene ale domnilor camarazi ai dumitale.

— Ei şi ? Nu mă tem de dînşii, sînt prea linguşitori ca să facă asemenea glume ! Colonelul ne-a spus, de altfel, la apel, şi într-o manieră destul de semnificativă, în prima sîmbătă după sosirea noastră, că se duce la slujbă.

— Şi, cu toate astea, nouă dintre domnii camarazi ai dumitale au lipsit iarăşi de la îndatorirea lor duminica trecută. De fapt, ce-ţi pasă de glumele lor ? Căci aici, la Nancy, s-a aflat cum ştii să-i pui lâ punct. Purtarea dumitale, înţeleaptă de altfel, şi-a dat de pe acum roadele. Nu mai departe decît ieri, cum pretindea cineva la domnul marchiz de Pontleve că eşti un stîlp al cabinetului de lectură al păcătosului ăluia de Schimdt, doamna de Chasteller a binevoit să ia cuvîntul şi să te apere. Camerista ei, care-şi face veacul la ferestrele «dinspre strada Pompei, i-a spus că pe nedrept te-a mustrat în privinţa aceasta colonelul Malher de Saint-Megrin ; că ea nu te-a zărit niciodată în dugheana aceea şi că, văzîndu-te cum treci călare pe calul dumitale de trei mii de franci, cu în- făţişarea dumitale elegantă şi îngrijită, nu pari de loc... scuză te rog vorba, mai mult justă decît aleasă, a unei cameriste... şi doctorul începu să şovăie.

— Hai, hai, scumpe doctore, nu mă jignesc decît cuvintele care-mi pot dăuna.

— Ei bine, cu voia dumitale : nu pari de loc un *derbedeu de republican.*

— Să-ţi spun drept, domnule, răspunse Lucien cu multă seriozitate, nu mă împac de loc cu gînduî de-a mă duce să

citesc într-o *dugheană.* (Vorba aceasta din urmă fu rostită cum nu se poate mai bine ; unul din oamenii născuţi în cartierul Saint-Germain n-ar fi spus-o mai bine.) Peste cîteva zile, urmă Lucien, îţi voi putea oferi acele cîteva ziare, pitţine la număr, a căror lectură o poate mărturisi un om cinstit.

— Ştiu, domnule, ştiu, răspunse doctorul cu acel meschin aer de satisfacţie tipic oamenilor din provincie ؛ domnişoara dirigintă, a poştei, o adevărata drept-credincioasă, ne-a spus azi-dimineaţă că vom avea în curînd un al cincilea *Cotidian* în Nancy.

„Asta-i prea-prea ! gîndi Lucien. Mutra aceasta ciudată îşi bate cumva joc de mine ?" Cuvintele „al cincilea *Cotidian"* fuseseră spuse cu un accent plin de mîh- nire, vrednic să neliniştească vanitatea eroului nostru.

în privinţa aceasta, ca şi în altele, Lucien se dovedea tînăr, adică nedrept; tare în ceea ce privea intenţiile sale cinstite, credea că înţelege tot, deşi nu încercase nici măcar un sfert din experienţele vieţii. De unde să ştie că acele mici trăsături de penel, pe cît ar fi fost de ridicole la Paris, pe atît erau de necesare ipocriziei provinciale ? Şi cum doctorul locuia de bună seamă în provincie, era cu totul îndreptăţit să vorbească în limbajul ţinutului său.

„Am să văd numaidecît dacă .omul ăsta îşi bate joc de mine", îşi spuse Lucien. îşi chemă servitorul, ca să-i prindă elegantele panglici negre ce-i închideau mîneca dreaptă a hainei, şi-1 urmă pe doctor la rugăciunea de seară. Pioasa ceremonie avea loc la Pbcăiţi, o frumoasa bisericuţă, foarte curăţel văruită şi fără nici o podoabă în afara cîtorva strane de spovedanie din lemn de nuc strălucitor. „Iată o casă săracă, dar de un gust foarte pur", gîndi Lucien. îşi dădu de îndată seama că acolo nu se afla decît societatea cea mai aleasă din regiune (toată burghezia din răsăritul Franţei e patriotă). Lucien îl văzu pe paracliser că oferă cinci centime unei femei din popor, nicidecum rău îmbrăcată, care încerca să intre în biserică văzînd-o deschisă.

•— Vezi-ţi de drum, mătuşico, spuse paracliserul, e o capelă particulară.

Pomana era, fiteşte, o insultă, mica burgheză se roşi pînă în albiul ochilor şi lăsă să-i scape banul din mînă ; paracliserul se uită dacă nu-1 vede cineva, şi băgă moneda ta loc în buzunar.

„Femeile care mă înconjoară şi bărbaţii, puţini la număr, care le însoţesc au o fizionomie cît se poate de convenabilă, îşi spuse Lucien. Doctorul nu-şi bate joc de mine mai mult decît de ceilalţi ; asta-i tot ceea ce-i pot pretinde." După ce îşi linişti vanitatea, Lucien se distră nespus. „Aici, ca şi la Paris, îşi spunea, nobilimea î'şi închipuie că religia îi face pe oameni mai uşor de stăpînit. Tatăl meu spune că regele Carol al X-lea a căzut din pricina urii sale împotriva preoţilor. Arătîndu-mă evlavios, voi deveni nobil."

Văzu că fiecare credincios are cîte o carte. „Nu-i destul că am venit aici, trebuie să fiu la fel cu ceilalţi." Apelă la doctor. Acesta îşi părăsi de îndată locul şi se duse să ceară o carte doamnei contese de Commercy, care avea mai multe într-un săculeţ de catifea, ţinut de domnişoara ei de companie. Doctorul se întoarse cu o splendidă cărţulie in-quarto şi explică lui Lucien stema care împodobea minunata-i legătură. Un colţ al stemei era ocupat de acvila casei de Habsburg ; doamna

contesă de Commercy aparţinea într-adevăr casei de Lorena, însă ramurii primului născut, pe nedrept deposedată, şi, printr-o concluzie nu prea limpede, se credea mai nobilă decît împăratul Austriei. Ascultînd lucrurile acestea frumoase şi convins că e privit, dar mai ales temîndu-se să nu izbucnească într-un rîs nesocotit, Lucien studia cu luare-aminte puii de vultur — fără picioare, fără cioc şi cu aripile întinse — ai Lorenei, săpaţi în legătură.

Către sfîrşitul slujbei, Lucien, al cărui scaun era aproape lipit de acela al doctorului, observă că, fără nici un fel de indiscreţie, ar putea da semne că aude conversaţia pe care-o purta acesta cu cinci sau șase doamne sau domnişoare, cam coapte toate, Doamnele se adresau *bunului doctor,* cum îl numeau ; era însă învederat că tot edificiul dialogului era ridicat in cinstea strălucitoarei uniforme, a cărei prezenţă m Capela Pocăiţilor constituia evenimentul serii.

— E tînărul ofiţer milionar care s-a bătut în duel acum două săptămâni, spunea în şoaptă o doamnă aşezată la trei paşi de doctor ; se pare că e *de-ai noştri.*

— Se spunea însă că e rănit de moarte ! răspunse vecina ei.

— Bunul doctor 1-a salvat de pe marginea mormântului, adăugă a treia.

— Nu se spunea cumva despre el că e republicat şi că colonelul său a încercat sa facă în aşa fel încît să-şi găsească moartea într-un duel ?

— Vezi bine că nu, răspunse cea dinţii, cu un aer de pronunţată superioritate. Vezi bine că nu, e de-ai noştri!

La care a doua doamnă răspunse cam acru :

— Orice mi-ai spune, draga mea, am aflat că e înrudit de aproape cu Robespierre, care era din Amiens i Leuwen e un nume din nord.

Lucien, se vedea eroul conversaţiei ; eroul nostru nu rezistă acestei fericiri, întrucît nu i se mai întîm- plase aşa ceva de cîteva luni. „Prea îi preocupă pe provincialii ăştia, gîndi, ca doctorul să nu mă prezinte mai curînd sau mai tîrziu doamnelor care-mi fac cinstea de-a crede că mă trag din familia defunctului domn de Robespierre. îmi voi petrece serile într-un salon ascultind aceleaşi lucruri pe care le aud aici, tatăl meu va avea consideraţie pentru mine, iar eu voi ajunge tot aşa de sus ca şi Mellinet. Cu persoanele astea respectabile te poţi lăsa în voia tuturor igîndurilor ce-ţi trec prin cap ; nu ai a te teme cîtuşi de puţin de ridiool prin părţile astea, unda oamenii nu-şi vor bate nicicînd joc de ceea ce le măguleşte mania." în momentul acela era vorba de o subscripţie în favoarea vestitului Cochin, care dă dovadă, de două-trei ori pe an, de un talent de mîna întîi şi salvează partidul din orice postură ridicolă. Ca toţi oamenii geniali adînciţi într-o problemă, domnul Cochin putea fi nevoit să-şi vîndă moşiile.

— Aş da bucuros o piesă de aur, spunea una dintre mutrele ciudate ce-1 înconjurau pe doctor (Lucien află, la ieşire, că era doamna marchiză de Mar- eilly) ; la urma urmelor, însă, acest domn Cochin nu-i *născut* (nu e nobil). N-am la mine decît aur, aşa că îl rog pe bunul doctor să-mi trimită mîine servitoarea acasă, după slujba de la ora opt şi jumătate, ca să-i dau cîteva piese de argint.

— Numele dumneavoastră, doamnă marchiză, răspunse doctorul cu un aer plin de recunoştinţă, va fi primul înscris pe pagina a paisprezecea din registrul meu cu coperte flexibile, primit de mine, sau, mai bine zis, primit de noi în dar de la prietenii noştri din Paris.

„Sînt aici ca domnul Jabalot la Versailles : îmi *fac farsele mele"* [1], îşi spunea Lucien, însufleţit de succes ; toţi ochii se opriseră, într-adevăr, pe uniforma lui. Vom menţiona, spre a-1 scuza pe eroul nostru, că de la plecarea sa din Paris nu mai pusese piciorul în nici un salon ; şi a trăi fără o conversaţie spirituală *înseamnă oare să duci o viaţă fericită ?*

— Aş îndrăzni şi eu, adăugă el cu glas tare, să-1 rog pe domnul Du Poirier să mă înscrie cu patruzeci de franci. Aş avea însă ambiţia să-mi văd numele figurînd îndată după acela al doamnei marchize, căci asta îmi va aduce noroc.

»— Bine, prea biine, tinere ! exclamă Du Poirier cu un aer părintesc şi profetic.
„Dacă află camarazii mei, îşi spuse Lucien, atenţie la al doilea duel 5 epitetele de *făţarnic* vor ploua pe capul meu. Cum ar putea însă să afle ? Ei nu frecventează asemenea societate. Cel mult colonelul, prin spionii săi, şi, zău, cu atît mai bine : *făţarnic* e mai bine decît republican !"
Către sfîrşitul slujbei, inima lui Lucien avu de făcut un mare sacrificiu ; cu toate că avea pantaloni albi, proaspăt curăţaţi şi călcaţi, trebui să-şi îndoaie amîndoi genunchii pe piatra murdară a Capelei Pocăiţilor.

C a p i t o l u l X

Lum£a ieşi numaidecît după aceea, şi Lucien, va- zîndu-şi pantalonii definitiv mînjiţi, se întoarse acasă. „Nenorocirea asta măruntă este, poate, un merit", îşi spuse. Se strădui să păşească încet, aşa fel ca să nu treacă înaintea grupurilor de mironosiţe ce mergeau cu paşi domoli pe strada singuratică, năpădită de iarbă.

„Sînt curios să ştiu ce va putea obiecta colonelul 1a asta ?" îşi spunea Lucien cînd îl ajunse doctorul din urmă ; şi cum nu ştia să se prefacă, lăsă pe noul său prieten să întrevadă puţin din gîndul acesta.
— Colonelul dumitale nu-i decît un searbăd centrist, îl cunoaştem noi bine ! exclamă Du Poirier cu un aer autoritar. E un biet om care tremură mereu să nu se vadă destituit în *Monitor* [1]. Nu-1 văd însă
pe ofiţerul cel ciung, *liberalul* decorat la Brienne \ şi care-i serveşte drept spion.
Ajunseseră la capătul străzii, şi Lucien, care o străbătuse încet, trăgînd cu urechea la cele ce se spuneau pe socoteala lui, se temu să nu-şi trădeze bucuria prin cine ştie ce mişcare nechibzuită. îşi îngădui să salute discret şi foarte grav trei doamne care mergeau aproape în rînd cu el şi care vorbeau foarte tare. Strînse mîna doctorului cu afectaţie şi se făcu ne- văzut.
încălecă, dînd curs liber rîsului de nestăpînit care-1 obseda de un ceas. TYecînd pe dinaintea cabinetului de lectură al lui Schmidt, gîndi : „Iată plăcerea de-a fi un învăţat !" Băgă de seamă că ofiţerul liberal ciung, aşezat după geam ut verzui al cabinetului de lectură, ţinea în mînă un număr din *Tribuna* - ; şi îl privi, cînd trecu prin faţa lui, cu coada ochiului.
A doua zi, în societatea înaltă din Nancy nu se vorbea decît despre prezenţa unei uniforme în Capela Pocăiţilor, ba încă a unei uniforme a cărei mî- necă dreaptă era descusută şi legată eu panglici ; tînă- rul acesta fusese cît pe-aci să se înfăţişeze înaintea Domnului. A fost o zi de triumf pentru Lucien.
Nu îndrăzni să înfrunte liturghia cea mică, de la ora opt şi jumătate. „Faptul ar avea urmări, gîndi ; ar trebui să fiu prezent ori de cîte ori nu sînt de ser-
Către ora 10 se duse cu mare pompă să cumpere un eucologiu sau o carte de rugăciuni, luxos legată de Muller. Nu primi să i

1 *Le Moniteur,* organ oficial, în care se publicau ordinele şi dispoziţiile guvernului.

se înfăşure cartea în hîrtie de mătase, ci găsi mai nostim s-o poarte falnic sub
■braţul sting. „tn plină Restauraţie, îşi spunea, nu s-ar fi făcut altfel'; îl imit pe mareşalul N..., ministrul nostru de război. Poţi risca orice .cu provincialii, gîndea rîz-înd ; fiindcă aici nu se află nimeni ca să-şi .poată da seama de ridicol." Merse, cu cartea mereu subsuoara, să ducă personal cei patruzeci de franci domnului Du Poirier, care-1 .lasă să citească lista subscripţiilor. Capul paginilor era veşnic deţinut de nume începînd cu un *de ;* printr-o excepţie măgulitoare, numele lui Lucien Leuwen începea pagina imediat următoare celei a doamnei de Mareilly.
Conducîndu-1 pînă la ieşire, domnul Du Poirier îi spuse cai înţeles;
— Fii încredinţat, scumpe domn, că domnul colonel ai dumitale nu te va mai "ţine în picioare cînd va avea de vorbit cu dumneata in cabinetul său ; va fi cel puţin cuviincios; cît despre a fi binevoitor, asta-i cu totul altceva. -
iNici o altă prezicere nu părea menită a se împlini cu atîta iuţeală. Cîteva ceasuri mai tîrziu, colonelul, pa care Lucien îl văzu de departe la plimbare, îi făcu -semn să se apropie şi-1 pofti, pentru ziua următoare, **la** masă. Lucien observă că avea proastele apucături ale intimităţii burgheze. „în ciuda strălucitoarei sale uniforme şi a vitejiei, omul ăsta-i ca un epitrop care-şi invită la 'masa vecinul, pe „procurdr." Cînd Lucien -dădu să plece, colonelul îi spuse :
— Grozave spete are calul dumitale, două poşte .nu-s nimic pentru nişte glezne ca ale lui. Te autori/ să-.ţi prelungeşti plimbarea pînă la Darney. (Era un orăşel la şase poşte depărtare de Nancy.)

„G, -atotputernicie a orvietanului[1] V îşi spuse "Lu

cien, pufnind în rîs şi pornind în galopul calului spre Darney.

După-amiaza a fost şi mai triumfală pentru Lucien. Doctorul Du Poirier ţinu morţiş să-1 prezinte doamnei contese de Commercy, doamna care-i împrumutase, în ajun, cartea de rugăciuni.

Palatul de Commercy, aşezat în fundul unei curţi mari, în parte pavată şi împodobită cu o seamă de tei tăiaţi în aşa fel încît aduceau cu un zid, era foarte mohorît la întîia privire ; în partea opusă curţii, Lucien zări însă **o** grădină englezească de un verde fermecător, în care ar fi fost fericit să se poată plimba. Fu primit într-un salon mare, tapetat cu un damasc roşu cu dungi aurii. Damascul era cam pălit de vreme, defect mascat însă prin portretele de familie, foarte arătoase. Eroii aceştia aveau peruci pudrate cu chiciură şi platoşe de oţel. Fotoliile, Imense şi ale căror părţi lemnoase, foarte contorsionate, erau acoperite cu aur din belşug, îl înspăimîn- tară pe Lucien cînd o auzi pe doamna contesă de Commercy rostind către lacheu cuvintele sacramentale : „Un fotoliu pentru

1 nare trecere k Paris pe la mijlocul secolului al'xVII-lea.

domnul". Din fericire, obiceiul casei nu îngăduia să se urnească din loc aceste venerabile obiecte, şi i se oferi un fotoliu modern, foarte reuşit.

Contesa era o femeie înaltă şi slabă, care se ţinea foarte drept, cu toată vîrsta ei înaintată. Lucien observă că dantelele ei nu erau de loc îngălbenite ; nu putea suferi dantelele îngălbenite. Cît despre fizionomie, doamna nu avea nici una. „Trăsăturile feţei nu-s nobile, îşi spuse Lucien, dar le poartă cu nobleţe".

Conversaţia, ca şi mobila, fu nobilă, monotonă, lentă, dar nu prea pronunţat ridicolă. în general, Lucien s-ar fi putut crede într-o casă de oameni vîrst- nici din cartierul Saint-Germain. Doamna de Commercy nu vorbea prea tare şi nu gesticula exagerat, ca tinerii de neam pe care îi zărea Lucien pe stradă. „E o rămăşiţă a secolului politeţei" [1], îşi spuse Lucien.

Doamna de Commercy observă cu plăcere privirile pline de admiraţie pe care le arunca Lucien spre grădină. îi spuse că fiul ei, care locuise doisprezece ani în şir la Hartwell (castelul lui Ludovic al XVIII- lea în Anglia), comandase această copie exactă, în >mai mic însă, aşa cum se cuvine unui simplu particular. Doamna de Commercy îl pofti să vină cîteodată să se plimbe prin grădină.

— Vin nenumărate persoane, care nu se cred cî- tuşi de puţin obligate s-o viziteze şi pe bătrîna pro- prietăreasă. Portarul meu ţine lista cu numele acestor persoane.

Lucien fu mişcat de atenţie şi, cum era un suflet ales, ba chiar foarte ales, răspunsul său exprimă o adîncă recunoştinţă. După. ofertă, făcută cu simplitate, nu se mai punea problema să facă ironii ; simţea că renaşte. Trecuseră multe luni de cînd Lucien nu mai văzuse lume bună,

Cînd se ridică să-şi ia rămas bun, doamna de Commercy îi spuse, fără a se abate de 'la tonul general al convorbirii :

— îţi voi mărturisi, domnule, că văd pentru întîia oară în salonul meu cocarda pe oare o purtaţi, dar vă rog s-o aduceţi cît mai des. Voi fi totdeauna bucuroasă să primesc un bărbat cu purtări atît de distinse şi oare, de altfel, dă dovadă de atîta judecată, deşi e aşa de tînăr.

„Şi toate astea pentru c-am fost la Capela Pocăiţilor !" Avea o asemenea poftă de rîs, că numai cu greu îşi stăpîni năstruşnicul gînd de-a împărţi piese de cîte cinci franci lacheilor casei, pe oare-i găsi, la trecerea lui, în anticameră, aşezaţi pe două noduri.

Văz în d şirul acesta de lachei, îşi dădu seama de îndatoririle sale. „Pentru un bărbat care începe a umbla pe calea dreptei credinţe, ca mine, e o mare Inconsecvenţă să n-aibă decît un singur servitor." Se rugă de domnul Du Poirier să-i găsească trei *băieţi singuri* şi mai ales drept-credincioşi.

1 Secolul al XVIII-lea.

Tntorcîndu-se acasă, Lucien se simţea oarecum în situaţia bărbierului regelui Midas[2] ; era mistuit de dorinţa de a-şi împărtăşi bucuria. Scrise opt sau zece pagini mamei sale şi fi ceru livrele strălucitoare pentru cinci sau şase servitori. „Tatăl meu va vedea prea bine, plătindu-le, că nu sînt încă un saint-jimo- nian sadea !"

După cîteva zile, doamna de Commercy îl pofti pe Lucien la masă. în salon, unde se prezentă cu mare grijă la orele trei şi jumătate precis, găsi pe domnul şi doamna de Serpierre, cu numai una din cele ţase fiice ale lor, pe domnul Du Poirier şi două sau trei doamne vîrstnice, dimpreună cu soţii lor, în majoritate cavaleri ai Ordinului Sfîntul Ludovic [2]. Se vedea bline că moi aşteptau pe cineva ; şi, curînd, un lacheu anunţă pe domnul şi doamna de Sauves d'Hecţuin- court. Lucien rămase încremenit. „Mai frumoasa oa ea nu poate fi nimeni, îşi spuse, şi pentru întîiaşi dată văd că faima n-a minţit." Avea în ochii ei **0 catife**late, o voioşie, o naturaleţe, în cît plăcerea de a i privi devenea aproape o fericire.. Cercetînd-o bine,

găsi totuşi un cusur fermecătoarei femei. Deşi de-abia în vîrstă de 25, 26 de ani, avea oarecare tendinţă spre îngrăşare. Un tînăr înalt şi blond, cu mustăţi aproape străvezii, foarte palid, cu aerul mîndru şi tăcut, mergea în urma ei ; era soţul. Domnul d'Antin, amantul, venise şi el cu dînşii. La masă îl aşezară la dreapta ei ; vorbeau destul de des în şoaptă şi apoi rîdeau. ,,Rîsul acesta de sinceră voioşie, îşi spuse Lucien, contrastează în mod ciudat cu aspectul morocănos şi antic al întregii societăţi. Iată ceea ce am numi la Paris o veselie foarte riscantă. Cîţi duşmani n-ar avea această frumoasă femeie ! Chiar şi înţelepţii ar dojeni-o că se expune tuturor neajunsurilor îngrozitoare ale calomniei din cauza lipsei unui pic de jenă. Provincia oferă aşadar unele compensaţiî ! In mijlocul tuturor acestor chipuri, menite prin naştere plictiselii, nu-i esenţial oare ca *juna primă* să fie plăcută ? Şi, zău, aceasta e fermecătoare ; pentru un dineu ca ăsta m-aş duce de douăzeci de ori la Capela Pocăiţilor !"

Lucien, ca un bărbat prevăzător, căută să fie politicos cu domnul de Sauves d'Hoquincourt, care ţinea să poarte amîndouă^ aceste nume, devenite ilustre, cel dinţii sub Carol al IX-lea şi cel de-al doilea sub Ludovic al XlV-lea.

în timp ce asculta cuvintele domoale, elegante şi spălăcite ale domnului d'Hoquincourt, Lucien o privea de aproape pe soţia sa. Doamna d'Hoquincourt putea să aibă 24 sau 25 de ani. Era blondă, cu ochii mari albaştri, de loc languroşi şi de o fermecătoare vioiciune, cîteodată stinşi, cînd se plictisea, dar nebuni de fericire de îndată ce-i trecea prin minte vreun gîrsd vesel sau numai ciudat. Gura, delicios de fragedă, avea contururi fine, nobile, bine precizate, care dădeau întregului ei

2 Potrivit legendei, regele Midas a! Frigiei avea urechi <3« măgar, lucru de care nu ţtia decît bărbierul său ; fi eutn acesta, nu era în stare să păstreze taina, a săpat o groapă, murmurîna deasupra ei teribilul secret, după care a acoperit-o ; din groapă au crescut însă trestii, iar cînd bătea vîntul, acestea fcpteau secretul regelui Midas oricui trecea prin faţa lor.

cap o nobleţe admirabilă. Nasul, uşor coroiat. întregea farmecul acestui cap totodată

nobil şi schimbîndu-se totuşi de la o clipă la alta, ca şi nuanţele patimii care-o frămîntau pe doamna d'Hoquincourt. Nu era nicidecum ipocrită, genul acesta de merit nepotrivindu-se cu un asemenea chip.

Doamna d'Hoquincourt ar fi trecut la Paris drept o frumuseţe de, prim ordin ; la Nancy, cel mult dacă se recunoştea că era frumoasă. Lucien simţi toată ura de care era înconjurată de îndată ce-o văzu pe doamna de Serpierre vorbindu-i. Găsi cam prea pronunţată ura femeilor bigote, precum şi acel *„ei şi!"* al tinerei femei. Către sfîrşitul mesei, Lucien îşi surprinse o adevărată bunăvoinţă faţă de marchizul d'Antin şi de amabila lui metresă. La cafea, domnului Du Poirier îi veni destul de uşor să răspundă cu prudenţă la numeroasele întrebări pe care i le punea Lucien despre doamna d'Hoquincourt.

— îşi adoră prietenul cu toată sinceritatea şi comite pentru dînsul cele mai mari imprudenţe ; din nefericire pentru ea, sau pentru reputaţia ei mai degrabă, după doi sau trei ani de admiraţie, îi descoperă unele laturi ridicole. Curînd după aceea, el îi inspiră o plictiseală de moarte, pe care nimic n-o poate învinge. Aşa că face să vezi cum îi chinuie plictiseala asta bunătatea inimii ; căci are o inimă foarte bună, care detestă în cel mai înalt grad să fie pricina unei nenorociri reale. Şi ceea ce-i nostim, am să-ţi povestesc totul cu de-amănuntul, e că ultimul ei prieten s-a îndrăgostit de ea nebuneşte, în chip tragic chiar, tocmai în clipa cînd el începea s-o plictisească. Faptul a durut-o îngrozitor şi n-a ştiut, timp de şase luni, cum să procedeze ca să se despartă de el cu omenie. Şi vedeam apropiindu-se momentul cînd avea să-mi ceară o consultaţie în privinţa asta ; în asemenea momente e nespus de spirituală.

— Şi de cîtă vreme durează domnul d'Antin ? întrebă Lucien cu o naivitate care-1 răsplăti pe doctor de toate îngrijirile date.

— De mai bine de doi ani şi jumătate ; toată lumea se miră, dar el e tot atît de aiurit ca şi dînsa, şi asta-i prieşte.

— Dar soţul ? Mi se pare că burghezia oraşului t grozav de bănuitoare.

— Ai băgat sper de seamă, răspunse domnul Du Poirier cu o naivitate din cale-afară de comică, ca numai nobilimea e veselă şi ştie să se bucure de viaţă } Doamna d'Hoquincourt a făcut din soţul ei un bărbat îndrăgostit la nebunie, dar îndrăgostit în aşa hal» încît nici nu mai poate fi gelos. Scrisorile anonime adresate lui le deschide ea.

Dialogul acesta îl încînta pe Lucien, care resimţea îndoita plăcere de-a afla lucruri interesante şi de a-1 cîntări şi pe cel care le povestea. Doamna de Commercy îl chemă, întrerupînd brusc convorbirea, cgt să-1 prezinte formal doamnei de Serpierre, femeia înaltă, uscăţivă şi bigotă, cu o avere foarte modestă şi cu şase fete de măritat. Cea care stătea lîngă ea

avea părul de un blond mult prea roşcat, aproape un metru şaptezeci şi cinci înălţime, o rochie mare albă şi o cingătoare verde de şase degete lăţime, care-î scotea perfect în relief talia plată şi slabă. Verdele acesta peste alb i se păru grozav de urît lui Lucien, dar nu în calitate de om politic fu izbit de prostul-gust ce se cultiva în *străinătate.*

— Celelalte cinci surori sînt tot atît de seducătoare ? îl întrebă pe doctor cînd se întoarse lîngă dînsul.

Doctorul îşi luă deodată un aer grav şi întunecat j chipul i se schimbă, ca la poruncă, spre marele hax al sublocotenentului, care-şi repeta mintal o porunci concepută tocmai în fel ui «.cesta, alcătuită din dai timpi : *şiret-sumbru*

în timpul acesta, Du Poirier vorbea la nesfîrşît de» spre nobleţea şi înalta virtute a acestor domnişoare, lucruri foarte respectabile şi pe care Lucien nici nu se gîndea să le tăgăduiască. După o serie de cuvinte emfatice, doctorul ajunse la adevăratul său gînd da om dibaci :

— De ce să. vorbim de rău femeile care nu-s fru» moaşe ?

— A, te-am prins, domnule doctor, iată o vorbă imprudentă ! Dumneata ai spus că domnişoara da Ssrpierre nu-i frumoasă, şi te pot cita. Adăugă apoi cu un aer grav şi adînc : Dacă aş vrea să mint statornic şi în toate, m-aş duce să iau masa cu miniştrii $ cel puţin aceştia pot să dea slujbe sau bani ; eu am însă bani şi nu rîvnesc altă slujbă. La ce bun să nu deschid gura decît ca să mint ? Şi încă în fundul unei provincii ? Şi mai ales la un dineu unde nu se găseşte decît o singură femeie frumoasă ? E un lucru mul® prea eroic pentru sluga dumitale.

După această ieşire, eroul nostru începu să urmeze întocmai sfatul doctorului, făcînd statornic curta doamnei de Serpierre şi fiicei sale şi părăsind-o făţiş pe strălucitoarea doamnă d'Hoquincourt.

Cu tot părul ei de femeie fatală, domnişoara da Serpierre părea simplă, cu judecată, şi chiar lipsita de răutate, ceea ce îl miră grozav pe Lucien. După o jumătate de oră de conversaţie cu mama şi fata, se despărţi de ele cu părere de rău, ca să urmeze sfatul pe care tocmai i-1 dăduse doamna de Serpierre ; se duse s-o roage pe doamna de Commercy să-I prezinte celorlalte doamne vârstnice din salon. în timp ce se plictisea vorbind cu acestea, Lucien privea de departe pe domnişoara de Serpierre şi-o găsea mult mai puţin neplăcută. „Cu atît mai bine, îşi spuse, rolul

nu-mi va fi atît de greu : nu trebuie să-1 iau în serios pe doctor, ci numai să-1 cred ; nu mă pot descurca în acest infern decît făcînd curte bătrîneţii, urîţeniei şi ridicolului. A vorbi prea des cu doamna d'Hoquincourt este, vai ! o prea mare pretenţie din parte-mi, necunoscut în această societate şi fără titluri de nobleţe. Primirea ce mi se face azi e de o bunăvoinţă uimitoare, trebuie să aibă cine ştie ce dedesubt."

Doamna de Serpierre fu atît de convinsă de politeţea sublocotenentului, aaje se întoarse curînd să-şi reia locul la masa ei de boston, că, în loc să i se pară că aduce cu un

iacobin şi cu un „*erou al revoluţiei din iulie*" (aşa se exprimase la început despre el), declară că are maniere foarte distinse.

— Care-i numele său exact ? o'întrebă pe doamna de Commercy.

Cînd răspunsul îi dădu certitudinea fatală că numele e burghez, păru nespus de mîhnită.

— De ce n-a luat măcar numele satului în care s-a născut drept nume de moşie, aşa cum fac toţi semenii săi ? Ar trebui să-şi dea seama de asta dacă vor să fie primiţi în societate.

Buna Theodelinde de Serpierre, căreia i se adresase fraza din urmă, suferea, de la începutul mesei, de situaţia neplăcută în care se afla Lucien, care nu se putea servi de braţul drept.

Fiindcă intrase tocmai o doamnă importantă, doamna de Serpierre îi spuse lui Lucien că-1 va prezenta şi, fără să mai aştepte răspunsul lui, începu să-i vorbească despre vechimea casei de Furoniere, căreia îi aparţinea acea doamnă, foarte atentă la tot ce se spunea despre dînsa.

„Ce caraghioslîc, îşi spuse Lucien, să mi se adreseze în felul acesta mie, care, evident, nu sînt nobil, pe care mă văd întîiaşi dată şi cu care vor să fie în-

datorîtoare ! La Paris am numi asta neîndemînare, dor în provincie găseşti mai multă naturaleţe."

Abia fusese prezentat doamnei de Furoniere, că doamna de Commercy puse să-1 cheme pe Lucien ca să-1 prezinte unei alte doamne care intra. „Cîte prezentări, ţot atîtea vizite de făcut, îşi spunea Lucien de fiecare dată. Trebuie să-mi însemn toate numele astea cu cîteva amănunte heraldice şi istorice, ca nu cumva să ţth şi să comit cine ştie se stîngăcie îngrozitoare. Fondul conversaţiei mele cu toate aceste noi cunoştinţe va fi să cer acestor doamne, vorbind cu ele, noi amănunte asupra nobleţei lor."

A doua zi, Lucien, într-o cabrioletă uşoară, urmat de doi lachei călare, se duse să depună cărţi de vizită la doamnele cărora avusese cinstea să le fie prezentat în ajun. Spre marea ltli mirare, fu primit mai peste tot; voiau să-1 vadă de aproape, şi toate aceste doamne, care-i cunoşteau averea, se înduioşară nespus de rana lui; Lucien se comportă în mod desăvîrşit, dar ajunse copleşit de plictiseală la doamna de Serpierre. Se mîngîia oarecum cu ghidul c-o va întîlni pe domnişoara Theodelinde, fata cea înaltă din ajun, pe care o găsise întîi'atît de urîtă.

Un lacheu, îmbrăcat cu o livrea verde-deschis şi mult prea lungă, îl introduse într-un salon imens, cu o mobilă destul de frumoasă, însă prost luminat. Familia întreagă se ridică la intrarea lui. „Asta-i efectul maniei lor de-a gesticula", gîndi Lucien, care, deşi era destul de înalt, socoti că-i cel mai mărunt dintre toţi cei de faţă. „Abia acum îmi explic eu imensitatea salonului, mai gîndi; familia n-ar fi încăput într-o cameră obişnuită."

Tatăl, un bărbat cu părul alb, îl uimi pe Lucien. Cu costumul şi cu purtările lui, arăta întocmai ca un *tata nobil* dintr-o trupă

provincială de teatru. Purta Crucea Sfîntului Ludovic atîraată de o panglică foarte lungă, cu o margine lată, albă, indicînd, după toate probabilităţile, Ordinul Crinului \ Vorbea foarte frumos şi cu un fel de graţie, aşa cum se cuvine unui gentilom de 72 de ani. Totul merse de minune gînă în momentul cînd, vorbind despre viaţa sa trecuta, îi spuse lui Lucien că fusese locotenentul regelui la Colmar.

La aceste cuvinte, Lucien fu cuprins de un sentiment de groază, pe care fizionomia sa simplă şi bună îl trădă fără să vrea, încît biătrînul ofiţer se grăbi să explice, cu un aer cinstit şi fără să se simtă cîtuşi de puţin atins, că nu se afla acolo cu prilejul afacerii colonelului Caron [2].

Emoţia, puternică, îl făcu pe Lucien să uite de toate proiectele sale, căci venise hotărît să-şi bată joc de surorile acestea cu părul roşu şi înalte ca grena- dirii şi de mama mereu supărată, mereu dojenitoare, care se străduia, în simplitatea ei, să-şi mărite toate fetele. Cuvintele cinstite pe care le rostî bătrînul ofiţer în legătură cu întîmplarea dq la Colmar sfinţiră toată casa, şi din acea clipă nu mai găsi nimic de care să-şi fi putut bate joc.

Binevoitorul cititor e rugat să aibă în vedere că eroul nostru e foarte tînăr, novice de tot şi lipsit de orice experienţă ; dar asta nu ne împiedică să nu încercăm un sentiment destul de penibil văzîndu-ne si- liţj a mărturisi că avea încă slăbiciunea de-a se indigna în legătură cu unele chestiuni politice. Era, în

vremea, aceea;'un suflet naiv, care nu se cunoştea nici pe sine, departe de-a fi un spirit pătrunzător, sau un om de duh, grăbit să emită judecăţi asupra tuturor lucrurilor. în salonul mamei sale, unde lumea îşi bătea joc de toate, învăţase să ia ipocrizia în rîs şi s-;> dibuiască destul de bine, dar, în definitiv, nu ştia încă ce va deveni într-o zi.

La vîrsta de 15 ani, cînd începuse să citească ziarele, ultima mare ispravă a guvernului de pe vremea aceea fusese mistificarea care se încheiase cu moartea colonelului Caron şi care era exploatata de toate ziarele de opoziţie. Acea celebră' ticăloşie era apoi cu totul pe înţelesul unui copil şi-i cunoştea toate amănuntele, ca şi cum ar fi fost vorba de o'demonstraţie geometrică.

După ce-şi veni în fire, în urma emoţiei stîrnite de cu vin tul *Colmar,* Lucien îl privi cu interes pe domnul de Serpierre. Era un baton frumos, înalt de un metru nouăzeci şi drept ca un prapure, iar frumosul păr alb îi dădea o înfăţişare foarte patriarhala. în intimitatea familiei purta o veche haină *bleu-royal,* cu guler drept şi croială militară. „De bună seamă c-o poartă ca s-o uzeze", îşi spuse Lucien. Gindul acesta îl mişcă adînc, deoarece era obişnuit cu bătrîmi cocheţi din Paris. Lipsa de afectaţie şi convorbirea înţeleaptă, bazată pe fapte, a-domnului de Serpierre îl cuceriră cu totul pe Lucien ; şi mai cu seamă lipsa de afectaţie i se păru de necrezut în provincie.

în cursul unei bune părţi a vizitei Lucien fusese mult mai atent cu bătrînul militar —t care-i povestea pe îndelete campaniile *emigrării* şi nedreptăţile generalilor austrieci, care încercaseră să lase corpurile de emigraţi să fie zdrobite — decît cu eele şase fete înalte ce-1 înconjurau. „Trebuie să mă ocup totuşi şi de ele", îşi spuse în cele din urmă. Domnişoarele lu- erau rn jurul unicei lămpi din salon, uleiul fiind scump în anul acela. .

Felul lor de a vorbi era simplu. „S-ar spune, gtndi Lucien, că-şi cer iertare că nu sînt frumoase."

Nu vorbeau prea tare, nu-şi aplecau capul spre umeri în momentele interesante ale convorbirii, nu se arătau statornic preocupate de efectul produs asupra celor de faţă, nu dădeau amănunte rre'sfîrşite despre raritatea sau locul de fabricaţie al stofei din care le erau confecţionate rochiile, nu numeau un tablou o *mare pagină istorică* etc. într-un cuvînt, de n-ar fi fost chipul uscat şi răutăcios al doamnei de Serpierre., mama, Lucien ar fi fost în seara aceea complet ferici;: şi blajin, ba uită repede şi observaţiile acestea şi stătu de vorbă cu o adevărată plăcere cu domnişoara Thea- deliade.

C a p i t o l u l X I

în timpul unei vizite, care ţinu doua ore în loc de douăzeci de minute, Lucien n-auzi alte vorbe neplăcute' în afara de cîteva cu viate pline de ură rostite de doamna de Serpierre. Doamna avea nişte trăsături mari, veştede şi impunătoare, dar imobile. Ochii ei mari, stinşi şi nepăsători, urmăreau toate mişcările lui Lucien şi-1 îngheţau. „Doamne, ce făptură !" îşi spuse.

Din politeţe, Lucien părăsea din cînd în cînd cercul alcătuit de domnişoarele de Serpierre în jurul lămpii, ca să stea de vorbă

cu fostul locotenent al regelui, căruia-i plăcea să explice că Franţa nu putea avea odihnă şi linişte decît cu condiţia c.a toate lucrurile să fie restabilite întocmai cum erau în 1786.

„Acesta a fost începutul decăderii noastre, repetă de mai multe ori bunul bătrîn : *inde mali labes."*

Nimic nu păru mai nostim lui Lucien, care credea că începînd tocmai din anul 1786 Franca începuse să iasă puţin din barbaria în care mai este încă pe jumătate scufundată.

Vreo patru sau cinci tineri, fără îndoială nobili, apărură succesiv în salon. Lucien băgă de seamă că pozau şi-şi sprijineau cu eleganţă braţul de şemineul de marmură neagră sau de o măsuţă aurită aşezată între două ferestre. Cînd părăseau una din acele poze graţioase ca să-şi ia alta, nu mai puţin graţioasă, se mişcau iute şi aproape cu violenţă, ca şi cum s-ar fi supus unei comenzi militare.

Lucien îşi spuneai „Poate că felul ăsta de-a te mişca e tocmai ceea ce trebuie ca să placi domnişoarelor din provincie", cînd fu smuls din reflecţiile acestea filozofice de necesitatea de-a băga de seamă că domnii aceştia frumoşi, cu poze academice, se străduiau să se poarte cît mai distant cu el, lucru pe care se sili să li—1 întoarcă însutit.

— Sînteţi supărat ? îl întrebă domnişoara Theode- linde trecînd pe lîngă el.

Era atîta simplitate şi naturaleţe în întrebare, încît Lucien răspunse cu aceeaşi candoare :

— Atît de puţin supărat, că v-aş ruga să-mi spuneţi numele acestor frumoşi domni care, dacă nu mă înşel, încearcă să vă fie pe plac. Şi poate că frumoşilor dumneavoastră ochi le datoresc semnele de răceală cu care mă onorează în clipa aceasta.

— Tînărul care stă de vorbă cu mama e domnul de Lanfort.

■— Arată cît se poate de bine, iar celălalt pare un om civilizat; dar domnul aceia care se sprijină de şe- mineu cu un aer atît de crunt ?

— E domnul Ludwig Roller, fost ofiţer de cavalerie. Cei doi de lîngă el sînt fraţii săi. Domnii aceştia nu au avere, aşa că apuntamentele le erau mai mult decît necesare. Acum n-au, toţi trei, decît un singur cal, şi, de altminteri, conversaţia le e foarte sărăcăcioasă. Nu mai pot vorbi despre ceea ce dumnea- voastră, militarii, numiţi harnaşament, rufărie, încălţăminte şi alte lucruri amuzante. Nu mai speră să ajungă mareşali ai Franţei, ca mareşalul de Larnac, care a fost stră-străbunicul uneia din bunicile lor.

— Felul în care mi-i zugrăviţi mi-i face simpatici. Dar acel tînăr gros, scurt şi îndesat, care mă priveşte din cînd în cînd tare de sus şi grohăie ca un mistreţ ?

— Cum, nu-1 cunoaşteţi ? E domnul marchiz de Sanreal, gentilomul cel mai bogat din provincie.

Conversaţia lui Lucien cu domnişoara Theodelinde era atît de însufleţită, încît fu întreruptă de către domnul de Sanreal ; acesta, contrariat de aerul fericit al lui Lucien, se apropie de domnişoara Theodelinde şi îi spuse ceva aproape în şoaptă, fără să-1 bage de loc în seamă pe Lucien. în provincie totul e îngăduit unui bărbiat bogat şi necăsătorit.

Acest act de semiostilitate îi aminti lui Lucien de anumite convenienţe. Vechea pendulă, prinsă în perete la aproape trei metri înălţime, avea un cadran metalic atît de uzat, că nu se putea vedea nici ora, nici acele ; la sunetul ei, Lucien îşi dădu seama că se află la familia Serpierre de două ceasuri şi mai bine. Plecă.

„Să vedem, îşi spuse, dacă am prejudecăţile aristocratice de care-şi bate atîta joc tatăl meu în fiecare zi !" Se duse la doamna Berchu ; acolo îl găsi pe prefect, care isprăvea partida sa de boston.

La intrarea lui Lucien, domnul Berchu tatăl spuse soţiei sale, o persoană enormă, între 50 şi 60 de ani :

— Micuţa mea, oferă o ceaşcă de ceai domnului Leuwen.

Deoarece doamna Berchu nu era atentă, domnul Berchu repetă de două ori fraza cu *micuţa mea.*

,,Ce sînt eu de vină, gîndi Lucien, dacă oamenii ăştia mă fac să rî d ?" După ce bău ceaşca de ceai, şe duse să admire rochia, într-adevăr frumoasă, pe care o purta domnişoara Sylviane în seara aceea. Era din- tr-o stofă de Alger, cu dungi foarte largi, cafenii, pare-mi-se, şi galben-deschis ; la lumină culorile Se asortau perfect.

Frumoasa Sylviane, răspunse admiraţiei lui Lucien cu o istorie foarte amănunţită a ciudatei rochii ; fusese adusă din Alger ; domnişoara Sylviane o avea de multă vreme în *dulap* etc., etc. Frumoasa Sylviane, nemaiamintindu-şi de mijlocul ei cam colosal, nu uita să-şi" aplece capul la pasajele cele mai interesante, ale mişcătoarei istorisiri. „Ce forme frumoase ! îşi spunea Lucien, ca să nu-şi piardă răbdarea. Neîndoielnic, domnişoara Sylviane ar fi putut figura drept una din acele *zeiţe ale Raţiunii* din 1793, despre care ne-a povestit tocmai, pe îndelete, domnul de Serpierre. Domnişoara Sylviane ar fi fost foarte mîndră să se vadă plimbată pe străzile oraşului pe o brancardă dusă de opt sau zece bărbaţi."
După terminarea poveştii despre rochia dungată, Lucien nu avu curajul să scoată nici un cuvînt. îl ascultă pe domnul prefect, care repeta cu o îngâmfare destul de grosolana un articol apărut în numărul din ajun al ziarului *Debats.*
„Oamenii ăştia fac profesiuni de credinţă, dar nu fac conversaţie niciodată, gîndi Lucien. Dacă mă aşez, am să adorm ; trebuie s-o şterg cît mai am putere." în anticameră se uită la ceas ; nu stătuse decît douăzeci de minute la doamna Berchu.
Ca să nu uite cumva pe vreuna din noile cunoştinţe şi, mai ales, ca să nu le confunde între ele, ceea ce ar

fi fost îngrozitor, dat fiind amorul propriu al provinciei, Lucien se apucă să facă o listă a amicilor săi de data recentă.

O împărţi după ranguri, ca în listele date publicului de către ziarele engleze pentru balurile de la „Ălmack" Iată lista :

„Doamna contesă de Commercy, casa de Lorena.

Domnul marchiz şi doamna marchiză de Puy-Lau- rens.

Domnul de Lanfort, citîndu-1 pe Voltaire şi repe-

tînd raţionamentele lui Du Poirier despre Codul civil şi succesiuni.

Domnul marchiz şi doamna marchiză de Sauves d'Hoquincount; domnul d'Antin, prieten al doarnn- nei. Marchizul, om foarte cumsecade, moare de obicei de frică.

Marchizul de Sanreal, scurt, îndesat, grozav de Închipuit şi o sută de mii de franci rentă.

Marchizul de Pontic ve şi fiica sa, doamna de Chasteller, cea mai bună partidă din provincie, milioane şi obiectul dorinţelor domnilor de Blancay, de Goello etc., etc. Sînt avertizat că doamna de Chasteller nu mă va primi niciodată din cauza cocardei mele : ar trebui să ma duc la ea în haină civilă.

Contesa de MarcUly, văduva unui purtător al Crucii Sfîntului Ludovic ; un strămoş mareşal al Franţei.

Cei trei conţi Roller : Ludwig, Sigismond şi Andre, vrednici ofiţeri, vînători energici şi foarte nemulţumiţi. Tusţrei fraţii spun exact aceleaşi lucruri. Ludwig are aerul încruntat şi se uită la mine chioriş.

Contele de Vassigny, fost locotenent-colonel, om cu blun-simţ şi de spirit; să încerc să mă împrietenesc cu ei. Mobilier de gust, valeţi îngrijiţi.

Contele Genevray, băietan de 19 ani, gros şi prea strîns într-o haină mereu prea strîmtă ; mustăţi negre, repetînd în fiecare seară de două ori că, fără *legitimitate,* nu există fericire pentru Franţa ; băiat bun în fond ; cai frumoşi.

Persoane pe care le cunosc, dar cu care trebuie să evit orice convorbire particulară, deoarece prima obligă la alte douăzeci şi pentru că vorbesc întocmai ca jurnalul din ajun ;

Domnul şi doamna de Louvalle (doamna de Saint- Cyr^n, domnul de Bernheim ; domnii de Jaurey, de Vaupoil, de Serdan, de Pouly, de Saint-Vincent, de Pelletier-Luzy, De Vinaert, de Charlemont etc., etc.".

Acesta era mediul în care trăia Lucien. Rareori trecea ziua fără să-1 vadă pe doctor, şi, chiar şi în lume, neînduratul doctor îi adresa adesea improvizaţiile lui pasionate.

Lucien era atît de novice, încît nu se mira de excelenta primire ce i-o făcea societatea bună din Nancy (cu excepţia unor tineri), nici de statornicia cu care îl cultiva şi-1 ocrotea doctorul.

Cu toată elocvenţa sa pasională şi îndrăzneaţă, Du Poirier era un bărbat de o deosebită timiditate ; nu cunoştea Parisul şi îşi făcea despre viaţa din capitală o idee monstruoasă, deşi ardea de dorinţa de-a o cunoaşte. Persoanele cu care era în

corespondenţă îi dăduseră mai demult nenumărate amănunte despre domnul Leuwen tatăl. „în casa aceea, îşi spunea, voi găsi o excelentă masă gratuită, oameni cu vază, cu care voi putea vorbi şi care mă vor ocroti în caz de nenorocire. Datorită familiei Leuwen nu voi fi izolat în acest Babilon. Tinerelul ăsta scrie tot părinţilor săi ; şi ei ştiu, fără îndoială, că l-am luat sub aripa mea ocrotitoare."

Doamnele de Marcilly şi de Commercy, amîndouă trecute cu mult peste 60 de ani şi la care Lucien avusese inspiraţia să se lase foarte adesea invitat la prînz, îl prezentaseră întregului oraş. Lucien urma întocmai sfaturile pe care i le dădea domnişoara Theodelinde.

Nu trecuse nici o săptămînă de cînd frecventa societatea bună, — cînd băgă de seamă că era sfîşiată de o schismă violentă.

La început păru a se ruşina de această sfîşiere şi voi s-o ascundă faţă de acest străin ; dar duşmănia şi patima biruiră, căci una din fericirile provinciei e că acolo există încă *pasiune.*

Domnul de Vassigny şi oamenii cu judecată credeau că trăiesc sub domnia lui Henric al V-lca, în timp ce Sanreal, Ludwig Roller şi cei mai aprinşi nu admiteau abdicările de la Rambouillet[1] şi erau mereu în aşteptarea domniei lui Ludovic al XlX-lea, după sfîrşitul acele%a lui Carol al X-lea.

Lucien mergea adeseori la aşa-numitul *hotel* de Puy-Laurens; era o casă mare, aşezată^la marginea unui cartier de tăbăcari şi în apropierea unui rîu lat de patru metri şi-foarte iirît mirositor.

Deasupra unor ferestruici pătrate, luminînd remize şi grajduri, domnea un şir lung de ferestre largi, fiecare cu acoperişuri mici de olane, din acelea menite să adăpostească geamurile de Boemia. Ferite astfel de ploaie, nu fuseseră poate spălate de douăzeci de ani şi dădeau interiorului o lumină galbenă.

în cea mai tristă dintre odăile luminate de aceste geamuri murdare se găsea, înaintea unui vechi birou de Boulle [2], un bărbat înalt şi uscăţiv, purtînd, din principiu politic, o coadă pudrată, deoarece mărturisea adeseori şi cu plăcere că părul scurt şi nepudrat era mult mai comod. Acest martir al bunelor principii era foarte în vîrstă şi se numea-marchizul de Puy-Laurens. în timpul emigraţiei fusese însoţitorul credincios al unui personaj august; cînd personajul acesta ajunsese atotputernic, i se imputâ că nu face nimic pentru un bărbat

---

1 In timpul revoluţiei din iulie, Carpi a,l X-lea s-a refugiat la castelul său de la Rambouillet, unde a abdicat în numele său şi al fiului său, în favoarea ducelui de Bordeaux (numit de către legitimişti Henric al V-lea). Nu toţi legitimiştii erau însă de acord cu aceste abdicări, considerînd că adevăratul moştenitor al tronului Franţei e Ludovic al XlX-lca, fiul lui Carol al X-lea.

2 *Boulle, Charles-Andre* (1642—1/32), cunoscut ebenist francez.

căruia curtenii îi spuneau *un amic de treizeci de ani.* în sfîrşit, după un şir de solicitări, pe care domnul de Puy-Laurens le găsi adeseori foarte umilitoare, fu numit inspector general al finanţelor la ***.

Din epoca acelor solicitări neplăcute, care avuseseră drept rezultat o slujbă *în finanţe,* domnul de Puy-Laurens, indignat împotriva familiei căreia îţi consacrase viaţa, vedea totul în negru. Principiile rîmînîndu-i însă pure, şi-ar fi jertfit şi mai departe viaţa pentru ele. „Nu pentru că-i un om amabil, repeta adesea, ehe Carol al X-lea regele nostru. Amabil sau nu, e fiul delfinului, care era fiul lui Ludovic al XV-lea : şi asta e de ajuns." în cerc "retrîns adăuga : *„Legitimitatea* e de vină dacă legitimul e un imbecil ? Oare arendaşul meu va fi scutit de datoria ce a-mi plăti cîştigul pentru motivul că eu sînt un prost sau un nerecunoscător ?" Domnul de Puy-Laurens nu-1 putea suferi pe Ludovic al XVIII-lea. „Acest *enorm* egoist, repeta adesea, a dat un fel de *legitimitate* revoluţiei. Datorită lui, revolta are un argument plauzibil, pentru noi ridicol, adăuga, (iar care poate cuceri pe cei slabi."

— Da, domnule, îi spunea lui Lucien a doua zi după ce-1 cunoscuse, coroana fiind un bun şi o posesiune pe viaţă, nici una clin acţiunile deţinătorului actual nu-1 poate obliga pe urmaş, nici chiar jurământul ; deoarece, atunci cînd I-a prestat, era in simplu supus şi nu putea să-i refuze nimic recelui său.

Lucien asculta lucrurile acestea şi încă multe altele cu un aer atent, ba chiar respectuos, aşa cum se cuvine din partea unui tînăr, dar se ferea cu mare grijă ca aerul lui politicos să nu meargă pînă la aprobare. „Eu, plebeu şi liberal, nu pot însemna ceva, în mijlocul tuturor acestor deşertăciuni, decît pj-in rezistenţă."

Du Poirier, cînd era de faţă, îi reteza marchizului cuvîntul, fără ceremonie. „Consecinţa atîtor lucruri frumoase, spunea, este că se va ajunge la împărţirea, în mod egal şi între toţi locuitorii, tuturor proprietăţilor unei comune. în aşteptarea acestui scop final al tuturor *liberalilor,* Codul civil ia asupră-şi să facă nişte mici burghezi din toţi *copiii noştri.* Ce avere nobilă s-ar mai putea menţine prin împărţirea aceasta continuă, la moartea fiecărui tata de familie ? Şi asta-nu-i tot; pentru mezinii noştri rămînea armata ; dar cum Codul acesta civil, pe care eu, unul, am să-1 numesc infernal, propăvăduieşte egalitatea averilor, legea recrutării aduce şi ea principiul egalităţii în armată. înaintarea în grad e acordată în mod banal printr-o lege ; nimic nu mai depinde de favoarea monarhului ; aşadar, la ce bun să fii pe placul regelui ? Dar, din moment ce formulăm o asemenea întrebare, nu mai există monarhie. Pe de altă parte, ce văd ? Lipsa marilor averi ereditare, şi, datorită acestui lucru, inexistenţa monarhiei. Nu ne mai ră- mîne, aşadar, decît religia la ţăran ; căci, fără religie, nu mai există respect faţă de omul bogat şi nobil, ei un spirit infernal de investigaţie, iar în locul respectului, *invidia,* şi la cea mai mică pretinsă nedreptate, răscoala." Marchizul de Puy-Laurens relua atunci : „Nu există deci altă cale decît rechemarea iezuiţilor, cărora li se va încredinţa, pe patruzeci de ani, prin lege, dictatura educaţiei".

Nostim este că, susţinînd aceste păreri, marchizul îşi spunea şi se credea patriot, fiind mult inferior în

această privinţă bătrînului pungaş Du Poirier, care, ieşind de la domnul de Puy-Laurens, îi spuse într-o zi lui Lucien : „Un om se naşte duce, milionar, pair al Franţei ; nu-i treaba lui să cerceteze dacă poziţia sa e conformă sau nu virtuţii, fericirii generale şi aluor lucruri frumoase. Dacă are o poziţie minunată, trebuie să facă totul ca s-o menţină şi s-o îmbunătă-ţească, altminteri opinia publică îl dispreţuieşte, aşa cum ar fi dispreţuit un laş sau pe un om prost."

Să asculte asemenea expuneri cu un aer atent şi foarte politicos, să nu caşte niciodată, oricît de lungă şi de elocventă le-ar fi fost dezvoltarea, aceasta era datoria *sine qua non* a lui Lucien, acesta era preţul favorii deosebite pe care i-o făcuse societatea bună din Nancy admiţîndu-1 în sînul ei.

„Trebuie să recunosc, îşi spunea într-o seară îna- poindu-se acasă şi dormind aproape de-a-n picioarele pe stradă, trebuie să recunosc că nişte oameni de o sută de ori mai nobili decît mine catadicsesc să-mi vorbiească în felul cel mai nobil şi mai măgulitor pentru mine, dar mă plictisesc de moarte, cruzii, şi nu mai pot rezista ! Pot, ce e drept, întorcîndu-mă acasă, să mă urc la etajul al doilea, la domnul Bonard, gazda mea, unde voi găsi poate pe nepotul său, Gauthier. E un om cinstit prin excelenţă, care-mi va da de îndată la cap cu o seamă de adevăruri de netăgăduit, relativ însă la obiecte nu prea distractive şi în forme a căror simplitate admite uneori grosolănia în momentele de violenţă. Şi de ce m-ar supăra grosolănia ? Aceste forme admit căscatul. Mi-e scris oare să-mi petrec viaţa între legitimişti, nişte nebuni egoişti şi politicoşi, adoratori ai trecutului, şi între republicani, nişte nebuni generoşi şi plicticoşi, adoratori ai viitorului ? Abia acum îl înţeleg pe tata cînd exclamă : -«De ce nu m-am născut în 1710, cu un venit de cincizeci de mii de franci ?»"

Frumoasele raţionamente pe care le suporta Lucien în fiecare seară şi pe care cititorul nu le-a înghiţit decît o dată erau profesiunea de credinţă a tot ceea ce, în societatea nobilă din Nancy şi din provincie, se ridica puţin deasupra nevinovatelor reeditări ale articolelor din *Cotidianul,* din *Gazeta* etc., etc.

După o lună de răbdare, Lucien ajunse să găsească într-adevăr de netolerat societatea acelor mari şi nobili propietari, care vorheau mereu ca şi cum n-ar fi existat pe pămînt decît ei şi care nu vorbeau decît despre politică înaltă sau despre preţul ovăzului.

O singură excepţie în viaţa aceasta plictisitoare : Lucien era tare bucuros cînd, sosind la palatul Puy- Laurens, era primit de către marchiză. Era o femeie înaltă, care avea 34 sau 35 de ani, poate mai mult, ochi superbi, pielea minunată şi, mai mult decît atît, aerul de a nu lua în serios nici o teorie. Povestea de minune şi lovea fără cruţare în tot ce era ridicol, fără deosebire de partid. Lovea de obicei acolo unde trebuia şi se rîdea totdeauna în grupul în care se afla ea. Lucien s-ar fi îndrăgostit .cu dragă inimă de ea, dar locul era ocupat, iar preocuparea cea mare a doamnei de Puy-Laurens era să-şi bată joc de un tînăr foarte amabil, anume domnul de Lanfort.

Glumele erau spuse pe tonul unei intimităţi dintre cele mai duioase, dar nu se scandaliza nimeni. „Iată încă unul din avantajele provinciei", îşi spunea Lucien. De altfel, îi plăcea mult să-l întîlnească pe domnul de Lanfort, aproape singurul dintre *băştinaşi* care nu vorbea prea tare.

Lucien se împrieteni cu marchiza, şi după două săp- tămîni i se păru frumoasă. Găsea la ea un amestec picant de vioiciune provincială şi de urbianitate pariziană. îşi desăvîrşise, într-adevăr, educaţia la curtea lui Carol al X-lea, în timp ce 90ţul ei era inspector

general al finanţelor într-un departament destul de îndepărtat.

Ca să fie pe placul soţului şi partidului său, doamna de Puy-Laurens se ducea la biserica de două sau de trei ori pe zi, dar de cum intra ea înăuntru, templul Domnului devenea un salon. Lucien îşi aşeza scaunul cît mai aproape de doamna de Puy-Laurens, găsind astfel secretul de a satisface cerinţele bunei societăţi cît mai puţin plictisitor cu putinţă.

într-o zi, pe cînd marchiza rîdea prea tare, şi încă de vreo zece minute, cu vecinii săi, se apropie un preot, vrînd să încerce unele uşoare mustrări.

— Aş crede, doamnă marchiză, că lăcaşul Demnului... -

— Mie mi se adresează oare această *doamnă f* Ştii că-mi placi, părinţele ? Rostul dumitale e să ne mîntui sufletele, şi sînteţi cu toţii atît de elocvenţi, că de n-am veni la dumneavoastră din principiu, picior de om nu v-ar călca prin biserică ! Poţi vorbi cît vrei din amvon, dar aminteşte-ţi că datoria dumitale este să răspunzi cînd te întreb ; domnul tatăl dumitale, care era lacheu la soacra mea, ar fi trebuit să te instruiască mai bine.

Un rîs general; deşi stăpînit, urmă acestui sfat caritabil. întîmplarea fu nostimă, şi Lucien nu pierdu nici o nuanţă din această mică scenă. în -schimb, o auzi povestită de cel puţin o sută de ori.

O mare neînţelegere se iscă între doamna de Puy- Laurens şi domnul de Lanfort ; Lucien îşi înteţi vizitele. Nimic nu era mai distractiv decît ieşirile părţilor beligerante, care continuau să se vadă zilnic ; purtarea lor, atunci cînd erau laolaltă, ajunsese de pomina în Nancy.

Lucien ieşea deseori din palatul Puy-Laurens ca domnul de Lanfort ; între ei se stabili un fel de intimitate. Domnul de Lanfort era născut într-o bună şi nu avea, de altfel, nici un fel de regrete. Căpitan de cavalerie în timpul revoluţiei din 1830, fusese încîntat de prilejul de-a părăsi o meserie care-l plictisea.

Intr-o dimineaţă, pe cînd ieşea eu Lucien din palatul Puy-Laurens, unde fusese foarte maltratat faţă de toţi, îi spuse :

— Pentru nimic în lume nu m-aş expune, ca dumneata, pe vremurile astea, să măcelăresc pe ţesători sau pe tăbăcari.

— Trebuie să mărturisesc că serviciul nu mai face doi bani de la plecarea lui Napoleon, răspunse Lucien. Sub Carol al X-lea erați siliți să faceți pe agenții provocatori, ca la Colmar în chestiunea Caron, sau să vă duceți în Spania să-1 prindeți pe generalul Riego[1], ca să-1 lăsați apoi să fie spînzurat de către regele Ferdinand. Să recunoaștem că aceste frumoase lucruri nu convin de loc unor oameni ca dumneata și ca ■ mine.

Ţrebuia să trăim sub Ludovic al, XIV-lea ; îți petreceai timpul la curte, în cea mai bună societate din lume, alături de doamna de Sevigne, de domnul duce de Villeroy, de domnul duce de Saint-Simon, și nu trăiai printre soldați decît atunci cînd porneai la luptă, și asta ca să-i conduci și să pui mîna pe glorie, dacă-ți ieșea cumva înainte.

•— Da, era foarte bine pentru dumneata, domnule marchiz, dar eu, sub Ludovic al XIV-lea, n-aș fi fost decît <un negystor, cel mult un Samuel Bemard* în mic.

1 *Riego y Nunez, Rafaet de* (1784—1823), genera] revoluţionar spaniol ; în timpul războiului civil spaniol din 1823, în care au intervenit și trupe străine, armatele franceze l-au prins prin trădare și l-au predat regelui Ferdinand al Vlî-lea al Spaniei, din ordinul căruia a fost spînzurat.

' Cunoscut bancher (1651—1739), care a împrumutat sume ttriașe de bani Coroanei franceze.

Marchizul de Sanreal acostîndu-i, convorbirea lui un cu totul alt cuţs, spre marea lor părere de rău. Vorbiră de seceta care avea să-i ruineze pe toţi proprietarii livezilor neudate la timp, şi se porniră să discute despre nevoia unui canal care să-şi tragă apele din pădurile de la Baccarat.

Neavînd încotro, Lucien se mîngîia privindu-1 îndeaproape pe Sanreal, care era, în ochii săi, adevăratul tip al marelui proprietar din provincie. Sanreal era un omuleţ de 33 de ani, cu părul de un negru- murdar şi cu mijlocul gros, afectat în toate, afectînd mai eu seamă bonomia şi simplitatea, fără să renunţe eîtuşi de puţin în schimb la fineţe şi la spirit. Amestecul acesta de pretenţii opuse, pus în lumină de-o uriaşă avere pentru provincie şi de-o siguranţă de sine corespunzătoare, făcea dintr-însul un prost ciudat. Nu era tocmai lipsit de idei, dar era nespus de vanitos şi pretenţios, aşa că te scotea din fire, mai ales cînd ţintea să fie spiritual.

Dacă te lua de rnînă, una din gentileţile lui era să ţi-o strîngă pînă te făcea să ţipi, şi ţipa ei însuşi cît îl ţinea gura, în chip de glumă, cînd n-avea nirrik da spus. Exagera cu j>rijă toate variantele la modă ale bonomiei şi nepăsării şi se vedea ca-şi repetă mereu s „Sînt cel mal mare proprietar din provincie, aşa ca trebuie să fiu altfel decît ceilalţi".

Dacă în strada vreun hamal nu cădea la înţelegere eu vreunul din servitorii lui, marchizul se repezea val- vîrtej să pună capăt gîlcevii, gata-gata să-1 ucidă pe hamal. Marele lui titlu de glorie, oare-l aşeza în fruntea oamenilor energici şi *zeloşi ai ordinii stabilite* din provincie, consta în **a** fi arestat cu mîna lui pe unul din nenorociţii aceia de ţărani, împuşcaţi nu se ştie de ce, din porunca Bourbonilor, în urma uneia din conspiraţiile sau mai bine ?âs din răşj;palele ce izbucniseră sub domnia lor. Lucien "nu află acest amănunt decît mult mai tîrziu. Partidul marchizului de Sanreal se ruşina de lucrul acesta, şi chiar el însuşi, mirat de ceea ce făcuse, începu a-şi da seama că un gentilom, mare proprietar, nu trebuie să facă pe jandarmul, ba, mai rău chiar, să aleagă un nenorocit de ţăran din mijlocul unei mulţimi pentru a-1 da să fie împuşcat fără nici un fel de judecată aproape, după o simplă înfăţişare înaintea unei comisii militare.

Marchizul, semănînd numai în această privinţă cu amabilii marchizi din timpul Regenţei, era aproape cu desăvîrşire beat în. fiecare zi, începînd de la prînz sau de la ora 1 d.a. ; iar cînd îl acostă pe domnul de Lanfort, erau ceasurile 2 d.a. în situaţia aceasta vorbea necontenit şi devenea eroul tuturor povestirilor pe care le debita. „Ăsta nu-i lipsit de energie şi nu şi-ar fi pus gîtul sub secure în 93, ca cei de felul lui d'Hoquincourt, berbecii ăia bisericoşi", îşi spuse Lucien.

Marchizul de Sanreal ţinea masă întinsă zi şi noapte, şi cînd vorbea despre politică, nu cobora nicicînd de pe înălţimile energiei celei mai emfatice. Avea motivele lui în privinţa asta, căci ştia pe de rost vreo douăzeci din frazele domnului de Chateaubriand, şi mai cu seamă pe aceea care privea călăul şi celelalte şase persoane trebuitoare pentru a putea guverna departamentul.

Ca să se menţină la acest nivel de elocvenţă, avea mereu pe o măsuţă de mahon, de lingă fotoliul său, o sticlă de coniac, cîteva scrisori de dincolo de Rin şi un număr din *La France,* ziar care combate abdicările de la Rambouillet din 1830. Nimeni nu intra la Sanreal fără să bea în sănătatea regelui şi a moştenitorului său legitim, Ludovic al XIX-lea.

— Zău, domnule, strigă Sanreal, întoreîndu-se către Lucien, poate într-o bună zi vom descărca armele îm~

preană, dacă le-o trece prin gînd marilor legiiimişti din Paris să scuture jugul avocaţilor !

Lucien răspunse într-un fel care, din fcricire, plăcu marchizului, mai mult beat decît treaz, şi din dimineaţa aceea, care se încheie cu vin fiert, în cafeneaua ultrarcgalistă a oraşului, Sanreal se deprinse de-a băne- tea cu Lucien.

Eroicul marchiz avea însă un neajuns ; ori de cîte ori auzea numele lui Ludovic-Filip, zvîrlea cu un glas ciudat şi ehelălăit acest sintplu cuvînt: *„Tîlhar!"* Aceasta era vorba lui de spirit, care, de fiecare dată, provoca hohotele de rîs ale nobilelor doamne din Nancy măcar de zece ori pe seară. Lui Lucien îi displăcu acea nesfîrşită repetiţie şi necontenită veselie.

C a p i t o l u l XII

După ce observase de şaizeci sau de optzeci de ori efectul electric al acestei ingenioase glume, Lucien îşi spuse r „Nu sînt atît de prost încît să spun un singur cuvînt din cîte gîndesc despre aceşti actori ambulanţi ; totul, la dînşii, chiar şi rîsul, e prefăcătorie > pînă şi în clipele cele mai vesele îşi amintesc de- *93 !"'* Observaţia aceasta fu- hotărîtoare pentru succesul eroului nostru. Cîteva cuvinte prea sincere ştirbiseră ceva din admiraţia deosebită de care începuse să se bucure. De îndată ce putu să mintă faţă de oricine, cu uşurinţa cu care cîntă greierele, entuziasmul se stîrni din nou, dar o dată cu naturaleţea, dispăru*şi plăcerea. Printr-o tristă compensaţie, o dată cu prudenţa, începu, pentru Lucien, şi plictiseala. La vederea fiecăruia dintre nobilii amici ai doamnei contese de Com- mercy, ştia dinainte ce trebuia să spună şi răspunsurile

ce aveau să urmeze. Cei mai amabili dintre domnii aceia n-aveau decît opt sau zece gkvne la îndemînă, şi ne putem face o idee despre, hazul lor după cuvintele marchizului de Sanreal, care trecea drept unul din cei mai veseli.

De altfel, plictiseala e atît de dureroasă, chiar în provincie, pînă şi pentru oamenii însărcinaţi s-o distribuie cu amîndouă mîinile, încît vanitoşilor gentilomi din Nancy le plăcea destul de mult să vorbească cu Lucien şi să se oprească cu el în stradă. Burghezul acesta, care, cu toaţe milioanele tatălui său, se dăduse pe brazdă, era o rioutate. De altfel, doamna de Puy-Laurens declarase că e foarte deştept. Acesta fu îri- tiiul succes al lui Lucien. De fapt, nu mai era atît de ageamiu ca la plecarea lui din Paris.
103

Printre persoanele care se apropiaseră mai mult de el, aceea pentru care avea cea mai mare consideraţie era, neîndoios, colonelul conte de Vassigny, un bărbat blond, înalt, tînăr încă,

deşi foarte zbîrcit, cu aerul înţelept şi de loc rece. Fusese rănit în 1830 și nu abuza prea-mult de acest imens avantaj. întors la Nancy, inspirase din nefericire o mare patimă micuţei doamne de Villebelle, femeie cu un spirit cultivat și cu niște prea frumoși ochi, în care strălucea însă o ardoare nepotrivită, de proastă calitate. Doamna îl domina pe domnul de Vassigny, îl sîcîia, îi interzicea să se ducă la Paris, oraş pe care dorea fierbinte să-1 revadă, şi ţinea mai ales ca Lucien să devină amicul lui intim. Domnul de Vassigny se ducea să-1 ia pe Lucien de-acasă. „E prea mare cinstea, gîndea acesta ; ce-mi mai rămîne în provincie dacă nu mă pot bucura de puţină singurătate măcar acasă ?" în sfîrşit, Lucien băgă de seamă că, după ce-1 *îndulcise* îndestul cu complimentele cele mai măgulitoare şi mai bine ticluite, contele îl copleşea cu întrebări. Lucien încerca să răs-

pundă ca un n o r m a n d c a să se distreze puţin, în timpul vizitelor atît de lungi ale contelui, căci timpul pare că stă în loc pentru provinciali, chiar şi pentru cci mai politicoşi; o vizită de două ceasuri e un lucru obişnuit.

— Care să fie adîncimea şanţului dintre palatul Tuileries şi grădină ? îl întrebă într-o zi contele de Vassigny.

— Nu ştiu, răspunse Lucien, dar mi se pare greu de trecut cu armele în mînă.

— Cum ! S-ar putea să fie de patru-cinci metri adîncime ? Atunci apele Senei ar pătrunde în fundul şanţului.

— Aveţi dreptate... Mi se pare că fundul e mereu umed. Poate că n-are însă mai mult de un metru şi jumătate adîncime. Nu m-am gîndit niciodată să fac explorarea şanţului ; am auzit însă vorbindu-se de el ca de un sistem de apărare militară.

Timp de douăzeci de minute Lucien încercă să se distreze eu vorbe de acestea, în doi peri.

într^o zi, Lucien înţelese că doamna d'Hoquincourt se săturase de domnul d'Antin. Tînărul acesta cumsecade, atît de francez, atît de nepăsător în ceea ce privea viitorul, atît de doritor să placă, atît de dispus la veselie, era, în ziua aceea, nebun de dragoste şi de duioasă melancolie; îşi pierduse capul pînă într-atît, încît se străduia să fie şi mai amabil ca de obicei. în loc să înţeleagă îndemnurile politicoase de-a se duce să se plimbe cîteva clipe şi de-a reveni mai tîrziu, pe care i le adresa doamna d'Hoquincourt, domnul d'Antin se mărginea să măsoare salonul eu paşi mari.

— Am o mare dorinţă, doamnă, îi spuse Lucien, aş vrea să vă dăruiesc o mică gravură englezească,

[1] în doi peri. 164

delicios înrămată ; v-aş cere îngăduinţa s-o aşez în salonul dumneavoastră, dar în ziua în care n-aş mai vedea-o la locul ei obişnuit, pentru a vă arăta cît de mult mă doare fapta aceasta atît de crudă, n-aş mai călca la dumneavoastră.

— Pentru că dumneata eşti un om de spirit ! răspunse ea rîzînd. Nu eşti destul de prost ca să te îndrăgosteşti... Doamne-Dumnezeule, e ceva în lume mai plicticos decît amorul ?...

Asemenea cuvinte erau însă rare pentru sărmanul Lucien ; viaţa sa redevenea foarte searbădă şi monotonă. Pătrunsese în saloanele din Nancy, avea servitori cu livrele fermecătoare ; cabrioleta şi caleaşca, pe care mamă-sa i le comandase de la Londra, se puteau lua la întrecere, prin strălucirea lor, cu echipajele domnului de Sanreal şi ale celor mai bogaţi proprietari din ţinut; primise încuviinţarea să trimită tatălui său anecdote cu privire la cele mai nobile familii din Nancy. Şi, cu

toate acestea, era tot atît de plictisit, dacă nu şi mai mult, ca şi atunci cînd îşi petrecea serile plimbîndu-se pe străzile,din Nancy şi nu cunoştea pe nimeni.

Adesea, pe punctul de a intra într-o casă, se oprea în stradă înainte de-a se expune supliciului ţipetelor care aveau să-i străpungă urechile. „Urea-mă-voi ?" se întreba. Cîteodată auzea chiar din stradă aceste ţipete. Provincialul care sporovăieşte e îngrozitor cînd se află la ananghie ; cînd nu mai are nirtiic de spus, recurge la forţa plămînilor lui, de care pare mîndru, şi pe bună dreptate, deoarece îşi răpune deseori adversarul, prin acest mijloc, reducîndu-1 la tăcere.

„Ultraregalistul din Paris e domesticit, îşi spunea Lucien, aici îl găsesc însă în stare naturală ; e o specie îngrozitoare, gălăgioasă, *injuriantă,* obişnuit să nu fie niciodată contrazis, rostind timp de trei sferturi de oră aceeaşi frază. Ultraregaliştii cei mai nesuferiţi din

Paris, din cauza cărora se golește salonul doamnei Grandet, ar fi aici oameni din buna societate, moderaţi, vorbind pe un ton cuviiftcios."

Neajunsul de a vorbi cu glas tare îi era cel mai odios lui Lucien ; nu se putea obişnui cu dînsul. „Ar trebui să-i studiez, aşa cum se studiază ştiinţele naturale. Domnul Cuvier [1] ne spunea, la Jardin des Plantes, că a studia metodic, însemnînd cu grijă asemănările şi deosebirile, e un mijloc sigur de-a ne vindeca de dezgustul pe care ni-1 inspiră viermii, insectele, hidoşii raci-de-mare etc., etc.".

Gînd întîlnea pe unul din amicii săi cei noi pe stradă, Lucien nu putea nicidecum să se eschiveze şi să nu se oprească. Se priveau, nu ştiau ce să-şi spună, vorbeau despre căldură sau despre frig etc. ; căci provincialul nu citeşte decît jurnale, şi, după ce-a trecut ceasul de discuţie asupra jurnalului, nu mai ştie ce să spună. .„Adevărul este că aici e o nenorocire să fii bogat, gîndea Lucien. Bogaţii sînt mai puţin ocupaţi decît ceilalţi, şi din pricina aceasta, după cît se pare, mai răi. îşi petrec viaţa cercetînd la microscop faptele vecinilor lor, nu cunosc alt leac împotriva plictiselii decît spionajul reciproc, ceea ce, în primele luni, ascunde în ochii străinului lipsa lor de idei. Cînd soţul se pregăteşte să spună unui străin o poveste cunoscută de soţia şi de copiii săi, îi vezi pe aceştia arzînd de nerăbdare să ia cuvîntul din gura tatălui, pentru a istorisi ei înşişi povestea ; şi, deseori, sub pretextul de-a adăuga un amănunt trecut sub tăcere, o iau de la capăt."

Cîteodată, plictisit, în loc să-şi facă toaleta, după ce descăleca, şi să meargă în societatea nobilă, Lucien rămînea *să bea un pahar de bere* cu gazda sa, domnul Bonard.

— M-aş duce să-i ofer însuşi domnului prefect o sută de ludovici, îi spunea într-o zi lui Lucien bravul industriaş, nu prea respectuos faţă de stăpînire, m-aş duce să-i ofer o sută de ludovici ca să obţin permisiunea de a introduce în ţară două mii de saci de grîu din străinătate. Cu toate acestea, tatăl său are o leafă de douăzeci de mii de franci !

Bonard nu respecta nobilimea din ţinut mai mult decît pe magistraţi.

— Fără doctorul Du Poirier, îi spunea lui Lucien, banditii ăştia n-ar fi atît de răi; îl primeşti cam des, domnule, fereşte-te ! Nobilii din ţinutul nostru, adăuga Bonard, tremură de frică ori de cîte ori poşta 'din Paris întîrzie cu patru ceasuri ; atunci vin să-mi vîndă înainte de vreme recolta lor de grîu ; sînt la picioarele mele ca să obţină aur, iar a doua zi, liniştiţi de sosirea, în cele din urmă, a poştei, abia îmi răspund la salut, pe stradă. Nu cred că sînt necinstit luînd notă de fiecare necuviinţă şi punîndu-i să-mi plătească pentru fiecare din ele cîte un ludovic. Mă înţeleg în privinţa asta cu valetul pe care

1 *Cuvier, Georges* (1769—1832), naturalist francez, creator al anatomiei comparate şi paleontologiei.

mi-1 trimit ca să-mi predea grînele, căci, deşi zgîreiţi, n-ai crede, domnule, că n-au nici măcar curajul sa vină să asiste la măsurarea grîului lor ! La al patrulea sau al cincilea dublu decalitru, domnul de SanreaL-ăl gros pretinde că pleava îi face rău la plămîni; ce caraghios *e particularul* ăsta, care vrea să restabilească corvezile, pe iezuiţi şi vechiul regim, şi astea toate pe spinarea noastră !

Într-o seară, după apel, pe cînd ofiţerii se plimbau prin Piaţa Armelor, colonelul Malher de Șaint-Me- grin cedă unei porniri de ură împotriva eroului nostru.

— Ce înseamnă cele patru sau cinci livrele în culori bătătoare la ochi şi cu galoanele acelea enorme pe care le expui pe străzi ? Fac o impresie tare proastă in regiment !

— Pe cuvîntul meu, domnule colonel, că nu există nici un articol în regulamentele regimentului care să-ţi interzică a-ţi cheltui banii atunci cînd îi ai.

— Ai înnebunit de vorbeşti în felul ăsta cu colonelul ? îi spuse în şoaptă amicul său Filloteau, luîndu-1 deoparte. Are să ţi-o coacă !

— Și ce-mi poate face ? Cred că mă urăşte exact atîta cît poţi urî un om pe care-1 vezi foarte rar : n-am să dau însă îndărăt nici cu un centimetru din faţa unui om care mă urăşte fără să-i fi dat vreun motiv. *Aşa mi-a căşunat mie* cu livrelele, *în momentul de faţă*, şi am comandat de la Paris, din aceleaşi motive, douăsprezece perechi de florete !

— A, ce cap uşuratic !

— Nicidecum, domnule colonel. Vă dau cuvîntul meu de onoare că nici n-aveţî un ofiţer mai puţin închipuit şi mai paşnic. Doresc să nu se lege nimeni de mine, ca să nu mă leg nici eu de nimeni ; şi voi fi cît se poate de cuviincios, cît se poate de cuminte cu toţi, dar dacă cineva mă sîcîie, va avea de-a face cu mine !

A treia zi, colonelul Malher îl chemă pe Lucien şi-i interzise, dar cu un aer încurcat şi fals, de-a avea mai mult decît doi servitori în livrea. Lucien îşi puse oamenii săi să se îjnbrace civil, dar cu cea mai mare eleganţă, ceea ce contrasta în mod tare hazliu cu aerul lor stîngaci şi comun. Se sluji, pentru confecţionarea acestor haine noi, de un croitor din partea, locului, împrejurarea aceasta, la care nu se gîndise, asigură succesul glumei sale şi-i aduse o adevărată, glorie în societate, doamna de Commercy felicitîndu-1. Cît despre doamnele d'Hoquincourt şi de Puy-Laurens, erau nebune după el.

Lucien scrise maniei sale despre povestea cu livrelele ; pe de altă parte, colonelul o adusese la cunoştinţa ministerului. Lucien se aştepta la aceasta. în aceeaşi vreme observă că meritele sale erau luate şi mai în serios în saloanele din Nancy ; şi asta, pentru că doctorul Du Poirier arăta răspunsurile amicilor săi din Paris la scrisorile prin care le ceruse informaţii asupra poziţiei sociale şi financiare a casei „Van Pe- ters, Leuwen & Co.". Răspunsurile fuseseră cît se poate de favorabile. „Casa aceasta, i se comunica, face parte din

numărul redus al celor care obţin pe bani, cînd e cazul, anumite informaţii de la miniştri, împărţind cîştigul pe din două."

Domnul Leuwen tatăl se deda, îndeosebi, acestui periculos gen de afaceri, care ruinează pînă la urmă, dar prilejuiesc în schimb o seamă de relaţii plăcute şi importante. Era în cei mai buni termeni cu birourile ministeriale, aşa că i se aduse la cunoştinţă clin vreme denunţul trimis de colonelul Malher împotriva fiului său.

Povestea asta în legătură cu livrelele fiului său îl distră grozav şi se ocupă de ea, aşa încît, după o lună, colonelul Malher de Saint-Megrin primi o scrisoare ministerială deosebit de neplăcută.

Mare poftă ar fi avut colonelul să-1 trimită pe Lucien în vreun oraş industrial, ai cărui muncitori începeau să se organizeze în societăţi de *ajutor mutual*[1] *!* Cum însă, în calitate de şef al regimentului, trebuie să ştii să-ţi calci pe inimă, colonelul, întîlnindu-1 pe Lucien, îi spuse cu surîsul fals al unui om de rînd care vrea să facă pe şiretul :

— Mi s-a raportat, tinere, despre purtarea dumitale disciplinată în privinţa livrelelor ; sînt mulţumit de dumneata ; poţi avea oricît de mulţi oameni în livrea, dar atenţie la punga lui *papa !*

— Am onoarea să vă mulţumesc, domnule colonel, răspunse Lucien cu încetineală, mi-a scris *papa* în privinţa asta ; m-aş prinde chiar că 1-a văzut pe ministru !

Surîsul care însoţi vorbele din urmă îl jigni adine pe colonel. „A, de n-aş fi colonel şi dacă n-aş avea ambiţia să ajung general de brigadă, gîndi Maiher, cu ce lovitură straşnică de sabie ţi-aş plăti vorlba asta, păcătos obraznic ! 11 salută însă pe sublocotenent cu aerul deschis şi aspru al unui vechi ostaş.

Astfel, printr-un amestec de forţă şi de prudenţă, cum se spune în cărţile grave, Lucien lăsă într-adevăr să crească îndoit ura ce i se nutrea la regiment, fără să audă însă nici o vorbă iurîtă despre el rostită în mod oficial. Mulţi dintre camarazii lui se arătau amabili, el luase însă prostul obicei de a nu vorbi cu dînşii decît în limita politeţei celei mai stricte. Datorită acestui tihnit proiect de viaţă, se plictisea îngrozitor şi nu lua cu nimic parte la plăcerile tinerilor ofiţeri de vîrsta lui; avea cusururile veacului său.

în vremea aceea, senzaţia de noutate pe care i-o dăduse societatea din Nancy sufletului eroului nostru se tocise cu totul. Lucien cunoştea foarte bine pe toţi oamenii cu vază. Nu-i mai rămânea decît să filozofeze. Socotea că lumea de-aici se poartă imult mai natural decît la Paris, clar, ca o urmare firească, proştii erau mult mai supărători la Nancy. „Ceea ce

1 „Societăţile de ajutor mutual" au început să apară în rîndu- rile muncitorilor din Paris şi din provincie în anul 1833,

lipseşte acestor oameni, chiar şi celor mai buni, îşi spunea Lucien, este neprevăzutul." Acest neprevăzut Lucien îl descoperea însă uneori la doctorul Du Poirier şi la doamna de Puy-Laurens.

C a p i t o l u l XIII

Lucien n-o întîlnise niciodată in societate pe acea doamnă de Chasteller care îl văzuse cîndva căzînd de pe cal la sosirea lui în Nancy. O uitase, dar, din obişnuinţă, trecea aproape în fiecare zi pe strada Pompei. E însă drept că se uita mai adesea la ofiţerul liberal, spion ataşat pe lîngă cabinetul de lectură al lui Schmidt, decît la obloanele de culoare verde-papagal.

într-o după-amiază obloanele erau deschise ; Lucien văzu o perdeluţă frumoasă de muselină brodată şi nu- maidecît începu, fără să-şi dea seâma aproape, să-şi joace calul. Nu era calul englezesc al prefectului, ci un bidiviu unguresc căruia nu-i conveni de loc acest lucru. Ungurul se mînie în aşa măsură şi execută nişte salturi atît de neobişnuite, încît de două sau de trei ori Lucien fu cît pe-aci să fie aruncat de pe şa

„Cum, în acelaşi loc ?" îşi spunea, înroşindu-se de mînie; şi, culme a nenorocirii, tocmai în clipele cele mai critice, văzu că perdeluţă de la fereastră se dădu puţin la o parte. Era vădit că-1 privea cineva. Era într-adevăr doamna de Ghasteller, care-şi spunea : „A* iată-1 pe tînărul meu ofiţer, care-o să mai cadă o dată !" îl remarca adeseori cînd trecea ; toaleta lui era de-o eleganţă desăvârşită, şi totuşi n-avea nimic de fante spilcuit.

în sfîrşit, Lucien păţi o ruşine nemaipomenită, căci ibidiviul său unguresc îl azvîrli la zece paşi depărtare poate de locul unde căzuse în ziua sosirii regimentului. „Parcă e un "făcut ! îşi spuse încălecînd din nou, ifoc şi pară de mînie. Sînt menit să mă fac de rîs în ochii aeestei tinere femei !"

în tot timpul serii nu se putu mingii a de această nenorocire. „Ar trebui s-o văd, gîndi, ca să ştiu dacă se poate uita la mine fără s-o pufnească rîsul."

Seara, la doamna de Commercy, Lucien îşi povesti necazul, care deveni noutatea zilei, şi avu plăcerea s-o audă repetată fiecărui nou-venit. Către sfîrşitul serii auzi rostindu-se numele doamnei de Chasteller ; o întrebă atunci pe doamna de Serpierre de ce nu se arată niciodată *în societate.*

— Tatăl ei, marchizul de Pontleve, a avut de curînd un acces de gută ; şi a fost de datoria fiicei, deşi e crescută la Paris, să-i ţină de urît; şi-apoi, noi n-avem norocul să-i fim pe plac.

O doamnă, aşezată alături de doamna de Serpierre, adause cîteva cuvinte amare, supralicitate- de către (doamna de Serpierre.

„Dar, îşi spunea Lucien, asta-i curată invidie; sau purtarea doamnei de Chasteller le oferă un pretext nimerit ?" îşi aminti atunci de ceea ce-i spusese, la sosirea lui, domnul Bouchard, directorul staţiei de poştă, în privinţa domnului de Busant de Sicile, locotenent- colonel în Regimentul 20 cavalerie uşoară.

A doua zi dimineaţă, în tot timpul instrucţiei, Lucien nu, -se putu gîndi decît la nenorocirea sa din ajun... „Totuşi, călăria e poate singurul lucru de care mă achit* cum trebuie. Dansez foarte prost, nu strălucesc de loc într-un salon ; e limpede, providenţa a vrut să mă umilească... La dracu ! dacă întîlnesc vreodată pe această tînără femeie, trebuie s-o salut. Căderile mele mi-au dat prilej să fac oarecum cunoştinţă cu ea, şi dacă ea interpretează salutul meu ca o impertinenţă, cu atît ma^ bine, amintirea aceasta va face o legătură între clipa de faţă şi imaginea căderilor mele caraghioase !ª

Peste patru sau cinci zile, ducîndu-se pe jos la cazarmă pentru ţesalatul de seară, Lucien văzu la zece paşi depărtare, la colţul străzii, o femeie destul de înaltă, cu o pălărie foarte simplă. I se păru că recunoaşte părul acela neobişnuit în ceea ce priveşte bogăţia şi frumuseţea culorii, de parcă ar fi fost lustruit, care-1 impresionase cu trei luni mai înainte. Era, într-adevăr, doamna de Chasteller. Şi, cu multă surprindere, recunoscu mersul uşor şi tineresc, specii ic parizian.

„Dacă mă va recunoaşte, nu se va putea opri *să nu-mi rîdă în nas."*

O privi în ochi, dar simplitatea şi seriozitatea expresiei lor trăda o reverie oarecum tristă, iar nicidecum gîndul de a-şi bate joc de cineva. „Desigur, îşi spuse, n-a fost nimic batjocoritor în privirea pe care a fost nevoită să mi-o acorde trecând atît de aproape de mine. A fost silită să se uite la mine, aşa cum te uiţi la un obstacol, la un lucru pe care-1 întîlneşti în stradă... E grozav de măgulitor! Am jucat rolul unei căruţe... Era chiar oarecare timiditate în ochii aceia atît de frumoşi... Dar, la urma urmelor, a recunoscut oare în mine pe călăreţul fără noroc ?"

Lucien nu-şi aduse aminte de proiectul de-a o saluta pe doamna de Chasteller decît tîrziu, după ce trecuse de el ; privirea ei modestă şi chiar timidă fusese atît de nobilă, încît atunci cînd trecu pe lîngă Lucien, acesta coborîse, fără să vrea, ochii în jos.

Cele trei ore şi mai bine de instrucţie din dimineaţa aceea nu i se mai părură eroului nostru la fel de lungi ca ide obicei; îi stăruia în minte privirea aceea, atît de puţin provincială, care-1 fixase drept în ochi. „De cînd isînt la Nancy, sufletul meu plictisit n-a avut decît o singură dorinţă : să smulgă din mintea acestei tinere fosnei amintirea caraghioasă pe care o are despre mine... N-aş mai fi numai un om plicticos, aş fi şi un prost dacă n-aş reuşi măcar în acest nevinovat proiect."

Seara îşi înteţi atenţiile faţă de doamna de Serpierre şi faţă de cele cinci sau şase bune[1] prietene, strînse în jurul ei; urmări cu priviri însufleţite o nesfîrşită diatribă, plină de răutate, împotriva Curţii lui Ludovic- Filip, care se încheie cu o critică amarnică, rostită de doamna de Sauves d'Hoquincourt. Această manevră bine calculată îi îngădui lui Lucien .să se apropie, după un ceas, de măsuţa la care lucra domnişoara Theodelinde, ca să le dea, ei şi prietenelor ei, noi amănunte asupra ultimei sale căderi de pe cal.

— Ce e mai rău, adăugă, e că am avut spectatori, îşi dintre aceia pentru care un asemenea eveniment nu era de fel o noutate.

— Şi pe cine ?... întrebă domnişoara Theodelinde.

— Pe o tînără femeie care ocupă etajul întîi al palatului de Pontleve.

— O, e .doamna de Chasteller !

— Asta mă mai mîngîie puţin, deoarece se spun destule lucruri rele despre dînsa.

— Adevărul este că e foarte înfumurată ; nu e iubită în Nancy ; n-am cunoseut-o decît cu prilejul unor vizite în societate, ceea ce înseamnă, adăugă buna Theodelinde, că n-o cunoaştem de loc. Nu se prea grăbeşte să întoarcă vizitele. Aş crede mai curînd că e nepăsătoare din ifire .şi că nu ,se simte bine departe de Paris.

— Adesea, spuse una din tinerele amice ale domnişoarei de Serpierre, porunceşte să se înhame caii la trăsură, iar după un ceas, două de aşteptare, să des- hame ; se-spune că e ciudată, săl batică.

— E un lucru supărător, pentru un suflet mai delicat, reluă Theodelinde, să nu poată dansa o singură dată cu un bărbat fără ca acesta să nu se gîndească la însurătoare.

— E tocmai contrariul celor ce se întîmplă cu noi, sărmane fete fără zestre, răspunse amica ; vezi bine, e văduva cea mai bogată din provincie.

Se vorbi de caracterul din cale-afară de tiranic al domnului de Pontleve. Lucien aştepta mereu un cuvînt despre domnul de Busant. „Sînt cu gîndul aiurea! îşi spuse în cele din urmă. Cum ar putea nişte tinere fete ca acestea să bage de seamă astfel de lucruri ?"

Un tînăr blond, cu aerul searbăd, intră în salon.

— Iată, spuse Theodelinde, iată probabil pe bărbatul care o plictiseşte cel mai mult pe doamna de Chasteller ; e domnul de Blanţay, vărul ei, care o iubeşte de zece sau de cincisprezece ani, care vorbeşte adesea, cu duioşie, de această iubire din vremea copilăriei ;i mai aprinsă de cînd doamna de Chasteller e o^ăduvă atît de bogată. Năzuinţele domnului de Blangay sînt ocrotite de domnul de Pontleve, a cărui preaplecată slugă este şi care-1 invită de trei ori pe săptămînă să ia masa cu scumpa sa verişoară.

— Cu toate acestea, spuse amica domnişoarei Theo- delinde, tatăl meu pretinde că domnul de Pontleve nu se teme decît de un singur lucru, şi anume de căsătoria fiicei sale. Se slujeşte de domnul de Blanţay ca să-i îndepărteze pe ceilalţi pretendenţi, dar nu va intra niciodată în posesia frumoasei averi, a cărei administrare şi'o rezervă domnul de Pontleve ; de aceea n-o lasă să se întoarcă la Paris.

— Domnul de Pontleve, adăugă domnişoara Theodelinde, a făcut o scenă îngrozitoare fiicei sale, mai zilele trecute, spre

sfîrşitul accesului său de gută, pentru motivul că ea n-a vrut să-şi concedieze vizitiul. „N-am să mai ies multă vreme seara, spunea domnul de Pontleve, şi vizitiul meu te poate servi foarte bine; de ce să păstrezi în serviciu un element rău, care n-are aproape nimic de lucru ?" Scena a fost aproape tot atît de tare ca şi aceea pe care a făcut-o fiicei sale atunci cînd a vrut s-o strice cu amica ei intimă, doamna de Constantin.

— Femeia aceea de duh, ale cărei replici atît de hazlii ni le povestea mai deunăzi domnul de Lanfort ?

— întocmai ! Domnul de Pontleve e grozav de zgîrcit şi temător şi-i era frică de influenţi caracterului hotărît al doamnei de Constantin. Nutreşte proiecte de emigrare în cazul căderii lui Ludovic-Filip şi al proclamării republicii. Cu prilejul celei dintîi emigraţii a dus-o foarte greu. Are moşii mari, dar puţini ibani gheaţă, zice-se, şi dacă trece din nou peste Rin, se bizuie în special pe averea fiicei sale.

Convorbirea se urma astfel plăcut între Lucien, Theodelinde şi amica ei, pînă ce doamna de Serpierre crezu potrivit rolului ei de mamă să întrerupă puţin acest *aparte,* pe care-1 privea de altfel cu multă plăcere.

— Despre ce vorbiţi acolo ? întrebă, apropiindu-se cu oarecare voioşie. Păreţi foarte aprinşi !

— Vorbim despre doamna de Chasteller, răspunse amica.

Fizionomia doamnei ide Serpierre se schimbă numai- decît eu totul şi luă expresia severităţii celei mai riguroase.

— Aventurile acestei doamne, spuse, nu trebuie să fie subiectul de conversaţie al unor fete ; ca ne-a adus de la Paris purtări foarte primejdioase pentru fericirea voastră viitoare, domnişoarelor, ea şi pentru consideraţia voastră în societate. Din nenorocire, averea şî strălucirea deşartă în oare-o învăluie această avere pot înşela asupra gravităţii greşelilor ei ; ne-aţi în :1a- tora mult, domnule, adăugă ea cu un aer sever, întor- cîndu-se către Lucien, nemaivorbind niciodată cu fetele mele despre aventurile doamnei de Chasteller.

„Urîcioasă femeie ! gîndi Lucien. Ne distram puţin, întîmplător, şi ea vine să strice totul; îşi cînd te gîn- deşti că eu am ascultat toate poveştile ei triste, timp de-o oră," cu atîta răbdare !"

Lucien plecă luindu-şi aerul cel mai mîndru şi mai sever pe care şi—1 putu aminti; se întoarse acasă, foarte bucuros să-şi întîlnească gazda, pe bunul domn Bonard, negustorul de grîu.

încetul cu încetul, din plictiseală şi fără să se gândească de loc la iubire, Lucien îşi însuşi grijile unui om îndrăgostit, lucru care-l distră foarte mult. Duminică dimineaţă puse pe unul din servitorii săi de gardă în faţa uşii palatului Pontleve. Cînd omul îi spuse că doamna de Chasteller intrase chiar atunci la Pro- povăduirea, o bisericuţă din partea locului, alergă într-acolo.

Biserica era însă atît de micuţă, şi caii lui Lucien, fără de care îşi făcuse lege sa nu iasă, făceau atîtia zgomot pe trotuarul străzii, iar prezenţa lui în uniforma era atît de bătătoare la ochi, încît se ruşina de lipsa lui de delicateţe. Nu putu s-o vadă bine pe doamna de Chasteller, oare se aşezase în fundul unei capele destul de întunecoase. Lucien observă la ea multă simplitate, „Sau mă înşel grozav, gîndi, «au femeia asta nici nu se sinchiseşte de ceea ce-o înconjoară ; de altfel, ţinuta ei se potriveşte cu cea mai înaltă evlavie."

Duminica următoare Lucien veni pe jos la biserica Propovăduirea, dar chiar şi aşa se simţea rău, făcea prea mult efect.

Cu greu ar fi putut* fi cineva mai distins decît doamna de Chasteller ; Lucien, care se aşezase astfel ca s-o vadă mai bine la ieşire, observă -însă că, atunci cînd nu-şi lăsa ochii în pămînt, erau de o frumuseţe atît de deosebită, încît, fără voia ei, trădau ceea ce simţea ea în acea clipă. „Iată nişte ochi, gîndi, care trebuie să dea adesea multă bătaie de cap stăpînei lor ; oricît s-ar strădui, nu-i poate face inexpresivi."

în ziua aceea exprimau o atenţie şi o melancolie adîncă.

„Privirile acestea înduioşate sînt tot în cinstea domnului de Busant de Sicile ?"

întrebarea :pe care şi-o puse ai • strică aproape toata (bucuria.
C a p i t o l u l XIV

„Nu credeam că iubirile de garnizoană sînt supuse acestor neajunsuri." Gîndul acesta cumpănit, dar vulgar, întunecă puţin sufletul lui Lucien, care căzu într-o reverie adîncă.

„Ei bine, *uşoară* sau ba, îşi sipuse după o lungă tăcere, ar fi pentru mine o înoîntare să pot vorbi prieteneşte cu o făptură ca asta." Expresia figurii ei nu era însă de acord cu acest cuvînt: *încîntare.* „Nu-mi pot ascunde, uritjă cu mai mult sînge rece, cît e de cumplită distanţa de la un locotenent-colonel la un simplu sublocotenent; şi o distanţă şi mai alarmantă de la nobilul nume de domnul de Busant de Sicile, însoţitorul lui Carol de Anjou, fratele Sfîntului Ludovic, la Leuwen, acest neînsemnat nume burghez... Pe de altă parte, livrelele mele atît ide noi şi caii mei englezeşti trebuie să-mi dea seminobleţe pe lingă acest suflet provincial... Poate, adăugă rîzînd, o nobleţe întreagă... Nu, relua, şi ridicîndu-se înfuriat parcă, gînduri atît de josnice n-ar putea dăinui într-o fizionomie atît de nobilă... Şi chiar dacă le-ar avea, ideile

acestea ar fi ideile castei sale şi care nu sîrtt caraghioase la ea, deoarece şi le-a însuşit pe cînd îşi studia catehismul, la vîrsta de *6* ani ; nu sînt idei, sînt sentimente. Nobilimea provincială dă mare atenţie livrelelor îşi lustrului pe care-1 au trăsurile. Dar ce rost au aceste scurpule fără temei ? Trebuie să mărturisesc că sînt foarte caraghios. Am eu dreptul să cercetez nişte calităţi atît de intime ? Aş vrea să petrec cîteva seri în salonul pe oare-1 vizitează ea seara... Tatăl meu m-a sfidat că n-am să izbutesc a fi admis în saloanele din Nancy, şi iată-mă-s primit ! A fost destul de greu, dar a venit vremea să am şi ce face în mijlocul acestor saloane. Mor de plictiseală, şi excesul de plictiseală m-ar putea face neatent... ceea ce vanitatea acestor nobili de provincie, chiar şi a celor mai buni, nu mi-ar ierta niciodată. De ce mu mi-aş propune, ca să am *un scop în viaţă,* cum spune domnişoara Sylviane, să izbutesc a petrece cîteva seri în tovărăşia acestei tinere femei ? Eram prea serios, ea să mă gîndesc la iubire şi să-mi fac reproşuri. Această distracţie nu mă va împiedica să fiu un om stimabil şi să-mi servesc patria, dacă mi se va înfăţişa prilejul.

De altfel, adăugă surîzînd melancolic, cuvintele ei *amabile* mă vor vindeca destul de repede de plăcerea pe care presupun că aş avea-o văzînd-o; cu purtări puţin mai nobile, cu expresiile cuvenite unei alte poziţii sociale, ar fi ediţia a doua a domnişoarei Sylviane Berchu. Va fi cucernică şi acră ca doamna Serpierre, sau ameţită de fumurile nobleţei şi vorbindu-mi de titlurile strămoşilor ei, ca doamna de Commercy, care-mi povestea ieri, încurcînd toate datele, şi, ceea oe e şi mai rău, mult prea pe îndelete, cum unul din strămoşii ei, anume Enguerrand, 1-a urmat pe Fran- cise I în războiul contra albigenzilor şi a devenit conetabil de Auvergne... Toate astea-s poate adevărate, ea însă e frumoasă ; ce-mi trebuie mai mult ca să petrec un ceas, două ? Şi, aseultînd felurite baliverne, aş fi la doi paşi de dînsa. Ar fi chiar interesant de văzut, din punct de vedere filozofic bineînţeles, cum se poate ca atîtea gînduri ridicole sau josnice să nu urîţească o asemenea fizionomie. Asta fiindcă, de fapt, nimic nu e mai caraghios decît ştiinţa lui Lavater V

Ceea ce dădu un răspuns la toate, în mintea lui Lucien, fu gîndul că ar fi o stîngăcie din partea lui sa nu pătrundă în saloanele frecventate de doamna de Chasteller, sau în al ei, în coz că nu se ducea nicăieri,

„Asta îmi va da de ilucru, va fi ca şi luarea cu asalt a saloanelor din Nancy." Cu toate raţionamentele acestea filozofice, cuvîntul fatal iubire fu îndepărtat, şi Lucien nu-şi mai reproşă nimic. îşi bătuse joc cle-a- tîtea ori de starea jalnică în care-1 văzuse pe Edgar, unul din verii săi ! „Să faci în aşa fel ca stima pe care ţi-o datorezi ţie însuţi să atîrne de părerea unei femei care se stimează pentru că strămoşul ei a ucis nişte albigenZi în calitate de însoţitor al lui I ran ci sc I, ce complicaţie ridicolă ! în conflictul acesta, bărbatul e mai ridicol decît femeia !"

Cu toate aceste frumoase raţionamente, domnul de Busant de Sicile ocupa sufletul eroului nostru cel puţin tot atîta cît şi .doamna de Chasteller. Cu o dibăcie uimitoare, punea

întrebări indiscrete în privinţa domnului de Busant şi a primirii de care se bucurase. Domnul Gauthier, domnul Bonard şi prietenii lor, precum şi societatea de mîna a doua, care exagerează de obicei totul, nu ştiau nimic despre domnul de Busant decît că era de stirpe foarte înaltă şi că fusese amantul doamnei de Chasteller. în saloanele doamnelor de Commercy şi Puy-Laurens nu se vorbea despre lucrurile acestea tot atît de limpede. Cînd Lucien punea întrebări asupra domnului de Busant, lumea ibună părea a-şi aminti că el, Lucien, e din tabăra inamică, şi nu putu să obţină niciodată un răspuns clar. Nu putea să atace un asemenea subiect cu amica sa, domnişoară Theodelinde, care era, într-adevăr, singura fiinţă ce părea că nu doreşte să-1 înşele. Lucien n-a- ijunse niciodată să ştie adevărul în privinţa domnului de Busant. De fapt, acesta era un gentilom foarte 'la locul lui şi (foarte viteaz, dar lipsit de orice fel de inteligenţă. La sosirea sa la Nancy,, interpretând greşit primirea ce i se făcuse şi uitînd de talia sa groasă, de privirea sa banală 'şi de cei 40 de ani ai săi, se îndrăgosti nebuneşte de doamna de Chasteller. ii plictisise foarte ades, pe ea şi pe tatăl ei, cu vizitele lui, iar ea nu reuşise niciodată să' obţină ca vizitele acestea să fie mai rare. Tatăl ei, domnul de Pontleve, ţinea să fie în bune relaţii cu puterea armată din Nancy. Dacă i s-ar descoperi cu totul nevinovata corespondenţă pe care-o purta cu Carol al X-lea, cine ar fi însărcinat să-1 • aresteze ? Şi cine i-ar putea acoperi fuga? Iar dacă, deodată, s-ar afla că la.Paris s-a proclamat republica, cine l-ar putea ocroti împotriva poporului din ţinut ?

(Sărmanul Lucien era însă prea departe de-a da de rostul acestor lucruri. îl vedea foarte adesea pe domnul Du Poirier ocolindu-i întrebările cu o admirabilă dibăcie.

în societatea bună i se repeta neîncetat : „Ofiţerul acesta superior se trage dintr-unul din aghiotanţii ducelui de Anjou, fratele lui Ludovic cel Sfînt, pe care 1-a ajutat să cucerească Sicilia".

Află ceva în plus de la domnul d'Antin, care-i spuse într-o zi :

— Foarte bine ai făcut ocupîndu-i apartamentul, care e unul din cele mai potrivite din oraş. Bietul Busant era un om foarte brav, fără nici o idee însă, dar cu purtări excelente, ţi oferea doamnelor dejunuri (foarte plăcute în pădurea de la Burelviller, sau la „Vî- nătorul verde", la un sfert de poştă de-aici ; mai în fiecare zi, către miezul nopţii, se credea^ vesel pentru că era cam (beat.

Tot ocupîndu-se de mijloacele de-a o întâlni pe doamna de Chasteller în vreun salon, dorinţa de a străluci în ochii locuitorilor din Nancy, pe care Lucien începea să-i dispreţuiască poate mai mult decît trebuia, fu înlocuită, ca mobil al acţiunilor, de dorinţa de a preocupa măcar mintea, dacă nu şi sufletul, acelei jucării frumoase. „Ciudate idei trebuie să mai aibă ! igîndi. O tînără ultraregalistă din

provincie, trecînd de la «Sacre-Coeur» [1] la curtea lui Carol al X-lea şi izgonită din Paris în zilele lui iulie 1830 !" Aceasta era, in adevăr, istoria doamnei de Chasteller,

în 1814 după întîia Restauraţie, domnul de Pont- leve se aflǎ în culmea disperării văzîndu-se la Nancy şi nu la Curte. „Văd cum se restabileşte, zicea, linia de demarcaţie dintre noi şi nobilimea de la curte. Vărul meu, cu acelaşi nume ca şi mine, va veni, la vîrsta de douăzeci şi doi de ani, şi asta numai pentru că e de la curte, să comande, în calitate de colonel, regimentul în care, prin favoare, voi fi căpitan la patruzeci."

Acesta era necazul cel mare al domnului de Pont- leve, din care nu făcea nimănui nici o taină. în curînd i se mai ivi unul. înfăţişîndu-se la alegerile din 1816, pentru Camera Deputaţilor, obţinu şase voturi, cu al său cu tot. Fugi la Paris, 'declarînd că părăseşte pe veci provincia după acest afront şi luînd cu sine şi pe fiica iui, în vîrstă de 5 sau 6 ani. Ca să aibă o situaţie la Paris, solicită titlul de pair al Franţei. Domnul de Puy- Laurens, pe atunci cu multă trecere la Curte, îl sfătui să-şi ducă fetiţa la pensionul maicilor de la „Sacre-

Coeur" ; domnul de Pontleve îi urmă sfatul, simţin- du-i toată importanţa. El însuşi .deveni foarte cucernic îşi izbuti astfel, în 1828, să-şi mărite fata cu un general-aghiotant, ataşat la curtea lui Carol al X-lea, căsătorie ce fu considerată drept foarte avantajoasă. Domnul de Chasteller era bogat. Părea mai vîrstnic decît era, fiind complet pleşuv, dar era de o vioiciune uimitoare tşi-avea nişte maniere de-o graţie care ajungea pînă la dulcegărie. Duşmanii lui de la Curte îi aplicau versul pe care-1 dedicase Boileau romanelor din vremea aceea:

Et, jusqu'â **je vous hais,** tout s'y dit tendrement.[2]

Doamna de Chasteller, bine călăuzită de soţul ei, care ştia să se folosească şi de cele mai mărunte însuşiri care au atîta efect la Curte, se bucură de o bună primire din partea principeselor; dispunea de lojele Curţii la Opera Bufă şi la Operă, iar vara, de două apartamente, unul la Meudon [2] şi altul la Rambouillet. Din fericire, nu se ocupa niciodată de politică şi nu citea jurnale. Nu cunoştea politica decît din şedinţele Academiei Franceze, la care soţul ei o obliga să asiste, pentru că avea mari pretenţii de-a deveni membru al ei, ca unul care era mare

1 Congregaţie de căugăriţe *(La Societe des religieuses du Sacre-Coeur de Jisus),* fondată în 180Q şi destinată, mai cu seamă, „educaţiei" tinerelor fete din burghezie ; pensioanele conduse de această congregaţie aveau o răspîndire foarte largă.

2 „Acolo totul se spune cu duioşie ; pînă şi *te urăsc "*

admirator al versurilor lui Millevoye [1] şi al prozei domnului de Fontanes [2].

împuşcăturile din iulie 1830 veniră să tulbure gîn- durile acestea nevinovate.

Văzînd *poporul în stradă,* aşa, cum spunea, îşi aminti de uciderea domnilor Foulon [3] şi Berthier [4] în primele zile ale revoluţiei. Gîndi că nimic nu e mai sigur decît vecinătatea Rinului, şi se ascunse la o moşie de-a soţiei sale, lîngă Nancy.

Bărbat cam afectat poate, dar foarte plăcut şi chiar hazliu în împrejurările obişnuite ale vieţii, domnul de Chasteller nu fusese niciodată un om prea dibaci; nu se putu împăca niciodată cu cea de a treia fugă a familiei pe care o adora. „Văd într-aceasta mîna lui Dumnezeu", spunea plîngînd în saloanele din Nancy, şi muri după puţină vreme, lăsînd văduvei sale un venit de douăzeci şi cinci de mii de franci în rente de stat. Averea îi fusese dată de rege în epoca împrumuturilor din 1817, si saloanele din Nancy, geloase, o ridicau de-a dreptul la un milion opt sute de mii sau chiar două milioane.

Cu mare greutate reuşi Lucien să adune aceste "date atît de sărace. în privinţa purtării doamnei de Chasteller, ura cu care o onora salonul doamnei de Serpierre şi bunul-simţ al domnişoarei Theodelinde îi înlesniră lui Lucien aflarea adevărului.

La un an şi jumătate de la moartea soţului ei, doamna de Chasteller îndrăzni să rostească cuvintele : *„întoarcere la Paris".* „Cum, fata mea, îi spuse marele domn de Pontleve, cu glasul şi gesturile de pe scenă ale unui Alceste[3] *Jndignat,* principii dumitale sînt la Praga, şi dumneata să apari la Paris?! Ce-ar spune umbra domnului de Chasteller de pe lumea cealaltă ? Ah, dacă trebuie să ne părăsim penaţii, nu în această (direcţie trebuie să dăm bici cailor ! Ai grijă de bătrînul dumitale tată la Nancy, sau dacă vrei să dai de lucru picioarelor, să ne luăm zborul către Praga" etc.

Domnul de Pontleve avea acel fel de a vorbi, mult şi la figurat, caracteristic oamenilor buni de gură din vremea lui

1 *Millevoye, Charles-Hubert* £1782—1816), poet elegiac francez, ale cărui poezii păreau învechite chiar şi sub Restauraţie.

2 *Fontanes, Louis de* (1757—1821), om politic şi publicist francez de orientare monarhistă şi catolică, foarte apreciat sub Imperiu ; scrierile lui îşi pierduseră orice , valoare încă din vremea Restauraţiei.

3, ² *Foullon, Joseph-Franţois* (1717—1789), financiar ^ om politic francez ; în 1789 a fost însărcinat de rege cu aprovizionarea armatei'; pe seama lui se pun cuvintele : „Dacă poporul n-are pîine, să mănînce fîn !" După luarea Bastiliei, a reuşit să se
4ascundă, dar a fost găsit şi spînzurat de un felinar ; acelaşi lucru s-a întîmplat şi cu Berthier, ginerele său.
Cel lipsit de a vîrstei lui minte, Rabdă-al vîrstei ponos pe de-a-ntregul.

Ludovic al XVI-lea, fel de a vorbi care trecea pe atunci drept deşteptăciune.

Doamna de Chasteller fusese nevoită să renunţe la gîndul Parisului. Numai la auzul acestui cuvînt, tatăl ei îi vorbea acru şi îi făcea scandal. în schimb, doamna de Chasteller avea cai frumoşi, o caleaşcă frumoasă şi servitori eleganţi. Toate acestea puteau fi însă văzute mai puţin ia Nancy decît pe şoselele din împrejurimi. Doamna de Chasteller se ducea să-şi vadă, şi destul de des, o prietenă de la „Sacre-Coeur", pe doamna de Constantin, care locuia într-un orăşel la o depărtare de oîteva poşte de Nancy, clar domnul de Pontleve, igrozav de gelos, făcuse totul ca să le învrăjbească.

De două sau de 'trei ori, în plimbările lui mai lungi, Lucien întîlnise caleaşca doamnei de Chasteller la cîteva poşte de Nancy.

Într-una din zilele cînd avusese loc o asemenea întâlnire,' Lucien se dusese, către miezul nopţii, în strada Pompei, ca să fumeze o ţigară mică de foi de lemn- dulce, tinde continua să se bucure de favoarea pe care-o găseau, în ochii doamnei de Chasteller, uniformele strălucitoare. încerca să nutrească oarecare nădejde, bizuindu-se pe eleganţa cailor şi servitorilor lui. Speranţă pe care o combătea cu amintirea modestiei numelui său burgihez, dar, spunîndu-şi toate acestea, se gîndea la altele. Nu băgase de seamă că, de aproximativ două săptămîni de cînd o văzuse la biserică, doamna de Chasteller, deşi n-avea pentru el decît o existenţă oarecare ideală, îşi schimbase purtările faţă de el.

întîi, după ce pusese să i se istorisească viaţa ei, spusese : „Femeia asta tînără e necăjită din pricina tatălui ei; trebuie să se simtă foarte jignită de felul cum îşi dă acesta în vileag dragostea pe care i-o poartă averii ei; provincia o plictiseşte, şi e de la sine înţeles că încearcă să se distreze puţin, cochetînd, deşi în modul cel mai cinstit din lume." Fizionomia ei sinceră •şi castă îi trezise apoi îndoieli chiar asupra cocheta-

în sfîrşit, în seara cu pricina îşi spuse : „Ce dracu, sînt un om qu adevărat nătîng, ar trebui să mă bucur de.bunăvoinţa pe care-o arată uniformelor !"

Cu cît îşi dădea mai mult seama că avea toate motivele să spere, cu atîta devenea mai sumbru.

„Nu cumva oi fi făcut» prostia să mă îndrăgostesc ?" îşi spuse la urmă aproape cu glas tare, oprifldu-se ca trăsnit în mijlocul străzii. Din fericire, la miezul nopţii nu era nimeni ea să-i poată observa mutra şi să-şi bată ijoc de el.

Bănuiala că e îndrăgostit umplîndu-1 de ruşine, se simţi degradat. „Oi fi aşadar ca Edgar ! îşi spuse. Oi fi avînd un suflet tare mic şi plin de slăbiciune ! Educaţia i-a dat oarecare sprijin cîtva timp, dar fondul iese la iveală în împrejurări deosebite şi în situaţii neprevăzute/ Cum, în timp ce tot tineretul Franţei îmbrăţişează cauze atît de mari, eu să-mi petrec toată viaţa uitîndu-mă la doi ochi frumoşi, întocmai ca

eroii ridicoli ai lui Corneille ?! Iată tristul efect al vieţii cuminţi pe care-o duc aici.

Qui n-a pas l'esprit de son âge, De son âge a tout le malheur.[1]

Era mai bine, aşa cum îmi trecuse prin gînd, să răpesc o dansatoare din Metz ! Sau poate, şi mai bine, să fac în mod serios curte doamnei de Puy-Laurens Sau doamnei d'Hoquincourt. N-aveam a mă teme, cu aceste doamne, de-a fi tîrît dincolo de acea dragoste superficială, care se practică în lumea mare. Dacă povestea continuă, am să devin nebun şi banal. E cu totul altceva decît saint-simonismul de care mă învinuieşte tatăl meu! Cine se sinchiseşte astăzi de femei ? Un bărbat ca ducele de ***, amicul mamei, care, spre .sfârşitul nnei vieţi onorabile, .după ce şi-a plătit datoria pe cîmpurile de bătălie şi în Camera *pair*-ilor, rc- fuzîndu-i-se votul, se distrează umplînd de bani o dansatoare oarecare, aşa cum te-ai juca cu un canar. Dar eu, la vîrsta mea! Care tînăr îndrăzneşte măcar să vorbească de un sentiment serios pentru o femeie ? Dacă e vorba de o distracţie, bine, dar dacă e un sentiment serios, n-am nici o scuză ! Iar dovada că sînt serios în tot ce fac, că nebunia asta nu-i o simplă distracţie este descoperirea pe care am făcut-o : slăbiciunea doamnei de Chasteller pentru uniforme strălucitoare, departe de a-mi face plăcere, mă mâhneşte. Cred că am datorii faţă de patrie, m-am stimat până acum îndeosebi .pentru că nu sînt un om egoist, preocupat numai şi numai de gîndul de-a mă bucura de lozul cel mare câştigat din m'îinile providenţei, m-am stimat pentru că simţeam, înainte de orice, existenţa acestor datorii ifaţă de patrie îşi nevoia stimei din partea sufletelor alese. Sînt la vîrsta faptelor mari, glasul patriei se poate auzi dintr-o olipă într-alta, îşi pot fi chemat ; ar trebui să mă igîndesc cu tot dinadinsul ca să descopăr adevăratele interese ale Franţei, pe care pungaşii încearcă să le încurce. Un singur cap şi un singur suflet nu-s de ajuns ca să vadă limpede în mijlocul unor îndatoriri atît de complicate. Şi eu aleg tocmai momentul acesta ca să devin sclavul unei biete ultraregaliste din provincie ! Dracu s-o ia pe ea şi toată strada ei !" Lucien se întoarse în grabă acasă, dar sentimentul unei vii ruşini îi răpi somnul.

Zorii îl găsiră plimbîndu-se pe dinaintea cazărmii iţi aşteptînd cu nerăbdare ora apelului. După terminarea apelului, merse cîteva sute de paşi împreună **ctl** doi camarazi; pentru întîia idată tovărăşia lor îi făcea plăcere.

Rămas singur, îşi spuse : „Oricc-aş face, nu pot asemui ochii ei atît de pătrunzători, dar şi atît de căşti, cu cei ai unei dansatoare de la Operă, minus farmecul acesteia." în timpul zilei nu putu lua nici o hotă- rîre în privinţa doamnei de Chasteller. Orice făcu, nu putu vedea în ea amanta obligatorie a tuturor loeo- tenenţilor-colonei care treceau prin garnizoana de la Nancy; „Totuşi, spunea glasul raţiunii, trebuie să se plictisească grozav de mult. Tatăl ei o sileşte să se ţină departe ide Paris, vrea s-o strice cu singura-i prietenă intimă ; un pic de cochetărie e unica mîngîiere pentru acest biet suflet."

Această scuză atît de întemeiată ințeţea însă mîh- nirea eroului nostru. Adevărul e că-şi. dădea seama de tot ridicolul situaţiei sale : iubea, fără îndoială cu dorinţa de-a reuşi, idar era nefericit şi gata să-şi dispreţuiască iubita tocmai din pricina posibilităţii de-a areuşi.

Avu o zi cumplită ; toată lumea se înţelesese parca să-i vorbească de domnul Thomas de Busant şi despre viaţa plăcută pe care reuşise s-o petreacă la Nancy. Existenţă care nu se putea compara cu viaţa de cabaret şi de cafenea a locotenent-colonelului Filloteau şi a celor trei şefi de cscadron.

Adevărul ajungea la urechea lui Lucien din toiate părţile, căci numele doamnei de Chasteller apărea pe toate ibuzele ori de cîte ori venea vorba despre domnul de Busant ; totuşi, inima lui se încăpăţîna să i-o înfăţişeze ca pe un înger plin de puritate.

Nu mai simţi nici o plăcere să expună admiraţiei străzilor din Nancy livrelele elegante, caii frumoşii şi caleaşca lui care zguduia, cînd trecea, toate casele de lemn din ţinut. Se dispreţuia aproape că se putuse distra cu asemenea fleacuri, uita(excesul de plictiseală de la care ea îl distrăsese.

în zilele următoare Lucien simţi o frămîntare deosebită. Nu mai era fiinţa aceea uşuratică pe care o amuza cea mai mică bagatelă. în anumite momente se dispreţuia din toată inima, dar, cu toate remuşcările lui, nu se putea opri să nu treacă de mai multe ori pe zi pe .strada Pompei.

La o săptămînă după ce Lucien făcuse, în inima lui, o descoperire atît de umilitoare, intrînd la doamna de Commercy, o găsi acolo, în vizită, pe doamna de Chasteller. Rămase mut, schimbînd feţe-feţe, şi cu toate că era singurul bărbat din salon, nu-i trecu prin minte să ofere braţul doamnei de Chasteller ca s-o conducă la trăsură. Ieşi de la doamna de Commercy dispreţuin- du-se şi mai mult.

Republicanul, bărbatul de acţiune, căruia-i plăceaţi exerciţiile de călărie, pregătindu-se, în felul acesta, de luptă, nu se gîndise la iubire decît ca la o prăpastie primejdioasă şi demnă de dispreţ, în care era sigur că nu va cădea. De altfel, credea că această pasiune e foarte rară în afară de teatru. Se mirase de tot ce i se întîmpla, ca păsărelele sălbatice oare se prind singure în laţ şi sînt închise apoi în colivie; întocmai ca acea pasăre captivă, speriată, el nu ştia decît să lovească furios cu capul de gratiile coliviei. „Cum, îşi spunea, să nu pot spune un singur cuvînt ? ! Cum, să uit chiar tizanţele cele mai simple ? ! Aşadar, slaba mea con-- ,ştiinţă -cedează la ispita greşelii, şi n-am nici măcar curajul s-o comit, să trec la fapte ? !"

A doua zi, nefiind de serviciu, Lucien profită de permisia dată de colonel şi .se înfundă adine în pădurile de la Burelviller. Către seară, un ţăran îi spuse că e la şapte paşte depărtare ide Nancy.

„Trebuie să recunosc că sînt mai prost decît îmi închipuiam ! Oare cutreierînd pădurile voi obţine bunăvoinţa saloanelor din Nancy şi voi avea norocul s-o întîlnesc pe doamna de Chasteller, ca să-mi repar prostia ?" Se întoarse în grabă mare în oraş şi se duse la familia Serpierre. Domnişoara Theodelinde era prietena lui, şi sufletul acesta, care se credea atît de tare, simţea, în ziua aceea, nevoia unei priviri prieteneşti. Nu îndrăznea nicidecum să-i vorbească de slăbiciunea pe care-o încerca, dar inima lui găsea puţină alinare în preajma ei. Simţea o mare stimă pentru domnul Gauthier, dar acesta era un preot al republicii, şi tot ce nu tindea spre fericirea Franţei, care trebuia să se guverneze singură, i se părea nevrednic de luare- aminte şi copilăros. Du Poirier ar fi fost un sfetnic de- săvîrşit, care, în afară de cunoştinţele sale generale în legătură cu oamenii şi lucrurile din Nancy, lua masa o dată pe săptămînă cu persoana pe care Lucien avea tot interesul s-o cunoască, dar Lucien se ferea grozav să-i ofere prilejul de a-1 da de gol.

In timp ce Lucien povestea domnişoarei Theodelinde cele văzute în cursul lungii sale plimbări, fu anunţată doamna de Chasteller. Şi numaidecît Lucien se simţi paralizat în toate mişcările. Zadarnic încercă să.vorbească, iar puţinul pe care-1 rosti era aproape de neînţeles.

N-ar fi (fost mai surprins dacă, mergînd la luptă cu regimentul său, în loc să pornească în galop asupra inamicului, ar fi rupt-o la fugă. Gîndu'l acesta îl afundă în tulburarea cea mai violentă, nu mai putea fi, aşadar, sigur de sine însuşi, nu numai ca o probabilitate deşartă, ci în funcţie de fapte !

Lucien fu smuls din visarea sa adîncă de un eveniment cu totul uimitor : doamna de Serpierre îl prezentă doamnei de Chasteller, însoţind ceremonia cu laudele cele mai exagerate. Lucien era roşu ca un cocoş şi căuta în zadar un cuvînt politicos, în timp ce i se ridicau în slăvi mai ales amabilitatea, prezenţa de spirit, eleganţa •pariziană. în cele din urmă observă şi doamna de Serpierre starea în care se găsea.

Doamna de Chasteller recurse la un pretext ca să-şi scurteze vizita. Cînd se ridică, lui Lucien îi trecu prin gînd să-i ofere braţul pînă la trăsură, dar simţi că tremură în aşa hal, încît socoti mai cuminte să nu încerce a părăsi scaunul, de teamă să nu se facă de rîs în public. Doamna de Chasteller i-ar fi putut Spune : „Trebuie să-ţi ofer eu, domnule, braţul".

C a p i t o l u l   X V

— Nu te credeam atît de simţitor fa ridicol, îi spusd domnişoara Theodelinde după ce doamna de Chasteller părăsise salonul. Prezenţa ei te-a făcut atît de sfios pentru că doamna de Chasteller te-a văzut în situaţia nu prea strălucită a sfîntului Pavel cînd i s-a arătat al treilea cer ?

Lucien acceptă această interpretare, căci se temea să nu se trădeze chiar şi în cursul celei mai neînsemnate discuţii, iar cînd putu nădăjdui că plecarea lui nu va părea ciudată, se grăbi să plece.

Cînd se găsi singur, excesul de ridicol a ceea cei şe întîmplase îl mtîngîie puţin. „Oi fi poate ciumat ? seîn- trabăv Deoarece efectul fizic e atît de puternic, nu sînt atît de blamabil din punct de vedere moral! De-aş avea piciorul rupt, nu m-aş mai putea duce nici cu regimentul meu !" La familia Serpierre avu loc un dineu foarte simplu, căci nu eraiu cîtuşi de puţin bogaţi, dar datorită prejudecăţilor nobilimii, atît de vii în provincie, şi care numai ele singure puteau mărita cele şase fete ale bătrânului *locotenent al regelui,* nu era de loc neîn-semnată cinstea de a fi invitat la masă în casa aceea. Aşa că doamna de Serpierre şovăi îndelung înainte de a-1 pofti şi pe Lucien, al cărui nume era prea burghez ; dar în cele din urmă birui utilitatea, cum e obiceiul in secolul al XIX-lea: Lucien era un tînăr bun de însu- irătoare.

Buna şi simpla Theodelinde nu aproba cîtuşi de puţin această politică, dar trebuia să i se supună. Locul lui Lucien fu indicat, alături de al ei, printr-un bileţel aşezat , peste şervet. Bătrânul *locotenent al regelui* scrisese : „Domnul *cavaler* Leuwen". Theodelinde înţelese că Lucien se va simţi .jignit de această-înnobilare neaşteptată,

Doamna de Chasteller fusese poftită şi ea, pentru că nu putuse lua parte la o altă masă dată cu două luni înainte, cînd domnul de Pontleve suferea de gută. Theodelinde, foarte ruşinată de înalta politică a mamei sale, obţinu eu multă greutate, în chiar clipa cînd trebuia să sosească musafirii, ca locul doamnei de Ghas- teller să (fie marcat la dreapta domnului *cavaler* Leuwen, în timp ce al ei era la stîngă.

Cînd sosi Lucien, doamna de Serpierre îl luă de-oparte şi-i spuse cu toată nesinceritatea unei mame care are şase fete de măritat:

— Te-am aşezat alături de frumoasa doamnă de Chasteller, care e cea mai bună partidă din provincie şi despre care se spune că nu prea urăşte uniformele. Vei avea astfel prilejul de-a cultiva cunoştinţa pe care ţi-am făcut-o.

La masă, Theodelinde îl găsi pe Lupen destul de ursuz ; vorbea puţin, iar ceea ce spunea nici nu merita osteneala de-a fi spus.

Doamna de Chasteller vorbi eroului nostru despre ceea ce făcea în vremea aceea subiectul tuturor conversaţiilor din Nancy. Doamna Grandet, soţia inspectorului general, trebuia să sosească din Paris şi, fără îndoială, avea să dea cîteva splendide recepţii. Soţul ei era foarte bogat, iar ea trecea drept una dintre femeile cele mai frumoase din Paris. Lucien îşi aminti că se spusese despre el că ar fi înrudit cu Robespierre şi îndrăzni să afirme c-o vedea adesea pe doamna Grandet la mama sa, doamna Leuwen. Subiectul acesta de conversaţie nu fu de loc exploatat de sublocotenentul nostru, şi deoarece mintea nu-1 ajuta cu nimic, abia ajunse să-i pună doamnei de Chasteller cîteva întrebări destul de seci.

După dineu, propunîndu-se o plimbare lungă, Lucien avu onoarea de a le călăuzi pe domnişoara Theodelinde şi pe doamna de Chasteller într-o excursie pe heleşteul împodobit cu numele de *Lacul Co- mandoriei.* Îşi luase sarcina să conducă barca, şi Lucien, care se achitase foarte bine de cinci sau şaşe ori de sarcina de-a le plimba pe domnişoarele de Ser- pierre, mai-mai să răstoarne în lacul de aproape un metru şi jumătate adîncime pe domnişoara Theodelinde şi pe doamna de Chasteller.

A treia zi era onomastica unei auguste persoane, acum departe de Franţa.

Doamna marchiză de Marcilly, văduva unui personaj decodat cu Crucea Sfîntului Ludovic, se crezu datoare să dea un bal ; însă pretextul serbării nefiind precizat în biletul de invitaţie, asta apăru în ochii unui număr de şapte sau opt doamne legitimiste drept o vinovată temere, din care motiv nici nu onorară balul cu prezenţa lor.

Din întreg Regimentul 27 lăncieri nu fură invitaţi decît colonelul, Lucien şi micul Riquebourg. O dată primiţi însă în saloanele marchizei, spiritul de partid făcu să fie date uitării pînă şi cele mai simple reguli de cuviinţă, şi asta din partea unor oameni atît de politicoşi, ba chiar obositor de politicoşi. Colonelul Malher de Saint-Megrin fu primit ca un intrus, cam ca un om al poliţiei aproape, iar Lucien, ca un copil de-al casei, într-atît era de mare admiraţia pe care-o aveau faţă de frumosul sublocotenent.

Cînd se. strînseră toţi invitaţii, trecură în sala de bal. în mijlocul unei grădini sădite odinioară de regele Sta- nislas, socrul lui Ludovic al XV-lea, şi reprezentînd, după gustul timpului, un labirint de alei cu carpeni, se ridica un chioşc foarte elegant, dar lăsat cu totul în părăsire după moartea amicului lui Carol al Xll-lea. Ca să se ascundă pustiirile timpului, fusese prefăcut într-un minunat cort. Comandantul pieţei, foarte supărat că nu putuse veni la bal, ca să sărbătorească ziua augustului personaj, împrumutase, din magaziile unităţii, două din acele mari corturi numite *marchize.* Corturile acestea fuseseră ridicate alături de chioşc, cu care comunicau prin nişte uşi mari, împodobite cu trofee indiene, culoarea albă[1] fiind predominantă ; nici la Paris nu s-ar fi putut confecţiona ceva mai reuşit; decorarea fusese făcută în întregime de domnii Roller.

Seara, mulţumită acestor frumoase corturi, înfăţişării însufleţite a balului şi, fără îndoială, primirii într-adevăr măgulitoare, ce i .se făcuse, Lucien fu sustras cu totul tristeţii şi remuşcărilor. Frumuseţea grădinii şi a sălii în care se dansa îl vrăji ca pe un copil, iar aceste prime impresii făcură dintr-însul un alt om.

1 Culoarea casei de Bourbon.

Gravul republican simţi o plăcere de şcolar trecînd adesea pe dinaintea colonelului Malher, fără a vorbi însă cu el,-ba chiar fără a binevoi să-1 privească. In această privinţă urmă exemplul general; nici un cuvînt nu i se adresă acestui colonel, atît de rnîndru de trecerea lui, dar care stătea singuratic ca o *oaie rîioasă,* cuvînt de care se foloseau cu toţii, la bal, pentru a lămuri situaţia sa neplăcută. Colonelului nici nu-i trecu prin gînd să părăsească balul, ca să se sustragă unei necuviinţe atît de unanime. „Aici, îşi spunea Lucien, el- e acela care nu gîndeşte ca ceilalţi, iar eu mă răzbun pentru scandalul pe care mi 1-a făcut odinioară pe chestia cabinetului de, lectură. Cu fiinţe grosolane ca acestea nu trebuie să pierzi prilejul de-a le aplica fierul roşu al dispreţului; cînd oamenii cumsecade le desconsideră, îşi închipuie că se tem de ele."

Lucien observă, intrînd, că toate femeile erau împodobite cu panglici verzi[1] şi albe, lucru care nu-1 jigni dtuşi de puţin. E o insultă adresată capului statului, şi unui cap perfid încă. Naţiunea e mai presus de insulta oricărei familii, fie chiar şi a familiei unui erou.

în fundul unuia din corturile adiacente se afla o mică încăpere, sclipitoare de lumină, cu vreo patruzeci de lumînări aprinse, a căror strălucire îl atrase pe Lucien. „S-ar spune că e un altar provizoriu pentru procesiunile din Joia mare", gîndi. între lumînări, la mijloc, la locul de cinste, era aşezat, ca un fel de chivot, portretul unui tînăr scoţian [2]. în fizionomia acestui copil, pictorul, care, fără îndoială^, desena mult mai prost decît raţiona, încercase să alăture surîsului amabil al vîrstei fragede o frunte încărcată de gîndu- rile înalte ale geniului. Pictorul izbutise astfel să facă o uimitoare caricatură, oarecum monstruoasă.

Toate femeile care intrau în sala de bal o străbăteau repede, ca să se ducă şi să se aşeze înaintea portretului tînărului scoţian. Acolo păstrau o clipă de tăcere, luîn- du-şi un aer foarte serios. Apoi, plecînd, îşi reluau o expresie mai veselă, de bal, şi se duceau s-o salute pe stăpîna casei. Două sau trei doamne, care se apropmă de doamna de Mareilly înainte de a se fi dus în faţa portretului, fură primite foarte rece şi părură atît de caraghioase, încît una din ele găsi de cuviinţă să leşine. Lucien nu pierdea nici un amănunt din ceremonialul acesta. „Noi ăştia, aristocraţii, îşi spunea rîzînd, păs- trîndu-ne uniţi, nu ne temem de nimeni ; cîte prostii însă nu trebuie să privim fără să ne pufnească rîsul! Nostim e, gîndea, că cei doi rivali, Carol al X-lea şi Ludovic-Filip, plătind pe slujitorii naţiunii cu banii naţiunii, pretind că le datorăm lor, personal, ceva."

După o trecere în revistă a balului, co<-e era un spectacol foarte frumos, Lucien se aşeză, din recunoştinţă, pe un scaun

1 Culoarea lui Carol al X-lea.

2 Tînărul *conte de Chambord, duce de Bordeaux* (1820—1833). In epoca în care are loc ceremonia despre care vorbeşte Stendhal, acesta locuia în Scoţia.

de lîngă masa de boston a doamnei contese de Commercy, verişoara împăratului. în răstimpul unei jumătăţi de ceas de îngrozitoare plictiseală, Lucien o auzi dîndu-şi singură, de cinci sau şase ori, acest titlu, vorbind despre ea cu sine însăşi. „Vanitatea acestor provinciali le inspiră nişte idei năstruşnice, se gîndea, parc-aş călători într-o ţară străină."

— Eşti admirabil, domnule, îi spuse verişoara împăratului, şi, bineînţeles, n-aş vrea să mă despart de un atît de *amabil cavaler.* Văd insă domnişoare care doresc grozav să danseze. Se vor uita la mine cu ochi duşmănoşi dacă te-aş mai reţine, şi doamna de Commercy îi indică mai multe domnişoare de *prima calitate.*

Eroul nostru se resemna cu bravura : nu numai ca dansă, dar făcu şi conversaţie, găsind cîteva idei neînsemnate pe care le puteau înţelege acele inteligenţe lăsate dinadins necultivate ale fetelor din nobilimea provincială. Laudele unanime ale doamnelor do Commercy, de Marcilly, de Serpierre etc. îi răsplătiră curajul ; simţi că e un om la modă. în răsăritul Franţei, regiune cu spirit adînc ostăşesc, lumea iubeşte uniformele, şi în bună parte din pricina uniformei, pe care o purta cu farmec, cu un farmec aproape unic în acea societate, Lucien putea fi socotit drept personajul cel mai strălucitor al balului.

în sfîrşit, obţinu un contradans de la doamna d'Hoquincourt ; avu, în conversaţie, prezenţă de spirit, strălucire, duh. Doamna d'Hoquincourt îi făcea complimente foarte însufleţite.

— Te-am găsit totdeauna foarte amabil, dar astă- seară eşti un alt om. îi spuse.

Cuvintele acestea fură auzite de domnul de Sanreal, şi Lucien începu să displacă în mod deosebit tinerilor din lumea bine.

— Succesele dumitale indispun pe domnii aceştia, spuse doamna d'Hoquincourt.

Şi deoarece domnii Roller şi d'Antin se apropiau da ea, îl rechemă pe Lucien, care tocmai se îndepărta.

— Domnule Leuwen, îi spuse de departe, te rog să dansezi cu mine întâiul contradans.

„Drăguţ lucru, îşi spuse Lucien, iată un gest pe care nu şi l-ar permite nimeni la Pari;! într-adevăr, ţinuturile astea îndepărtate au părţile lor bune, oamenii de-aici nu-s atît de timizi ca noi."

în timp ce dansa cu doamna d'Hoquincourt, domnul d'Antin se apropie de ea. Doamna d'Hoquincourt se prefăcu a fi uitat angajamentul pe care-1. luase faţă de el şi începu să-i prezinte scuze în termeni atît de hazlii îşi atît de muşcători, încît Lucien, dansând mai departe cu ea, numai cu greu se stăpîni să nu izbucnească în rîs. Doamna d'Hoquincourt căuta în mod vădit să-1 înfurie pe domnul d'Antin, care tăgăduia, dar în zadar, c-ar fi contat vreodată pe acel contra- dans.

„Cum se poate lăsa un bărbat tratat în felul acesta? se întreba Lucien. Cîte josnicii se comit din iubire !" Doamna d'Hoquincourt îi adresa cuvinte foarte amabile şi nu vorbea

aproape decît cu el, dar Lucien era plictisit de situaţia în care-1 vedea pe sărmanul domn d'Antin. Se duse în capătul celălalt al salonului şi valsă cu doamna de Puy-Laurens, care se arătă şi ea foarte drăguţă cu dînsul. Era bărbatul răsfăţat al acestui bal, el, care dansa aşa de prost; ştia lucrul acesta şi era întiia dată în viaţa lui cînd gusta această plăcere.

Dansa tocmai un galop cu domnişoara Theodelinde de Serpierre, cînd, într-un colţ al sălii, o zări pe doamna de Chasteller. Tot curajul strălucitor, tot sp> ritul lui Lucien dispărură într-o clipă. Era îmbrăcată cu o simplă rochie albă, şi toaleta ei ar fi părut de o simplitate ridicolă tinerilor de Ia bal dacă n-ar fi fost o femeie bogată. Balurile sînt adevărate zile de bătălie în aceste prqvincii roase de-puerilă vanitate, iar faptul de a trece cu vederea un avantaj e considerat drept o exagerare voită. Lumea ar fi vrut ca doamna de Chasteller să poarte diamante ; rochia modestă şi nu prea scumpă pe care o alesese era un act de singularizare, condamnat eu prefăcută şi adîncă durere de domnul de Pontleve şi dezaprobat, în taină, chiar de timidul domn de Blancay, care îi dădea braţul cu o comică demnitate.

Domnii aceştia nu se înşelaţi complet, trăsătura cea mai pronunţată a caracterului doamnei de Chasteller fiind o profundă nepăsare. Sub aspectul unei desăvîr- şite seriozităţi, pe care frumuseţea ei o făcea impunătoare, avea un caracter fericit şi chiar vesel. Plăcerea ei cea mai mare era să viseze. S-ar fi spus că nu dădea nici o atenţie micilor evenimente din juru-i, deşi, dimpotrivă, nu-i scăpa nici unul : Ie observa prea bine, şi tocmai aceste mici evenimente îi nutreau visarea, caro trecea drept mîndrie. Nici un amănunt al vieţii nu-i scăpa, totuşi numai unui număr mic de întîmplări le era dat s-o emoţioneze, iar acelea care o mişcau nu erau dintre cele însemnate.

Astfel, chiar în dimineaţa zilei de bal, domnul de Pontleve o dojenise serios pentru indiferenţa cu care citise o scrisoare ce-i anunţa un faliment: Şi, după puţine clipe, o mişcase pînă la lacrimi întîlnirea, în stradă, cu o femeie micuţă, bătrînă, umblînd anevoie şi aşa da prost îmbrăcată, încît i se vedea cămaşa ruptă, iar sub cămaşă, pielea arsă de soare. Nimeni, în Nancy, nu ghicise acest caracter; o singură prietenă intimă, doamna de Constantin, primea cîteodată confidenţele ei şi-şi bătea adesea joc de ele. Cu toţi ceilalţi, doamna de Chasteller vorbea numai atît cît sa-şi dea contribuţia pentru bunul mers al conversaţiei, dar faptul de-a vorbi însemna totdeauna pentru ea o corvoadă.

Se gîndea cu părere de rău la un singur lucru din Paris, la muzica italienească, care avea puterea de-a spori în mod surprinzător intensitatea acceselor ei do reverie. Se gîndea foarte puţin la ea însăşi, şi chiar balul pe care-1 descriem n-o putuse readuce îndeajuns la rolul pe care trebuia să-1 joace pentru a vădi onesta cochetărie, inerentă, în ochii vulgului, caracterului feminin îndeobşte.

Pe cînd Lucien o conducea pe domnişoara Theode-linde la .locul ei, lîngă mamă-sa, doamna de Serpierre spuse cu glas tare :

— Ce vrea să zică rochiţa asta albă de muselină ? Aşa *se prezintă* ea într-o zi ca aceasta ? E văduva unui general ataşat pe lîngă *propria* persoană a regelui şi se bucură de o avere întreită şi împătrită prin bunăvoinţa

Bourbonilor noştri. Doamna ele Chasteller trebuia să priceapă că a veni la doamna de Marcilly în,ziua sărbătoririi adorabilei noastre principese înseamnă a te prezenta la Tuileries. Ce vor spune republicanii văzîn- du-ne că tratăm atît de superficial lucrurile cele mai sfinte ? Nu se cuvine oare ca fiecare fiinţă, potrivit situaţiei sale, să aibă curajul necesar ca să-şi facă în mod riguros datoria atunci cînd valul întregii prostimi a naţiunii vine să atace lucrurile sfinte ? Şi mai ales ea, adăugă doamna de Serpierre, fiica unică a domnului de Pontleve, care, de bine, de rău, se af'iă în fruntea nobilimii provinciale, sau, oricum, ne dă instrucţii în calitate de comisar al regelui. Căpşorul ăsta n-a întrezărit nimic din toate acestea !

Doamna de Serpierre avea dreptate ; doamna de Chasteller merita să fie dojenită, dar nu în asemenea măsură. „Ce vor spune republicanii ?" exclamau toate nobilele doamne, gîndindu-se la numărul *Aurorei,* care avea să iasă peste două zile.

C a p i t o l u l XVI

Doamna de Chasteller se apropie de grupul doamnei de Serpierre, oare-şi continua, cu glas foarte tare, ob- servaţiile-i critice şi monarhice. Această amară critică fu retezată scurt de complimentele anoste și exagerate, care trec drept bune maniere în provincie. Lucien se simţi fericit văzînd-o pe doamna de Serpierre într-o postură atît de caraghioasă. Cu un sfert de oră înainte ar fi rîs din toată inima; acum, femeia aceasta rea i se păru o piatră în plus de care dai pe-un drum greu de munte. în timpul nesfîrşitelor politeţi cărora doamna de Chasteller fusese într-adevăr nevoită să le răspundă,

Lucien avu răgazul s-o privească. Tenul doamnei de Chasteller avea prospeţimea aceea neasemuită ce pare a prevesti un suflet prea nobil ca să se simtă tulburat de micile vanităţi și de meschinele uri de la un bal de provincie. Lui Lucien îi plăcu expresia ei,- cu totul personală. Era cufundat în admiraţie, cînd ochii palidei frumuseţi se întoarseră către dînsul; nu putu înfrunta strălucirea lor ; erau atît de frumoşi şi de simpli în expresia lor ! Fără să-şi dea seama, Lucien stătea nemişcat, la trei paşi de doamna de Chasteller, acolo unde-1 surprinsese privirea ei.

Nu mai avea nimic din voia bună, şi din siguranţa strălucitoare *n* bărbatului la modă ; nu se mai gîndea să placă publicului şi nici nu-şi mai aducea aminte de existenţa acestui monstru decît ca să se teamă de reflecţiile lui. Nu publicul acesta îi pomenea fără încetare de numele domnului Thomas de Busant ? în loc să-şi susţină curajul prin acţiune în acest moment critic, Lucien avu slăbiciunea să cadă pe igînduri, să filozofeze. Ca să-şi justifice slăbiciunea și nefericirea de a iubi, îşi spunea că nu mai întâlnise o fizionomie atît de divină ; se deda plăcerii de-a privi această frumuseţe pe îndelete, iar stîngăcia lui sporea.

Sub ochii săi, doamna de Chasteller făgădui un contradans domnului d'Antin, contradans pe care Lucien se hotărîse a-1 solicita de un sfert de oră. „Pînă acum, îşi spuse, văzînd cum îi era răpită doamna de Chasteller, afectaţia ridicolă — după părerea mea — a femeilor frumoase întâlnite pînă acum mi-a ţinut loc de scut împotriva farmecelor lor. Răceala desăvârşită a doamnei de Chasteller se transformă, cînd e nevoită să vorbească sau să acţioneze, într-o graţie de care nici n-aveam idee mai înainte."

Vom mărturisi că, în timpul acestor raţionamente admirative, Lucien, nemişcait şi drept ca un ţăruş, părea un adevărat prostănac.

Doamna de Chasteller avea mîini foarte frumoase, înfricoşat de ochii ei, ochii eroului nostru îi fixau mîi- nile, urmărindu-le cu statornicie. Atitudinea aceasta sfioasă nu-i scăpă doamnei de Chasteller, la care se vorbea zilnic despre Lucien. Sublocotenentul nostru se deșteptă din fericirea lui la gândul crud că toţi cei ce nu dansau îl observau cu ochi dușmănoși, căutînd să-i descopere trăsăturile ridicole.' Singură uniforma şi strălucitoarea lui cocardă erau de-ajuns ca să-i întărâte împotriva lui, şi până la violenţă chiar, pe toţi cei care, în sala aceasta de bal, nu aparţineau societăţii foarte înalte. De multă vreme observase Lucien că lagitimiştii sînt cu atît mai furioşi cu cît sînt mai proşti.

Toate aceste prudente reflecţii le uită însă repede de tot; prea îi plăcea să caute a pătrunde felul de-a fi al doamnei de Chasteller.

„Ce ruşine, spuse deodată glasul potrivnic iubirii, ce ruşine pentru un bărbat care a iubit datoria şi patria cu un devotament pe care-1 considera sincer ! Nu mai are ochi decît pentru graţiile unei neînsemnate legitimiste din provincie, înzestrată cu un suflet care preferă în mod josnic interesele particulare ale castei sale acelora ale Franţei-întregi. în curînd, fără îndoială, voi pune, ca şi dînsa, fericirea a două sute de mii de nobili sau... [...] mai presus de aceea a restului de treizeci de milioane de francezi. Motivul meu principal va fi că cei două suite de mii de privilegiaţi au saloanele cele mai elegante, saloane ce par a-mi oferi plăceri gingaşe, pe care le-aş căuta în zadar aiurea, saloane, într-un cuvînt, care priesc fericirii mele particulare. Cel mai josnic dintre curtenii lui Ludovic-Filip judecă întocmai !" Lucien trecu printr-un moment greu, iar fizionomia lui nu era cîtuşi de puţin voioasă în timp ca căuta să combată şi să respingă această îngrozitoare viziune. Stătea în picioare, nemişcat, în preajma contradansului la care lua parte şi doamna de Chasteller.

Glasul iubirii, însă, ca să-1 îndepărteze pe acela al raţiunii, îl îndemnă de îndată s-o roage pe doamna de Chasteller să-i acorde un dans. Ea îl privi, însă de data aceasta Lucien nu putu avea nici un fel de părere asupra acestei priviri, căci se simţi mistuit de flacăra ei. Privirea aceasta nu voia să exprime altceva în afară de plăcerea curiozităţii de a vedea îndeaproape un tînăr cu pasiuni intense, care avea în fiecare zi un duel, despre care se vorbea mult şi care trecea foarte adesea pe sub ferestrele ei. Iar calul cel frumos al tînărului

ofiţer se speria tocmai cînd îl putea ea zări ! Era limpede că ştăpînul calului voia s-o încredinţeze că se gîndea la ea măcar cînd trecea pe strada Pompei, şi ea nu era de loc scandalizată, nu-1 găsea de loc obraznic. E drept că, aşezat lîngă dînsa la masa dată de doamna de Serpierre, păruse complet lipsit de duh şi chiar stîngaci în purtări. Fusese curajos conducînd barca pe Lacul Comandoriei, dar cu acea bravură rece pe care o poate avea şi un bărbat de 50 de ani.

Din tot vălmăşagul ăsta de gînduri reieşea că doamna de Chasteller, dansînd cu Lucien fără să-1 privească şi fără să se abată de la seriozitatea cea mai cuviincioasă, era foarte preocupată de dînsul. Curînd îşi dădu seama că era timid pînă la stîngăcie.

„Amorul său propriu îi aminteşte, desigur, gîndi ea, că l-am văzut căzînd de pe cal în ziua sosirii regimentului de lăncieri." Astfel, doamna de Chasteller recunoştea prea lesne că Lucien era timid din pricina ei. Neîncrederea aceasta în puterile lui era o trăsătură simpatică la un om tînăr, aflat în mijlocul tuturor acelor provinciali atît de siguri de meritele lor şi care, dansînd, rămîneau ţanţoşi. Tînărul ofiţer, cel puţin, nu era timid pe cal ; iar îndrăzneala lui îi inspira în fiecare zi o mare teamă : „O îndrăzneală de atîtea ori nefericită", îşi spunea, aproape rîzînd.

Lucien era chinuit de propria-i tăcere ; pînă la urmă se forţă, îndrăzni să adreseze cîteva cuvinte doamnei de Chasteller şi nu izbuti decît cu mare greutate să exprime foarte prost cîteva .idei cu totul banale, dreaptă pedeapsă pentru cel ce nu-şi exercită memoria.

Doamna de Chasteller evită cîteva invitaţii ale tinerilor din societate, ale căror vorbe mai meşteşugite le ştia pe^ de rost, şi, după un moment, printr-unul din acele vicleşuguri ale femeilor pe care nu le ghicim decît atunci cînd nu mai avem interesul a le ghici, se întîmj plă să danseze la acelaşi contradans cu'Lucien. După acest contradans trase însă concluzia că n-are într-adevăr nici un fel ere distincţie spirituală şi aproape că nici nu se mai gîndi la ei. „Nu-i, probabil, decît un călăreţ, ca toţi ceilalţi ; călăreşte insă cu mai mult farmec şi e mai expresiv." Nu' mai era acel tînăr vioi, sprinten, cu aerul nepăsător şi indiferent la toate care trecea adesea pe sub ferestrele ei. Necăiită de această descoperire, care-i sporea plictiseala, doamna de Chis- teller îi vorbi lui. Lucien cu oarecare cochetărie. îl privea trecînd prin faţa casei de atîta vreme, încît, deşi nu-i fusese prezentat decît de-o săptămînă, îi părea aproape o veche cunoştinţă.

Neîndrăznind să privească decît arar chipul cu desă- vîrşire rece al frumoasei persoane care-i vorbea, Lucien nici nu-şi dădea seama de bunăvoinţa ei. Dansa, şi, în timpul dansului, făcea prea multe mişcări, şi aceste mişcări erau lipsite de graţie.

„Hotărît lucru, frumosul parizian nu-i bine decît călare ; cînd descalecă, îşi pierde jumătate din calităţi, iar cînd începe să[1] danseze, şi le pierde pe toate. Nu-i inteligent. Păcat, fizionomia lui prevestea atîta fineţe şi naturaleţe ! O fi

naturaleţea celor lipsiţi de idei." Respiră mai în voie. Ţinea la libertatea ei, şi se temuse.

Cu totul liniştită în privinţa mijloacelor de seducţie ale lui Lucien, şi nu prea impresionată de singuru-i avantaj, acela de bun călăreţ, îşi spuse : „Tînărul ăsta frumos vrea să facă pe bărbatul înmărmurit de graţiile mele, întocmai ca şi ceilalţi". Se gîndi cu acest prilej Ia ceilalţi bărbaţi care o înconjurau şi căutau să-i spună felurite amabilităţi. Domnul d'Antin reuşea cîteodată. Deşi era de acord cu el, pe doamna de Chasteller o irita faptul că, în loc să-i vorbească, Lucien se mulţumea să surîdă la cuvintele amabile ale domnului d'Antin. Şi, culmea enervării, se uita Ia ea cu nişte ochi a căror expresie plină de exaltare putea fi observată şi de ceilalţi.

Sărmanul nostru erou era prea adîne preocupat — pe de o parte de remuşcările pe care i le dădea faptul că iubea, iar pe de alta de neputinţa absolută de a găsi un cuvînt potrivit — ea să-şi supravegheze privirea. De cînd părăsise Parisul, nu întîlnise decît lucruri care, din punct de vedere moral, i se păruseră deformate, seci, supărătoare. îndulcesc' ternienii : banalitatea dorinţelor, pretenţiile copilăroase şi, mai cu seamă, ipocrizia stîngace a provinciei mergeau pînă la a provoca dezgustul acestei fiinţe deprinse cu tot rafinamentul viciilor pariziene.

Dar în locul unei dispoziţii satirice şi nefericite, de un ceas Lucien n-avea destui ochi ca să vadă şi destul suflet ca să admire. Remuşcările lui, cauzate de faptul că iubea, erau învinse şi nimicite cu o repeziciune delicioasă. Vanitatea lui de bărbat tînăr îi dădea din cînd în cînd de veste că tăcerea stăpînită în care se închidea cu atîta plăcere nu era tocmai nimerită ca să-i sporească faima de om de lume, însă era atît de uimit, atît de entuziasmat, încît n-avea curajul să acorde suficientă atenţie grijii' sale de a şi păstra faima.

Printr-un fermecător contrast cu tot ceea ce-i jignea ochii de atîta vreme, vedea la cîţiva paşi de el o femeie adorabilă prin frumuseţea ei divină, dar frumuseţea aceasta nu era farmecul ei cel mai mare. în locul poli- teţei zeloase, supărătoare, ţipătoare prin falsitate, mi- rosin d cale de-o poştă a minciună, care făcea faima casei de Serpierre, în locul patimii de a face spirite cu orice preţ a doamnei ide Puy-Laurens, doamna de Chasteller era simplă ;şi rece, dar avea acea simplitate care farmecă, fiindcă binevoieşte a nu ascunde un suflet născut pentru emoţiile cele mai nobile, ci acea răceală vecină cu pasiunea, care pare gata să se preschimbe în bunăvoinţă îşi chiar în sentimente puternice pentru cel Sn stare să i le inspire.

C a p i t o l u l XVII

Doamna de Chasteller se îndepărtase ca să facă un tur prin isală. Domnul de Blanjay îşi reluase postul şi-i dădea braţul cu un aer sfios; era limpede că se gîn- deşte la fericirea de a-i da braţul în calitate de soţ. întîmplarea o aduse pe doamna de Chasteller în partea sălii unde se afla Lucien.

Dînd cu ochii de el, se necăji împotriva ei însăşi. Cum, îşi dăduse osteneala să se uite aşa de des la o fiinţă atiît de vulgară îşi a cărei supremă calitate era, ca şi a eroilor lui

Ariosto aceea de a fi un bun călăreţ ?! îi vorbi îşi încercă să-1 dispună, să-1 facă să vorbească.

La cuvintele (pe care i le adresă doamna de Chasteller, Lucien deveni alt om. în urma nobilei priviri care binevoia să se oprească asuipră-i, se simţi eliberat de toate banalităţile pe care le spunea în silă, pe care le Spunea prost îşi care, la Nancy, alcătuiesc elementul esenţial al conversaţiei dintre oamenii ce se văd a opta sau a zecea oară. îndrăzni deodată isă vorbească, şi încă mult. Vorbea despre toit ce putea interesa sau distra o femeie (frumoasă care, Ja ibraţul vărului ei, binevoia să-i

[1] *Ariosto, Lodovico* (1474—1533), poet italian, autorul cunoscutului poem eroicomic *Orlando furioso.*

asculte cu ochi miraţi. Fără să piardă nimic din dulceaţa îşi din accentul ei respectuois, vocea lui Lucien se limpezi şi căpătă strălucire. Nu-i lipsiră ideile clare şi hazlii, şi nici vorbele muşcătoare şi pitoreşti ca să le exprime. în nobila simplitate a exprimării pe care îndrăzni în mod spontan s-o adopte faţă de doamna de Chasteller, fără a-şi îngădui desigur nimic din ce-ar fi putut jigni delicateţea cea mai susceptibilă, ştiu să dea la iveală acea nuanţă de gingaşa familiaritate ce se potriveşte atît de ibine sufletelor înrudite atunci cînd se întâlnesc şi se recunosc în mijlocul măştilor acestui mîr- şav bal mascat ce se cheamă lumea bună. Tot aşa şi-ar vorbi îşi îngerii care, placaţi din cer cu vreo misiune, s-ar întâlni tdin întâmplare pe pămînt.

Această noibilă simplitate are, ce e drept, oarecare asemănare eu simplitatea de limbaj îngăduită între vechi cunoştinţe, dar, ca un icorectiv, fiecare cuvînt pare că spune : „îertaţi-mă deocamdată ; de îndată ce veţi dori să vă puneţi din nou masca, vom fi iarăşi cu totul istrăini unul de altul, aşa cum se cuvine. Nu vă temeţi că de mâine voi avea pretenţia să mă port ca o veche cunoştinţă şi binevoiţi a vă distra o clipă, căci nu va avea nici o consecinţă."

Femeile sînt cam speriate de .tonul general al aicestui gen de conversaţie, dar judecind în amănunt, nu ştiu cînd s-o oprească, deoarece bărbatul ce pare atît de fericit că vorbeşte cu ele pare în fiecare clipă că spune: „Suflete înrudite ca ale noastre nu trebuie să ţină seama de considerente 'bune doar pentru vulg, şi fără îndoială credeţi ca şi mine că..."

Dar, cu toată verva Iui strălucitoare, nu trebuie să pierdem din vedere lipsa de experienţă a lui Lucien. Nu se ridicase dintr-o dată la acel limbaj atît de potrivit ambiţiei sale datorită unei sforţări a inteligenţei j el gîndea, într-adevăr, tot ceea ce acel limbaj părea să spună, şi, din această cauză, puţin onorabilă pentru îndemânarea sa, felul lui de-a se exprima era desăvârşit. Era iluzia unei inimi naive. Lucien simţea totdeauna un fel de silă instinctivă faţă de lucrurile josnice, silă ce se înălţa, ca ui\ zid de aramă, între el şi experienţă, îşi întorcea ochii de la tot ce i se părea prea urît, şi găsea că are, la vîrsta de 23 de ani, o naivitate pe care un tînăr parizian de familie bună o găseşte destul de umilitoare chiar la 16, în

ultima sa clasă de colegiu. Numai dintr-o simplă întîmplare căpătase limbajul unui bărbat dibaci. Nu era, desigur, expert în arta de a dispune de inima unei femei.

Felul acesta de a se exprima, atît de ciudat, de atrăgător şi de primejdios, nu era decît jignitor şi aproape de neînţeles pentru domnul de Blancay, care, cu toate acestea, ţinea să ia şi el parte la conversaţie. Lucien pusese stăpînire, cu autoritate, pe toată luarea-aminte a doamnei de Chasteller. Oricît de speriată ar fi fost, ea nu putea să nu aprobe pe deplin ideile lui Lucien, răspunzîndu-i, uneori, aproape cu acelaşi limbaj. Şi, continuînd să-1 asculte cu plăcere, căzu pînă în cele din urmă într-o uimire adîncă.

Ca să-şi îndreptăţească surîsurile oarecum aprobatoare, îşi spunea : „Vorbeşte de tot ce se petrece la bal şi niciodată despre sine". De fapt, însă; felul în care îndrăznea Lucien să-i vorbească despre toate lucrurile acelea atît de indiferente însemna că-i vorbea despre el şi că obţinea, pe nedrept, un loc de cinste pe lîngă o femeie de vîrsta doamnei de Chasteller, şi mai ales obişnuită cu atîta discreţie : favoare ce*-ar fi putut trece drept unică, şi nimic mai mult.

Mai întîi doamna de Chasteller se miră şi se desfăta de schimbarea care se petrecuse sub ochii ei. Dar, după puţin, nu mai surîse, ci începu, la rîndul ei, să se teamă. „Ce limbaj îndrăzneşte să folosească faţă de mine, şi eu nu mă simt jignită ! Nu mă simt jignită de loc ! Dumnezeule, nu-i un tinăr simplu şi bun... ce proastă am fost crezîndu-1 astfel! Am de-a face cu unul dîn acei bărbaţi dibaci, amabili şi foarte prefăcuţi, aşa cum se întîlnesc în romane. Izbutesc să placă tocmai pentru că sînt incapabili să iubească. Domnul Leuwen se află aici, înaintea mea, fericit şi vesel, pe cale să-mi recite un rol amabil, fără îndoială, dar e fericit numai fiindcă îşi dă seama că vorbeşte bine... Probabil că hotărîse dinainte să înceapă printr-o oră de extaz adînic, mer- gînd pînă la stupiditate. Voi rupe însă orice legătură că omul acesta primejdios, comediant atît de iscusit!"

în timp ce făcea aceste frumoase reflecţii şi lua o hotărîre atît de eroică, inima îi era cucerită de Lucien, îl şi iubea. Se poate spune că în acest moment luă naştere sentimentul de preţuire şi de bunăvoinţă faţă de Lucien. Deodată, doamna de Chasteller se căi adînc de faptul că stătuse atîta timp de vorbă cu Lucien, aşezată pe un scaun, departe de toate femeile şi nefiind însoţită decît de bunul domn de Blanşay, care se putea foarte bine să nu înţeleagă nimic din tot ceea ce auzea. Ca să iasă din această situaţie neplăcută, primi să facă un contradans ou Lucien.

După contradans şi în timpul valsului ce urină, doamna d'Hoquincourt invită pe doamna de Chasteller să ia loc alături de dînsa, unde era mai mult aer, iar locul era mai ferit de căldura prea mare ce începea să cuprindă sala de bal.

Lucien, care era în foarte bune relaţii cu doamna d'Hoquincourt, rămase cu cele două doamne. Aşa că doamna de Chasteller se putu convinge eă'Lucien avea mare căutare în seara aceea. „Şi pe drept cuvînt, îşi spuse, deoarece, în afară de frumoasa uniformă pe care ştie s-o poarte atît de bine, e un

adevărat izvor de bucurie şi de veselie pentru tot ceea ce-1 înconjoară."

Se pregătiră să treacă într-un cort învecinat, tinde se servea supeul. Lucien potrivi aşa fel lucrurile ca să poată oferi braţul doamnei de Chasteller, căreia i se părea că zile întregi o despart de starea în care se afla sufletul ei la începutul serii. Uitase aproape pînă si amintirea plictiselii ce-i stinsese parcă vocea după primul ceas petrecut în sala de hal.

Era miezul nopţii, supeul era pregătit într-o sală în- cîntătoare, ai cărei pereţi, înalţi de vreo cinci metri, erau alcătuiţi din ramuri verzi. Şi pentru a feri supeul de roua serii, aceşti pereţi de verdeaţă susţineau un cort cu dungi largi, în roşu şi alb. Erau culorile persoanei în surghiun, a cărei aniversare se sărbătorea. Prin pereţii de ramuri verzi se zărea, ici şi colo, prin ochiurile frunzişului, o lună frumoasă, ce scălda în lumină priveliştea întinsă şi liniştită. Această încântătoare natură se potrivea cu noile simţiri ce începeau să pună stăpînire pe inima doamnei de Chasteller şi contribuia în mare măsură să înlăture şi să slăbească obiecţiile .raţiunii. Lucien îşi luase locul nu chiar alături de doamna de Chasteller (trebuia să aibă oarecare menajamente faţă de vechii prieteni ai noii sale cunoşitinţe, o privire mai binevoitoare decît ar fi îndrăznit el să spere îi sugerase această atitudine), dar se aşeză în aşa fel ca s-o poată vedea şi auzi foarte bine.

Se gîndi să-şi exprime sentimentele sale adevărate prin cuvinte adresate, în aparenţă, 'doamnelor din jurul lui. Deşi trebuia, pentru aceasta, să vorbească mult, izbuti fără să spună prea multe năzdrăvănii. Domină în curînd conversaţia. Şi, după puţin, tot distrîndu-le pe doamnele din jurul doamnei de Chasteller, îndrăzni să-i adreseze, de departe, cuvinte cu subînţelesuri pline de duioşie, ceea ce n-ar fi crezut niciodată să poată face atît de curînd. Ce e drept, doamna de Chasteller ar fi putut prea bine să se prefacă a nu înţelege aluziile acestea indirecte. Lucien izbuti să-i distreze chiar şi pe bărbaţii aşezaţi lîngă acele doamne, bărbaţi ce mu priveau încă succesele lui cu seriozitatea invidiei.

Toată lumea vorbea şi, mai ales, făcea mult haz în partea mesei unde şe afla şi doamna de Chasteller. Persoanele aşezate în cealaltă parte a mesei tăcură, Âncercînd să ia şi ele parte la ceea ce distra atîta pe (vecinele doamnei de Chasteller. Aceasta era foarte preocupată atît de ceea ce auzea şi o făcea uneori să ,rîdă, cît şi de reflecţiile ei foarte serioase, .în ciudat contrast cu atmosfera aşa de veselă a seratei. „Acesta-i, aşadar, bărbatul acela timid, pe care-1 credeam lipsit ,cu totul de idei ? Ce făptură înspăimântătoare!"

Poate pentru întîia oară în viaţa lui, Lucien făcea «pirite, şi încă de cea mai bună calitate. Către sfîrşitul supeului îşi dădu seama că succesul îi întrecea speranţele. Era fericit, se simţea peste măsură de însufleţit, fşi totuşi, ca prin minune, nu spuse nici un cuvînt nepotrivit. Acolo, printre acei mîndri loreni, se afla totuşi faţă în faţă cu trei sau patru prejudecăţi cumplite, pe care nu le găsea la Paris decît într-O copie palidă i Henric

al V-lea, nobilimea, înşelătoria şi prostia, şi -cvasi crima omeniei faţă de poporul de rînd. Nici unul din aceste mari adevăruri, temelie a crezului din foburgul Saint-Germain şi care nu se lasă jignite fără ca vinovatul să nu-şi primească pedeapsa, nu se simţi în nici un fel jignit de veselia lui Lucien.

Sufletul său nobil simţea, în fond, un nesfîrşit respect pentru nefericita situaţie a tuturor sărmanilor tineri din jurul lui. Din fidelitate pentru credinţa lor politică şi sentimentele pe care le nutriseră o viaţă întreagă, se lipsiseră, timp de patru ani, de o părticică din buget, folositoare, dacă nu şi necesară, propriei lor subzistenţe. Pierduseră mai mult încă : unica ocupaţie de pe lume ce i-ar fi putut scăpa de plictiseală şi care, după părerea lor, nu i-ar fi silit să facă ceva nedemn <de rangul lor.

\- ...

Femeile deciseră că Lucien era *deosebit de bine.* Doamna de Commercy fu aceea care rosti cuvîntul sacramental în acea parte a sălii rezervată celei mai înalte nabilimi. Căci era acolo o mică adunare de şapte sau opt doamne ce dispreţuiau toată societatea aceea, care, la rîndul ei, dispreţuia tot restul oraşului, cam în felul în care garda lui Napoleon ar fi înfricoșat, .în caz de revoltă, acea armată din 1810, ce înspăimînta Europa întreagă.

La cuvîncul atît de hotărât al doamnei de Commercy, tinerimea nobilă și bogată din Nancy fu pe punctul de a se revolta. Domnii, care ştiau să se îmbrace cu eleganţă şi să stea aşa cum se cuvine în uşa cafenelei, tăceau de obicei într-o sală de bal şi nu puteau demonstra decît talentul lor de viguroşi şi neobosiţi dansatori. Cînd văzură că Lucien vorbeşte mult, •împotriva obiceiului său, şi că, mai ales, cei din jur îl ascultă, începură a-şi spune că era foarte gălăgios ,şi supărător ; că amabilitatea aceasta ţipătoare putea .fi la modă printre burghezii din Paris şi în odăile din .dosul prăvăliilor ide pe istrada Saint-Honore, dar că nu se va statornici niciodată în societatea bună din •Nancy.

în timpul acestei declaraţii a domniilor-lor, spiritele lui Lucien erau grozav de gustate şi-i dezminţeau, si- .lindu-i să-şi repete cu tristă satisfacţie : „Lai urma urmelor, nu-i decîit un burghez, născut nu se ştie unde «şi neputîndu-se bucura decît de .nobleţea lui personală, ‚pe care i-o conferă epoleţii de sublocotenent".

Cuvintele acestea, ale ofiţerilor noştri loreni demisionaţi, rezumă marea dispută ce umbreşte secolul al XlX-lea: mînia rangului social împotriva meritului.

Nici una dintre doamne nu se gîndea însă la aceste idei, scăpînd pe de-a-ntregul, în clipa aceea, tristei civilizaţii care apasă asupra minţilor bărbăteşti ale provinciei. Supeul se sfîrşi în mocl strălucit, cu şampanie, care adusese mai multă veselie şi mai multă libertate, fără urmări însă, în purtările tuturor. Cît despre eroul nostru, el era exaltat de aluziile destul de duioase pe care, sub masca -veseliei, îndrăznise să le îndrepte, pe departe, către doamna gîndurilor lui. Succesul îl învăluia, întîia dată în viaţă, într-un fel de .beţie.

întorcî n du-se în sala de bal, doamna de Chasteller valsă întîi cu domnul de Blanţay, căruia-î urmă Lucien, potrivit uzanţei nemţeşti, după cîteva tururi. Dansînd cu o dibăcie nedibace, în voia hazardului şi a patimii, ştiu să reia conversaţia într-un ton plin de respect, dar care era totuşi, sub multe raporturi, acela al.unei vechi cunoştinţe.

Profitând de un mare cotilion la care nu vrură să ia .parte nici doamna de Chasteller, nici el, putu să-i spună, rîzînd şi fără să părăsească tonul general al convorbirii :

— Ca să mă apropii de ochii aceştia frumoşi, am cumpărat o carte de rugăciuni, m-am bătut în duel şi m-am împrietenit cu domnul Du Poirier.

Faţa, foarte palidă în clipa aceea, a doamnei de Chasteller, ochii ci miraţi exprimară o uimire adîncă, vecină aproape cu spaima. La numele lui Du Poirier ea răspunse cu vocea stinsă, ca şi cum n-ar mai fi fost în stare să rostească pe de-a-ntregul cuvintele :

— E un om foarte primejdios!

Ascultînd-o, Lucien ameţi de bucurie : n-o supărau motivele care-i prilejuiseră o asemenea purtare La Nancy. Să îndrăznească oare să creadă ceea ce i se'pă- rea lui că întrezăreşte ?

Urmă, timp de două sau trei secunde, o tăcere grăitoare : ochii lui Lucien erau fixaţi asupra ochilor doamnei de Chasteller ; apoi îndrăzni să răspundă :

— E vrednic de adoraţie în ochii mei, pentru că fără dînsul n-aş fi aici... De altfel, am o bănuială îngrozitoare, adăugă Lucien cu o" imprudentă naivitate.

— Care ? Şi ce anume ? întrebă doamna de Chasteller.

îşi 'dădu seama că o replică atît de directă, atît de vie din par.te-i era foarte nelalocul ei, dar vorbise fără să se gîndească. Roşi adînc. Lucien se tulbură cu totul, observînd că rumeneala i se întindea pînă spre umeri.

Se înitîmpla însă că Lucien nu putea răspunde la întrebarea atît de simplă a doamnei de Chasteller. „Ce idee-şi va face despre mine?" îşi zise el. într-o clipa, chipul său îşi schimbă expresia ; păli, ca şi cum ar fi încercat q durere vie şi subită ; trăsăturile lui trădau durerea îngrozitoare pe care i-o pricinuia amintirea domnului de Busant de Sicile, care, după mai multe ore de uitare, i 'se impuse pe neaşteptate.

Cum, ceea ce obţinea nu era oare decît o favoare banală, câştigată dinainite de haina militară, oricine ar fi purtat-o ? Setea lui de a cunoaşte adevărul şi neputinţa de a găsi vorbele potrivite pentru a exprima o idee atît de jignitoare îl puseră într-o cumplită încurcătură. „O vorbă mă poate pierde pe veci", îşi sţpunea.

Emoţia neprevăzută ce părea că-1 îngheaţă se transmise într-o clipă şi doamnei de Chasteller, care păli la vederea suferinţei atît de grele, pricinuită neîndoielnic de ea şi reflectată subit de fizionomia atît de sinceră şi de tinerească a lui Lucien.

Trăsăturile lui se veştejiseră parcă, ochii, atît de strălucitori pînă atunci, păreau şterşi şi lipsiţi de vedere.

Schimbară două sau trei cuvinte neînsemnate.

— Dar ce e ? spuse doamna de Chasteller.

•— Nu ştiu... răspunse Lucien maşinal.

•— Cum, (domnule, nu ştii ?

— Nu, doamnă... Respectul meu faţă de dumneavoastră...

Cititorul mă va crede oare că doamna de Chasteller, din ce în ce mai mişcată, adăugă cu o imprudenţă îngrozitoare :

— Bănuiala aceasta are vreo legătură cu mine ?

— M-ar fi reţinut oare, altfel, măcar o sutime de secundă ? răspunse Lucien cu tot focul întâii nenorociri adînc resimţite. M-ar fi reţinut oare dacă nu avea legătură cu dumneavoastră, numai cu dumneavoastră singură ? La cine m-aş putea gîndi dacă nu la dumneavoastră ? Şi bănuiala aceasta nu-mi străpunge inima de douăzeci de ori pe zi de cînd sînt în Nancy ?

Nu-i mai lipsea simpatiei în germene pe care-o resimţea doamna de Chasteller faţă de Lucien decît să-şi vadă cinstea pusă la bănuială. Nici nu-i trecu prin minte să-şi exprime mirarea cu privire la tonul cu care îşi rostise Lucien răspunsul. Focul cu care-i vorbise, învederarea prea marii sincerităţi din cuvintele tânărului o făcură să treacă de la o paloare de moarte la o imprudentă roşeaţă ; se roşi pînă în albul ochilor, îndrăzni-voi să precizez însă,- într-un secol afectat, oare s-ar fi cununat parcă cu ipocrizia, că doamna de Chasteller s-a roşit mai întâi de fericire, iar nu din cauza presupunerilor ce le-ar fi putut face dansatorii care, potrivit feluritelor figuri ale cotilionului, treceau necontenit pe dinaintea lor ?

Putea alege să răspundă sau să nu răspundă unei iubiri. Cît era însă de sinceră, şi cu cît devotament era iubită! „Poate, ba chiar probabil, îşi spuse, sentimentul acesta înflăcărat nu va dura ; cît e însă de sincer ! ce lipsit de exagerare şi de emfază ! Aoeasta-i, fără îndoială, adevărata pasiune ; cît e de plăcut să fii iubită în feluj acesta ! Dar să fiu bănuită de el şi pînă într-atîta încît sări paralizeze iubirea ?! Învinuirea e, aşadar, atît de infamă ?"

Doamna de Chasteller stătea gânditoare, cu capul aplecat pe evantai. Din timp în timp îşi întorcea ochii către Lucien, care stătea nemişcat, palid ca un spectru, cu faţa complet întoarsă către dînsa. Ochii lui Lucien erau de o indiscreţie care-ar fi înspăimîntat-o dacă s-ar fi gîndit la asta.

C a p i t o l u l XVIII

O nesiguranţă mult mai chinuitoare îi tulbura însă inima. „La începutul serii, cînd nu->mi vorbea, n-o făcea aşadar din lipsa ideilor, cum aveam naivitatea să cred. Poate că bănuiala, acea îngrozitoare bănuială, îl oprea în stima lui faţă de mine... Şi ce fel de bănuială ? Ce calomnie poate fi atît de mîrşavă, ca să producă un efect aşa de puternic asupra unei fiinţe atît de tinere şi de bune ?"

în timpul acestei imobilităţi aparente, doamna de Chasteller' era atît de frămîntată, încît, fără să gîn- dească la ceea ce îndrăznea să spună şijiîrîtă fără voie de tonul vesel pe care îl luase conversaţia la supeu, această ciudată întrebare ajunse pînă la urechile lui Lucien :

— La începutul seratei nu găseai să-mi spui decît cuvinte... neînsemnate ! Dintr-un sentiment de politeţe exagerată poate ? Dintr-o... rezervă cu totul firească deoarece ne cunoaştem atît de puţin ? (Aici vocea ei scăzu fără voie.) Sau ca urmare a acestei bănuieli ? rosti în sfârşit, iar vocca ei, la aceste două ultime vorbe, îşi recăpătă subit timbrul stăpînit, dar foarte precis.

— Dintr-un sentiment de prea imare timiditate: n-am de loc experienţa vieţii, nu iubisem niciodată ; ochii dumneavoastră, văzuţi de aproape, mă înspăi- mîntau ; nu vă văzusem, pînă atunci, decît foarte de departe.

Cuvintele fuseseră rostite cu Un accent atît de firesc, cu o intimitate atît de duioasă, dezvăluind însă atîta iubire, încît, în mod ispontan, ochii doamnei de Chasteller, ochii aceia care vădeau o adîncă şi sinceră expresie, răspunseseră : „Iubesc şi eu, ca şi dumneata".

îşi reveni ca dintr-un extaz şi, după o jumătate de secundă, se grăbi să-şi întoarcă ochii, dar ochii lui Lucien se bucurară din plin de privirea lor hotărîtoare.

Se roşi într-un chip ridicol. Aproape nici nu îndrăznea isă creadă în fericirea lui. Doamna de Chasteller, pe de altă parte, simţea şi dînsa că obrajii i se acopereau cu o roşeaţă aprinsă. „Dumnezeule ! Mă compromit îngrozitor, toate privirile trebuie să fie îndreptate asupra acestui străin cu care vorbesc de atîta timp şi ou atîta interes !"

îl chemă pe domnul de Blanşay, care dansa ootili- onul.

— însoţeşte-mă, te rog, pînă la terasa grădinii : mă lupt de cinci minute cu un acces de căldură care mă înăbuşă... Am băut o jumătate de pahar de şampanie şi cred, într-adevăr, că m-am îmbătat.

Doamnei de Chasteller i se păru îngrozitor faptul că, în loc să-şi arate îngrijorarea, domnul viconite de Blanşay rînjea ascultând aceste minciuni. Era gelos la nebunie de aerul de intimitate, de plăcerea cu care ea îi vorbea lui Lucian de atîta timp, iar la regiment i se spusese să'nu se încreadă în indispoziţiile frumoaselor doamne.

Oferise braţul său doamnei de Chasteller şi o conducea afară din sala de bal, cînd o altă idee, tot atît de luminoasă, puse stăpînire pe el. Doamna de Chasteller se sprijinea de braţul lui, mergînd cu o preaciu- dată dăruire.

„Frumoasa mea verişoara ar vrea, în sfârşit, să-mi dea a înţelege că răspunde la sentimentele mele, sau că, cel puţin, încearcă oarecare duios sentiment pentru mine ?" se întreba domnul de Blanpay. în timpul seratei, însă, ale cărei toate mici întâmplări şi le trecu în revistă, nimic nu păruse a prevesti o schimbare atît de norocoasă. Era ceva neaşteptat, sau doamna

de Chasteller voia numai să se prefacă ? O conduse de cealaltă parte a straturilor cu flori. Descoperi o masă de marmură, aşezată înaintea unei bănci mari de grădină, cu spetează îşi cu trepte. O convinse cu oarecare greutate pe doamna de Chasteller isă se aşeze acolo ; ea părea că nici nu mai e lîn stare să se mişte.

în timp ce vicontele de Blanşay, în loc să-şi dea seama de ce se petrecea în jurul lui, vorbea într-aiurea, doamna ide Chasteller era în culmea disperării. „Purtarea mea e îngrozitoare ! îşi spunea. M-am compromis în ochii tuturor doamnelor, și în momentul acesta sînt ţinta observaţiilor celor mai răutăcioase şi mai umilitoare. M-amycomportat, nu ştiu cîtă vreme, ca și cum nimeni nu s-ar- fi uitat nici la mine, nici la domnul Leuwen. Și nu mi se va trece nimic cu vederea... Dar domnul Leuwen ?"

Numele 'acesta, rostit în minte, o cutremură : „Şi *m-am compromis în ochii domnului Leuwen!"*

Acest real sentiment de amărăciune le covîrşi, subit, pe toate celelalte ; nu putu fi temperat 'de nici una din reflecţiile ce i se înfăţişau grămadă cu privire la ceea ce se întâmplase.

Şi, mimaideicît, o altă bănuială se ivi, ca să sporească nefericirea doamnei de Chasteller. „Domnul Leuwen are atîta încredere în sine pentru că va fi aflat că petrec ceasuri întregi, după oblonul ferestrei, aşteptîn- du-1 să treacă pe stradă".

Cititorul e rugat să n-o găsească pe doamna de Chasteller prea ridicolă. Habar n-avea la cîte acţiuni greşite poate fi îndemnată o inimă iubitoare; nu încercase niciodată sentimentele pe care le resimţea în seara aceasta necruţătoare. Nu găsea in mintea ei nici un pic de raţiune ca să-i vină în ajutor şi n-avea nici o -experienţă reală. Alte sentimente n-o tulburaseră niciodată, în afară ide acela al .timidităţii, cmd fusese prezentată vreunei mari principese, sau al indignării adinei împotriva iacobinilor care încercau să zdruncine tronul Bourbonilor. Lăsînd la o parte toate aceste teorii, care, pentru ea, «aveau valoarea unui sentiment şi nu izbuteau să-i mişte inima decît o clipită, doamna de Chasteller avea un caracter serios şi duios, care în momentul acela nu putea decît să-i sporească nefericirea. Din nenorocire pentru'prudenţa ei, micile interese zilnice ale vieţii n-aveau puterea s-o mişte. Trăise astfel întotdeauna într-o siguranţă înşelătoare, întru cît caracterele care au nenorocul de-a fi mai presus de mizeriile ce preocupă majoritatea oamenilor sînt cu atît mai dispuse să se preocupe exclusiv de lucrurile care au reuşit, o dată, să le mişte.

Doamna de Chasteller ştia să se .prezinte într-un fel convenabil, ha chiar graţios, în salonul cel mare de la Tuileries, să salute pe rege şi pe principese, să facă enrte înaltelor doamne, dar dincolo de aceste lucruri esenţiale n-avea iniei un fel de experienţă a vieţii. De îndată ce se simţea emoţionată, își pierdea capul, singurul ei act de prevedere, în acele cazuri extreme, fiind să. tacă şi -să istea nemişcată. „Ce ibine ar fi fost să nu fi adresat nici un cuvînt domnului Leuwen !" spunea astăzi.

La „Sacre-Coeur" o călugăriţă, care-i cîştigase încrederea înourajîndu-i toate micile capricii ale copilăriei, o făcea să-şi împlinească toate îndatoririle, cu un fel de- sfinţenie, numai cu aceste cuvinte : „Fă asta din prietenie pentru mine". Căci e, într-adevăr, o impietate, o îndrăzneală ce-ar putea duce la *protestantism,* să-i spui unei fetiţe : „Fă .cutare lucru pentru că aşa e raţional". *„Fă aceasta din prietenie pentru mine"* răspunde la orice şi nu te îndeamnă a cerceta ce e raţional îşi ce nu. Dar chiar şi atunci cînd avea cele mai bune intenţii din lume, de îndată ce se simţea puţin mişcată, doamna de Chasteller nu ştia de unde să împrumute o regulă de purtare.

' Ajungînd pe banca de lingă' masa de marmură, doamna de Chasteller era în culmea deznădejdii, ne- ştiind unde să găsească un refugiu împotriva grozavei învinuiri că putuse să apară în ochii lui Lucien ca lipsită de stăpînire de sine. Întâiul ei gînd o îndemnă 'să se retragă pentru totdeauna într-o mănăstire. „Va vedea bine, prin angajamentul acestei izolări veşnice, că n-am de gînd să atentez la libertatea lui." Singura obiecţie împotriva acestui proiect este că toată lumea va începe să voiibească despre ea, discutîndu-i motivele, presuipunîndu-i pricini itainice etc., etc. „Ce-mi pasă, n-am să-i mai văd niciodată ! Da, dar voi şti că se ocupă de mine, şi eu rea voinţă încă, şi lucrul acesta m-ar înnebuni! Un asemenea scancM mi-ar fi intolerabil... Ah, exclamă ea cu şi mai multă durere, n-ar întări oare pe domnul Leuwen în ideea, pe care şi aşa o are, că sînt o femeie îndrăzneaţă, incapabilă să se închidă în sfintele hotare ale rezervei feminine ?" Doamna ide Chasteller era atît de tulburată şi atît de neobişnuită să-şi calculeze la rece .gesturile, încît uita în acel moment amănuntele acţiunii de la temelia disperării şi ruşinii sale : niciodată nu se aşezase înaintea unui gherghef, după un oblon, fără să-şi fi trimis camerista afară şi fără să fi încuiat uşa. *; „M-am compromis în ochii domnului Leuwen",* repeta ea iMtr-un fel aproape convulsiv, sprijinită de masa de murmură lângă care . o condusese domnul de Blanpay.

„A fost un moment fatal, în timpul căruia am putut uita, în preajma acelui bărbat tînăr, sfânta si *[loc liber]* rezervă fără de care femeile nu pot năzui nici la respectul lumii şi, aproape, nici la propria lor istimă. Dacă domnul Leuwen posedă puţin din acea îngâmfare atît ide firească vîrstei sale, îngâmfare pe care credeam c-o descifrez în gesiturile sale cînd îl vedeam trecînd pe sub fereastra mea, am pierdut pentru totdeauna, am nimicit într-o singură clipă de uitare puritatea gândului pe care 1-a avut poate despre anime. Vai, scuza mea constă în faptul că e începutul celei dintîi pasiuni dezordonate clin viaţa mea ! Dar scuza aceasta se poate rosti ? Oare se poate măcar închipui ? Da, am uitat toate legile pudorii!" îndrăzni să-şi rostească acest cuvînt înspăimântător. Şi, numaidecât, lacrimile ce-i umpleau ochii se uscară subit.

-— Scumpul meu văr, spuse contelui de Blanţay cu un fel de siguranţă de sine convulsivă (nuanţă care-i scăpă acestuia,- atent numai la gradul de intimitate ce I-ar fi avut faţă de dînsul), am o criză de nervi în toată regula ! Fă, în numele Domnului, ca nimeni de la bal să nu observe ceva şi

adu-mi un pahar cu apă. Şi adăugă, după ce el se îndepărtase : *De la gheaţa, dacă se poate.*

Precauţiunile acestea, necesare ca să-şi poată juca comedioara, aduseră o (diversiune în durerea ei îngrozitoare. Ochiul ei rătăcit urmărea 'de departe mişcările vicontelui. Cînd vicontele ajunse prea departe ca s-o mai audă, disperarea cea mai vie ţi suspinele care-o înăbuşeau parcă puseră stăpînire pe ea: erau lacrimile arzătoare ale nefericirii fără margini şi mai ales ale ruşinii.

i „M-am compromis ipe veci înaintea domnului Leuwen ! Ochii mei i-au spus : *«Te iubesc nebuneşte!»* Adevărul acesta crud l-am dezvăluit unui tînăr uşu- raţie, mândru de succesele sale, nu prea discret, şi i-am vorbit astfel chiar în prima zi în care mi-a adresat cîteva vorbe. în nebunia mea, am îndrăznit să-i pun întrebări pe care abia. le-ar îndreptăţi şase luni de cu-noştinţă şi de adevărată .prietenie. Doamne, unde mi-era capul ?! *«Cînd nu găseai nimic, să-mi spui la începutul seratei* (adică în timpul acelui veac de aşteptare, cînd doream cu patimă un cuvânt de ,1a dumneata), *era oare timiditate ?»* Timiditate, Dumnezeule! şi suspinele ameninţau s-o înăbuşe. *«Era oare timidă tatei* repeta ea, cu ochiul rătăcit şi clătinând din cap, *era oare timiditate ? Sau era efectul acelei bănuieli ?»* Sa spune că o femeie e nebună o dată în viaţă, pesemne că bătuse şi ceasul meu •!"

Deodată, mintea ei pătrunse înţelesul cuvîntul ui *bănuială.*

„înainte chiar, de-a mă agăţa de el, cu această indecenţă îngrozitoare, avea -o *bănuială.* Iar eu coboram în mod *'josnic,* dezvinovăţindu-mă de această *bănuială .?* Şi faţă de. un *necunoscuţi* Dacă ceva, Doamne, îl poate face să creadă, orice, nu-i din pricina purtării mele groaznice ?"

C a p i t o l u l XIX

Culme a mizeriei şi urmare a cunoaşterii regulilor din societate, datorită cărora şederea în provincie devine atît de plăcută, mai multe femei, carie nu nutreau un: sentiment de prietenie prea intimă faţă ide .doamna de Chasteller, părăsiră' sala de bal, şi, toate deodată năvăliră în jurul mesei de marmură. Multe aduseseră luraînări. Şi fiecare din ele făcea, caz, de. prietenia ei pentru doamna de Chasteller şi de dorinţa de a-i veni în ajutor-. Domnul, de. Blangay n-a vusase, tăria ;să reziste cu hotărîre la una din uşile boschetului de verdeaţă şi să le împiedice trecerea.

Excesul ide supărare şi de nefericire, dimpreună cu zgomotul acela sălbatic erau cît pe-aci să-i provoace doamnei de Chasteller un adevărat acces de nervi. „Ia să vedem ce poate face o femeie atît de mîndră de avuţiile ei şi de purtările ei reci cînd îi vine rău", gîn- deau bunele amice. „Dacă fac vreun gest, voi cădea iarăşi într-o greşeală grozavă", îşi spuse repede doamna de Chasteller auzindu-le venind. Se hotărî să închidă ochii şi să nu răspundă.

Doamna de Chasteller nu vedea nici o scuză pentru pretinsele ei greşeli şi era nenorocită pe cît poate fi cineva în împrejurările frămîntate ale vieţii. Dacă nenorocirea sufletelor duioase nu atinge, în asemenea cazuri, culmea suferinţei pe

care-o poate aduna sufletul unui om, asta se întîmplă poate fiindcă nevoia de-a acţiona împiedică sufletul acesta să ia cunoştinţă de nenorocirea sa.

Lucien ardea de dorinţa de-a pătrunde pe terasă în urma doamnelor acelora indiscrete, făcu chiar cîţiva paşi, dar se îngrozi îndată de acest act de egoism grosolan și, ca să scape de orice ispită, ieşi din sala de bal, însă cu paşi rari; îi părea rău de sfîrşitul seratei pe care o părăsea.

Lucien era mirat, în adîncul inimii chiar neliniştit; nici nu-şi dădea seama de toată măreţia biruinţei lui. Simţea oarecum o sete instinctivă de a trece din nou în revistă şi de a cîntări cu tot calmul raţiunii evenimentele care se precipitaseră ou atîta repeziciune. Avea nevoie să reflecteze ca să-și dea seama de ceea ce trebuia să gîndească.

Inima sa, încă atît de tînără, era năucită de marile sentimentele cu care se jucase ca şi cum ar fi fost nişte nimicuri, şi nu înţelegea nimic. Nici o clipă, în timpul luptei, nu-şi îngăduise să reflecteze, de teamă să nu-i scape prilejul de a acţiona ; acum vedea, în linii mari,

că se petrecuseră lucruri de cea mai înaltă însemnătate. Nu îndrăznea să se lase în voia aparenţelor fericirii pe care o întrevedea în mod confuz şi se cutremura să nu descopere, deo.daită, la un examen mai atent, vreo vorbă, vreun fapt care să-1 despartă pentru totdeauna de doamna de Chasteller. Cît despre ramuşcările de-a o iubi, nu se mai punea, în momentul acela, problema.

Domnul Du Poirier, care, ca un om într-adevăr dibaci, nu-și neglija interesele mărunte tot; ocupîndu-se de cele mari, se temu oa nu cumva vreun tînăr medic, bun dansator, să profite de accidentul survenit doamnei de Chasteller. Apăru de îndată în aleea de carpeni, lîngă masa de marmură care o mai ocrotea puţin pe doamna de Chasteller, de zelul bunelor ei amice. Cu ochii închişi, cu capul sprijinit în mîini, nemişcată şi tăcută, înconjurată de vreo douăzeci de lumînări aduse acolo din curiozitate, doamna de Chasteller servea ca centru de atac unui cerc de douăsprezece sau cincisprezece doamne, care vorbeau toate deodată despre prietenia lor pentru ea şi despre cele mai bune leacuri împotriva leşinului.

Domnul Du Poirier, neavînd nici un interes contrar, spuse adevărul, și anume că doamna de Chasteller avea nevoie mai ales de linişte şi de tăcere.

— Vă rog, doamnelor, să vă întoarceţi în sala de bal. Lăsaţi-o pe doamna de Chasteller singură cu medicul dumisale şi cu domnul viconte. O vom conduce de urgenţă acasă.

Sărmana doamnă de Chasteller, la auzul părerii doctorului, încercă un sentiment de adîncă recunoştinţă faţă de acesta.

— Iau asupra mea totul, strigă domnul de Blancay, care se bucura de unul din atît de rarele momente cînd se valorifică forţa fizică.

Plecă iute ea isăgeata, ajunse în -mai puţin de cinci minute la celălalt capăt al oraşului, la palatul de Pontleve ; porunci să se

înhame caii, sau, mai exact, îi înhărnă el însuşi, şi după puţin fu auzit adu cînd trăsura doamnei de Chasteller în galop. Nu avusese de îndeplinit niciodată un serviciu mai plăcut decît acesta.

Doamna de Chasteller îşi arăta recunoştinţa-i vie faţă de domnul de Blanşay cînd el îi oferi braţul ca s-o conducă la trăsură. Se simţi aproape fericită în clipa aceea că putea — singură, despărţită de acel public nemilos, a cărui amintire îi sporea nenorocirea — să se gîndească în linişte la greşeala ei.

De îndată ce ajunse acasă, doamna de Chasteller avu destulă voinţă ca s-o îndepărteze pe cameristă, care nu cerea, nici mai mult, nici mai puţin, decît să i se povestească în amănunt accidentul. Rămase în sfîrşit singură. Plînse mult. Se gîndi cu amărăciune la prietena ei intimă, doamna de Constantin, pe care purtarea savantă a tatălui ei izbutise s-o îndepărteze. Doamna de Chasteller nu îndrăznea să-i transmită prin poştă decît vagi asigurări de afecţiune, încredinţată fiind că tatăl ei cerea [să i se dea] toate scrisorile ei. Diriginta oficiului poştal din Nancy era legitimistă, iar domnul de Pontleve ocupa locul de frunte într-o comisie statornicită în numele lui Carol al X-lea pentru Lorena, Alsacia şi Franche-Comte.

„Aşa că sînt singură, singură pe lume cu ruşinea mea", îşi spunea doamna de Chasteller. După ce plîn- sese mult timp în tăcere şi întuneric, înaintea unei ferestre mari deschise, de la care putea vedea, la două poşte spre răsărit, dumbrăvile negre din pădurea de la Burelviller, iar deasupra un cer limpede şi întunecos, semănat cu stele scăpărătoare, criza ide nervi se potoli şi avu curajul să-şi cheme camerista îşi s-o trimită la culcare. Pînă în momentul acela, prezenţa unei fiinţe omeneşti i s-ar fi părut că-i înteţeşte cu prea multă cruzime ruşinea şi nenorocirea. După ce-o auzi urcîn- du-se în camera ei, îndrăzni să supună cercetării cu mai puţină timiditate totalitatea greşelilor ei din cursul acelei seri fatale.

Simţi, mai' întîi, o tulburare şi o ruşine nespusă; i se părea că nu poate întoarce privirea nicăieri fără să descopere un nou imotiv de-a se dispreţui şi o umilinţă nemărginită.

Bănuiala de care îndrăznise să-i vorbească Lucien o impresiona îndeosebi.

Un (bărbat, un bărbat tînăr, să-şi îngăduie o asemenea libertate faţă de idînsa ! Lucien părea binecrescut, aşadar ea trebuie să-1 fi încurajat Stai mod deosebit. Şi cum anume ? nu-şi amintea de .nimilc altceva .decît de-o oarecare milă şi de-o descurajare pe care i le trezise, la începutul seratei, curioasa absenţă de idei a tânărului pe care-1 găsea amabil. „L-am socotit drept un călăreţ *de forţă,* aşa ca pe domnul de Blanţay."

-Care .putea fi însă bănuiala despre care-i vorbise ? Acesta fiind motivul cel mai de seamă al suferinţei ei, plînse mult. Lacrimile erau ca o satisfacţie pe care şi-o dădea ea singură pentru ofensa aldusă onoarei sale.

„La urma urmelor, are toată libertatea să mă bănuiască, îşi spuse indignată, i s-a relatat o calomnie ; dacă-i dă crezare, cu

atît mai rău pentru el, înseamnă că-i lipsesc inteligenţa şi disoemămîntuJ, asta-i tot, eu sînt nevinovată I"

Acest sentiment de mîndrie care o însufleţea era sincer. încetul cu încetul prinse să nu se mai gîndească la ceea ce ar putea fi acea bănuială. Greşelile ei reale i se părură atunci mult mai apăsătoare ; şi le vedea în număr covîrşitor. Plînse din nou. în sfîrşit, după spaime de o copleşitoare amărăciune, slabă şi pe jumătate sfîrşită de durere, i se păru că are să-şi reproşeze mai cu osebire două lucruri.

îniîi, lăsase să se întrezărească ceea ce se petrece în inima ei unui public meschin, de-o răutate vulgară şi pe care-1 dispreţuia din toată inima. Se simţi îndoit de nenorocită recapitulînd toate motivele pe care le avea ca să se teamă de cruzimea acelui public şi ca să-1 dispreţuiască. „Domnii aceştia, care cad în genunchi în faţa unei monede de trei franci sau la cea mai mică aparenţă de favoare din partea regelui ori a vreunui ministru, cît de neîndurători sînt faţă de greşelile care nu se trag din iubirea de bani !" Trecerea în revistă a dispreţului ei faţă de societatea înaltă din Nancy, înaintea căîeia se compromisese, o făcea să resimtă **o** durere cu de-amănuntul, dacă se poate spune aşa, **şi** arzătoare ca şi cum ar fi atins un fier roşu. Fiecare săgeată de dispreţ împotriva fiecăreia dintre femeile **pe** care şi le închipuia c-o dispreţuiesc îi stîrnca un nou val de durere. îşi închipuia ce priviri trebuie să-i fi aruncat în timp ce dansa cotilionul.

După ce doamna de Chasteller se expuse, cu plăcere parcă, acestei dureri, încercă o suferinţă mult mai grea şi care, într-o clipită, păru a-i stinge tot curajul.

Era învinuirea că încălcase, în ochii lui Lucien, **acea** reţinere feminină fără de care o femeie nu poate fi stimată de către un bărbat demn, la rîndul lui, de oarecare stimă.

în faţa acestui cap de acuzaţie, durerea îi dete, oarecum, cîteva clipe de răgaz ; ajunse să-şi spună cu glas tare şi cu o voce pe jumătate înăbuşită de suspine 5 *„Dacă nu m-ar dispreţui, l-aş dispreţui eu".*

„Cum, gîndi după o clipă de tăcere şi ca şi cum ar fi cedat furiei îndreptate împotriva ei însăşi, un bărbat a îndrăznit să-mi spună că are bănuieli asupra purtării mele, şi în loc să-mi întorc privirea de la el, i-am cerut să-mi dea posibilitatea ca să-mi pot dovedi nevinovăţia ! Şi, nemulţumită de asemenea purtare nedemnă, m-am dat în spectacol ; am lăsat să mi se ghicească sentimentele de către nişte fiinţe josnice, a căror amintire numai, cînd mă gîndesc serios la ele, mă îndeamnă să dispreţuiesc. viaţa zile de-a rîndul ! în sfîrşit, cu privirile mele lipsite de prudenţă, merit să fiu categorisită de domnul Leuwen drept una din femeile acelea oare se aruncă de gîtul primului bărbat care le place. Căci de ce n-ar avea îngîmfarea vîrstei lui, cînd are tot ceea ce o justifică ?"

Imaginaţia ei renunţă la plăcerea de-a se gîndi la Lucien, ca să se întoarcă la acele îngrozitoare cuvinte : *a se arunca de gîtul primului-venit.*

„Domnul Leuwen are însă dreptate, reluă cu un curaj barbar, văd eu însămi, şi încă limpede, că sînt o fiinţă coruptă. Nu-1 iubeam pînă în această seară fatală. Mă gîndeam la el cu destulă răceală şi ca la un tînăr care părea a se deosebi puţin de toţi .domnii aceia pe care ni i-au scos în cale evenimentele. îmi vorbeşte cîteva clipe, îl găsesc de-o timiditate ciudată. O prostească prezumţie mă îndeamnă să mă joc cu el, aşa cum aş fi făcut cu o fiinţă neînsemnată pe care-aş vrea s-o văd vorbind, şi deodată se întîmpîă că nu mă mai gîndesc decît la dînsul. Şi asta, desigur, pentru că mi se părea un bărbat frumuşel. Ce-ar face mai rău ifemeia cea mai coruptă ?"

Acest nou val de disperare se dovedi mai violent decît toate celelalte. în sfîrşit, dînd zorile înălbeau cerul deasupra pădurilor negre de la Burelviller, oboseala și somnul puseră capăt remuşcărilor şi nenorocirii doamnei de Chasteller.

în aceeaşi noapte Lucien se gîndise statornic la ea, cu sentimente de adoraţie foarte măgulitoare într-o privinţă. Ce prilej de mîngîiere dacă ar fi putut vedea timiditatea acestui bărbat care părea în ochii ei un donjuan inspaimintator şi desăvîrşit ! Lucien nu era de loc sigur de felul cum trebuia să judece evenimentele care se perindaseră de-a lungul acelei serate hotărâtoare. Cuvintele acestea din urmă nu le rostea deci! tremurând. Credea că citise în ochii ei că-1 va iubi cîndva.

„Dar, Doamne, n-am aşadar alt avantaj în ochii acestei fiinţe îngereşti decît acela de-a face excepţie de la regula care-o îndeamnă să iubească locotenenţi-colo- nei ?! Dumnezeule, cum se poate împerechea o vulgaritate atît de reală în purtare cu toate aparenţele unui suflet atît de nobil ?! Văd bine că cerul nu mi-a dăruit talentul să citesc în inimile femeilor. Develroy avea dreptate, nu voi fi decît un prostănac toată viaţa uimit mai mult de propria mea inimă decît de ceea ce mi se întâmplă. Inima aceasta ar trebui să fie în culmea fericirii, dar se simte adînc mâhnită ! Ah, de ce n-o pot vedea ? I-aş cere un sfat, sufletul, pe care ochii ei îl prevestesc parcă, mi-ar înţelege necazurile, pe care sufletele vulgare le-ar considera atît de ridicole! Cum ? Câştig o -sută de mii de franci la loterie şi sînt disperat că n-am câştigat un milion ?! Sînt preocupat într-un mod exagerat de una dintre femeile cele mai frumoase din oraşul în care m-ă aruncat întâmplarea, întîia slăbiciune. Vreau s-o combat, sînt învins, și iată- mă doritor să-i plac, ca unul din bărbaţii slabi şi rataţi care populează saloanele femeilor la Paris. în sfîrşit, femeia pe care am prea marea slăbiciune s-o iubesc atît, pentru puţină vreme sper, pare a-mi primi atenţiile cu plăcere şi cu o cochetărie a cărei formă, cel puţin, e delicioasă ; joacă pe femeia sentimentală, ca şi cum ar fi ghicit că am slăbiciunea s-o iubesc cu o pasiune plină de seriozit&te ; în loc să mă bucur de norocul meu atît de mare, sînt bănuit, de scrupule ! Și-mi făuresc chinuri pentru că inima unei femei de lâ Curte s-a lăsat impresionată de alţii, nu de mine ! Fi. Doamne, am cu talentul ca să pot seduce o femeie într-adevăr virtuoasă ? De cîte ori am vrut să-mi îndrept atenţia asupra unei femei ceva mai deosebită de vulgul grizetelor, n-am dat oare greş în felul cel mai ridicol ? Ernest, care, la urma urmelor, e un om cu judecată, cu tot pedantismul său, nu mi-a explicat oare că pricina stă în faptul că n-am destul sînge rece ? în figura mea de adolescent cucernic citeşte oricine ca într-o carte... în loc să profit de micile mele succese şi să merg înainte, rămîn locului ca un prostănac, preocupat să le savurez, să le gust. O strîngere de mînă înseamnă pentru mine, oraşul Capua [1]. Mă opresc extaziat înaintea rarelor delicii ale unor favoruri atît de

---

1 Hanibal cucereşte Capua în 215 î.e.n. ; după o serie de victorii asupra armatelor romane, petrece o iarnă în acest ora$, din care pricină a fost acuzat că și-ar fi uitat îndatoririle militare, fiind atras de „deliciile orașului Capua".

hotărî- toare în loc să păşesc înainte. în sfîrşit, n-am nici un talent pentru războiul acesta, şi mai fac şi pe mofturosul ! Dar, dobitocule, dacă placi, asta-i numai din întîmplare, numai din întîmplare..."

După ce străbătu de nenumărate ori odaia în lung şi-n lat, îşi spuse cu glas tare : „O iubesc, sau măcar doresc să-i plac. îmi închipui că mă iulbeşte şi, totuşi, sînt nefericit. Iată adevărata înfăţişare a unui cap de nebun ! Adevărul este că în proiectul meu de a o seduce aş fi vrut mai întîi ca ea să nu mă iubească. Cum, doresc să fiu iubit de ea şi sînt trist pentru că se pare că-mi acordă oarecare atenţie ?!, Cînd eşti un prost, trebuie cel puţin să nu fii un laş !"

Adormi spre ziuă cu această reflecţie frumoasă şi cu semiproiectul de a-1 ruga pe colonelul Malher să-1 trimită la douăzeci de poşte depărtare de Nancy, la N..., unde regimentul avea un detaşament menit să ţină sub observaţie pe lucrătorii *mutualişti.*

Cît de mult ar fi sporit chinul doamnei de Chasteller, care, aproape la aceeaşi oră, ceda oboselii, dacă ar fi avut cunoştinţă despre aparenţa acelui dispreţ grozav faţă de dînsa, aparenţă de dispreţ care, întoarsă în fel şi chip şi văzută sub toate feţele, răpea somnul bărbatului care o preocupa fără voia ei !

C a p i t o l u l X X

Oricare i-ar fi fost gîndurile, Lucien nu era stăpîn pe faptele sale. A doua zi, în zori, după ce se pusese la ţinută ca să se înfăţişeze înaintea colonelului Malher, zări de departe strada spre care dădeau ferestrele doamnei de Chasteller 5 nu se putu împotrivi dorinţei de a trece pe sub ferestrele pe care nu mai avea să le vadă dacă colonelul i-ar fi aprobat cererea. Abia ajuns în stradă, simţi bătîndu-i inima mai-rnai să-i taie res-piraţia ; simpla posibilitate de a o zări pe doamna de Chasteller îl înnebunea. Se simţi aproape mulţumit că n-o văzu la fereastră.

„Ce mă voi face, îşi spuse, dacă, după ce voi fi obţinut să părăsesc oraşul Nancy, voi dori, cu aceeaşi sminteală, să mă întorc ? De ieri nu mai sînt stăpîn pe mine, mă las purtat de nişte gînduri cenmi vin aşa, deodată, şi pe care nu le pot prevedea cu un minut înainte."

După acest raţionament demn de un fost elev al Şcolii politehnice, Lucien încălecă şi străbătu cinci sau şase poşte în două ceasuri. Se evita pe sine însuşi | chinul acela sfâşietor pe care ţi—1 dă setea fizică îl resimţea în sufletu-i bîntuit de nevoia de a-şi supune raţiunea aceleia a unui alt bărbat şi de a-i cere unele sfaturi. Nu mai avea decît atîta raţiune cîtă-i trebuia ©a să creadă şi să simtă că înnebuneşte, şi totuşi toată

fericirea lui atirna de părerea ce avea să şi-o facă despre doamna de Chasteller.

Avusese tactul de a nu depăşi marginile celei mai stricte rezerve cu nici unul dintre ofiţerii regimentului; aşadar, nimefti din jurul lui nu l-ar fi putut ajuta cu un sfat ori cît de

vag şi de aproximativ. Domnul Gauthier lipsea din oraş, şi; de altfel, credea Lucien, nu i-ar fi înţeles nebunia decît ca să-1 mustre şi să-1 îndemne să plece.

întorcîndu-se de la plimbare şi trecînd din nou pe strada Pompei, simţi o pornire de nebunie care-1 uimi. I se păru că dacă ar fi întîlnit privirea doamnei de Chasteller, ar fi căzut de pe cal a treia oară. Nu avu curajul să fugă şi nu se mai prezentă înaintea colonelului.

în aceeaşi seară sosi domnul Gauthier de la ţară.

Lucien încercă să-i vorbească în cuvinte ocolite despre situaţia sa, să-1 sondeze, cum se spune. Iată ce-i spuse Gauthier după cîteva fraze de tranziţie :

— Nici eu nu-s lipsit de necazuri. Muncitorii din N... îmi dau de lucru. Cum vor reacţiona ei faţă de armată ?

A doua zi după bal, doctorul Du Poirier veni să facă o lungă vizită tînărului său amic, şi, fără prea multe ocoluri, începu să-i vorbească despre doamna de Chasteller. Lucien simţi că roşeşte pînă-n albul ochilor, deschise fereastra şi se aşeză în dosul obloanelor ca sa nu poată fi cercetat cu prea multă uşurinţă de către doctor. „Pedantul ăsta vine aici să mă supună unui adevărat interogatoriu. Să vedem."

Lucien vorbi îndelung şi cu multă admiraţie despre frumuseţea pavilionului unde se dansase în ajun. Vorbi despre curte, trecu Ta scara măreaţă, la vasele cu plante exotice care o împodobeau. Apoi, urrnînd o ordine ma~

tematică şi logică, trecu de la soară la anticameră, şi de acolo, la primele două saloane...

în fiecare clipă doctorul îl întrerupea ca şă-i vorbească despre indispoziţia din ajun a doamnei de Chasteller şi despre cauzele care ar fi putut-o produce etc., etc. Lucien nu se îndura să-1 întrerupă. Fiecare cuvînt era o comoară pentru el. Doctorul venea tocmai de la palatul Pontleve, dar Lucien ştiu să se stăpî- nească. La cea mai mică pauză, îşi relua, grav, disertaţia asupra costului probabil al elegantului cort, dungat în roşu şi alb, pe care-1 văzuse în ajun. Sunetul acestor cuvinte străine de limbajul obişnuit părea a-i spori sîngele rece şi stăpînirea de sine. Niciodată nu avusese atîta nevoie de ele. Doctorul, care ţinea cu orice preţ să-1 facă pe Lucien să vorbească, îi dădea amănunte dintre cele mai preţioase despre doamna de Chasteller, atît de preţioase, încît fiecare cuvînt în plus l-ar fi plătit cu aur greu. Prilejul era ispititor, i se părea că un cuvînt ceva mai măgulitor, şi doctorul ar trăda toate tainele din lume. Lucien păstră însă o cuminţenie vecină cu timiditatea ; numele doamnei, de Chasteller nu fu rostit decît pentru a-i răspunde doctorului; altfel, ar fi comis o stîngăcie. Lucien îşi forţa rolul, dar Du Poirier era prea puţin obişnuit cu oamenii care răspund exact la ceea ce li se spune ca să surprindă nuanţa. Lucien îşi puse în gînd să fie bolnav a doua zi. Spera să afle de la doctor o seamă de amănunte despre

domnul de Pontleve şi despre viaţa pe care-o ducea în mod obişnuit doamna de Chasteller.

A doua zi doctorul schimbase tactica. Doamna de Chasteller, o mironosiţă, după el, era de un orgoliu insuportabil, mult mai puţin bogată decît se spunea 5 avea cel mult zece mii de franci rentă după registrul cel mare.

Era de o rea-voinţă făţişă, dar nu pronunţă nici un cuvînt despre locotenent-coloneL Momentul i se păru lui Lucien foarte plăcut. Aproape mai plăcut decît acela din seara balului, cînd doamna de Chasteller sa uitase la el prelung după ce-l întrebase dacă bănuiala era în legătură cu ea. Aşadar, în legătura ei cu domnul Thomas de Busant nu fusese nimic scandalos.

Lucien făcu multe vizite în seara aceea, dar nti pronunţă nici un cuvînt în afară de serbadele întrebări asupra sănătăţii după un bal atît de obositor. „Ce spectacol admirabil ar constitui preocuparea mea, ck- c-ar putea-o ghici, pentru aceşti provinciali atît de plictisiţi !" Toată lumea i-o vorbi de rău pe doamna de Chasteller, cu excepţia bunei Theodelinde. Era totuşi foarte urîtă, iar doamna de Chasteller, foarte frumoasă. Lucien resimţi faţă de Theodelinde un sentiment de prietenie care atingea aproape pasiunea,

„Doamna de Chasteller nu împărtăşeşte genurile de distracţie ale acestor oameni, iată ceea ce nu se iartă nicăieri. La Paris nu se cunosc asemenea deosebiri" în timpul ultimelor vizite, sigur că n-o va întîlni pe doamna de Chasteller, care stătea acasă, indispusă, Lucien se gîndi la plăcerea de a vedea de departe per- deluţa ei de muselină brodată, în care bătea lumina luminărilor.

„Sînt un laş, îşi spuse în cele din urmă. Ei bine, ml voi lăsa în voia laşităţii, din toată inima."

...Si vom vous damnez, Damnez-vous donc au moins pour des ţeches aimables.[1]

Astfel se stinseră cele din urma suspine ale remuş- cării lui de a iubi şi ale dragostei sale pentru sărmana patrie trădată, vîndută etc. : nu poţi avea două iubiri în acelaşi timp.

„Sînt un laş", îşi spuse ieşind din salonul doamnei d'Hoquincourt, şi întrucît la Nancy, la ora zece şi jumătate seara, se sting felinarele din porunca domnului primar, şi, cu excepţia nobilimii, toţi oamenii se duc la culcare, fără ca nimeni să se simtă ridicol în propriii săi ochi, se putu plimba o oră şi mai bine pe sub obloanele verzi, deşi îndată după sosirea lui fur- minile cămăruţei se stinseră.

---

1 ...Dacă vă pierdeţi sufletul, Pierdeti-1 măcar cu păcate plăcuta.

Ruşinat de zgomotul paşilor săi, Lucien profita **de** întunericul adînc, se oprea îndelung, aşezat pe o piatra în faţa ferestrei la care privea aproape necontenit.

La zgomotul paşilor săi, nu se frămînta numai inima lui. Pînă la ora zece şi jumătate, doamna de Chasteller petrecuse o seară sumbră şi plină de remuşcări. Desigur, s-ar fi simţit mai puţin mîhnită ieşind în lume, dar na voia să se expună a-1 întîlni sau a auzi ros- tindu-i-se numele.

La ora zece şi jumătate, văzîndu-1 sosind în stradă, mîhnirii sumbre şi mohorîte îi urmară palpitaţiile cele mai vii ; ea se grăbi să stingă luminările, şi, cu toate mustrările ce şi le făcea, rămase lingă fereastră. Ochii îi erau călăuziţi, în întuneric, de focul ţigării de foi **a** lui Lucien. Acesta îşi învinsese tocmai remuşcările. „Ei bine, o voi iubi şi o voi dispreţui, îşi spuse, iar cînd mă va iub', îi voi spune : «Ah, dacă sufletul dumitale ar fi fo5t mai curat, aş fi fost legat de dumneata pe viaţă !»"

A doua zi, deşteptat la ora 5 pentru manevră, Lucien dori cu patimă s-o vadă pe doamna de Chasteller. Nu se îndoia de loc de sentimentele ei.

„Privirea ei mi-a spus tot, îşi repeta, cînd bunul Iul simţ firesc voia să ridice vreo obiecţie. Şi ce bine âr fi dacă i-aş fi plăcut ceva mai greu ! Nu m-aş plînge de asta."

In sfîrşit, la cinci zile după bal, care i se părură lui Lucien cinci sîptămîni, o întîlni pe doamna de Chasteller la doamna contesă de Commercy. Doamna de Chasteller era răpitoare, paloarea ei firească pierise la glasul lacheului, care anunţa : „Domnul Leuwen". El, la rîndul lui, îşi pierduse răsuflarea. Totuşi, podeabele doamnei de Chasteller i se părură prea strălucitoare, prea vetele, de prea bun gust. E drept că doamna de Chasteller era îmbrăcată minunat, aşa cum se cuvine pentru a stîrni admiraţia saloanelor din Paris. „Atîta bătaie de cap pentru o simplă vizită la o doamnă în vîrstă aminteşte cam prea mult, îşi spunea, slăbiciunea ei pentru locotenenţi-colonei." Cu toată amărăciunea acestei critici, adăuga totuşi : „Ei bine, o voi iubi, dar fără urmări". în timpul acestor frumoase argumente, fu la trei paşi de ea, tremurînd ca frunza, însă de fe ricire.

în clipa aceea doamna de Chasteller răspundea la nu ştiu ce întrebare de politeţe asupra indispoziţiei ei pe care i-o pusese Lucien, cu o politeţe şi un ton de desăvîrşită graţie, dar în acelaşi timp cu o linişte cu atît mai nealterată cu cît nu era nici tristă şi nici sumbră, ci, dimpotrivă, afabilă şi la limita veseliei. Lucien, descumpănit, nu-şi dădu seama de toată intensitatea nenorocirii pe care.i-o vestea acel ton decît duyă sfîr- şitul vizitei şi după o îndelungată reflecţie. Din parte-i se arătă comun şi aproape banal,faţă de doamna de Chasteller. îşi dete seama de asta şi ajunse în asemenea hal, încît încercă să imprime mişcărilor şi sunetului vocii sale oarecare graţie, cu cît succes însă, se poate ghici cu uşurinţă. „Iată-mă întors la gradul de stângăcie de care mă bucuram în primele momente ale convorbirii noastre la bal", gîndi judeoîndu-se singur, şi cu dreptate, neexagerîndu-şi în nici un fel lipsa de graţie şi de, spirit.

Nu-şi spunea insă că singura fiinţă în ochii căreia dorea să nu pară prost judeca încurcătura lui cu totul altfel. „Domnul Leuwen, îşi spunea doamna de Chasteller, se aştepta să găsească urmarea neînchipuitei melc uşurătăţi de la 'bal, sau, măcar, avea dreptul să spere nişte purtări blînde, amintind tonul prieteniei, întîlaeşte maniere foarte politicoase, dar care, în fond îl situează mai prejos de rangul unei simple cunoştinţe."

Lucien, .ca să spună ceva, dar negăsind absolut nici o idee, încerca să explice în ce consta talentul doamnei Malibran, care cînta la Metz, unde societatea cea bună din Nancy avea de gînd să se ducă s-o audă. Doamna de Chasteller, încîntată că nu mai trebuie să se silească spre a găsi cuvinte politicoase şi reci, îl privea cum vorbeşte. Dar el se încurcă de tot după cîtva timp şi păru atît de ridicol în stînjeneala lui, încît băgă de seamă şi doamna de Commercy.

— Tinerii aceştia răsfăţaţi au calităţi prea supuse fluctuaţiei, spuse în şoaptă doamnei de Chasteller. Nici urmă din frumosul sublocotenent care vine adesea k mine.

Doamna de Chasteller încercă un- sentiment; de fericire desăvîrşită la aceste cuvinte. O femeie de bun- simţ, de un bun-simţ vestit în oraş, şi cu sînge rece confirma ceea ce îşi spunea ea în gînd de cîteva minute, şi cu cîtă plăcere ! „Cîtă deosebire faţă de acel bărbat vesel, vioi, scăpărător, stingherit doar de mulţimea şi de vioiciunea ideilor lui, pe care l-am văzut la bal ! Iată-1 vorbind de o cîntăreaţă, şi nu poate găsi o frază ca lumea, deşi citeşte în fiecare zi foiletoane întregi despre talentul doamnei Malibran !"

Doamna de Chasteller se simţi atît de fericită,, încît îşi spuse deodată : „Sînt gata să-mi dau **în** petic cu vreun cuvînt sau surîs prietenos care-mi va strica toată fericirea din seara asta E foarte plăcut, dar ca sa nu fuMiemulţutfiîta de mîne, trebuie să mă opresc aici." Se ridică şi plecă.

Lucien plecă şi el curînd de la doamna de Commercy 5 simţea nevoia să viseze în *flinişte]* asupra nesfârşitei lui prostii şi asupra atitudinii glaciale a doamnei de Chasteller.

După cinci-şase ore de reflecţii sfîşietoare, ajunse la această frumoasă concluzie :

Nu era locotenent-colonel, şi, ca atare, nu era demn ele iuarea-aminte a doamnei de Chasteller. Purtarea ei de la bal fusese o veleitate, o fantezie trecătoare, ia care sînt supuse femeile prea duioase. O iluzionase pentru o clipă şi uniforma. Din lipsă de ceva mai bun, îl luase cîtva timp drept colonel.

Consolaţiile acestea îl mîhneau adînc pe Lucien. „Sînt un mare prost, iar femeia asta, o cochetă de teatru, numai că e uimitor de frumoasă ! Să mă ia dracu dacă mă mai uit la ferestrele ei!"

După hotărîrea aceasta mare, dacă i s-ar fi oferit lui Lucien spînzurătoarea, s-ar fi simţit mai fericit, în ciuda orei înaintate, încălecă, dar abia ieşise din oraş, cînd băgă de seamă că n-are puterea să-şi îndemne calul. îl dete pe mîna servitorului şi se plimbă pe jos. Peste cîteva minute, tocmai

cînd bătea miezul nopţii, în ciuda cuvintelor de ocară pe care i le adresase doamnnei de Chasteller, stătea pe piatra din faţa ferestrei sale.

C a p i t o l u l XXI

Sosirea lui **o** umplu de bucurie. îşi spusese, plecînd de ladoamna de Commercy : „Trebuie să fie atît de grozav jde nemulţumit de el şi de mine, încît se va hotărî sa mă uite, sau dacă-1 mai revăd, nu va fi decît peste cîteva zile".

îa întunericul adînc, doamna de Chasteller deosebea uneori focul ţigării de foi a lui Lucien. II iubea nebuneşte în acea clipă. Dacă în tăcerea adîncă şi universală Lucien ar fi avut inspiraţia să înainteze sub fereastra ei şi să-i spună ceva de spirit şi nou, de pildă i „Bună seara, doamnă. Veţi binevoi a-mi da un semn că mă auziţi ?", ea i-ar fi răspuns, cu multă probabilitate: „Adio [1], domnule Leuwen"..., şi intonaţia celor trei cuvinte n-ar fi lăsat nimic de dorit nici îndrăgostitului celui mai pretenţios. A rosti numele lui Leuwen, vorbindu-i chiar lui, ar fi fost suprema voluptate pentru doamna de Chasteller.

Lucien, cupă ce făcuse **pe** prostul, cum îşi **zicea el singur, se** duse să caute o oarecare masă de biliard, **în fundul unei** săli murdare, unde **era** sigur **că va găsi cîţiva** locotenenţi din regiment. Era atît de vred**nic de** plîns, încît se simţi fericit întîlnindu-i.

Fericirea aceasta i se citea pe faţă şi provocă multă plăcere. Tinerii se arătară băieţi buni în seara aceea, rezervîndu-şi dreptul la răceala de cuviinţă pentru **a** doua zi.

Lucien se bucură să joace şi să piardă. Flotărîră si nu plece nimeni cu cei cîţiva napoleoni ciştigaţi; comandară şampanie, şi Lucien, bine inspirat, **se** îmbăta în **aşa** măsură, încît băiatul de la biliard şi un vecin **chemat** de el îl conduseră acasă.

Iată **cum** iubirea adevărată îndepărtează **pe oameni de la** desfrîu.

A doua zi Lucien se purtă întocmai ca un nebun. Camarazii lui, locotenenţii din ajun, devenind iarăşi răi, îşi spuneau : „Frumosul *dandy* parizian nu-i învăţat cu şampania, e încă mahmur de ieri, va trebui să-1 poftim să bea mai des. Ne vom bate joc de'el şi înainte, şi atunci, şi după aceea ; e în regulă !"

A doua zi după întîia întîlnire cu femeia de care se credea atît de sigur, Lucien se simţi complet ieşit din minţi ; nu înţelegea absolut nimic din ceea ce i se întîmpla, cu atît mai puţin din simţămintele ce i se trezeau în inimă sau din purtările celorlalţi faţă de el.

I se părea că i se fac aluzii La sentimentele lui pentru doamna de Chasteller, şi avea nevoie de toată judecata lui ca să nu se supere.

---

1 In limba franceză, *adieu* n-are tenisul despărţirii, ci «te na «alut ca oricare altul.

„Voi face zilnic fel de fel de lucruri, îşi spuse el în sfîrşit, dedîndu-mă cu pasiune acţiunii care-mi va face, în clipa aceea, cea mai multă plăcere. Dacă n-o să fac confidenţe nimănui, şi n-o să scriu nimănui despre sminteala mea, nimeni nu-mi va putea spune într-o zi : «Ai fost nebun». Şi dacă boala asta nu mă va ucide, nu-mi va da cel puţin prilejul de a-mi fi ruşine de ea. O nebunie bine ascunsă îşi pierde jumătate din proastele ei efecte, esenţialul este să nu se ghicească ceea ce simt."

în cîteva zile numai, în Lucien avu loc o schimbare completă. în societate se minunau cu toţii de voioşia şi de spiritul lui.

„N-are idei sănătoase, e imoral, dar cîtă elocvenţă 1" se spunea în salonul doamnei de Puy-Laurens.

— Prea te răsfeţi, prietene,, îi spuse într-o zi această femeie inteligentă.

Vorbea din plăcerea de-a vorbi, discuta, argumen- tînd *pro* şi *contra,* exagera şi umfla amănuntele întâmplărilor pe care le povestea, istorisea mult şi pe-nde- lete. Într-un cuvînt, vorbea ca un om de spirit provincial, aşa că repurtă un succes imens. Locuitorii din Nancy preţuiau ceea ce obişnuiau să admire. înainte îl găseau ciudat, orginiaL, afectat, adesea obscur.

De fapt îi era o frică grozavă să nu trădeze fără voie ceea ce se petrecea în inima lui. Se vedea iscodit şi supravegheat îndeaproape de doctorul Du Poirier, pe care începea să-i bănuiască a fi în legături cu domnul N..., om deştept, ministru al poliţiei luî Lu- dovic-Filip. Lucien nu putea însă rupe relaţiile cu Du Poirier, n-ar fi reuşit nici măcar să-1 îndepărteze încetînd de-a mai vorbi cu el. Du Poirier era bine ancorat în acea societate, căreia îl prezentase pe Lucien, iar a rupe cu el ar fi fost şi foarte ridicol, şi foarte stînjenitor. Neputînd rupe relaţiile cu un om atît de activ, atît de introdus, atît de susceptibil, trebuia să-1 trateze ca pe un amic intim, ca pe un părinte.

„Cu oameni de ăştia îţi poţi şarja rolul oricît de mult", îşi zise, începînd să vorbească întocmai ca un adevărat actor. Recita mereu un rol, şi anume pe cel mai hazliu care-i trecea prin minte, folosindu-se dinadins de expresii ridicole. îi plăcea să fie în tovărăşia cuiva, singurătatea îi ajunsese nesuferită. Cu cît teza pe care o susţinea era mai absurdă, cu atît îl sustră-gea mai mult laturii serioase a vieţii, care nu-i dădea nici o satisfacţie, inteligenţa fiind bufonul sufletului său.

Nu era un donjuan, departe de asta ; nu ştim ce va fi mai tîrziu, deocamdată însă nu era obişnuit să se poarte cu o femeie, între p^atru ochi, altfel de cum simţea. Onorase pînă atunci cu cel mai adine dispreţ acest soi de merit, a cărui lipsă începea s-o regrete. Cel puţin nu-şi făcea nici o iluzie îh această privinţă, înspăimîntătoarele cuvinte ale lui Ernest, învăţatul său văr, despre puţina-i inteligenţă faţă de femei, răsunau mereu în sufletul său, întocmai ca şi cuvintele îngrozitoare ale lui Bouchard, şeful staţiei de poştă, despre locotenent-colonel şi doamna de Chasteller.

De zeci de ori îi spusese raţiunea că trebuie să se apropie iarăşi de acest Bouchard, de la care, cu bani sau cu delicate atenţii, ar putea afla unele amănunte. Dar îi era cu neputinţă. Numai cînd îl zărea de departe pe stradă, i se şi încreţea carnea pe trup._

Judecata lui se credea întemeiată s-o dispreţuiască pe doamna de Chasteller, dar inima lui avea mereu noi motive s-o adore, ca pe fiinţa cea mai pură, cea mai cerească, cea mai presus de considerentele băneşti şi de vanitate, care sînt oarecum cea de-a doua religie a provinciei. Lupta dintre sufletul şi inteligenţa lui îl înnebunea aproape în sensul strict al cuvîntului, făcînd dintr-însul unul din oamenii cei mai nefericiţi Era tocmai pe vremea cînd caii, caleaşca şi lacheii în livrea făceau dintr-însul obiectul de invidie al locotenenţilor din regiment şi al tuturor tinerilor din Nancy şi din împrejurimi, care, văzîndu-1 bogat, tînăr, destul de bine, elegant, îl priveau fără îndoială ca pe fiinţa cea mai fericită din cîte întîlniseră vreodată. Neagra lui melancolie, cînd era singur pe stradă, momentele de uitare de sine, mişcările lui nervoase, cu aparenţă de răutate, treceau drept înfumurare de cel mai înalt şi mai nobil ordin. Cei mai luminaţi vedeau în toate astea o imitaţie savantă a lordului Byron, despre oare se vorbea încă mult în acea epocă.

Partidele de biliard repetîndu-se, i se duse faima, fl cum elita din Nancy ridicase la douăsprezece sau]a cincisprezece numărul celor patru livrele pe care doamna Leuwen le trimisese de la Paris fiului ei, toată lumea spuse că în fiecare seară, de o lună încoace, îl aduceau pe Lucien acasă beat mort. Indiferenţii se mirau, ofiţerii carlişti demisionari erau încântaţi, o singură inimă era adînc rănită. „Să mă fi înşelat în privinţa lui ?" j

Acest mijloc de a-şi pierde raţiunea ca să-şi uite durerea nu era frumos, dar era singurul care-i venise lui Lucien în gînd, sau, mai degrabă, în care fusese tîrît; viaţa de garnizoană i se oferise, iar el îi cedase. Ce alta putea face, ca să nu-şi sfîrşească serile rău de tot ? Era prima lui suferinţă, viaţa nu fusese pînă atunci pentru dînsul decît muncă sau plăcere.

Era primit de multă vreme, şi cu deosebită cinste, în toate familiile din Nancy ; dar motivul care-i asigura succesele îi răpea şi orice plăcere. Lucien era ca o cochetă bătrînă : jucînd mereu teatru, nu-i mai făcea plăcere nimic. „Dacă aş fi în Germania, îşi spusese, aş vorbi nemţeşte, la Nancy vorbesc ca un provincial." I s-ar fi părut că se aude înjurînd dacă ar fi spus despre o dimineaţă frumoasă : „E o dimineaţă frumoasă." Exclama, încruntîndu-se şi înseninîndu-şi totodată fruntea, cu ifosul unui mare proprietar : „Ce vreme frumoasă pentru fîneţe !"

Excesele lui, seara, la biliardul „Charpentier" îi zdruncinară puţin reputaţia, dar, cu puţine zile înainte de a-şi da în petic, cumpărase o caleaşcă imensă, bună să înoapă într-însa oricare din numeroasele familii de care era plin oraşul, şi, într-adevăr, aceasta era şi destinaţia pe care i-o dădea. Cele şase domnişoare de Serpierre şi mama lor făcură trăsurii acesteia saf- teaua, după cum se spune prin partea locului. Mai multe alte familii, tot aşa de numeroase, îndrăzniră s-o ceară, şi o

obţinură numaidecît. „Domnul Leuwen ăsta e un băiat tare bun, se spunea pretutindeni, cu toate că asta-i floare la ureche pentru el. Tatăl lui îşi joacă renta la bursă eu ministrul de interne. Renta, săraca, plăteşte tot..." în felul acesta explica şi domnul Du Poirier *cadoul frumuşel* pe oare i-1 făcuse Lucien cu prilejul crizei de podagră.

Toate îi mergeau strună lui Lucien, iar tatăl său nu se plîngea de banii pe care-i cheltuia cu atîta uşurinţă. Lucien era sigur că toată lumea îl vorbea de bine faţă de doamna de Chasteller, dar casa marchi- 7.ului de Pontleve era totuşi singura din Nancy în care Lucien părea a merge de-a-ndaratelea. în zadar încercase. Lucien s-o viziteze, doamna de Chasteller, în loc să-1 primească, îi închisese uşa sub pretext că-i bolnavă. îl înşelase pînă şi pe doctorul Du Poirier, care-i spunea lui Lucien că doamna de Chasteller ar face bine să nu mai iasă timp îndelungat. Ajutată de acest pretext pe care i-1 dădea doctorul Du Poirier, doamna de Chasteller făcea un mic număr de vizite, ca să nu se expună a fi învinuită de trufie sau de sălbăticie de către doamnele din Nancy.

A doua oară cînd o văzu după bal, Lucien se simţi tratat abia ca o simplă cunoştinţă, ba i se păru chiar că nu-i răspunde la puţinele cuvinte pe care i le adresa nici atît cît i-ar fi cerut politeţea cea mai elementară. Pentru această a doua întrevedere Lucien luase hotărîrile cele mai eroice. Dispreţul faţă de sine însuşi spori prin totala lipsă de curaj pe care şi-o constată în chiar momentul cînd ar fi trebuit să acţioneze.

„Dumnezeule mare, voi păţi oare la fel şi în clipa cînd regimentul meu va şarja inamicul ?" Lucien îşi aduse învinuirile cele mai amarnice. A doua zi, abia sosise la doamna de Marcilly, că şi fu anunţata doamna de Chasteller.

Indiferenţa atît de excesivă, ce i se arătă îl umplu, către sfîrşitul vizitei, de indignare. Şi pentru întîia dată, profită de situaţia pe care şi-o, cîştigase în societate, oferind braţul doamnei de Chasteller ca s-o conducă la trăsură, deşi era evident că pretinsa lui politeţe o indispunea mult.

— Iertaţi-mă, doamnă, dacă sînt nelalocul meu ; sînt însă foarte nefericit.

— în oraş se spune cu totul altceva, domnule, răspunse doamna de Chasteller cu o uşurinţă cît se poate de nefirească, grăbind pasul ca să ajungă la trăsură.

— Mă port cît se poate de măgulitor cu toţi locuitorii din Nancy, în speranţa ca, poate, mă vor vorbi de bine, iar seara, ca să vă uit, încerc să-mi pierd minţile.

— Nu cred, domnule, să vă fi dat prilejul...

în clipa aceea lacheul doamnei de Chasteller îna- intă să închidă portiera, şi caii porniră ; doamna de Chasteller era mai mult moartă decît vie.

C a p i t o l u l XXII

„Nimic nu poate fi mai dezonorant în societate, exclamă Lucien, care rămăsese pe loc, nemişcat, decît să te încăpăţînezi a lupta astfel contra lipsei unui grad militar înalt!

Demonul ăsta nu-mi va ierta niciodată lipsa epoleţilor de ofiţer superior."

Nimic nu era mai descurajator decît asemenea reflecţie, dar tocmai în timpul vizitei încheiate cu micul dialog mai sus pomenit, Lucien fusese ca îmbătat de dumnezeiasca paloare şi de uimitoarea frumuseţe a ochilor Bathildei[1]. Era unul din numele doamnei de Chasteller. „Răcelii ei glaciale nu i se poate aduce învinuirea de-a fi avut vreo privire însufleţită faţă de ceva în decurs de-o jumătate de oră şi mai bine, în care timp s-a vorbit despre atîtea. Văd însă strălucind în adîncul ochilor ei, cu toată prudenţa pe care şi-o impune, ceva tainic, întunecos, însufleţit, ca şi cum ar urmări o convorbire cu totul intimă şi mai înaltă decît aceea pe oare o ascultă urechile noastre."

---

1 Nume dat în amintirea zadarnic iubitei milaneze, Mathildc Dembowska, a cărei imagine stă şi în centrul cărţii stendhaliene *De l'amour.*

Ca să atingă culmile ridicolului, chiar înaintea propriilor lui ochi, sărmanul Lucien, încurajat precum am văzut, se gîndi să-i scrie. Făcu o scrisoare foarte frumoasă, pe care se duse s-o arunce singur la cutie, la Darney, tîrg la şase poşte de Nancy, pe drumul Parisului. Nici a doua scrisoare, întocmai ca şi aceasta, nu obţinu răspuns.

Din fericire, cea de a treia strecură, din întîm- plare, nu din dibăcie, calitate pe care nu i-o putem atribui cu tot dinadinsul, cuvîntul *bănuială.*

Cuvîntul veni în ajutorul iubirii, care susţinea o luptă neîntreruptă în inima doamnei de Chasteller. De fapt, în mijlocul învinuirilor crude pe care şi le aducea neîncetat, ea îl iubea pe Lucien din toate puterile sufletului. Zilele n-aveau însemnătate, nici preţ pentru ea decît prin ceasurile pe care le petrecea seara după oblonul salonului, pîndind paşii lui Lucien, care, fără să-şi dea de loc seama de succesul iniţiativei sale, venea să petreacă ceasuri întregi pe strada Pompei.

Bathilde — întrucît numele de doamnă e prea grav faţă de o asemenea copilărie — Bathilde-îşi petrecea serile după oblon, respirînd printr-un tub subţire de hîrtie de lemn-dulce, pe oare-1 ţinea între buze, întocmai aşa cum făcea Lucien cu . ţigările de foi. în mijlocul tăcerii adînci care domnea peste strada Pompei, deşartă în tot timpul zilei şi cu atît mai mult la orele 11 seara, gusta plăcerea, desigur nu prea criminală, de a auzi zgomotul. hîrtiei de lemn-dulce pe care mîinile lui Lucien o rupeau din cărţulie şi-apoi o îndoiau, cînd acesta îşi răsucea im *cigarito* artificial. Domnul viconte de Blanfay avu-sese onoarea şi fericirea să procure doamnei de Chasteller acea minusculă cărticică de foiţă, care, după

cum ştiţi, e adusă de la Barcelona.
' (

în primele zile după bal, reproşîndu-şi amarnic c-ar fi încălcat datoria unei femei faţă de sine însăşi, şi mai ales din respect faţă de Lucien, a cărui stimă o dorea înainte de orice, decît pentrU propria ei reputaţie, îşi impusese plictiseala de a se pretinde bolnavă şi de a ieşi foarte rar. E drept că, prin această purtare înţeleaptă, izbutise să facă să i se uite pe de-a-ntregul aventura de la bal. Fusese, într-adevăr, văzută roşind pe cînd stătea de vorbă cu Lucien, dar fiindcă timp de două luni nu-1 primise niciodată acasă, ceea ce ar fi fost foarte simplu, se prestfpusese, pînă în cele din urmă, că, în timp ce vorbea Cu Lucien la bal, începuse să simtă efectele indispoziţiei care, puţin după aceea, o silise să se întoarcă acasă. După leşinul ei de la bal, spusese în taină la două sau trei doamne dintre cunoştinţele ei : „Nu mi-am mai recăpătat sănătatea obişnuita, a pierit într-un pahar de şampanie", înspăimîntată la vederea lui Lucien, ca şi de ceea ce îndrăznise să-i spună la ultima lor întîlnire, rămase din ce în ce tpai credincioasă angajamentului ei de singurătate desăvîrşită.

Doamna de Chasteller ascultase aşadar glasul prudenţei ; nimeni nu bănuia că indispoziţia ei de Ia bal ar fi avut o cauză afectivă ; dar inima ei suferea adînc. Nu avea stimă faţă de sine, iar liniştea lăuntrică, singurul bun de care se bucurase după revoluţia din 1830, îi devenise cu totul străină. Starea aceasta sufletească şi izolarea silnică în care trăia începeau să-i zdruncine sănătatea. Toate aceste împrejurări, şi, fără îndoială, plictiseala care rezulta din ele, dădură preţ scrisorilor lui Lucien.

De o lună, doamna de Chasteller făcuse mult pentru virtute, sau, cel puţin, ceea ce e semnul cel mai nemijlocit, luptase împotriva ei însăşi. Ce putea cere mai mult vocea severă a datoriei ? Sau, ca să ajungem de îndată la cuvîntul hotărâtor, mai putea gîndi

Lucien ca doamnei de Chasteller îi lipsise reținerea feminină ? Orice ar fi vrut să spună vorba aceea îngrozitoare : *bănuială*, rostită de dînsul, putea Lucien oare să găsească în purtarea ei ceva care s-o confirme ?

De mai multe zile ea încerca plăcerea de-a răspunde deschis : „Nu" la această întrebare, pe care și-o punea necontenit.

„Ce bănuială o fi avînd oare în ceea ce mă privește ? Trebuie să fie deosebit de gravă. Cum și-a schimbat într-o clipită expresia !... Și, adăugă ea ro- șindu-se, ce schimbare m-a împins să-i pun întrebarea aceasta !"

Adînca remușcare inspirată de amintirea întrebării pe care îndrăznise să i-o pună venea să-i rupă pentru multă vreme logica gîndurilor. „Ce puțină putere de stăpînire am avut!... Cît de vădită trebuie să fi fost acea schimbare de expresie ! Bănuiala care-1 oprea în mijlocul elanurilor de... simpatia cea mai vie era, așadar, ceva foarte grav ?"

în clipa aceea norocoasă sosi a treia scrisoare de la Lucien. Primele îi făcură o vie plăcere, dar n-avu- sese nici cea mai mică intenție de-a răspunde. După ce o citi pe a treia, Bathilde alergă la cutiuța în care se afla tot ce-i trebuia pentru scris, o așeză pe masă, o deschise și începu să scrie fără a-și îngădui să discute în contradictoriu cu sine însăși. „A trimite o scri-soare, și nu a o scrie, este un gest condamnabil", își spunea vag sieși.

La ce bun să mai notăm că scrise răspunsul căutînd cele mai trufașe întorsături de frază ? I se recomanda de trei sau patru ori lui Lucien să piardă orice speranță, însuși cuvîntul speranță era evitat eu o nesfîrșită dibăcie, pentru care doamna de Chasteller se simți foarte mulțumită. Vai, era, fără să știe, victima educației sale iezuite ! Se înșela pe ea însăși, aplicîn-du-și fără rost și fără să-și dea seama arta de a înșela pe ceilalți, învățată la „Sacre-Coeur". Ea *răspundea.* Totul era cuprins în acel cuvînt, pe care nu voia să-1 ia în considerație.

După ce isprăvi scrisoarea de o pagină și jumătate, doamna de Chasteller *[se]* plimbă prin odaie, aproape țopăind de bucurie.

După o oră de reflecție, porunci să-i vină trăsura și, trecînd pe dinaintea biroului poștal din Nancy, trase de cordon.

— Aruncă scrisoarea la cutie... iute ! spuse servitorului.

Biroul fiind la trei pași depărtare, îl urmări pe omul acela cu privirea ; dar el nu citi adresa, pe care un scris puțintel deosebit de cel obișnuit al ei scrisese i *Domnului Pierre Lafont* Post-restant Darney

Era numele unui servitor de-al lui Lucien și adresa indicată de el eu toată modestia și lipsa de speranță cuvenită.

Nimic n-ar putea exprima surprinderea lui Lucien și oarecum spaima sa cînd, a doua zi, mergînd, ca să nu aibă nimic a-și reproșa, pînă la un sfert do poștă de Darney cu servitorul său Lafont, îl văzu pe acesta, la întoarcere, scoțînd o scrisoare din buzunar.

Mai mult căzu de pe cal decît coborî, şi se afundă, fără să deschidă scrisoarea şi fără să-şi dea bane seama de ceea ce face, într-o pădurice apropiată. Asi- gurîndu-se că un desiş de castani, în mijlocul căruia se afla, îl ferea bine din toate părţile, se aşeză comod, ca un om pregătit să primească lovitura de secure care trebuie să-1 expedieze iute pe lumea cealaltă şi pe care vrea s-o savureze.

Ce dosebire faţă de senzaţia unui om de lume sau a unui om care n-a primit **de** la soartă darul acesta supărător, obîrşie a atîtor caraghioslăcuri, care se numeşte suflet! Pentru aceşti oameni cu judecată, a face curte unei femei înseamnă un duel plăcut. Marele filozof K[ant] adaugă : sentimentul *dualităţii* e deşteptat cu violenţă cînd fericirea desăvârşită pe care o poate da iubirea nu poate fi găsită decît ân simpatia *completă* sau in absenţa totală a sentimentului de-a fi doi. „A, doamna de Chasteller răspunde î ar fi spus tânărul din Paris ceva mai vulgar crescut decât Lucien. Nobleţea ei sufletească s-a hotărât, în sfîrşit! Iată primul pas. Restul **e** o chestie **de** formă j vor trece o lună sau două, după cum voi avea mai multă sau moi puţină iscusinţă, iar ea, idei mai mult sau mai puţin exagerate cu privire la ceea ce trebuie să fie apărarea unei femei foarte virtuoase."

Lucien, părăsit pe pămînt, citind acele rînduri teribile, nu desluşea încă ideea principală, care ar fi trebuit să fie : doamna de Chasteller răspunde. Era înspăimîntat de severitatea limbajului şi de tonul de adâncă convingere cu care âl îndemna să nu mai vorbească de sentimente de acest fel, poruncindu-i în acelaşi timp, în numele onoarei, în numele a ceea ce oamenii cinstiţi consideră cel mai sfînt lucru în rela-ţiile lor reciproce, să părăsească ideile ciudate cu care voise, fără îndoială, să sondeze inima ei (a ei, doamna de Chasteller) înainte de a se lăsa în voia unei nebunii care, în situaţia lor reciprocă, şi mai ales în felul ei de a gîndi, era o rătăcire, îndrăznea ea să spună, din oale-afară de greu de înţeles.

„E o concediere în toată regula", îşi spuse Lucien. După ce reciti teribila scrisoare de cel puţin cinci sau şase ori, gîndi : „Nu sînt în stare să dau nici un fel dc răspuns, dar curierjil din Paris trece mîine dimineaţă pe la Darney, şi dacă scrisoarea mea nu e astă- seară **k** poştă, doamna de Chasteller n-o va citi decît peste patru zile". Motivul acesta îl hotărî.

Acolo, în mijlocul pădurii, cu un creion pe care, din fericire, îl găsi asupra lui, şi punînd pe fundul chipiului său pagina a treia din scrisoarea doamnei de Chasteller, rămasă albă, ticlui un răspuns pe care, cu aceeaşi agerime care-i călăuzea toate gîndurile de un ceas, îl găsi foarte prost. îi displăcea, mai ales, pentru că nu pomenea de nici o speranţă, nu indica nici un mijloc de întoarcere la atac. Cîtă înfumurare zace totdeauna în inima unui copil al Parisului !

Totuşi, fără să vrea şi cu toate îndreptările făcute **k** recitire, scrisoarea dezvăluia o inimă sfîşiată de răceala şi mîndria doamnei de Chasteller.

Se întoarse pe şosea, ca să-şi trimită servitorul k Darney, să caute hîrtie şi cele trebuitoare pentru scris. Scrise răspunsul, şi după ce-1 trimise pe servitor să-1 ducă la biroul poştal, mai-mai să se k de două sau de trei ori în galop după el pentru a-şi lua scrisoarea înapoi, atît de stîngace şi de puţin propice succesului i se părea. Nu-1 opri decît neputinţa absolută de a compune alta mai potrivită. „A, cîtă dreptate are Emest! gîndi. Cerul n-a făcut din mine o fiinţă menită să aibă succes k femei,! Nu mă voi ridica niciodată mai sus de nivelul fetişcanelor de la Operă, care mă vor preţui pentru calul şi averea tatălui meu. Aş putea adăuga poate pe marchizele provinciale, dacă amiciţia intimă a marchizilor n-ar fi prea plictisitoare".

Reflectînd astfel asupra puţinului său talent şi aş- teptîndu-şi servitorul, Lucien profitase de hîrtia lui de scris ca să compună o a doua scrisoare, pe care o găsi şi mai în genul Celadon [1], şi mai banală decît cea trimisă chiar atunci la poştă.

în seara aceea nu se mai duse la biliardul „Charpen- tier", amorul lui propriu de autor fiind prea umilit de tonul din care se văzuse incapabil să iasă în cele două scrisori ale lui. Petrecu noaptea compunînd o a treia, care, trecută pe curat, cum trebuie, şi cu litere citeţe, atinse lungimea formidabilă de şapte pagini. Lucră la ea pînă la ora 3. La 5, ducîndu-se la instrucţie, îndrăzni s-o trimită la poşta din Darney. „Dacă curierul din Paris întîrzie puţin, doamna de Chasteller o va primi în acelaşi timp cu mîzgăleala scrisă pe drum, şi poate că nu mă va mai găsi atît de imbecil."

Spre fericirea lui, curierul din Paris trecuse cînd sosi cea de-a doua scrisoare la Darney, aşa că doamna de Chasteller nu q primi decît pe cea dintîi.

Tulburarea, simplitatea aproape copilăroasă a scrisorii, devotamentul desăvîrşit, simplu, nesilit, fără speranţă, pe care îl respira, contrastară încîntător în ochii doamnei de Chasteller cu pretinsa înfumurare a elegantului sublocotenent. Era oare într-adevăr scrisul şi sentimentele tînărului aceluia strălucitor care făcea să se cutremure caldarîmul străzilor din Nancy cînd gonea cu caleaşca lui ? Doamna de Chasteller se căise adeseori că-i scrisese. Răspunsul ce-1 putea primi de la Lucien îi inspira un fel de groază. Toate temerile ei erau dezminţite în chipul cel mai plăcut.

Doamna de Chasteller avu multă bătaie de cap în ziua aceea : trebui să citească scrisoarea de cinci sau şase ori, după ce închisese cu cheia trei sau patru uşi din apartamentul ei, înainte d^ a-şi schiţa în linii precise ideca pe care trebuia să şi-o facă despre caracterul lui Lucien. Credea că surprinde într-însul o seamă de contradicţii : purtarea lui la Nancy era aceea a unui om îngîmfat, scrisoarea era a unui copil.

---

1 Personaj din cunoscutul roman al lui *Honore d'Urfe* (1568—1625), *L'Astree*, prototipul îndrăgostitului statornic *şi*

Nu, scrisoarea aceasta nu era a unui bărbat cu pretenţii, şi cu atît mai puţin a unui om înfumurat. Doamna de Chasteller avea destulă experienţă şi in- telingenţă ca să fie sigură că în acea scrisoare se găsea o fermecătoare simplitate în locul prefăcătoriei şi înfumurării mai mult sau mai puţin deghizate ale unui bărbat *la modă,* întrucît acesta ar fi fost rolul lui Lucien la Nancy dacă ar fi avut deşteptăciunea să-şi descopere norocul şi să pună mîna pe el.

C a p i ţ o l u l XXIII

Singurul lucru dibaci introdus de Lucien în scrisoarea lui era rugămintea pentru un răspuns : „Dă- ruiţi-mi iertarea, şi vă jur, doamnă, o. tăcere veşnică !"

„Trebuie să-i răspund ? se întreba doamna de Chasteller. N-ar însemna să încep o corespondenţă ?" După un sfert de oră, îşi spunea : „Să rezişti mereu fericirii ce ţi se iveşte, chiar celei mai nevinovate, ce viaţă tristă ! La ce bun să fii mereu cu nasul pe sus ? Nu sînt destul de necăjită de doi ani de cînd **tot** întorc spatele Parisului ? Cu ce-aş greşi scriindu-i **o** ultimă scrisoare dacă ar fi astfel compusă încît să poată fi cercetată şi comentată fără primejdie chiar şi de femeile care se adună la doamna de Commercy ?"

Răspunsul acesta atît de chibeuit, şi care-i dăduse atîta de lucru ca să poată fi dus la bun sfîrşit, conţinea nişte sfaturi înţelepte, date pe tonul prieteniei, îl îndemna să se ferească sau să se lecuiască de o veleitate considerată, cel mult, drept o fantezie fără urmare, dacă nu chiar o mică ficţiune, pe care făcuse greşeala să şi-o îngăduie pentru a risipi plictiseala rezultată de lipsa de activitate a vieţii de garnizoană. Tonul scrisorii nu era tragic, doamna de Chasteller voise să i-1 dea chiar pe acela al unei corespondenţe obişnuite şi să ocolească marile fraze ale virtuţii jignite. Dar, fără voia ei, în acea scrisoare se strecura- seră fraze de o adîncă seriozitate, ecou al simţirilor, al suferinţelor şi al presimţirilor unui suflet frămîn- tat. Lucien mai mult simţi decît sesiză această nuanţă ; o scrisoare scrisă de un suflet complet uscat l-ar fi descurajat adînc.

Scrisoarea ei de-abia ajunsese la poştă, cînd doamna de Chasteller primi scrisoarea cea mare, de şapte pagini, scrisă cu atîta grijă de Lucien. întărîtată de mî- nie, se căi amarnic că adoptase accentul acela de bunătate în răspunsul ei. Crezînd că procedează bine, Lucien urmase, fără să-şi dea seama, lecţiile vagi de înfumurare şi de politică grosolană faţă de femei care alcătuiesc latura sublimă a conversaţiei tinerilor de 20 de ani cînd nu vorbesc despre politică.

Doamna de Chasteller scrise îndată patru rînduri, ca să-l roage pe domnul Leuwen să nu mai continue o corespondenţă fără rost. în cazul contrar, doamna de Chasteller va fi nevoită să folosească neplăcutul procedeu de a-i trimite scrisorile, nedeschise, îndărăt. Se grăbi să expedieze biletul acesta la poştă. Nimic nu putea fi mai tăios.

întărită de frumoasa hotărîre luată definitiv, de vreme ce i o împărtăşise, de a-i trimite lui Lucien îndărăt, nedeschise, scrisorile pe oare i le-ar mai adresa de acum înainte, şi crezîpd că o rupsese pe deplin cu dînsul, doamnei de Chasteller

începu să-i fie urît singură. Comandă trăsura şi vru să se descotorosească de cîteva vizite ele obligaţie. începu cu familia de Ser- pîerre. I se păru că primeşte o lovitură în piept, în dreptul inimii, găsindu-1 pe Lucien în salonul acelor doamne ca la el acasă şi amuzîndu-se cu domnişoarele, în prezenţa tatălui şi a mamei, ca şi cum ar fi fost un adevărat copil.

— Ei bine, prezenţa doamnei de Chasteller te tulbură ? îi spuse domnişoara Theodelinde după o clipă. (Rosti cuvintele acestea pentru că-1 vedea într-adevăr tulburat şi fără nici o intenţie de a fi muşcătoare.) Nu mai eşti aşa de bine dispus ! Nu cumva te intimidează doamna de Chasteller ?

— Dacă e vorba să mărturisesc, ei bine, da, răspunse Lucien.

Doamna de Chasteller nu se putu opri să nu ia cuvîntul şi, tîrîtă fără voie de atmosfera generală din familie, vorbi fără severitate. Lucien putu să răspundă şi, pentru a doua oară în viaţa sa, ideile îi veniră potop adresîndu-se doamnei de Chasteller, şi izbuti să şi le exprime.

„Ar fi o stîngăcie din parte-mi să arăt aici domnului Leuwen răceala severă pe care trebuie s-o am faţă de el, îşi spuse doamna de Chasteller ca să se justifice în propriii săi ochi. Nu se poate ca domnul Leuwen să fi primit scrisorile mele... II văd, de altfel, poate pentru cea din urmă oară. Dacă inima mea nevrednică continuă să mai fie preocupată de dînsul, voi părăsi oraşul." Imaginea pe care i-o înfăţişară aceste cuvinte o înduioşă pe doamna de Chasteller fără să vrea. Era aproape ca şi cum şi-ar fi spus : „Voi părăsi singurul loc unde s-ar putea găsi pentru mine puţină fericire".

Cu ajutorul acestor raţionamente, doamna de Chasteller îşi iertă faptul de a fi amabilă şi veselă fără urmări importante, asemeni bunei familii în mijlocul căreia sosise pe neaşteptate. Bucuria cuprinse laolaltă pe toată lumea şi se simţiră atît de bine împreună, încît domnişoara Theodelinde se gîndi la caleaşca cea mare a domnului Leuwen, de care se serveau fără multe fasoane ; se duse să-i vorbească încet mamei sale.

— Să mergem la „Vînătorul verde", spuse apoi cu glas tare.

Ideea fu aprobată cu aclamaţii. Doamna de Chasteller se simţea atît de tristă acasă, încît nu avu curajul să refuze plimbarea. Luă cu ea în trăsură pe două dintre domnişoarele de Serpierre şi merseră cu toţii la frumoasa cafenea, aşezată la o poştă şi jumătate de oraş, în mijlocul primilor copaci înalţi din pădurea de la Burelviller.

Aceste cafenele situate prin păduri, în care găseşti în mod obişnuit, seara, muzică executată cu instrumente de suflat şi la care se ajunge cu atîta uşurinţă, se întîlnesc mai cu seamă prin părţile locuite de nemţi, dar încep, din fericire, a apărea în nenumărate oraşe din răsăritul Franţei.

în pădurea de Ia „Vînătorul verde", blînda veselie şi naivitatea conversaţiei ajunseră la culme. întîia dată după atîta vreme, Lucien îndrăznea să vorbească înaintea doamnei de Chasteller şi chiar şi cu dînsa. Ea îi răspunse, iar în cîteva rînduri nu se

putu opri să nu-i surîdă privindu-1, şi după aceea să-i dea braţul. El era cu totul fericit. Doamna de Chasteller îşi dădea seama că cea mai mare dintre domnişoarele de Serpierre era gata-gata să se îndrăgostească de Lucien.

Erau în seara aceea în cafeneaua de la „Vînătorul verde" cîteva tarafuri de lăutari care executau în chip minunat o muzică blîndă, simplă, cam tărăgănată. Nimic nu era mai duios, mai învăluitor, mai în armonie cu soarele ce apunea după copacii înalţi ai pădurii. Din timp în timp, soarele arunca cîte o rază care străbătea adîncimile de verdeaţă şi părea că însufleţeşte semiîntunericul atît de tulburător al pădurii în-

tinse. Era una din serile acelea fermecate care se pot număra printre cei mai mari duşmani ai sufletelor împietrite.

Poate că din pricina tuturor acestor împrejurări, Lucien, mai puţin timid, fără a fi totuşi îndrăzneţ, spuse doamnei de Chasteller, ca împins de o pornire spontană :

— Dar, doamnă, vă puteţi oare îndoi de sinceritatea şi puritatea sentimentului care mă însufleţeşte ? Preţuiesc, fără îndoială, tare puţin, nu însemn nimic în societate, dar nu simţiţi că vă iubesc din tot sufletul ? Din ziua sosirii mele, cînd mi-a căzut calul în dreptul ferestrelor dumneavoastră, nu m-am mai putut gîndi decît la dumneavoastră, şi chiar împotriva voinţei mele, deoarece nu m-aţi răsfăţat cu atenţiile. Pot să vă jur, deşi e cam copilăros şi poate să vă pară ridicol, ,/tă momentele cele mai plăcute din viaţa mea le petrec sub ferestrele dumneavoastră, seara, cîte- odată.

Doamna de Chasteller, care-i dădea braţul, îl lăsa să vorbească şi se sprijinea aproape de el 5 îl privea cu ochii atenţi, dacă nu chiar cu duioşie.

Lucien îi făcu şi reproşuri aproape :

— Cînd he vom întoarce la Nancy, cind deşertăciunile vieţii vă vor cuprinde din nou, nu veţi mai vedea în mine decî,t un mărunt sublocotenent. Veţi fi severă şi, îndrăznesc a spune, rea cu mine. Nu vă va fi greu să mă faceţi nefericit; numai teama de-a vă fi supărat e de ajuns ca să-mi răpească orice linişte.

Cuvîntul fu rostit cu o sinceritate şi o simplitate atît de mişcătoare, încît doamna de Chasteller răspunse îndată :

— Să nu crezi In scrisoarea pe care o vei primi de la mine.

La cuvintele acestea, rostite foarte repede; Lucien răspunse la fel :

— Doamne ! V-am supărat poate eu ceva ?

— Da, scrisoarea dumitale cu data de marţi parc-ar fi scrisă de altcineva, de un om cu sufletul uscat şi cu proiecte duşmănoase împotrivă-mi, parcă-mi vorbeşte un biet om înfumurat şi vanitos.

— Luaţi aminte că n-am nici o pretenţie faţă de dumneavoastră ! Vedeţi bine că sînteţi stăpîna soartei mele, şi, de bună seamă, mă veţi face foarte nenorocit.

— Nu, sau atunci fericirea dumitale nu va depinde de mine.

Lucien se opri fără voie, o privi, văzu aceiaşi ochi duioşi şi prietenoşi. din clipele conversaţiei de la bal, dar de data aceasta păreau învăluiţi de tristeţe. Dacă nu s-ar fi aflat într-un luminiş de pădure, la o sută de paşi depărtare de domnişoarele de Serpierre, oare puteau să-i vadă, Lucien ar fi îmbrăţişat-o, iar ea, desigur, nu i s-ar fi împotrivit. Iată primejdia sinceri-tăţii, a muzicii şi a pădurilor mari.

Doamna de Chasteller îşi citi imprudenţa oglin- dindu-se în ochii lui Lucien şi se înspăimântă.

— Gîndeşte-te unde sîntem... Şi, ruşinată de aceste cuvinte şi de ce ar putea ele da să se înţeleagă, spuse cu o hotărîre severă : Nu adăuga nici o silabă, sau mă superi ; să ne plimbăm.

Lucien se supuse, însă o privea, şi ea îşi dădea seama de toată cazna lui de-a o asculta şi de-a păstra tăcere. încetul cu încetul, ea se rezemă de braţul lui cu oarecare familiaritate.

Lacrimi, de bună seamă de fericire, umeziră ochii lui Lucien.

— Ei bine, te cred sincer, prietene, îi spuse ea după un sfert de oră şi mai bine de tăcere.

— Sînt foarte fericit ! Dar cum nu voi mai fi alături de dumneavoastră, voi tremura iarăşi. îmi inspiraţi spaimă. Abia întoarsă în saloanele din -Nancy, veţi deveni iar, pentru mine, acea zeitate neîndurătoare şi severă...

. -— Mi-era teamă de mine însămi. Mă cutremuram ta gîndul că nu mă vei mai stima clupă întrebarea neghioabă pe care îndrăznisem să ţi-o pun la bal...

în clipa aceea, la cotitura Unui drumeag de pădure, nu se mai găsiră decît la douăzeci de paşi de două dintre domnişoarele de Serpierre, care se plimbau braţ la braţ. Lucien se temu că totul va lua sfîrşit, aşa cum se întîmplase după privirea aceea de la bal; iluminat de primejdie, rosti foarte iute :

— îngăduiţi-mi să vă văd mîine, acasă la dumneavoastră.

— Doamne ! răspunse ea cu^spaimă.

— Vă rog !

— Ei bine, te voi primi mîine.

După ce rostise aceste cuvinte, doamna de Chasteller se simţi mai mult moartă decît vie. Domnişoarele de Serpierre o găsiră palidă, respirînd din greu şi bă- gară de seamă că ochii îi erau stinşi.

Doamna de Chasteller le ceru amîndurora braţul.

— Mă credeţi, dragele inele prietene, că răcoarea serii îmi face rău ? Dacă n-aveţi nimic împotrivă, să mergem la trăsuri.

Ceea ce şi făcură. Doamna de Chasteller luă într-a ei pe cele mai tinere din domnişoarele de Serpierre, şi noaptea ce se lăsa cu repeziciune îi îngădui să nu se mai teamă de privirile lor.

în viaţa sa de învăţat şi de năuc, niciodată nu încercase Lucien vreo senzaţie care să se apropie cît de cît de cea pe care o încerca atunci. Pentru asemenea clipe rare face să trăieşti.

— Eşti într-adevăr stupid, îi spuse domnişoara Theodelinde în trăsură.

— Ia aminte, fiica mea, că nu prea eşti politicoasă, rosti doamna de Serpierre.

— Pentru că astă-seară e nesuferit ! răspunse candida provincială.

Din cauza acestei naivităţi încă posibilă în provincie, o poţi iubi cîteodată. Există gesturi naturale şi simple între tineri, fără nici un fel de urmare şi fără ochi galeşi în genul Sofiei după ce şi le-au îngăduit.

Abia rămasă singură şi recăpătîndu-şi judecata, doamna de Chasteller simţi groaznice remuşcări pentru vizita pe care i-o îngăduise lui Lucien. Recurse atunci la un personaj pe care cititorul îl şi cunoaşte, îşi aminteşte, poate, cu dispreţ, de una din acele fiinţe des întîlnite în provincie, unde se bucură de respect, dar care se ascund la Paris, unde le urmăreşte ridicolul, de o domnişoară Berard, o burgheză pe care am întîlnit-o printre doamnele de societate din Capela Pocăiţilor, atunci cînd îi trecu lui Lucien prin gînd să intre acolo. Era o persoană micuţă, uscată, între 45 şi 50 de ani, eu nasul ascuţit, cu privirea falsă, îmbrăcată totdeauna cu multă grijă, obicei adus din Anglia, unde fusese, tiran de douăzeci de ani, doamnă de companie a unei *rnilady* Beatown, bogata soţie a unui *pair* catolic. Domnişoara Berard părea născuta pentru condiţia ticăloasă pe care englezii, mari zugravi a tot' ceea ce e neplăcut, o indică sub numele de *toadeater,* adică înghiţitor de şopîrle Jignirile nenumărate pe care o biată doamnă de companie trebuie să le suporte, fără să crâcnească, din partea unei femei bogate şi indispuse împotriva lumii pe care o plictiseşte au dat naştere acestei frumoase meserii. Doamna Berard, rea din .fire, plină de fiere şi flecară, prea puţin avută ca să devină o bigotă consacrată, avea nevoie de o casă bogată care să-i poată furniza fapte

[1] Mai exact : linguşitor de rînd. 260

unde să-şi toarne veninul şi material de pîră ca să se poată, astfel, bucura de trecere pe lîngă feţele bisericeşti. Era un lucru pe care toate comorile din lume şi nici chiar poruncile sfîntului nostru părinte papa nu l-ar fi putut obţine de la buna domnişoară Berard, şi anume : un ceas de discreţie asupra vreunui fapt

f)ăgubitor pentru cineva, ajuns la cunoştinţa ei. Această ipsă absolută de discreţie o hotărî pe doamna de Chasteller. îi aduse deci domnişoarei Berard la cunoştinţă că ar primi serviciile ei ca doamnă de companie. „Fiinţa asta atît de rea mă va apăra de mine însămi", gîndi doamna de Chasteller, şi severitatea acestei pedepse îi linişti conştiinţa. Doamna de Chasteller îşi iertă aproape întrevederea atît de uşor acordată lui Lucien.

Renumeie domnişoarei Berard era atît de bine stabilit, încît însuşi doctorul Du Poirier, mijlocitorul de oare se sluji doamna de Chasteller, nu-şi putu opri exclamaţia :

— Dar, doamnă, ce şarpe introduceţi în casă !

Domnişoara Berard sosi ; nu atît bucuria înălţării

sale în grad, cît imensa curiozitate care o stăpînea îi umpluse de spaimă privirea piezişă, de obicei numai falsă şi rea. Sosea cu o listă de condiţii, băneşti şi de altă natură ; după ce-şi dădu consimţământul, doamna de Chasteller adăugă :

— Te voi pofti să-ţi fixezi locul în salonul acesta în care primesc vizitele.

— Voi avea onoarea'să atrag doamnei luarea-aminte că la *ladyJBeatown* locul meu era în salonul al doilea, corespunzător salonului ocupat de doamnele de companie care-o însoţesc la principese, ceea ce e poate mai convenabil. Obîrşia mea...

— Ei, bine, fie, domnişoară, în salonul al doilea.

Doamna de Chasteller dispăru şi fugi să se închidă

în camera ci ; privirea domnişoarei Berard îi făcea rău. „Imprudenţa mea de ieri e, în parte, ispăşită", gîndi. Pîna ce n-o primise pe domnişoara Berard, doamna de Chasteller tremura la cel mai mic zgomot; *i* se părea că aude lacheul venind să anunţe : „Domnul Leuwen".

C a p i t o l u l XXIV

Sărmanul sublocotenent n-avea cum să prevadă ciudata societate care i se pregătea. Se gîndise cu -multă delicateţe că nu trebuia să se prezinte la doamna de Chasteller decît după ce va fi întrebat dacă domnul marchiz de Pontleve e acasă, şi, ca sa fie sigur că nu-1 va găsi pe bătrînul marchiz, trebuia să-1 vadă ieşind din palatul său, pe care-1 părăsea în fiecare zi la ora 3, ca să se ducă la Clubul henric-cincist

Abia îl văzu Lucien pe marchiz trecând' prin Piaţa Armelor, că inima şi începu să-i bată cu putere. Se duse să bată în poarta palatului. Era atît de zăpăcit, încît vorbi respectuos cu bătrîna portăreasă paralitică, şi numai cu greu putu să-şi dreagă vocea ea să se facă

Urcînd la primul etaj, privi cu un fel de spaimă scara cea mare de piatră cenuşie, cu rampa ei de fier, împodobită cu desene date cu negru strălucitor, iar părţile care înfăţişau fructe, cu aur. Ajunse în sfîrşit îa uşa apartamentului ocupat de doamna

de Chasteller. întinzînd mîna spre soneria de alamă englezească, ar fi dorit parcă să î se răspundă că plecase de-acasă.

Lucien nu mai fusese niciodată în viaţa lui pînă într-atîta stăpânit de teamă.

Sună. Zgomotul clopoţeilor, răspunzînd la diferitele etaje, îi făcu rău. în sfîrşit i se deschise. Servitorul se duse să-1 anunţe, rugîndu-1 să aştepte în salonul al doilea, unde Lucien o găsi pe domnişoara Berard. Observă că nu venise în vizită, ci-că era stabilită acolo. Arătarea aceasta îl descumpăni cu totul; salută adînc şi se duse în celălalt capăt al salonului, să se uite cu atenţie la o gravură.

Doamna de Chasteller apăru după cîteva minute. Tenul îi era însufleţit, sţăpînirea de sine i se tulburase ; se aşeză pe o canapea, foarte aproape de domnişoara Berard. îl pofti şi pe Lucien să şadă. Nu s-a aflat niciodată vreun om care să-şi găsească mai greu locul şi formulele obişnuite de politeţe. Pe cînd el rostea, nu prea limpede, cuvinte destul de obişnuite, doamna de Chasteller devenise foarte palidă, în timp ce domnişoara Berard îşi puse ochelarii, ca să se uite la ei.

Lucien îşi plimba privirile pline de îndoială de la fermecătorul chip al doamnei de Cha'steller la faţa aceea cît pumnul, galbenă şi lucioasă, al cărei nas ascuţit, împodobit cu ochelari de aur, era întors spre dînsul. Chiar în clipele cele mai neplăcute, aşa cum se desfăşura, mulţumită prudenţei doamnei de Chasteller, întîia întrevedere a celor două fiinţe a doua zi după ce-şi mărturisiseră aproape că se iubeau, în trăsăturile doamnei de Chasteller se putea desluşi o expresie de fericire simplă, capacitatea unor elanuri pline de duioşie. Simţitor la această expresie atît de nobilă, Lucien uită puţintel de domnişoara Berard. Gusta, cu deliciu, plăcerea vie de a descoperi o nouă perfecţie în femeia pe care o iubea, iar sentimentul acesta îi mai învioră puţin inima. Putu să respire, începea să iasă din prăpastia de dezamăgire în care-1 prăvălise prezenţa neprevăzută a domnişoarei Berard.

Rămînea totuşi o mare greutate de învins: ce sa spună ? Trebuia să vorbească, / tăcerea aceea prelungită putînd fi o imprudenţă în prezenţa acestei bigote atît de răutăcioase. Lucien se îngrozea să mintă, nu trebuia însă ca domnişoara Berard să poată repeta cuvintele de care s-ar fi folosit Lucien.

— E o vreme minunată, doamnă, spuse în sfîrşit. I se tăie respiraţia după această straşnică frază ! Prinse curaj şi putu curînd să adauge": Şi aveţi acolo o minunată gravură de Morghen [1].

— îi place foarte mult tatălui meu, domnule. A adus-o de la Paris în ultima lui călătorie !

Ochii ei tulburaţi se fereau să se fixeze în,ochii lui Lucien.

---

1 *Morghen, Rafaello* (1758—1833), cunoscut gravor italian. 264 --

Comicul întrevederii şi ceea ce în adîneul conştiinţei lui Lucien îi conferea un caracter umilitor reie- şeau din faptul că nici nu dormise în noaptea aceea, ci şi-o petrecuse pregătind o duzină de fraze fermecătoare şi mişcătoare, care zugrăveau de minune starea lui sufletească. Se gîndise, mai ales, să se exprime cu simplitate şi graţie şi să evite eu grijă tot ce ar fi putut implica cea mai slabă rază de speranţă.

După ce vorbise ele gravura lui Morghen, îşi spuse : „Timpul trece, iar eu îl pierd în aceste amănunte neînsemnate, oa şi cum scopul meu ar fi doar sfîrşitul vizitei acesteia. Cîte reproşuri îmi voi face după ce voi ieşi de aici l"

Cu puţin sînge rece, nimic nu i-ar fi fost lui Lucien mai la îndemînă decît să găsească lucruri plăcute de spus, chiar în prezenţa unei fete bătrîne, fără îndoială răutăcioasă, dar probabil nu prea inteligentă. Se întîmplă însă că-i era cu neputinţă să născocească ceva. îi era frică de el însuşi, îi era şi mai frică de doamna de Chasteller şi-i era o frică grozavă şi de

domnişoara Berard. Or, nimic nu e mai neprielnic geniului inventiv decît frica.

Faptul că-şi păstrase toată puterea judecăţii şi că-şi exagera chiar ridicolul sterilităţii inteligenţei sale mărea greutatea de a găsi ceva potrivit de spus şi îl întrista deosebit de mult în clipa aceea. Găsi în sfîrşit o sărmană şi măruntă idee :

— Aş fi foarte fericit, doamnă, dac-aş .izbuti să devin un bun ofiţer de cavalerie, deoarece se pare că cerul nu m-a menit să fiu un orator elocvent în Camera Deputaţilor.

Văzu că domnişoara Berard îşi deschidea cît mai mult cu putinţă ochii săi mici. „Bine, îşi spuse el, crede că vorbesc despre politică şi se gîndeşte să-şi facă raportul."

— N-aş putea pleda la *Cameră* cauzele de care-aş fi foarte adine pătruns. Departe de tribună, aş fi chinuit de ardoarea sentimentelor ce mi-ar înflăcăra sufletul. Deschizînd însă gura înaintea acelui judecător suprem, şi mai ales sever, căruia mi-ar fi grozav de teamă că nu-i sînt pe plac, nu i-aş putea spune decît: „Vezi tulburarea mea, îmi umpli într-atîta inima, că nu-i mai rămîne nici puterea de-a se înfăţişa ea însăşi privirii dumitale !"

Doamna de Chasteller ascultase mai întîi cu plăcere, apoi, către sfîrşitul vorbirii, se temu de domnişoara Berard, frazele lui Lucien părîndu-i-se prea transparente. Se grăbi să-l întrerupă :

— Aveţi într-adevăr, domnule, vreo speranţă de-a fi ales în Camera Deputaţilor ?

Lucien căuta să răspundă cu modestie ceva în legătură cu speranţele lui, cînd îi veni o idee : „Iată, aşadar, întrevederea pe care o privisem ca suprema fericire !" Reflecţia aceasta îl îngheţă. Adăugă cîteva fraze a căror banalitate îi inspiră milă. Se ridică brusc şi se grăbi să iasă. Părăsea în grabă acest apartament,

în care, înainte de-a intra, nădăjduise a-şî găsi fericirea supremă.

Abia ajuns în stradă, rămase foarte uimit, aproape încremenit.

„Sînt vindecat ! exclamă după ce făcuse cîţiva paşi. Inima mea nu e făcută pentru iubire. Cum, asta-i prima întrevedere, întîia întîlnire cu o femeie iubită ? î Cît mă înşelam dispreţuind micuţele dansatoare de la Operă ! Sărmanele întîlniri pe care mi le dădeaiu mă făceau să mă gîndesc doar la ceea ce-ar însemna asemenea fericire cu o femeie într-adevăr iubită. Ideea aceasta mă făcea să fiu sumbru uneori în acele momente aşa de plăcute ; cît eram de smintit ! Dar poate că nu iubesc... m-am înşelat. Ce ridicol ! Ce lucru imposibil ! Eu, să iubesc o femeie ultraregalistă, cu ideile acestea egoiste, pline de .răutate, ţinînd morţiş la privilegii, iritîndu-se de douăzeci de ori pe zi pentru că toţi îşi bat joc de ele. Să ai un privilegiu de'care-şi bate joc toată lumea, nostimă plăcere !"

Spunîndu-şi toate astea, se gîndea la domnişoara Berard, o vedea înaintea ochilor săi, cu mica ei 'scufie de dantelă galbenă, legată cu o panglică de un verde- stins. Fastul acesta

nu prea curat şi în decădere îi evoca o cocioabă murdară. „Iaită ce-aş fi găsit în partidul acesta, privindu-tl mai îndeaproape."

Era foarte departe de amintirea doamnei de Chasteller, dar se întoarse la ea.

„...Şi nu numai că-mi închipuiam c-o iubesc, dar credeam a desluşi destul de limpede că are pentru mine un început de afecţiune."

In clipa aceasta s-ar fi gîndit la orice cu mai multă plăcere decît la doamna de Chasteller. De trei luni încoace se simţea pentru întîia dată în prezenţa acestei ciudate senzaţii. „Cum, işi zise cu un fel de dezgust, acum zece minute, ispunîndu-i doamnei de Chasteller lucruri duioase, eram silit să mint?! Şi dncă după oeea ice mi s-a întâmplat ieri la «Vânătorul verde» ! După elanurile de fericire ipe oare le-am trăit în urma clipei aceleia, care m-au făcut, azi-dimineaţă, la instrucţie, isă-:mi greşesc de două-trei ori distanţele[1] ! Doamne, nu mai pot răspunde de mine însumi cu nimic ! Cine mi-ar fi putut spune lucrul acesta ieri? Sînt aşadar un meibun, un copil ?"

Reproşurile pe care şi le făcea erau sincere, simţea însă foarte limpede că n-o -mai iubea pe doamna de Chasteller. Faptul ide a se gîndi la ea îl plictisea.

Descoperirea aceasta ultimă îl copleşi pe Lucien, care începu să se dispreţuiască. „Mîine pot fi un asasin, un hoţ, orice. Nu sînt sigur ide nimic în privinţa mea!"

înaintînd în stradă, Lucien observă.ca se gîndea la toate lucrurile mărunte din Nancy cu un interes absolut nou. Se afla, aproape de strada Pompei, o capelă mică gotică, ridicată de un Rene, duce de T.orena, pe oare locuitorii o admirau cu un elan demn de-un artist de cînd citiseră cu trei ani în urmă într-o revistă din Paris că e un lucru frumos ; înainte de asta, o folosea un negustor ca să-şi reazeme drugii de fier de ea. Lucien nu-şi oprise niciodată ochii pe micile reliefuri cenuşii ale acestei obscure capele, sau, dacă le privea o clipă, amintirea doamnei de Chasteller îl sustrăgea pe dată. Hazardul îl aduse în clipa aceasta în faţa acelui monumenit gotic, de mărimea uneia dintre cele mai mici capele de la Saint-Germain-i'Auxerrois. Rămase 'locului îndelung şi, eu plăcere, îi cercetă cu atenţie cele mai mici amănunte ; se distra, într-un cuvînt, într-un chip destul de plăcut.

Cercetând micile capete de sfinţi şi de animale, era uimit totodată ide ceea ice simţea şi ide ceea ce nu mai simţea.

îşi aminti deodată, cu o adevărată bucurie, că ,în seara aceea era miză mare şi concurs pentru o partklă de onoare la biliardul „Charpentier". în pustiul inimii sale, aşteptă cu nerăbdare ora biliardului, şi sosi acolo primul. Jucă cu o plăcere vie, fără a se gîndi la altceva, şi, întâmplător, câştigă. Se feri însă să se îmbete. A bea peste măsură i se păru în ziua

1 Nota autorului, în marginea manuscrisului : *De verificat. Distracţie de cavalerie.*

aceea o plăcere stupidă ; căuta numai, datorită unui rest ide obişnuinţă, să nu -rămână cu isine însuşi.

C a p i t o l u l XXV

în timp ce glumea cu camarazii, îi treceau prin minte unele meditaţii filozofice, şi încă sumbre : „Sărmanele femei, îşi spunea, îşi jertfesc întregul lor destin fanteziilor noastre, se bizuie pe iubirea noastră ! Şi de ce nu s-ar bizui ? Nu sîntem noi sinceri cînd le-o jurăm ? Ieri, la «Vînătorul verde», voi fi fost poate imprudent, eram însă cel mai sincer dintre oameni. Doamne, ce e viaţa! Trebuie să fiu indulgent de acum înainte."

Lucien fu atent ca un copil faţă de tot ce se petrecea la biliardul „Charpentier", cerceta 'totul cu interes.

— Ce-ai păţit ? îi spuse unul dintre camarazi. Eşti vesel şi bine dispus în seara asta.

— De loc ciudat,'de loc distant, reluă un altul.

— în celelalte zile, adăugă al treilea, poetul regimentului, erai ca o uimlbră invidioasă care se întoarce pe pămînt ca să-şi bată joc de plăcerile celor vii. Astăzi jocurile şi glumele par să zboare pe urmele dumitale etc., etc., etc.

Toate vorbele astea, destul de muşcătoare, deoarece acestor domni le lipsea tactul, nu tstîrniră în Lucien nici cel mai mărunt sentiment neplăcut, nici cea mai mică umbră de supărare.

La ora 1 noaptea, cînd rămase singur ou sine însuşi, îşi spuse : „Numai la doamna de Chasteller, din tot ceea ce există pe lume, nu mă pot gîndi cu plăcere ? Cum să mă sustrag acelui angajament luat faţă de dînsa? L-aş putea ruga pe colonel să mă trimită la N... ca să mă războiesc cu muncitorii, care vor arunca în noi cu cotoare de varză. Ar fi nepoliticos să nu-i mai vorbesc de loc, aş avea aerul de-a mă fi jucat cu... Iar dacă-i voi spune în mod deschis că, dînd cu ochii de ticăloasa aceea de bigotă a ei, mi-a îngheţat inima, mă va dispreţui ca pe un imbecil sau ca pe un mincinos şi nu-mi va mai vorbi niciodată. Cum adică, îşi spunea Lucien, revenind asupra principiului conduitei sale, un sentiment atît de viu, atît de neobişnuit, care în adevăratul înţeles al cuvîntului îmi umplea existenţa, zilele, nopţile, care-mi răpea somnul, care m-ar fi făcut poate să-mi uit patria, să fie oprit, nimicit de un fleac ? !... Doamne ! Toţi bărbaţii sînt aşa ? Sau sînt eu mai' nebun decît ceilalţi? Cine-mi va rezolva problema?"

A doua zi, concertul de trâmbiţe din zorii zalei, care la regiment poartă numele de *deşteptare,* îl trezi pe Lucien la ora 5 ; începu să ise plimbe grav prin odaie, cufundat într-o uimire adîncă ; faptul că nu. se mai gîndea exclusiv la doamna de Chasteller îi lăsa un gol imens. „Cum, îşi spuse, Bathilde nu mai e nimic pentru mine ?" Numele acela fermecător^ care, altădată, producea asupra lui un efect magic, nu i se mai părea deosebit de celelalte.

începu să evoce, cu de-amănuntul, însuşirile cele bune ale doamnei de Chasteller, dar era mai puţin sigur de ele decît de frumuseţea ei cerească, asupra căreia reveni numaidecât.

„Ce păr minunat, strălucitor, ca cea mai frumoasă mătase, lung, bogat! Ce culoare admirabilă avea ieri, sub umbra înalţilor copaci ! Ce blond fermecător! Nu e părul acela de aur, lăudat de Ovidiu, nici părul de culoarea mahonului, pe care Rafael şi Carlo Dolce l-au dat capetelor lor celor mai frumoase.„Numele pe care i l-a,ş da nu-i, poate, prea elegant, dar adevărul e că, sub strălucirea mătăsii celei mai frumoase, are culoarea alunei. Dar conturul admirabil al frunţii! Cîte gînduri pe fruntea ei largă, poaite prea multe !... Cum mă înfricoşa altădată ! Cît despre ochi, cine-a mai văzut vreodată alţii asemenea ? în privirea lor se oglindeşte infinitul, chiar clacă ntu se opreşte decît pe-un obiect lipsit de interes. Cum îşi privea trăsura la «Vînătorui verde», atunci cînd ne-am apropiat de ea ! Şi ce tăietură admirabilă au pleoapele ochilor acelora atît de frumoşi! Şi ce gene-i împresoară ! Privirejt ei aminteşte cerul, mai ales and nu se opreşte pe nimic. Atunci pare că-şi dezvăluie propriul său suflet. Are nasul puţin acvilin ; nu-mi place trăsătura asta la o femeie, nu mi-a plăcut niciodată la ea, nici chiar cînd o iubeam... Cînd o iubeam, Dumnezeule ! Dar unde să mă ascund, ce să mă fac ? Ce să-i spun ? Şi dacă ar fi a mea ?... Ea bine, aş fi cinstit, în privinţa asta, ca şi în altele. «Sînt nebun, scumpă prietenă, i-aş spune. Indică-mi un loc de surghiun, şi alerg într-acolo, oricît de îngrozitor ar fi.»" Acest nobil sentiment învioră puţin sufletul lui Lucien.

„Da, îşi spuse, reluîndu-şi, ca să-i' treacă de urît, observaţiile critice, da, nasul acvilin, năzuind către mor- mînt, cum spune emfaticul Chaetas[1], dă capului un aer prea serios. Seriozitatea n-ar fi nimic, dar replicile grave şi mai ales cele care-ţi refuză ceva împrumută de la trăsătura asta un oarecare aer de pedanterie, mai ales cînd o vezi din trei sferturi. Ce gură ! E cu putinţă să-ţi închipui un contur mai fin şi mai bine de-semnat ? E la fel de frumoasă ca şi cele mai frumoase camee antice. Conturul ei, atî't de gingaş, atît de fin, o trădează deseori, fără ştirea ei, pe doamna de Chasteller ; ce formă fermecătoare capătă buza de sus, care înaintează puţin şi pare că-şi pierde conturul atunci cînd i se spune ceva care-o mişcă ! Nu-d place să-şi bată joc de oameni, nu-şi îngăduie cel an ai mic cuvînt de batjocură, şi, (totuşi, cum ise mai ridică colţul acestei frumoase guri la cea mai uşoară expresie emfatică, la cea mai mică nuanţă exagerată din povestirile acestor provinciali! Asta-i pricina pentru care doamnele din jur o găsesc răutăcioasă, după cum repeta mai deunăzi domnul de Sanreal la doamna d'Hoquincourt. Are, într-adevăr, o

1 Lucien zăbovi câtva timp asupra gîndului acestuia. „Aş prefera-o, îşi spuse la urmă, cu gîndul aiurea, ba şi mai provocătoare faţă de domnia locotenent-colonei decît bigotă, adică aşa cum e mai rău, vorba mamei. Poate că nu-i decît o chestie de rang (social, unmă (tot

inteligenţă plină de farmec, de haz şi de voioşie, s-ar spune însă că-i pare rău ide cîte ori şi-o dezvăluie."

Toată această evocare amănunţită a frumuseţii şi calităţilor doamnei de Chasteller nu mai avea în;să nici un efect asupra iubirii lui Lucien, ea nu mai ren aş tea. îşi vorbea despre doamna de Chasteller aşa cum şi-ar vorbi un cunoscător de artă despre o statuie frumoasă pe care vrea s-o vîndă.

„La urma urmelor, trebuie să fie, în fond, bigotă ; o •dovedeşte, de altfel, faptul că a dezgropat-o pe acea nesuferită domnişoară de companie. în cazul acesta, aş fi văzut-o în curînd dojenitoare, rea, acră... Dar, apropo, şi locoitenent-coloneii ?"

dus pe gânduri. De la 1830 încoace, oamenii din casta ei îşi închipuie că, reuşind să răspândească bigotismul, francezii se vor pleca cu mai multă uşurinţă înaintea privilegiilor lor. Cine e cu adevărat evlavios e răbdător..." Era însă evident că Lucien nu se mai gîndea nici chiar la cele ce-şi spunea în sinea lui,

în clipa aceea, servitorul său, care se înapoia de la Darney, îi înmâna răspunsul doamnei de Chasteller ila scrisoarea lui ele şapte pagini. Erau, după cum se ştie, patru rânduri foarte seci.

îl impresionară puternic. „Nu trebuie să-mi fac atîta inimă rea şi să am atâtea lemuşcări pentru că n-o mai iubesc, căci lucrul acesta nici n-o s-o mâhnească măcar ; iată expresia adevăratelor ei sentimente." Ştia bine că întâiul cuvînt al doamnei de Chasteller la „Vînătorul verde" fusese 'dezaprobarea scrisorii. Era totuşi atît de scurtă şi de muşcătoare î Rămase impresionat, atît de impresionat, încît uită şi de instrucţia soldaţilor. Servitorul său Nicolas veni în galop, să-1 cheme.

— A, domnule locotenent, o s-o păţiţi cu colonelul ! [1] Lucien, fără sa spună vreun cuvînt, se aruncă pe cal Îşi porni în galop".

• în cursul instrucţiei, colonelul trecu în spatele companiei a şaptea, unde se afla Lucien, care încheia coloana. „Mi-a venit rândul", gîndi Lucien. Spre mareâ-i uimire, colonelul nu-i adresă însă nici un cuvînt grosolan. „Poate că tatăl meu o fi intervenit să i se scrie acestui dobitoc!"

Teama vie de a-şi atrage vreo observaţie îi ţinea atenţia foarte încordată în dimineaţa aceea, iar colonelul, poate din răutate, ordonă să ise repete anumite mişcări, şi asta tocmai atiunci cînd compania a şaptea se găsea în frunte.

„Cît sânt de nebun crezându-mă centrul atenţiei tu- tuturor ! îşi spuse Lucien. Colonelul e ca şi mine, va fi

avînd şi el necazurile lui, şi daca nu mă ceartă, înseamnă că a uitat de mine !"

în tot timpul instrucţiei, Lucien nu se putuse gîndi cu şir la nimic, temîndu-se de vreo nebăgare de seamă.

întors acasă şi îndrăznind să-şi revizuiască sentimentele, îşi dădu seama că era altul faţă de doamna de Chasteller. în ziua

aceea sosi cel dintîi la pensiune, deşi nu se putea înfăţişa familiei Serpierre înainte de ora patru şi jumătate. îşi comandă caleaşca pentru ora 4. Simţindu-se indispus, supraveghe el însuşi înhă- marea cailor şi găsi că multe lucruri din grajd nu erau făcute cum trebuie ; în sfîrşit, la ora patru şi un sfert se pomeni, cu o adevărată plăcere, în mijlocul domnişoarelor de Serpierre. Conversaţia lor îl învioră sufleteşte, ceea ce el le şi împărtăşi, plin de farmec. Domnişoara Theodelinde, care simţea o anumită înclinare pentru el, se arătă foarte veselă, iar el participă la această veselie.

Doamna de Chasteller intră ; n-o aşteptau în ziua aceea.

Nu o văzuse niciodată atît de frumoasă, era palidă şi cam sfioasă. „în ciuda acestei sfieli, îşi spuse Lucien, se *da* unor locotenenţî-colonei!" Vorbele acestea grosolane îi redeşteptară parcă toată patima. Lucien era însă prea tânăr, insuficient de monden. Fără să-şi dea seama, se purtă aspru şi fără de amabilitate faţă de doamna de Chasteller. Iubirea lui era sălbatică. Nu mai era omul din ajun.

Domnişoarele de Serpierre erau foarte vesele ; un iservitor de-al lui Lucien le adusese tocmai nişte buchete minunate, culese din serele de la Darney, ţinut vestit prin florile lui. Se întâmplă că printre ele nu era nici unul pentru doamna de Chasteller, de aceea fură nevoite să împartă pe cel mai frumos în două.

„Semn rău", gîndi ea. In timp ce domnişoarele de Serpierre se bucurau, ea rămase surprinsă. Lucirea aceea bruscă şi nu prea plăcută din privirea lui Lucien o umplea de uimire. Se întreba dacă, spre a-şi păstra stima şi a nu se sustrage cuvenitei griji de a-şi apăra cinstea, fără de care o femeie n-ar putea fi iubită în chip serios de un bărbat, el însuşi delicat, n-ar trebui să părăsească acea casă, sau, cel puţin, să se arate jignită.

„Nu, îşi spuse ea, întrucît nu sînt cu adevăratei g- nită. în tulburarea în care mă aflu, n-aş putea să mă sustrag de la nici o îndatorire decît dacă rni-aş îngădui o prefăcătorie cît de mică." Sînt de părere că doamna de Chasteller şi-a vorbit astfel dintr-o înaltă raţiune şi că a urmat cu mult curaj calea arătată de raţiune.

De cînd se ştia, nu fusese atît de surprinsă. „Nu cumva domnul Leuwen nu-i, la urma urmelor, decît un înfumurat, aşa cum se spune ? Şi nu cumva singurul lui scop a fost să obţină de la mine cuvîntul imprudent pe care l-am rostit alaltăieri ?" Doamna de Chasteller îşi rememora toate manifestările acelei inimi pe care crezuse că o vede cu adevărat emoţionată. „Mă voi fi înşelat ? Să mă fi amăgit pînă într-atît vanitatea? Nu mai e nimic âdevărat în lume pentru mine, îşi _ spuse deodată, dacă domnul Leuwen nu e o fiinţă sinceră şi bună !"

Era apoi iarăşi cuprinsă de crude îndoieli şi respingea cu mîhnire cuvîntul *înfumurat,* pe care tot oraşul îl lega de numele lui Lucien. „Nu, de o mie de ori mi-am spus nu, şi asta în clipele în care-mi păstrasem tot sîngele rece! Caleaşca domnului Leuwen şi mai ales livrelele servitorilor lui i-au atras renumele de înfumurat, iar nu adevăratul lui caracter, pe

care nici nu i-1 cunosc, de altfel. Burghezii ăştia simt că în locul lui ar fi înfumuraţi; asta-i tot. Cît despre el, n-are decît nevinovata vanitate a vîrstei. îi place să vadă cai frumoşi şi livrele frumoase care sa-î aparţină. Cuvîntul *înfumurat* mu exprimă decît invidia pe care-o încearcă ofiţerii demisionaţi faţă de el."

Cu tot (caracterul categoric al acestor judecăţi şi cu toată limpezimea lor impresionantă în clipa aceeă de tulburare, epitetul de înfumurat cântărea .totuşi foarte mult lîn judecata doamnei 'de Chasteller. „Am vorbit cu el de opt ori în viaţă. Nu cunosc nici pe departe societatea. Ar .trebui să ai o ciudată încredere în tine ca să pretinzi a cunoaşte inima unui bărbat după opt convorbiri... Mai ales că, îşi spuse doamna de Chasteller, din ce în ce mai mîbnită, .de cîte ori vorbeam cu el, eram mult mai atentă să nu-mi trădez propriile-mi .sentimente 'decît să le observ pe-ale lui... Trebuie să recunosc că e oarecare îngîmfare din partea unei femei de vîrsta mea crez'înd că judecă imai bine pe un bărbat decît un oraş .întreg."

La acest gînd, doamna de Chasteller se posomori de-a binelea.

:<~

Lucien începea s-o privească iarăşi cu neliniştea de altădată, spunîndu-şi : „Lipsa de însemnătate a gradului şi modestia epoletului uneu îşi fac efectul. De ce consideraţie se poate bucura o femeie în societatea *înaltă* din Naocy cînd o curtează un pârlit 'de sublocotenent, mai ales cînd lumea a fost obişnuită s-o vadă la braţ cu un colonel, sau, cînd acelsta nu-i destul de ■prezentabil, cu un locotenent-colonel, sou măcar cu un şef de escadron ? Trebuie epoleţi de grad superior!"

Se vede că eroul nostru era destul de prost juldecînd astfel, şi trebuie să mărturisim că nu era nici fericit, nici clarvăzător. De-abia îşi terminase raţionamentul, că ar fi vrut să-,1 înghită pământul, deoarece începea să iubească din nou.

Inima doamnei de Chasteller nu era într-o stare mult mai de invidiat; amîndoi plăteau, şi încă scump, feri-

cirea întîlnită ou două zile înainte, la „Vînătorul verde". Dacă romancierii ar mai avea, ea altădată, norocosul privilegiu de-a face morală în ocaziile cele mari, acum ar fi momentul să se spună sus şi tare : „Dreapta pedepsire a imprudenţei de-a iubi o fiinţă pe care în fond o cunoşti atît de puţin ! Cum ? Să-ţi legi fericirea de o fiinţă pe care n-ai văzut-o dacît de opt ori ? !" Iar dacă povestitorul şi-ar putea tălmăci gândurile acestea într-un stil pompos şi ar încheia chiar cu vreo aluzie religioasă, proştii şi-ar spune între dînşii: „Iată o carte morală, autorul ei trebuie să fie un om foarte respectabil!"

Proştii nu şi-ar putea spune, pentru că nu au citit pînă acum aşa ceva decît în puţinele cărţi recomandate de Academie : „Cu eleganţa actuală a manierelor noastre civilizate, ce poate şti o femeie despre un tînăr *corect* după cincizeci de vizite, în afară de nivelul lui de inteligenţă şi de (progresul mai mic sau mai mare pe care 1-a înfăptuit în arta de-a ispune cu eleganţă lucruri neînsemnate ? Dar 'despre sentimentele lui, despre felul său deosebit ide a porni ba vânătoarea după fericire ? Nimic, sau nu e un om corect!"

In timpul acestei observaţii morale, cei doi îndrăgostiţi păreau foarte trişti. Cu puţin înainte de sosirea doamnei de Chasteller, ca să-şi scuze vizita la o oră neobişnuită, propusese doamnelor de Serpierre o cafea la „Vînătorul verde", iar ele primiseră. După cîteva cuvinte de politeţe adresate doamnei de Chaisteller îşi după istorisirea propunerii făcute şi acceptate, domnişoarele părăsiră în fugă grădina, ca să-şi ia pălăriile. Doamna de Serpierre le urmă cu un pas mai liniştit, iar doamna de Chasteller şi Lucien ramaseră singuri într-o alee de isalcîimi 'destul de largă ; se plimbau tăcuţi, împreună, unul însă pe o parte şi altul pe cealaltă parte a aleii.

„E oare de demnitatea mea, îşi zicea în sinea cî doamna de Chasteller, sa însoţesc .pe domnişoarele acestea la «Vînătonâ verde», ceea cc ar părea că l-aş admite pe domnul Leuwen îa societatea mea intimă ?"

C a p i t o l u l XXVI

Nu mai avea decît o clipă ca să se hotărască ; iubirea profită ide acest sentiment de tulburare. Deodată, în loc să meargă mai departe în tăcere, cu ochii în jos, ca să ise ferească de privirile lui Lucien, doamna de Chasteller se întoarse către el :

— Domnul Leuwen a avut vream prilej de mâhnire la regiment ? Pare cufundat în umbrele melancoliei

— E drept, doamnă, sînt adine frământat de ieri. Nu mai înţeleg nimic din coca ce mi se întâmplă.

Şi ochii săi, pe care şi-i întoarse spre doamna de Chasteller, vădeau, prin seriozitatea lor adâncă, că spune adevărul. Doamna de Chasteller, impresionată, se opri ca ţintuită 'de pămînt, nemaiputînid face (un pas.

— Mi-c ruşine de ceea ce am de apus, continuă Lucien, dar datoria mea ide am de onoare îmi porunceşte să vorbesc.

La acest .preambul atît de serios, ochii doamnei de Chasteller se roşiră. -

— forma frazelor mole, vorbele pe care trebuie să le întrebuinţez sînt pe atât de ridicole pe cât de ciudat, dacă nu chiar prostesc, este fondul lucrurilor pe care vreau să vi le împărtăşesc.

■Urmă o clipă de tăcere ; doamna de Chasteller îl privea cu spaimă pe Lucicn, care părea foarte mâhnit; în sfârşit, stăpîniradu-şi cu greu atîta jenă, ispuse şovăind, cu o voce slabă şi rău articulată :

— Ma veţi crerfe, doamnă ? Mă veţi putea asculta fără să rîdeţi de mine şi fără să mă socotiţi cel din urmă dintre oameni ? Nai pot uita persoana pe care am întâlnit-o ieri la dumneavoastră. Vederea acelui chip atroce, a acelui nas ascuţit, îşi cu ochelari, pare a-mi fi otrăvit sufletul.

Doamnei de Chasteller îi veni să suradă.

— Doamnă, de cînd am sosit la Nancy, n-am simţit niciodată ceea ce aim simţit la vederea acelui monstru, care uri-a îngheţat inima. Am putut, 'de cîteva ori, să petrec icîte un ceas încheiat fără să mă gîndesc la dumneavoastră, şi, spre marea mea mirare, mi s-a părut că imu mai iubesc.

La aceste cuvinte, expresia doamnei de Chasteller deveni foarte serioasă, iar- Lucien nu-i mai surprinse nici cea nfei mică dorinţă de-a surîde sau de-a ironiza.

— Adevărul e că m-am crezut nebun, adăugă re-căpătându-şi toată naivitatea obişnuită din glas, care, în ochii doamnei de Chasteller, excludea coa mai mică notă de minciună şi de cxagentfie. Nancy mi s-a părut un oraş nou, pe care nu-^Lmai văzusem nicioidată, deoarece pînă atunci, în lumea întreagă, nu vă vedeam decît pe dumneavoastră; un .cer frumos mă îndemna să spun : „Sufletul ei e mai curat", iar la vederea unei case triste: „Dacă Bathilde ar locui aici, cît de mult rni-ar plăcea această casă !"... ieritaţi-mi acest fel prea intim de-a vorbi.

. Doamna de Chasteller făcu iun semn de nerăbdare, care părea a spune ; „'Continuă, nu imă opresc la aceste nimicuri".

— Ei bine, doamnă, reluă Lucian, care părea că pândeşte în ochii doamnei de Chasteller efectul produs de cuvintele lui, azi-dirnineaţa casa cea tristă mi s-a părut tristă, Cerul ifrumois mi s-a părut frumos, fără să-imi amintească de-o altă frumuseţe, într-un cuvînt, aram nenorocit că nu mai iubesc. Deodată, patru rân- du îi foarte severe, primite ca răspuns ia o scrisoare neîndoios prea lungă, au risipit parcă puţin efectul veninului. Aim avut fericirea să vă văd, groaznica nenorocire s-a spulberat şi mi-am reluat lanţurile, dar mă mai simt oarecum îngheţat de otravă... Vă vorbesc, doamnă, cam emfatic, dar adevărul e că nu ştiu cum să explic cu alte cuvinte cele ce ani se întîmplă de când am văziut-o pe domnişoara dumneavoastră de companie. Ca să vă vorbesc puţin în limbajul iubirii, semnul fatal este că trebuie să mă biruiesc pe mine însumi.

După această mărturisire sinceră, lui Lucien i se păru că a s-a ridioat o greutate uriaşă de pe inimă. Avea atît ide

puţină experienţă de viaţă, încît nu se aştepta nicidecum la această fericire.

i Doamna de Chasteller, dimpotrivă, părea doborită. „E limpede, nu-i decît un înfumurat. E cu putinţă, îşi zicea, să iau în serios ceea ce spune ? Pot crede că e mărturia naivă a unui suflet duios ?"

Lucien avea de obicei un fel de a vorbi atît de simplu cînd se adresa doamnei de Chasteller, încît ea înclina către această ultimă părere. Cum observase însă că Lucian, stînd de vorbă cu oricare altă persoană, spunea adeseori dinadins lucruri ridicole, amintirea acestei înşelătorii obişnuite îi făcu rău. Pe de altă parte, purtările lui Lucien şi accentul cuvintelor lui erau atît de schimbate, sfîrşitul tiradei lui avea un ton atît de sincer, încît nu putea să nu se încreadă în ele. „La vîrsta lui, şi să fie un actor atît de desăvîrşit ?"

Dacă dădea însă crezare acestei ciudate mărturisiri dacă socotea că-i sinceră, trebuia mai întîi să nu pară supărată şi ou atît mai puţin mîhnită, dar cum să-şi ascundă simţirile ?

Doamna de Chasteller le auzea pe domnişoarele de Serpierre întoreîndu-se în grădină alergînd. Domnul şi doamna de Serpierre se şi instalaseră în caleaşca cea mare a lui Lucien. Doamna de Chasteller nu stătu să

dea ascultare raţiunii. „Dacă nu mă duc Ia «Vînătorul verde», două dintre .sărmanele micuţe îşi vor pierde, partida lor de plăcere." Se isui aşadar în trăsură, cu cele mai mici. „Voi avea măcar, gîndi, cîteva clipe de chibzuinţă."

Reflecţiile îi fură plăcute : „Domnul Leuwen e un om cinstit, iar ceea ce spune, oricît ar părea de ciudat şi de necrezut, e adevărat. Expresia lui, tot felul Iul de-a fi îmi vesteau aceasta înainte .să fi vorbit."

Cînd .coborîră din trăsură, la marginea pădurii de la Burelviller, Lucien era un alt om ; doamna de Chasteller îşi dete seama (de asta dinţr-o privire. Fruintea lui îşi recăpătase seninătatea vîrstei, gesturile îi erau fireşti. „Inima lui e cinstită, gîndi ea cu desfătare, lumea nu 1-a preschimbat pînă acum într-o fiinţă artificială îşi falsă, ceea ce e de mirare la 23 ide ani! Şi a trăit în societatea înaltă !" în privinţa aceasta, doamna de Chasteller se înşela foarte. De la vîrsta de 18 ani, Lucien nu trăise nicidecum în societatea Curţii şi a foburgului Saint-Germain, ci în mijlocul aparatelor de distilare şi ale alambicurilor .din laboratorul de chimie.

După cîteva momente, Lucien dădea, din întîm- plare, braţul doamnei de Chasteller, şi două dintre domnişoarele de Serpierre mergeau alături de ei, iar restul familiei, cu zece paşi în urmă.

Luă un ton foarte vesel, ca să nu atragă prea mult atenţia domnişoarelor !

—. De cînd am îndrăznit isă spun adevărul persoanei pe care o preţuiesc cel mai mult pe lume, sînt un alt om ! Iar cuvintele pe care le-am întrebuinţat vorbind despre acea domnişoară, a cărei privire m-a otrăvit, au şi început să îmi se pară ridicole. Dar înainte de a mă lăsa în voia fericirii inspirate de locu-

rile acestea frumoase, aş avea nevoie, doamnă, de părerea dumneavoastră asupra ridicolului tiradei unde era vorba de lanţuri, otravă şi multe alte cuvintc tragice.

— îţi voi mărturisi, domnule, că n-am o părere prea limpede. în genere, însă, adăugă după o scurtă tăcere şi cu un aer sever, mi se pare sinceră; cel ce se înşală, poate, nu vrea să înşele ; iar cînd >spui adevărul, merge orice, chiar şi lanţurile, otrava etc.

Doamnei de Chasteller îi venea să suirîdă rostind aceste cuvinte.

„Cum, îşi spuse, plină de mîhnire, nu voi putea păstra niciodată tonul cuvenit vorbind cu domnul Leuwen ? Faptul de-a vorbi cu el e, oare, o atît de mar* fericire pentru mine ? Şi cine-mi poate spune că nu-i un înfumurat care a vrut să mă înşele ca pe o biată provincială ? JPoate că, fără a fi un om tocmai necinstit, n-are faţă de mine decît sentimente cu totul obişnuite, şi că iubirea lui e iodul plictiselii din garnizoană."

Aşa vorbea încă, în inima ei, avocatul care pleda împotriva iubirii. Dar argumentele lui îşi pierduseră din putere. Doamna de Chasteller găsea o plăcere deosebită lăsîndu-se pradă reveriei şi nu vorbea decît atît cît trebuia ca să nu se dea în spectacol faţă de familia de Serpierre, care se strînsese în jurul lor. în sfîrşit, din fericire pentru Lucien, sosiră muzicanţii nemţi şi începură să cînte valsuri de Mozart, iar apoi dîteva duete din Don *luan* şi *Nunta lui Figaro.* Doamna de Chasteller, din ce în ce mai serioasă, se simţi incet- încet mult mai fericită.

Lucien însuşi era ou totul răpit ide romanul vieţii, speranţa fericirii i se părea o siguranţă. îndrăzni să-i spună, intr-una din acele clipe da senii libertate pe care şi le puteau îngădui, plimbîndu-se cu toate domnişoarele de Serpierre,:

— Nu trebuie să înşeli idolul pe icare-1 adori; am fost sincer, acesta-i semnul respectului celui mai aldine po care-1 pot da. Voi fi pedepsit oare ?

— Eşti iun om ciudat !

— Ar fi mai politicos să vă răspunid că da. în realitate, nu ştiu ce sînt, şi aş da mult celui ce mi-ar putea spune. N-am început să trăiesc şi să încerc a mă cunoaşte decît din ziua cînd mi-a căzut calul sub ferestrele cu obloane verzi.

Rosti cuvintele acestea ca şi cum le-ar fi găsit pe măsură cele pronunţa. Doamna de Chasteller se simţi, fără 'vioia ei, adine mişcată de aerul acela totodată sincer şi nobil. iLucien simţise o oarecare pudoare la gînidul de-a vorbi mai deschis despre iubirea lui, şi primi, drept răsplată, un surlîs duios.

— îndrăzni-voi oare să mă prezint mîine ? adăugă. Aş cere însă o altă favoare, aproape tot atît de mare, aceea de a nu fi primit în prezenţa acelei domnişoare.

— Niu vei avea nilmic de cîştigat, îi răspunse doamna de Chasteller mâhnită ; îmi repugnă prea mult să te aud tratând între patru ochi un subiect ce pare a fi singurul despre care mi-ai putea vorbi. Vino, dacă eşti un bărbat destul de onest, făgăduindu-mi că-mi vei vonbi despre orice altceva.

Lucien îi făgădui. Cam acestea fură lucrurile pe care şi le putură spune în acea după-amiază. Era o împrejurare fericită pentru (amîndoi că erau înconjuraţi şi, întrucâtva, împiedicaţi să-işi vorbească. Chiar 'dacă ar fi avut toată libertatea, tot nu şi-ar fi spus mai mult, şi nu erau încă atît de intimi încît să nu simtă oarecare stânjenire, mai cu seamă Lucien. Deşi nu-şi spuseră nimic, se înţeleseră parcă din ochi că nu aveau iniei un motiv de gâlceava. Se iubeau cu totul altfel decît alaltăieri. Nu mai erau elanurile fericirii tinereşti şi nebănuitoare, ci mai- degrabă pasiune, intimitate şi dorinţa cea mai vie de a avea încredere unul într-altul. „Să te cred, îşi sînt a dumitale", păreau a spune ochii doamnei de Chasteller, (dar ar fi murit de ruşine dacă le-ar fi văzut expresia. Iată una din nenorocirile frumuseţii supreme : uu-şi poate ascunde simţămintele.

Limbajul .acesta nu poate fi înţeles însă cu toată siguranţa decît de indiferenţa care stă şi observă. Lucien credea că-'l pricepe,

timp de cîteva clipe, dar după un moment ise îndoia de toate. Fericirea lor de a fi împreună era intimă şi adâncă ; Lucien era aproape cu ochii în lacrimi ; de mai multe ori, în cursul plimbării, doamna ide Chasteller se ferise să-i dea braţul, idar fără să se prefacă faţă de familia Serpierre şi fără asprime faţă de el. Ia. urmă, pe înnoptate, părăsiră cafeneaua, ca să se întoarcă la trăsurile lăsate la intrarea" în pădure. Doamna de Chasteller îi «puse : .

— la-mă ide braţ, domnule Leuwen.

Lucien strînse braţul icare i se oferea şi simţi parcă o mişcare de răspuns.

Muzica răsuna desfătătoare din depărtări; se făcu apoi o tăcere adâncă. Din fericire, ajungând la trăsuri şi descoperindu-se că una din domnişoarele de Serpierre îşi uitase batista în grădina de la „Vînătorul verde", propuseră să trimită într-acolo un servitor, iar ei să se întoarcă cu toţii ila cafenea în trăsură.

Lucien, .trezit din gândurile sale, reluă firul convorbirii :şi atrase atenţia doamnei de Serpierre că seara era foarte frumoasă, că o 'boare caldă, abia simţită, tulbura *seninul,* că domnişoarele de Serpierre alergaseră imai puţin cbcît alaltăieri, că trăsurile i-ar putea

urma etc., etc., etc. în isfîrşit, pentru o mie şi unui de motive temeinice, încheia că, dacă doamnele nu erau obosite, ar fi poate mai plăcut să se întoarcă pe jos. Doamna de Serpierre lăsă hotărârea pe seama doamnei die Chasteller.

— Perfect, spuse, ou condiţia să nu ne urmeze trăsurile, zgomotul roţilor ce se opresc cînd te opreşti din mers fiind neplăcut.

Ca nu cumva muzicanţii, plătiţi dinainte, să părăsească grădina, Lucien trimise un servitor ca să le ceară să dkite din nou bucăţile din *Don Juan* şi *Nunta lut Figaro.* Se întoarse apoi lângă doamne, reluând fără nici o greutate braţul doamnei de Chasteller. Domnişoarele >de Serpierre erau încântate de plimbarea aceea suplimentară. Mergeau cu toţii împreună, convorbirea generală, era plăcută şi veselă. Lucien vorbea necontenit, ca s-o întreţină şi ca să nu i se observe tăcerea. Doamna de Chasteller şi Lucien nu voiau să-şi spună nimic, se simţeau prea fericiţi astfel.

Muzica ise auzi din nou. Ajungând la- grădină, Lucien pretinse că domnul de Serpierre, ca şi el, de altfel, doreau grozav de mult să ia un punct, şi că pentru doamne s-ar putea face unul foarte dulce. Şi cum se simţeau bine laolaltă, propunerea fu admisă cu toată opoziţia doamnei de Serpierre, care pretinse că nimic nu era mai dăunător tenului domnişoarelor. Această părere găsi sprijinul domnişoarei Theodelinde, prea legiată de Lucien casă nu fie puţintel geloasă.

— Pledează-ţi cauza pe lângă domnişoara Theodelinde, îi spuse doamna de Chasteller cu voioşie şi pe un ton de adevărată prietenie.

Nu se întoarseră la Nancy decât La nouă şi jumătate seara.

Capitolul XXVII

Lucien nu-şi respectase raia din obligaţiile lui cazane : lipsise de la apelul de seară, şi era de serviciu în acea săptămînă. Se duse în grabă la aghiotant, care-l sfătui să se denunţe colonelului.

Colonelul era ceea ce sie numea, în 1834, un partizan al regimului, îşi, ca atare, foarte gelos de primirea de care se bucura Lucien în societatea cea buină. Lipsa de succes repurtată în acest cartier, cum spun englezii, putea să întîrzie momentul avansării acestui atît de devotat colonel la gradul de general, de aghiotant regal etc., etc., etc. Aşa că nu răspunse la demersul sublocotenentului decît prin cîteva cuvinte foarte seci, în urma cărora fu pus ia arest pentru douăzeci şi patru de ore.

Exact de ceea ce se temea Lucien. Se întoarse acasă, să-i scrie doamnei de Chasteller. Ce chin însă era să-i scrie o scrisoare oficială, şi ce imprudenţă să-i scrie despre lucrurile pe care îndrăznea să i le spună ! Gîn- ckil acesta îl tortură toată noaptea.

După multe şovăiri, Lucien trimise pur şi simplu un servitor isă ducă la palatul Pontleve o scrisoare care putea fi văzută de oricine. Adevărul e că nu îndrăznea să-i scrie în alt fel doamnei de Chasteller. Îşi redobîn- dise toată iubirea şi, o dată cu ea, spaima nespusă pe care i-o inspira.

A treia zi, la ora 4 dimineaţa, Lucien fu deşteptat cu ordinul de a se prezenta călare la regiment. Toată lumea era cuprinsă de emoţie la cazarmă. Un subofiţer de artilerie împărţea de zor cartuşe lăncierilor. Se spunea că muncitorii dintr-un roraş care se afla la o depărtare ide opt sau zece poşte ts-ar fi organizat într-o asociaţie. 1 (

Colonelul Malhor umbla ele colo-colo prin cazarma, spunînd ofiţerilor în aşa fel ca sa fie auzit şi de lăn- cieri ;

— E vorba sa li se dea o lecţie care va avea mare însemnătate pentru unitatea noastră. Nici o milă faţă de mişeii aceia ! Se vor cîştiga şi decoraţii.

Trecînd pe sub ferestrele doamnei de Chasteller, Lucian privi într-acolo îndelung, dar nu zări nimic îndărătul perdelelor de muselină brodată, perfect trase. Lucien nu-i putu reproşa nimic doamnei de Ghasteller, cel mai mic semn putînd fi observat şi comentat de către toţi ofiţerii regimentului. „Doamna d'Hoquin- court n-ar fi lipsit de la fereastră, dar ce, o iubesc pe doamna d'Hoquincourt ?" Dacă doamna de Chasteller ar fi fost la fereastră, Lucien ar fi găsit semnul acesta de atenţie adorabil. Fapt e că toate doamnele din oraş ocupau ferestrele de pe strada Pompei şi de pe cea următoare, pe oare avea s-o străbată regimentul ca să iasă din oraş. Compania a şaptea, din care făcea parte Lucien, mergea imediat înaintea unui pluton de artilerie, gata de tragere. Roţile tunurilor şi ale che- soanelor făceau să se cutremure casele de lemn din Naiîcy şi inspirau, doamnelor o spaimă plină de plă-

Lucien le salută pe doamnele d'Hoquincourt, de Puy-Laurens, de Serpierre, d^ Marcilly. „Tare-aş vrea să ştiu, se întreba, pe oine urăsc ele mai mult, pe Lu- dovic-Filip sau pe muncitori ? Iar doamna de Chasteller n-ar fi putut împărtăşi oare curiozitatea tuturor acestor doamne pentru a-mi da acest mic semn de atenţie ? Iată-mă gata să-i trec pe ţesători prin sabie, cum spune, în cuvinte atît de alese, domnul de Vas- signy. Dacă" lupta e serioasă, colonelul va fi făcut comandor al Legiunii de Onoare, iar eu mă v©i alege cu remuşcări l"

Regimentul 27 lăncieri făcu în şase ore drumul de opt poşte care desparte Nancy de N... Intimase din pricina plutonului de artilerie. Colonelul Malher primi tarei ştafete, şi de fiecare dată porunci să se schimbe caii la tunuri. Lăncierii ai căror cai păreau mai potriviţi să «agă tunurile erau siliţi să-şi continue marşul pe jos.

La jumătatea drumului, domnul Fleron, subprefectul ajunse regimentul din urmă, în trap întins; trecu de-a lungul regimentului, de la coadă la cap, ca să vorbească ou colonelul, şi încercă plăcerea de-a fi huiduit de lăncieri. Avea o sabie care, din pricina staturi i lui mărunte, părea uriaşă. Murmurul înăbuşit se prefăcu într-un hohot de rîs, pe care încercă să-1 evite dînd pinteni calului oa s-o pornească în galop, dar rî- sul spori, o dată cu strigătele obişnuite : „Cade ! Nu cade f

Subprefectul îşi luă însă curînd revanşa. De îndată ce intrară pe străzile înguste şi murdare ale oraşului N..., lăncierii fură huiduiţi de nevestele şi copiii muncitorilor, aşezaţi la ferestrele oaselor sărăcăcioase, şi de către muncitorii înşişi, oare apăreau din cînd în cînd la colţul uliţelor celor mai înguste. Se- auzea din toate părţile trăgîndu-se obloanele prăvăliilor. în sfîrşit, regimentul, ajunse în Strada Mare, comercială a oraşului: toate 'magazinele erau închise, nici un cap Ia ferestre, o tăcere de moarte.

Ajunseră într-o piaţă neregulată şi prelungă, împodobită cu cinci sau şaSe duzi piperniciţi şi străbătută în toată lungimea ei de un pîrîiaş infect, plin de toate necurăţeniile oraşului. Apa era albastră, fiindcă pîrî- iaşul slujea şi drept canal de scurgere pentru mai multe ateliere de vopsitorie.

* Acesta va fi de acum înainte titlul domnului Fleron (a. ed. fr.j,

Rufele întinse k ferestre ca să se usuce te îngrozeau prin calitatea lor mizerabilă, prin halul de uzură în care ajunseseră ţi prin murdărie. Geamurile erau murdare şi mici, iar multe ferestre aveau în ioc de geamuri, hîrtie veche de ziar, muiată în ulei. Peste tot, o icoană vie a sărăciei care-ţi strângea inima, dar n;u inimile care sperau să eîştige Crucea Legiunii de Onoare împărţind lovituri de sabie în acel biet târguşor.

Colonelul îşi aşeză regimentul în ordine de bătaie, de-a lungul acestui pârâiaş. Nefericiţii de lăncieri, chinuiţi de sete şi copleşiţi de oboseală, petrecură acolo şapte ceasuri, expuşi soarelui dogoritor de august, fără să mănânce şi fără să bea După cum am spus, prăvăliile se închiseseră toate la sosirea regimentului, iar cârciumile şi mai iute ca celelalte. „Straşnică situaţie !" striga un lăncier. „Ne bucurăm de-un renume..." răspundea altă voce. „Tăcere, f......ş !" răcnea cîte un locotenent devotat regimului. Lucien observă că toţi ofiţerii care se respectau păstrau o tăcere adîncă şi erau foarte serioşi. „Iată-ne înaintea inamicului", se gîndea Lucien. Se analiza pe sine însuşi şi găsea că e la fel de calm ca la o experienţă de chimie la Şcoak politehnică. Acest sentiment egoist micşora mult repulsia iui faţă de genul acesta de serviciu. Locotenentul cel lung. ciupit de vărsat, de care-i vorbise locotenent-colonelul Filloteau, veni să stea de vorbă cu el, ocărîndu-i pe muncitori. Lucien nu-i răspunse nici o vorbă şi îl privi cu un dispreţ nespus. în timp ce locotenentul se îndepărta, patru sau cinci voci rostiră destui de tare : „Spion ! Spion !"

Oamenii sufereau îngrozitor, doi sau trei fuseseră siliţi să descalece. Fură trimişi oameni de corvoadă la fîntîna cea mare. în bazin, care era imens, se găsiră trei sau patru pisici ucise de curînd şi care înroşiseră apa cu sîngele lor. Şuviţa de apă călduţă care cădea din şipot era foarte subţire ; era nevoie de mai multe mi- nu te pentru umplerea unei sticle, iar regimentul avea 380 de oameni sub arme. Subprefectul, dimpreună cu primarul, trecea adesea prin piaţă şi căuta, se spunea în rîftdurile soldaţilor, să cumpere vin. „Dacă vă vindem, răspundeau proprietarii, casele noastre vor fi devastate şi distruse."

Regimentul începu să fie salutat din jumătate în jumătate de oră cu huiduieli din ce în ce mai puternice.

în clipa cînd îl părăsea locotenentul spion, lui Lucien îi trecu prin gînd să-şi trimită servitorii la două poşte depărtare, într-un sat, fără îndoială paşnic, deoarece acolo nu erau ateliere şi nici muncitori. Servitorii primiseră însărcinarea să cumpere Ia orice preţ vreo sută de pîini şi trei sau patru sarcini de nutreţ.

Izbutiră, şi către ora 4 după-amiază fură văzuţi venind în piaţă patru cai încărcaţi cu pîine şi aţţi doi încărcaţi cu fîn. îndată se lăsă o tăcere adîncă. Ţăranii stătură de vorbă cu Lucien, care-i plăti bine, şi avu plăcerea să facă o mică distribuţie de pîine soldaţilor din compania lui.

— Iată şi pe republicanul nostru, care începe cu şi-retlicurile lui! spuseră cîţiva ofiţeri care nu-1 simpatizau.

Filloteau veni de-a dreptul să-i ceară două-trei pîini pentru dînsul şi fîn pentru caii săi.

— Trebuie să am grijă de cai, spuse, în chip spiritual, colonelul, t re cînd prin faţa ostaşilor.

După o clipă, Lucim îl auzi pe subprefect spunîndu-i colonelului :

— Cum, să nu le puteip aplica nici o lovitură de sabie ticăloşilor ăstora ? !

„E mulr mai furios decît colonelul, îşi spuse Lucien. Malher nu poate spera să fie avansat general pentru c-a ucis doisprezece sau cincisprezece ţesători, dar domnul

Fleron poate prea bine fi numise prefect; şi~şi asigură astfel locul pe timp de doi sau trei ani."

Distribuţia făcută de Lucien revelase ideea ingenioasă că existau sate în împrejurimile oraşului ; către ora 3 se distribuiră cinci sute de grame de pîine neagră fiecărui lăncier şi puţină carne ofiţerilor. La căderea nopţii, cineva trase cu pistolul, dar nu fu atins nimeni. „Nu ştiu de ce, gîndea Lucien, dar m-aş prinde că s-a tras din ordinul subprefectului."

Către ora 10 seara prinseră de veste că muncitorii dispăruseră, la ora 11 sosi infanteria, căreia îi fură predate tunurile şi obuzierul, iar la ora 1 după miezul nopţii, regimentul de lăncieri, sleit de foame — atît oamenii, cît şi caii — făcu cale întoarsă către Nancy.

Se opriră timp de şase ceasuri într-un sat foarte paşnic, uncie pîinea se urcă îndată la preţul de patruzeci de centime jumătatea de kilogram, iar vinul, la cinci franci litrul. Războinicul subprefect uitase să-şi s'trîngă provizii.

Pentru amănuntele militare, strategice, politice etc. ale acestei bătălii, a se vedea jurnalele timpului. Regimentul se acoperise de glorie, iar muncitorii dăduseră dovadă de o vădită laşitate. Aceasta a fost prima campanie a lui Lucien.

„La întoarcere, îşi spunea, presupunînd că vom ajunge ziua, îndrăzni-voi să mă prezint la palatul Pontleve ?"'

îndrăzni., însă tremura de frică ciocănind la poartă. Inima îi bătea atît de tare sunînd la uşa apartamentului doamnei de Chasteller, încît îşi spuse : „Doamne, iarăşi n-am s-o mai iubesc ?"

Era singură, fără domnişoara Berard. Lucien îi luă pătimaş raîna.

După două minute atinse sublimul, simţind c-o iubeşte mai mult ca oricînd. Dacă ar fi avut mai multă experienţă, ar fi

obţinut o mărturie de iubire. Cu îndrăzneală, s-ar fi putut arunca în braţele doamnei de Chasteller, şi n-ar fi fost respins; putea, oricum, să încheie un tratat de pace foarte avantajos pentru interesele iubirii lui. în loc de toate astea, nu făcu mei un progres în dragoste, dar se simţea cum nu se poate mai fericit : se zvonise şi se crezuse, la Nancy, că glontele de pistol tras de muncitorii clin N... ucisese un tînăr ofiţer de lăncieri.

După puţin, doamnei de Chasteller îi fu frică ; înţelegea situaţia şi se simţea înduioşată.

— Trebuie să te rog să pleci, îi spuse cu un aer -trist, care voia să pară sever.

Lucien se temu să n-o supere şi se supuse.

— Pot spera, doamnă, c-o să vă întîlnesc la doamna d'Hocquincourt ? E ziua ei de primire.

— Poate că da, dumneata însă nu vei lipsi, ştiu că nu-ţi displace să te întîlneşti cu această femeie tânără şi frumoasă.

Peste un ceas, Lucien era la doamna d'Hoquincourt, unde doamna de Chasteller nu veni decît foarte tîrziu.

Timpul zbura repede pentru eroul nostru, dar îndrăgostiţii sînt atît de fericiţi în scenele unde se află împreună, încît cititorul, în ioc să gu9te zugrăvirea acestei fericiri, devine gelos pe ea şi se .răzbună, de obicei, «punînd : „Doamne, ce searbădă mai e şi cartea asta 1"

C a p i t o l u l XXVIII

Ne vom îngădui a sări dintr-o dată peste oele două luni care urmară. Lucrul ne va fi cu atît .mai uşor ou cît Lucien, la sfîrşitul -acestor două luni, nu **se** afla nici **cu** un singur pas mai departe ca în prima zi. Pe deplin convins că n-avea talentul să înduplece o femeie, mai **ales** dfcnd ora serios îndrăgostit, se mărginea, în fiecare zi, «ă întreprindă ceea ce-i făcea mai multă plăcere în acel moment. Nu impunea niciodată vreo situaţie stânjenitoare, vreo suferinţă sau vreun act de prudenţă în sfertul de oră prezent numai ca pretenţiile lui de om îndrăgostit dfe doamna de Chasteller să capete oarecare satisfacţie în sfertul de oră următor. îi spunea adevărul în legătură cu orice. De pildă :

— Mi se pare, îi spunea ea într-o seară, că-i spui domnului de Serpierre lucruri cu totul opuse celor pe oare le gîndeşti şi pe care mi le spui mie ! Nu cumva eşti cam nesincer ? în cazul acesta, persoanele care ţin la dumneata ar fi foarte nefericite.

Intrucît domnişoara Berard uzurpase al doilea salon, doamna de Chasteller îl primea pe Lucien într-o mare sală de lectură sau bibliotecă, ce venea imediat după •afon, a Cărei uşă rămînea deschisă tot timpul. Seara, cînd domnişoara Berard se retrăgea, camerista doamnei da Chasteller se instala în salon. în seara despre care vorbim se discuta ou îndrăzneală despre orice, cît se poate de limpede, domnişoara Berard fiind plecată în vizită, iar camerista care o înlocuia fiind surdă.

— Doamnă, spuse cu înfăeărare Lucien şi ou un fel de indignare virtuoasă, am fost aruncat în mijlocul mării. înot ca să nu mă înec, iar dumneavoastră îmi spuneţi pe un ton mustrător : „Mi se pare, domnule, că mişti braţele". Aveţi o părere atît de bună despre puterea plămînilor jnei ca să credeţi că mi-ar putea îngădui să refac educaţia tuturor locuitorilor din Nancy ? Vreţi să mi se închidă toate uşile şi' să nu vă mai văd decît la dunineavoastră acasă ? în cazul acesta, vi s-ar imputa că mă primiţi, aşa cum vi s-a imputat dorinţa de-a vă întoarce la Paris. E drept că asupra tuturor problemelor, chiar şi asupra întrebării : „Cît e ceasul ?", am alte păreri decît locuitorii acestui ţinut. Vreţi să ta: cu desăvîrşire ? Numai dumneavoastră, doamnă, vă spun tot ceea ce gîndesc, chiiar şi în privinţa politicii, unde sîntem atît de duşmani, şi numai pentru dumneavoastră, şi numai ca să mă apropii de dumneavoastră mi-am perfecţionat obiceiul de a minţi, adoptat în ziua cînd, ca să mă descotorosesc de faima de republican, am intrat în Capela Pocăiţilor, condus de onestul doctor Du Poirier. Vreţi să spun chiar cu începere de mîine ceea ce gîndesc şi să mă iau la harţă cu toată lumea ? Dacă nu mă mai duc La Capela Pocăiţilor, dacă nu voi mai privi portretul Lui Henric al V-lea şi dacă nu voi mai asculta la doamna de Commercy absurdele predici ale domnului abate Rey, nu vă voi mai putea vedea, şi asta în mai puţin de-o săptămînă.

— Nu, nu vreau, răspunse ea mîhnită, dar, cu toate astea, m-am simţit adînc întristată ieri seară. Cînd te-am îndemnat să vorbeşti puţin ou domnişoara Theodelinde sau cu doamna de Puy-Laurens, te-am auzit spun în du-i domnului de Serpierre contrariul celor ce-mi «pui mie.

— Domnul de Serpierre m-a oprit în treacăt. Blestemaţi provincia unde nu poţi trăi fără a fi ipocrit în toate, sau blestemaţi educaţia pe care am primit-o şi care mi-a deschis ochii asupra mai tuturor prostiilor omeneşti ! îmi reproşaţi uneori că educaţia pariziană împiedică *sentimentul;* lucrul e posibil, dar, în schimb, îţi dă deprinderea de a fi lucid. N-am nici un merit ân privinţa asta, şi n-aţi avea dreptate să mă învinuiţi de pedanterie, vinovaţi sînt numai oamenii de duh pe care-i adună la un loc salonul mamei mele. E suficient să fii lucid ca să fii izbit de absurditatea domnilor de Puy-Laurens, Sanreal, Serpierre şi d'Hoquincourt, şi ca să înţelegi ipocrizia domnilor Du Poirier, Fleron subprefectul, a colonelului Mailher, nişte pungaşi cu toţii, mai vrednici de dispreţ decît cei dintâi, carc, mai mult din prostie decît din egoism, preferă cu naivitate fericirea a două sute de mii de privilegiaţi aceleia a treizeci şi două de milioane de francezi ! Lata-mă făcînd propagandă, ceea ce ar însemna să-mi întrebuinţez cu multă stîngăcie timpul petrecut lîngă dumneavoastră. Ieri, care dintre noi vi se părea că are dreptate, domnul de Serpierre, ale cărui argumente nu le combăteam, sau eu, ale cărui adevărate gînduri le cunoaşteţi ?

— Vai, anîîndoi ! Dumneata mă schimbi, poate că în rău. Cînd sînt singură, mă surprind crezînd că_ la pensionul „Sacre-Coeur" mi s-au băgat în cap, dinadins, felurite minciuni ciudate. într-o zi, în timpul unei discuţii în contradictoriu cu generalul (e vorba de domnul de Chasteller),

el mi-a spus asta aproape pe faţă, deşi după aceea părea că se eăieşte.

— îşi lezase interesul de soţ. O femeie poate să-şi plictisească soţul din lipsă de inteligenţă, numai să-i fie credincioasă. în căsătorie, ca şi în celelalte, religia e sprijinul cel mai de seamă al despotismului. Eu, unul, nu mă tem că-mi lezez interesele de îndrăgostit, adăugă Lucien cu o nobilă mîndrie, şi după această încercare, sînt sigur de mine în toate cazurile posibile. A-şi lua un amant e, pentru o tînără femeie, una din acţiunile cele mai hotărîtoare din cîte-şi poate îngădui. Dacă nu-şi ia un amant, se plictiseşte de moarte, şi către patruzeci de ani devine imbecilă, iubeşte un cîine, de care se ocupă tot timpul, sau pe confesorul care o gri- jeşte, deoarece o adevărată femeie are nevoie de simpatia unui bărbat,- cum avem noi bărbaţii nevoie de un *ţartner* [1] ca să stăm de vorbă. Dacă-şi ia drept amant un om incorect, o femeie tînără poate aluneca pe panta nenorocirilor celor mai îngrozitoare etc., etc.

Obiecţiile doamnei de Chasteller aveau ceva nespus de naiv, iar vocea ei căpăta uneori o inflexiune plină de duioşie.

După convorbiri de felul acesta, lui Lucien i se părea cu neputinţă ca doamna de Chasteller să fi avut de-a face cu acel locotenent-colonel din Regimentul 20 husari.

„Doamne, ce n-aş da să am numai o *zi* privirea sigură şi experienţa tatălui meu !"

Deşi era, în genere, bine primit şi deşi se credea iubit cînd judeca totul cu sînge rece, Lucien se apropia de doamna de Chasteller cu un fel de spaimă. Nu se putuse vindeca niciodată de un oarecare sentiment de tulburare cînd suna la uşa ei. Nu era niciodată sigur de felul cum va fi primit. La două sute cîe paşi de palatul Pontleve, din clipa în care-i zărea zidurile, nu mai era acelaşi : dacă l-ar fi salutat un oarecare înfumurat din oraş, i-ar fi răspuns plin de tulburare. Bă- trîna portărească a palatului devenise, în ochii lui, o fiinţă fatală, cu oare nu putea vorbi fără să nu i se taie răsuflarea.

Adeseori, stînd de vorbă cu doamna de Chasteller, frazele i se îneurcau, ceea ce nu i se mai întîmpla cu nimeni. Aceasta era făptura pe care doamna de Chasteller o bănuita de înfumurare şi pe oare o privea, la rîndul ei, cu spaimă. El însemna, pentru dînsa, stăpînul absolut al fericirii ei.

într-o seară doamna de Chasteller avea de scris o misivă urgentă.

— Poftim un ziar, ca să-ţi treci timpul, îi spuse rî- zînd, şi, aruneîndu-i un număr din *Debats,* se duse în grabă să ia un pupitru închis, pe oare-1 puse pe masa aşezată între ei.

în timp ce ea, aplecîndu-se, îşi deschidea pupitrul ou o cheiţă aninată de lanţul de la ceasornic, Lucien se aplecă puţin deasupra mesei şi-i sărută mîlna.

---

1 Partener (engl). 294

Doamna de Chasteller îşi înălţă capul : nu mai era aceeaşi femeie. „Ar fi putut tot aşa de bine să mă sărate pe frunte", se gîndi ea. Pudoarea jignită o scoase riiin fire.

— Nn voi putea oare niciodată avea cea mai mică încredere in dumneata ? Şi ochii săi exprimau cea mai vie mînie. Cum, accept să te primesc, deşi ar fi (trebuit să-ţi închid uşa, ca şi tuturor celorlalţi ! Te admit într-o intimitate primejdioasă -pentru reputaţia 'mea, şi ale cărei llegi ar fi trebuit să le respecţi (la aceste cuvinte, fizionomia ca şi vocea ei idevemiră foarte semeţe) ; te «ratez ca pe un frate şi (te invit să citeşti o clipă, în timp ce scriu o misivă care nu suferă amînare, iar dumneata, aşa, clin senin, fără pic de recunoştinţă, profiţi de încrederea mea ica să-ţi îngădui un gest tot atît de wirtiltsor, la drept vorbind, pentru dumneata ca şi pan- ţuctu mine ! Pleacă, domnule, m-am înşelat primindu-te la muie acasă !

Eraiu în sunetul vocii şi în expresia feţei ei toată ră- coalla şi toată hotărârea la care putea să-i aspire orgoliul. Ludieti îşi dădea bine seama de asta şi se simţea doborî®, Laşitatea lui spori curajul doamnei de Chasteller. Ar fi trebuit să se scoale, s-o salute rece pe doamna da Chasteller şi să-i spună : „Exageraţi, doamnă. Efentr-o mică imprudenţă fără urmare, şi poate şi prostească, din parte-mi, faceţi o crimă capitală. Iubeam o femeie itot atît -de superioară prin inteligenţă ca şi prin frumuseţe, dar, ca să fiu sincer, mu vă mai găsesc aoum decîţjf rumoiasă."

Şi, rostind aceste frumoase cuvinte, trebuia să-şi ia sabia, să şi-o atârne (liniştit şi să plece.

Departe de asta şi fără să se gîndească la asemenea soluţie, pe care ar fi socotit-o prea crudă şi prea primejdioasă .pentru e'l, Lucien se mărginea să se simtă nemîngîiat de concediere. Se ridicase, într-adevăr, dar nu pleca ; căuta de bună seamă un pretext ca să (rămână,

— Vă voi ceda locul, domnule, reluă doamna de Chasteller cu o politeţe desăvîrşită, în care străbătea semeţie şi oarecare dispreţ pentru că nu plecase încă.

Pe cînd îşi strîngea pupitrul ca să-1 ducă în altă parte, Lucien, foarte mânios, îi spuse :

— Scuzaţi-mă, doamnă, mi-am pierdut capul.

Ieşi, plin de mînie, împotriva lui însuşi cit şi împotriva ei. In toată purtarea lui nimic nu fusese cum (trebuia, în afară de tonul cuvintelor din urmă, ceea ce nu se datora însă iindemînării lui, ci întâmplării.

După ce ieşi din casa fatală, eliberat de privirile curioase ale servitorilor, nu prea obişnuiţi cu plecarea lui l a ora aceea, îşi spuse :

„Trebuie să recunosc că sînt un biet puşti dacă mă las tratat în felul acesta ! N-am decît ceea ce merit. Cînd sînt lîngă ea, în lac să încerc a dobândi o situaţie ceva mai potrivită, nu fac decît să. mă uit la ea ca un copil. La întoarcerea mea din expediţia de la N... a fost o clipă cînd n-ar fi atîrnat decît de mane ca să-mi asigur privilegiile cele mai solide. Aş fi putut

obţine să-mi spună că ,mă iubeşte şi s-o îmbrăţişez. în fiecare zi la venire şi la plecare. Şi, cînd colo, nu pot nici măcar să-i sărut mîna, prostul de mine !"

Aşa îşi vorbea Lucien, străbătînd în goană strada principală din Nancy. îşi mai făcea şi multe alte mustrări. Plin de dispreţ faţă de sine însuşi, avu totuşi înţelepciunea să-şi spună : „Trebuie să întreprind ceva".

Nu ştia ce să facă în seara aceea, căci era ziua de primire a doamnei de Marcil'ly, casă de-o înaltă virtute, unde, în prezenţa bustului lui Henric al V-lea, se strângeau toţi oamenii cu judecată din oraş ca să comenteze ziarul *Cotidianul* şi să piardă uin franc şi jumătate Ia *whist.* Simţindu-se cu totul incapabil să joace tteatru, Lucien avu ideea norocoasă de-a se urca aa doamna d'Hoquincourt. Dintre toate provincialele tu-

ituror vremurilor, ea avea cea mai multă naturaleţe. Datorită ei, ai fi trecut provinciei cu vederea orice. Naturaleţea aceasta ar fi fost cu neputinţă la Paris, unde ar fi provocat *pierderea cotei.*

C a p i t o l u l XXIX

— A, m-ai decis, domnule ! exclamă ea văzîndu-1 ,intrând. Ce fericită sînt că te văd ! Nu mă mai duc la doamna de Marcilly.

Şi-şi chemă servitorul, care era pe punctul de-a ieşi, poruncindu-i să deishame caii.

—• Cum se face însă că nu eşti la picioarele sublimei Chasteller ? Vreo ceartă în menaj ? Doamna d'Hoquincourt îl scruta pe Lucien cu un aer vesel şi răutăcios : A, e limpede, strigă râzînd, aerul ăsta atît de mîhnit îmi spune tot! Nenorocirea mea stă iscrisă în aceste trăsătura schimbate, în surâsul jasta .sfiit; nu sînt decît o manta 'de vreme rea. Şi fiindcă nu sînt decît, o umilă confidentă, povesteşte-mi necazurile dumitale. Sub ce pretext te-a izgonit ? Te-a izgonit ca să primească un bărbat mai amabil, sau te-a izgonit pentru că ai meritat ? Mai întîi să fii însă sincer dacă vrei să fii consolat.

Lucien se descurcă destul de greu siub focul întrebărilor doamnei d'Hoquincourt, căreia nu-i lipsea inteligenţa ; ba avea o inteligenţă care, mereu în serviciul unei voinţe hotărâte şi a! unei pasiuni vii, îşi câştigase toate deprinderile bunului-simţ. Lucien era mai întîi de toate prea preocupat de mînia lui ca să poată înşela pe cineva.

în momentul în care, răspunzând doamnei d'Hoquincourt, se gîndea fără voie la ceea ce i se întîm- plase iLa doamna de Chasteller, se surprinse adresînd vorbe galante, aproape aluzii amabile şi personale tinerei femei, care, într-un elegant neglijeu şi într-o atitudine ce trăda .un foarte viu ilnteres, stătea pe jumătate culcată pe o canapea ia doi paşi de el.

în gura lui Lucien, limbajul acesta avea pentru doamna d'Hoquincourt tot farmecul noutăţii. Lucien observă că doamna Hoquincourt, preocupată de efectul unei atitudini fermecătoare, pe care şi-o urmărea în oglinda unui dulap din apropiere, încetă să-1 mai chinuiască în legătură cu doamna

ide Chasteller. Devenit, datorită acestei nenorocite împrejurări, machiavelic, Lucien îşi spuse : „Limbajul galanteriei între patru ochi cu o femeie tînără ce-i face cinstea să-d asculte ou un aer aproape serios nu se poate .să nu ia un ton îndrăzneţ şi aproape pătimaş." Trebuie să mărturisim că Lucien, judecind astfel, simţea o vie plăcere 'că nu se poartă ca un copilandru cu toată lumea. în acelaşi timp, doamna d'Hoquincourt făcea pe seama lui descoperire după descoperire. începea să-1 socotească drept bărbatul cel mai amabil din Nancy.

Lucrul era cu atît mai primejdios cu cît domnia domnului d'Antin ţinea de peste un an şi jumătate ; era o domnie destul de lungă, 'de care se mirau (toţi. Din fericire pentru durata ei, convorbirea aceasta între patru ochi fu întreruptă de intrarea (domnului de Murce.

Era un 'tînăr înalt şi slab, puritînd cu mîndrie un cap mic, acoperit de un păr cît se poate de negru. Foarta tăcut la începutul vizitei, avea însă meritul unei veselii deosebit de fireşti şi foarte caraghioase prin naivitatea ei, care nu-1 cuprindea decît după o oră, două şi numai dacă se găsea în tovărăşia unor oameni veseli. Era o fiinţă foarte provincială, dar foarte amabilă (totuşi. Nici una din vorbele lui de duh nu s-ar fi putut auzi la Paris, erau însă foarte 'caraghioase şi-1 prindeau foarte bine*

Curînd după el sosi un ailt obişnuit de-al casei, domnul <fe Goello ; era un bărbat gros, blond şi palid* foarte învăţat şi nu prea deştept, care se asculta vorbind şi spunea măcar o dată pe zi că n-are încă 40 de ani, lucru adevărat, *de* altfel, îlntrucît împlinise 39 de ani. Altminteri, era un om prudent. Să răspundă da la întrebarea cea mai simplă, sau să ofere, la nevoie, un scaun cuiva, era un subiect de deliberare care îl -frământa un sfert de oră. Iar cîind, după aceea, trecea la acţiune, afecta cea mai copilăroasă formă de bonomie şi de năuceală. De cinci sau şase ani era îndrăgostit de doamna d'Hoquincourt; spera mereu c-ă-i va veni rândul, şi cîteo'daaă încerca să-i lase pe noii-veniţi să creadă că rîndul său venise, ba şi trecuse !

într-o zi, la cabaret, doamna d'Hoquincourt, văzîn- du-1 foarte preocupat de acest rol, îi «puse : „Sărmanul meu Goello, -tu eşti un viitor oare se preschimbă-n trecut, dar care nu va ti niciodată prezent".' în acele momente de vioiciune de spirit, ea îşi tutuia prietenii, şi nimeni nu găsea lucrul acesta indecent, socotind că e vorba de intimitatea unui exces de exuberanţă care nu putea fi confundat cu sentimentele de dragoste.

Domnul de Goello fu urmat, la scurte intervale, de patru sau cinci tineri.

„E, într-adevăr, tot ce are bun şi vesel oraşul acesta", îşi spunea Lucien văzîndu-i sosind.

— Vin de la doamna de Marcilly, spuse unul, uncie toată lumea e tristă şi afectează a fi şi mai tristă.

— Lumea e atît de bine dispusă din cauza celor întâmplate^ lui

— Eu, spunea altul, izbit de felul în care doamna d'Hoquincourt îl privea pe Lucien, cînd am văzut că lipseau şi doamna d'Hoquincourt, şi doamna de Puy- Laurens, şi doamna de Chasteller, m-am gîndit că nu-mi rămîne decît să-mi înec seara într-o sticlă de şampanie, ceea ce aş fi şi făcut dac-aş fi găsit uşa cfoamrta» d'Hoquincourt închisă vulgului.

— Sărmanul meu Teran, răspunse doamna d'Hoquincourt la această aluzie ostilă reputaţiei lui Lucien, nu ameninţi niciodată.cu beţia, ci te îmbeţi. Trebuie să ai spirit ca să vezi această deosebire.

— Nimic mai greu, într-adevăr, decît- să ştii să bei, răspunse pedantul Goello.

Cei prezenţi se temură de o anecdotă.

— Ce ne facem, ce ne facem ? strigară deodată Mur ce şi unul din conţii Rol Ier.

Toată lumea îşi punea această întrebare, căreia nimeni nu-i găsea răspunsul, cînd se ivi domnul d'Antin ; aerul lui voios descreţi toate frunţile. Era un tînăr înalt şi blond, de 28 pînă lla 30 de ani, căruia i-ar fi fost <ou neputinţă să-şi ia aere de om serios şi important * chiar dacă ar fi anunţat că s-a aprins strada, n-ar fi avut o înfăţişare lugubră. Era un bărbat foarte frumuşel, dar uneori figurii lui fermecătoare i s-ar fi putut: reproşa expresia oarecum suspectă şi stupida a omului care începe să se îmbete. Cînd îl cunoştea!, expresia aceasta avea un farmec în plus. De fapt, era lipsit de bun-simţ, avea însă o inimă cît se poate de bună şi un fond nesecat de veselie. Isprăvea tocmai de tocat o avere uriaşă, moştenită cu vreo trei sau patru ani în urmă de la un tată foarte zgârcit. Părăsise Parisul, dkr unde fusese izgonit din pricina unor glume făcute pe seama unui personaj augiust. Nimeni nu se pricepea ca el cînd era vorba să organizeze vreo .petrecere, nimeni nu se plictisea acolo unde era şi el. Doamna d'Hoquincourt îi cunoştea însă tot farmecul, şi surpriza, element atît de esenţial fericirii ei, nu mai era -ipasibilă.

Goello, oare aflase vorba aceasta de duh a doamnei d'Hoquincourt, glumea grosolan pe seama lui d'Antin, cum că itojt ceea ce face e răsuflat, cînd intră contele de Vassigny.

— N-ai alt mijloc ca să te menţii, scumpul meu d'Antin, îi spuse Vassigny, decît acela de-a deveni serios.

— M-aş plictisi de mine însumi. Eu n-aro curajul dumitale ! Voi avea destul timp să fiu serios cînd mă voi ruina ; atunci, ca să trag oarecare folos de pe urma plictiselii, am de gînd să mă arunc în viaţa politică şi în societăţile secrete în cinstea lui Henrie al V-iea, regele meu. îmi veţi acorda oare vreo slujbă ? Pînă atunci, domnilor, cum «înteţi foarte serioşi şi încă adormiţi de hazul casei de Marcilly, să jucăm acel joc italienesc pe care vi l-am arătat mai deunăzi, faraonul. Domnul de Vassigny, care nu-1 cunoaşte, va tăia cărţile ; Goello m-o să poată spune că potrivesc reguHle jocului ca să cîştig totdeauna. Cine mai ştie jocul ?

— Eu, spuse Lucien.

— Ei bine, fiţi aşa de bun şi supravegheaţi-1 pe domnul de Vassigny, ca să respecte regulile jocului. Dumneata, Roiler, vei face pe crupierul.

— Nu voi face pe nimeni, răspunse Roiler sec, pentru că plec !

De fapt, contele Roiler observase că Lucien, pe care nu-1 întîlnise niciodată la doamna d'Hoquincourt, va juca un rol plăcut în seara aceea, lucru pe care, nepu- •tîndu-1 mistui, plecă. O bună parte a societăţii din Nancy, mai ales tineretul, nu-1 putea suferi p© Lucien. Avusese tristul avantaj a două sau trei replici insolente, care fură socotite, chiar şi de cei tineri, drept foarte spirituale, aşa că .şi-i făcu duşmani de moarte.

— După joc, la miezul nopţii, reluă d'Antin, and veţi fi ruinaţi, aşa cum le şade bine unor tineri cumsecade, vom merge să luăm supeul îa „Grande Chau- mi£re" [1]. (Era cel mai bun cabaret din Nancy, instalat

[1] „Coliba cca mare".

în grădina unei foste mînăstiri a Ordinului Sfîntului Bruno).

— Primesc, spuse doamna d'Hoquincourt, dacă-i vorba de-tm picnic.

— Fără îndoială, răspunse d'Antin, şi deoarece domnul Lafiteau, oare are o excelentă şampanie, şi domnul Piebot, singurul vînzător de gheaţă din ţinut, s-ar putea culca, mă voi ocupa eu, în numele picnicului, să procur şampanie şi să pun s-o frapeze. Voi trimite totul la „Granide Chaumiere". Pînă atunci, domnule Leuwen, iată o sută de franci ; faceţi-mi cinstea de-a juca pentru mine şi căutaţi să n-o seduceţi pe doamna d'Hoquincourt, că mă răzbun şi trec pe la palatul Pontleve, ca să vă denunţ !

Se supuseră cu toţii celor hotărî te de d'Antin, chiar şi dibaciul Vassigny. Jucară, şi după un sfert de oră jocul se însufleţi cu

totul. D'Antin se bizuise pe asta ca să izgonească pe veci pofta de căscat, contractată la doamna de Marcilly.

— Arunc cărţile ipe fereastră, spuse doamna d'Hoquincourt, dacă pontează cineva peste cinci franci ! Vreţi să faceţi din mine o marchiză Brelan- di&re[1] ? _ -

D'Antin se înapoie, iar la douăsprezece şi jumătate din noapte plecară 'Spre grădina „Grande Chaumiere". Un mic portocal înflorit, singurul din Nanicy, era aşezat în mijlocul mesei. Şampania era desăvârşit frapată. Supeu'l fu foarte vesel, nu se îmbătă nimeni, şi toată lumea se despărţi în cei mai buni termeni la ora 3 dimineaţă.

Aşa îşi pierde o femeie reputaţia în provincie, lucru de care doamnei d'FIoquincourt nici nu-i păsa. Deş- teptîndu -se, a doua zi dimineaţa, se duse să-şi vadă soţul, care-i spuse îmbrăţişînd-o : — Bine faci că te distrezi, biată micuţă, dacă aşa te trage inima.

Lucien îşi prelungi cît putu şederea ia doamna d'Hoquincourt, de la care ieşi cu cei din urmă dintre tovarăşii săi de petrecere, se alipi de mica lor bandă, care se tot micşora la fiecare colţ de stradă, pe măsură ce fiecare lua drumul locuinţei sale, iar la urmă îl însoţi credincios pe invitatul care locuia cel mai departe. Vorbea mult şi simţea o repulsie îngrozitoare să rămînă singur ; deoarece în casa d'Hoquincourt, tot ascultînd poveştile şi amabilităţile invitaţilor, căutase să-şi păstreze, prin cuvinte nimerite, poziţia pe care părea că i-o conferă totul şi care nu era aceea a unui tînăr lipsit de experienţă, luase o anumită hotărîre pentru a doua zi.

Era vorba să nu se mai ducă în vizită la palatul de Pontleve. Suferea, dar „trebuie, îşi zicea, să am grijă da propria-mi onoare, şi dacă-mi pierd curajul, voi vedea siingîndu-se-n dispreţ preferinţa ce mi se pare evident .uneori c-o are pentru mine. Pe de altă parte, Dumnezeu ştie ce nouă insultă îmi pregăteşte dacă mă duc mîine pe la ea !"

Cele două gînduri, înfăţişîndu-i-se succesiv, îl chinui ră îngrozitor.

Acel mîine sosi mult prea repede şi, o dată cu el, se Ivi şi viul simţămînt al fericirii de care urma să se lipsească dacă nu *se* ducea la palatul de Pontleve. Totul i se părea searbăd, spălăcit, odios în comparaţie cu delicioasa tulburare pe care ar simţi-o în mica bibliotecă, în faţa măsuţei de mahon la care lucra ea, asculţi ndu-1 vorbind. Singură hotărîrea de-a se duce la doamna de Chasteller îi schimba situaţia din clipa aceea chiar.

„De altfel, dacă nu mă duc diseară, adăuga Lucien, cum m-aş mai putea prezenta mîine ?" Grozava încurcătură în care se afja îl făcu să recurgă la locuri comune. „Doresc oare să nu mai fiu primit în acea casă ? Şi ipentru o pro9tic ele care m-am făcut poate vinovat î Aş putea cere colonelului o permisie şi să mă duc să petrec trei zile la Metz. M-aş pedepsi singur, m-aş prăpădi de durere."

1 Substantivul comun *brelandier-ere* e porecla jucătorilor de cărţi pătimaşi (de la *brelan* — vechi joc de cărţi în Franţa).

Pe de altă parte, în sentimentele ei exagerate de gingăşie femeiască, nu cumva doamna de Chasteller voise să-i dea a înţelege isă-şi mai rărească vizitele, să lle reducă bunăoară la una pe săptămînă ? Prezentîndu-se atît de curînd într-o oasă din care fusese îndepărtat în termeni atît de,formali, nu se expunea oare să înteţească mînia doamnei de Chasteller şi, mai mult chiar, să-i dea juste motive de supărare ? Ştia cît era de susceptibilă în ceea ce numea ea respectul datorit femeilor.

E foarte adevărat că în lupta disperată împotriva sentimentului pe care-1 nutrea faţă de Lucien, doamna de Chasteller, nemulţumită de puţina încredere pe care-o putea avea în propriile [J]i hotărîri, oricît de categorice, era adesea foarte iritată împotriva eî înseşi, şi-i căuta atunci ceartă cu luminarea.

Cu ceva mai multă experienţă a vieţii, aceste centuri fără motiv serios din partea unei femei atît de inteligente, şi a cărei modestie şi echitate firească nu exagerau cîtuşi de puţin greşelile celorlalţi, i-ar fi arătat lui Lucien ce lupte se dădeau în inima pe care o asedia. Inima lui, însă, inima *dibace,* dispreţuise totdeauna amorul şi nu cunoştea arta de-a iubi, care-i atît de ne-

Pînă la întîmplarea care i-o scosese în cale pe doamna de Chasteller şi pînă la impulsul de vanitate ce-i făcuse de nesuferit ideea că una dintre cele mai frumoase femei din oraş ar putea avea motive întemeiate să-şi bată joc de el, îşi spusese : „Ce-ar crede lumea despre un om care, în faţă izbucnirii Vezuviului, s-ar afunda în jocul de-a mingea şi băţul[1] ?"

Această impunătoare imagine rezumă de minune firea lui, — a celui mai bun dintre tinerii de vîrsta lui.

Cînd dragostea venise să înlocuiască în inima acestui tînăr roman un sentiment mai sever, ceea ce îi rămăsese din simţul datoriei se preschimbase în onoare greşit înţeleasă.

în situaţia actuală a lui Lucien, cel mai neînsemnat tinerel de 18 ani, cu oricît de puţină uscăciune sufletească şi cu oricît de puţin dispreţ faţă de femei, atît de la modă astăzi, şi-ar fi spus: „Nimic mai simplu decît să mă prezint la doamna de Chasteller fără a avea aerul că aş da cea mai mică însemnătate celor petrecute ieri şi fără să par a-mi aminti de acea mică toană ide supărare !", însă gata să prezinte toate scuzele cu putinţă pentru cele întîmplate, şi apoi să vorbească despre altceva, dacă doamna de Chasteller ar mai da cumva oarecare însemnătate crimei groaznice de a-i fi sărutat mîna.

Lucian era însă departe de asemenea idei. în stadiuî de bun-simţ şi de bătrîneţe morală în oare sîntem, trebuie, recunosc, să facem o sforţare personală ca să putem înţelege îngrozitoarele lupte al căror teatru era sufletul eroului nostru, iar apoi ca să ou rîdem de ele.

1 In limba franceză, jocul se cheamă *bilboquet.*
Personaj din poemul epic *Ierusalimul eliberat* al lui *Torquato Tasso* (1544 —1595) care, printre altele, are de luptat şi cu fantasmele dintr-o pădure vrăjită.

Către seară, memaiputînd sta locului, Lucien se plimba cu paşi neliniştiţi pe un capăt de meterez solitar, la trei sute de paşi de palatul de Pontleve. Ca și Tancred \ se lupta cu niște fantome şi avea nevoie de mult curaj.

Și cînd era mai nelitotărît ca niciodată, un anumit orologiu, pe care-1 auzea de foarte aproape cînd se afla în odăiţa doamnei de Chasteller, bătu orele şapte şi jumătate, cu acea sumedenie de sferturi şi de jumătăţi de sferturi ce caracterizează orologiile aproape nemţeşti din răsăritul Franţei.

Sunetul clopotului îl decise pe Lucien. Fără să-și dea seama de ceva, simţi amintirea vie a stării de fericire pe care o gusta în fiecare seară ascultând sferturile și jumătăţile de sferturi de oră, și se scârbi de .sentimentele triste, crude, egoiste cărora ie căzuse pradă în ajun. Sigur este că,, plimbîndu-se pe acest trist meterez, îi vedea josnici şi răi pe toţi oamenii ; viaţa i se părea stearpă, lipsită de orice plăcere și de tot ceea ce o face să merite osteneala de a fi trăită. La sunetul clopotului, electrizat de comunitatea aceea de simţiri a două suflete mari şi generoase, datorită căreia se înţeleg oarecum pe tăcute îşi grăbi paşii spre palatul de Pontleve.

Trecu repede prin faţa portăresei.

— Unde vă duceţi, domnule ? îi strigă ea cu vocea subţire şi tremurătoare, ridkîndu-se de la vârtelniţă, ca şi cum ar fi vrut să alerge după el. Doamna a ieşit.

— Cum, a ieşit ? A ieşit cu adevărat ? spuse Lucien şi rămase zdrobit, ca și împietrit.

Portăreasa luă imobilitatea lui drept neîncredere.

— De aproape o oră, răspunse ea ai un aer de candoare, deoarece ţinea la Lucien ; vedeţi doar că şopro- nu-i deschis şi cupeul lipseşte.

La aceste cuvinte, Lucien o rupse la fugă, şi peste două minute era din nou pe meterez, privind fără să vadă şanţul mocirlos şi, dincolo de el, câmpia stearpă şi mohorâtă.

„Trebuie să mărturisesc că am făcut o experienţă frumoasă ! Mă dispreţuieşte... şi într-atît chiar, încât pleacă dinadins cu o oră ânainte de ceasul la care mă primeşte în fiecare zi. Binemeritată pedeapsă pentru o laşitate ! Asta trebuie să-mi folosească drept regulă de purtare în viitor. Dacă n-am curajul să rezist cu deosebită grijă, ei bine, va trebui să cer o permisie şi să plec la Metz. Voi suferi, însă nimeni nu-mi citeşte în inima, şi depărtarea mă va feri isă comit greşeli dintr-acelea care dezOnorează... S-o uit pe femaia asta orgolioasă... în definitiv, nu sînt colonel, şi e mai mult decît nebunie din partea mea, un fel de nesimţire la dispreţ, să mă încăpăţânez a lupta împotriva lipsei unui grad superior l"

Alergă acasă, îşi înhamă el singur caii la caleaşcă, blestemând încetineala vizitiului, şi porunci să fie dus ia doamna de Serpierre. Doamna plecase de acasă, şi uşa era închisă.

„E limpede, toate uşile îmi sînt astăzi închise." Se sui ipe capră şi mină în galop la „Vînătsorul verde", dar doamna şi domnişoarele de Serpierre nu erau acolo. Străbătu. înfuriat

atei le frumoasei grădini. Muzicanţii nemţi 'beau într-o circiumă vecină ; îl zăriră şi se luară după el. ■

.— Domnule, domnule, doriţi duetele din Mozart) ?

— Fără-ndoială !

îi plăti şi se azvârli în trăsură ea să se întoarcă la Nancy. Primit de doamna de Gommercy, se arătă de o desăvârşită gravitate. Făcu două robere [1] de *whist* ou domnul Rey, mare vicar al monseniorului episcop de Nancy, fără ca [acest] bătrîn şi morocănos *partner* să-i poată reproşa cea mai mică neatenţie.

C a p i t o l u l XXX!

Duipă cele două robere care i se părură lui Lucien nesfârşit de ilungi, mai trebui să-şi susţină şi punctul ide vedere în problema îngropării unui cizmar, a cărui primire în biserică fusese refuzată în acca dimineaţă de către unul din preoţii oraşului.

Lucien asculta dezgustătoarea povestire gîndîndu-se la altceva, cînd marele vicar strigă :

— Nu-1 vreau ca judecător decît .pe Leuwen, deşi e militar !

Lucien îşi pierdu răbdarea.

— Tocmai pentru că sînt militar, şi nu *deşi,* am onoarea să-1 rog pe domnul mare vicar să nu rostească nici un cuvînt care m-ar sili să-i dau un răspuns ne- plăcut.

— Dar, domnule, acel om întrunea toate cele patru calităţi : dobînditor de bunuri naţionale \ deţinător al *[cuvînt ne citeţ*] în momentul decesului, căsătorit civil, nevrînd să contracteze căsătoria religioasă nici pe patul de moarte.

— O uitaţi pe-a cincea, domnule : platnic al părţii de impozit care acoperă plata salariului dumneavoastră şi a soldei mele. Şi plecă.

Mai multe răspunsuri de felul acesta ar fi putut surpa bunul renume de care se bucura Lucien, dar acesta fu bine nimerit. Totuşi, cele spuse atunci l-ar fi înfundat pînă ia «umă sau, cel puţin, i-ar fi redus ia jumătate vaza de care se bucura în Nancy dacă ar mai fi avut mult de stat în acest oraş.

întîlni în casa despre care e vorba pe amicul său, doctorul Du Poirier, care-1 apucă de un nasture al una- U n-mei şi, vrihd- nevrînd, îl luă să ise plimbe prin Piaţa A. melor, ca să-i explice pînă la capat sistemul său cie restaurare a Franţei.

— Codul civil, prin împărţirile ce urmează decesului fiecărui cap de familie, va aduce îmbucătăţirea pământurilor ia infinit. Populaţia va creşte, dar va fi o populaţie nenorocită şi fără pîine. în Franţa trebuie restabilite marile ordine religioase. Acestea vor .poseda mari proprietăţi şi vor

1 Un rober (două *robs,* în engl.) : trei partide de whist, 393

aduceTericirea micului număr ide ţărani trebuitori pentru cultivarea acelor întinse domenii. Crede-mă, domnule, nimic nu-i mai primejdios decît o populaţie prea numeroasă şi prea învăţată...

Lucien .se ţinu foarte bine.

— E un iucriu plauzibil... răspundea el. Sînt multe de isipus... iar eu n.u sînt destul de pregătit în problemele astea înalte...

Rosti cîteva obiecţii, avînd apoi însă aerul că admite marile principii ale doctorului.

„Oare pungaşul ăsta, îşi spunea ascultîndu-1, crede în ceea ce-mi spune ?" Privea cu luare-aminte capul acela gros, brăzdat de cute atît de adinei." „întrezăresc îndărătul spuselor sale fineţea plină ele şiretenie a unui. procuror din Normandia de Jos, dar nu şi bonomia necesară pentru a putea crede în asemenea gogoşi ! De altfel, omului ăstuia nu i se pot tăgădui o inteligenţă vie, un fel călduros de-a vorbi, o mare artă de-a profita cît se .poate de mult de pe urma raţionamentelor celor mai greşite, a presupunerilor celor mai gratuite. Formele sînt grosolane, dar ca un om inteligent care-şi cunoaşte veacul, departe de-a voi să corecteze această grosolănie, se complace într-însa, ea îi constituie originalitatea, misiunea, puterea : s-ar spune c-o exagerează cu bună-ştiinţă, e un mijloc de-a obţine succes. Nobila mîndrie a acestor gentilomi de ţară nu se poate teme ioa Du Poirier să fie confundat cu dînşii. Chiar şi cel mai prost dintre ei îşi poate spune : «Ce deosebire între mine şi omul ăsta !» împăcîndu-se eu balivernele doctorului. Dacă triumfă împotriva regimului instaurat în 1830, îl vor face ministru, va fi Corbiere [1] al lor !"

— Bate ora nouă, spuse deodată, către Du Poirier. Adio, scumpe doctore, trebuie să părăsesc aceste sublime raţionamente care-ţi vor aduce un loc în Cameră şi care, datorită dumitale, vor ajunge la modă. Eşti, într-adevăr, bărbatul elocvent şi convingător prin excelenţă, dar trebuie să mă duc să-i fac curte doamnei d'Hoquincourt.

— Adică doamnei de Chasteller. A, tinere, pe mine vrei să mă duci ? !

Şi doctorul Du Poirier, înainte de-a se duce la culcare, mai vizită vreo cinci sau şase case, ca să afle daraverile tuturor, să dea oamenilor îndrumări, să-i ajute să înţeleagă lucrurile cele mai simple, cruţîndu-le nesfârşita lor vanitate, vorbindu-le despre strămoşii lor măcar o dată pe săptămînă şi predieîndu-şi doctrina în ceea ce priveşte marile proprietăţi călugăreşti ori de cîte ori n-avea nimic mai bun de făcut sau cînd îl fura entuziasmul. Hotărî la unul ziua cînd se vor spăla rufele, la altul [*loc liber],* şi lua hotărîri bune, pentru că avea judecată, multă pătrundere, un mare respect al banului şi era nepărtinitor în privinţa leşici şi a *[loc liber].*

1 Prin exproprierea nobililor, îa timpul Revoluţiei Franceze.

în -timp ce doctorul vorbea despre spălatul rufelor, Lucien, cu capul sus, mergea în pas tineresc, avînd aerul îndrăzneţ al resemnării şi al adevăratului curaj. Mulţumit de felul în care avea să-şi împlinească datoria urcă la doamna d'Hoquincourt, pe care prietenii săi din Nancy o numeau în mod familiar doamna d'Hoquin.

Găsi acolo pe acel cumsecade domn de Serpierre şi pe contele de Vassigny. Se vorbea despre eterna politică. Domnul de Serpierre căuta să le explice, cu răbdare, şi, din nenorocire, cu dovezi, de ce lucrurile mergeau mai bine înainte de revoluţie, la intendenţa din iMetz, sub domnul de Calonne [1], mai apoi mini.st nu atât de celebru.

— Acest curajos magistrat, spunea domnul de Serpierre, care-a ştiut să-1 urmărească pe nenorocitul acela de 'la Châlotais[2], întîiul dintre iacobini. Era prin 1779...

Lucien se aplccă spre doamna d'Hoquincourt şi-i «spuse cu gravitate :

—■ Quel langage, madame, et pom vous, et pow moit\ .
. . i

Ea izbucni în rîs. Domnul de Serpierre băgă de seamă.

—•' Ştiţi, domnule... reluă 'înţepat, adresîndu-se lui Lucian.

„A, Doamne, iată-mă intrat în scenă ! gîndi acesta. Era scris să cad din Du Poirier în Serpierre [4], iar de aici, în pierderea vieţii *V*

— Ştiţi, domnule, urmă domnul de Serpierre cu glas tunăW, că gentilomii care posedau vreun titlu oarecare sau se înrudeau cu vreun gentilom titrat cereau să se micşore/e dările şi capitaţiile protejaţilor

[1] *Calonne, Charles-Alexandre* (1734—1802), om de stat francez ; la începutul activităţii sale, intendent la Metz şi Lille, unde a contractat numeroase împrumuturi, apoi ministru de finanţe.
[2] *La Châlotais, Louis-Rene de* (1701—1785), magistrat francez, procuror general al Bretaniei, duşman neîmpăcat al iezuiţilor ; în urma neînţelegerilor sale cu guvernatorul Bretaniei, este acuzat de răzvrătire, arestat şi apoi exilat ; Calonne a jucat un rol urît în această împrejurare, el fiind cel care a predat autorităţilor hîrtiile pe baza cărora s-a obţinut arestarea lui La Châlotais, după ce-i cîştigase, în prealabil, încrederea. în tot acest timp a fost cu ardoare susţinut de Voltaire. Stendhal greşeşte însă în privinţa datei, căci la Châlotais fusese rechemat din exil încă din 1774 de către Ludovic al XVI-lea.
3 Ce limbaj, doamnă, şi pentru dumneavoastră, şi pentru mine[1].
4 Formaţie verbală inspirată de dictonul : „A cădea din Chary bda în Scylla (vîrtej şi stîncă din. golful Messina, spaima vechilor navigatori) cu înţelesul de a cădea dititr-un rău mic într-unui mai mare... din lac în puţ.

for, precum şi propriilor lor douăzecimi ? Ştiţi, că, atunci cînd mă duceam la Metz, n-aveam alt adăpost, cu, cel care vă vorbeşte acum, ca şi cei mai de seamă nobili din Lorena, decît palatul intendenţei domnului de Galenne ? Iar acolo, masă strălucită, femei încîn- tătoare, cei dintîi ofiţeri din garnizoană, mese die joc î Şi-o politeţe desăvîrşită. A, acelea vremuri bune ! In schimb, acum, aveţi un biet prefect mohorît şi sumbru, într-o haină roasă, care cinează seara singur şi foarte prost, presupunînd că cinează.

„Dumnezeule, gîndea Lucien, ăsta-i şi mai plicticos decît Du Poirier !" In timp ce, ca să pună capăt alo- cuţiei, se mărginea să răspundă cuvintelor domnului de Serpierre printr-o pantomimă plină de admiraţie, puţina luare-aminte pe care o acorda faţă de ceea ce auzea şi faţă de ceea ce făcea îngădui gîndurilor afectuoase să-şi recîştige puterea suverană. Îşi spu-nea : „Este evident că numai dacă sînt cel mai ticălos dintre oameni mă mai pot prezenta 1a doamna de Chasteller ; totul s-a sfîrşit între noi ! Nu-mi mai pot îngădui decît cel mult cîte-o rară vizită de convenienţă, din cînd în cînd. Cu vorbe măiestre, mi s-a dat răvaş de drum. Conţii Roiler inamicii mei, nobilul văr Blanşay, rivalul meu, care mănîncă de cinci ori pe săptămînă în palatul.de Pontleve şi îşi ia ceaiul în fiecare seară cu tatăl şi cu fiica, îşi vor da seama cu toţii, şi cît se poate de repede, că am căzut în dizgraţie şi voi fi defăimat la culme. Fereşte-te de dispreţ, domnule cu frumoase livrele galbene şi cu cai jucăuşi !/Toţi\ cei ale căror geamuri zăngăneau la uruitul roţilor trăsurii dumitale, care face să se cutremure pavajul, vor slăvi pe întrecute eşecul dumitale ridicol; vei»cădea jos de tot, amice! poate că şuierăturile te vor izgoni chiar din acest Nancy, pe care-1 dispreţuieşti atîta ; frumos chip, pentru oraşul ăsta, de-a se întipări în amintirea dumitale !"

Pe cînd Lucien se deda la aceste plăcute reflecţii, ochii îi erau aţintiţi pe frumoşii umeri ai doamnei d'Hoquincourt, pe care o încîntătoare bluză de vară, primită în ajun de la Paris, îi lăsa foarte descoperiţi. Deodată îl străfulgeră o idee : „Iată scutul meu împotriva ridicolului. Să pornim la atac !" Se plecă spre doamna d'Hoquincorut şi-i şopti :

—- Ceea ce crede domnul de Serpierre despre domnul de Calonne, pe care-1 regretă atîta, cred şi eu despre plăcuta noastră convorbire între patru ochi de deunăzi. Am fost foarte stîngaci că n-am profitat de serioasa atenţie pe care o citeam în ochii dumitale ca să încerc a ghici dacă m-ai primi ca amic de inimă.

—- Dă-ţi osteneala să mă scoţi din minţi, nu mă opun, spuse doamna d'Hoquincourt simplu şi cu răceală.

îl privea în linişte, cu multă luare-aminte şi cu o fermecătoare schimă filozofică., Frumuseţea îi era sporită acum de un delicios aer de gravă nepărtinire.

— Dar, adăugă ea, după ce-şi făcuse tot efectul, fiindcă ceea ce-mi ceri nu-i nicidecum o datorie, ci, dimpotrivă, cît timp nu voi fi nebună după ochii dumitale frumoşi, dar nebună de legat, nu aştepta nimic de la mine !

Restul convorbirii, pe care-o purtară în şoaptă, corespunse întru totul acestui început atît de vioi.

Domnul de Serpierre tot încerca să-1 atragă pe Lucien în discuţie. Lucien îl deprinsese cu multă gentileţe cînd se întilneau la acesta acasă şi cînd lipsea doamna de Chasteller. La sfîrşit, domnul de Serpierre înţelese, din surîsurile doamnei d'Hocquincourt, că atenţia pe care i-o acorda Lucien nu era decît o penibilă politeţe. Venerabilul bătrîn se hotărî să-1 aca-pareze cu totul pe domnul de Vassigny, şi cei doi domni începură să se plimbe prin salon.

Lucien era de un calm impresionant, căutînd să se lase vrăjit de pielea atît de albă şi de fragedă şi de formele atît de voluptuoase care se găseau la doi paşi de ochii săi. Și tot lăudîndu-le într-una, auzi ceea ce-i răspundea domnul de Vassigny *ţartner-uhxi* său, încercând să-1 convingă despre necesitatea marilor tagme religioase ale domnului Du Poirier şi despre neajunsurile împărţelii pămînturilor, ca şi despre cele ale unei populaţii prea numeroase.

Plimbarea politică a celor doi domni şi conversaţia galantă a lui Lucien ţineau de un sfert de oră, cînd Lucien îşi dete seama că doamna d'Hoquincourt nu asculta fără interes cuvintele dulci pe care i le debita cu marc efort de memorie. într-o clipită, interesul acesta îi furniză idei noi şi cuvinte pline de farmec, care exprimau tot ceea ce simţea.

_ „Cîtă deosebire între expresia asta veselă, politicoasă, plină de atenţie cu care sînt ascultat şi ceea ce întîinesc în altă parte ! Și ce braţe plinuţe strălucesc sub mătasea asta atît de transparentă ! Și ce umeri frumoşi, a căror dulce albeaţă încîntă privirea ! Nimic din toate astea la cealaltă ! O expresie trufaşă, o privire severă şi o rochie închisă pînă la gît. Și, mai mult chiar decît toate astea, o înclinare hotărîtă pentru ofiţerii de grad superior ! Aici mi se dă a înţelege, mie, care nu sînt nobil şi avînd doar gradul de sublocotenent, că sînt egalul tuturor, cel puţin !"

Vanitatea rănită a lui Lucien. înviora într-insul plăcerea de-a reuşi. Domnii de Serpierre şi de Vassigny se opreau adeseori, în focul discuţiei lor, la celălalt capăt al salonului. Lucien ştiu să profite de acele clipe de libertate desăvîrşită ; era ascultat cu o admiraţie plină de duioşie.

Cei doi domni erau, de cîteva clipe, la celălalt capăt al salonului, opriţi de bună seamă în loc de cine ştie ce argument impresionant de-al domnului de yassigny în favoarea culturii extensive pe vaste porţiuni de pămînt, atît de favorabile nobilimii, clnd deodată veni pînă la doi paşi de doamna d'Hoquincourt, doamna de Chasteller, urmîndu-1 îndeaproape, cu pasul ei tineresc şi uşor, pe lacheul ce o anunţa şi care nu fusese auzit.

Nu se poate să nu fi văzut în ochii doamnei d'Hoquincourt, si chiar şi în cei ai lui Lucien, cît de nepotrivită îi era sosirea. începu să vorbească mult, cu veselie şi cu glas tare, despre ceea ce văzuse în vizitele din seara aceea, aşa că doamna d'Hoquincourt nu sc simţi stingherită. Doamna de Chasteller se arătă chiar gură rea şi bîrfitoare, cum n-o mai văzuse Lucien niciodată.

„Nu i-aş fi iertat niciodată, îşi spunea, dacă s-ar fi apucat să facă pe virtuoase şi s-o pună în încurcătură pe biata doamnă d'Hoquincourt. Cu toate astea, a văzut prea bine nuanţa de tulburare pe care începuse s-o stîrnească talentul meu de seducător." Lucien era pe jumătate serios spunîndu-şi această frază.

Doamna de Chasteller vorbi cu el în voie şi cu graţie, ca de obicei. Nu spunea nimic remarcabil, dar, mulţumită ei, convorbirea era vie şi chiar strălucitoare, căci nimic nu e mai hazliu decît bîrfa subţire. Domnii de Vassigny şi de Serpierre

își părăsiseră politica și se apropiaseră, atrași de farmecele, bsrfelii. Lucien vorbea destul de des. „Nu trebuie să-și închipuie că sînt cu desăvîrșire disperat pentru că nu mă mai primește la ea aoasă !"

Vorbind și încercînd să fie cît mai amabil, uită pînă și de existența doamnei d'Hoquincourt. Marea lui preocupare, cu tot aerul său vesel și distins, era să observe cu coada ochiului dacă frumoasele lui vorbe aveau oarecare trecere pe lîngă doamna de Chasteller. „Ce minuni ar face tata în locul meu ! se gîndea Lucien. Cu prilejul unei asemenea conversații, adresată unei persoane pentru a fi. auzită de alta, ar găsi mijlocul să-i dea o întorsătură satirică sau omagială față de-o a treia. Ar trebui ca prin același cuvînt care trebuie să acționeze asupra doamnei de Chasteller să-i fac mai departe curte doamnei d'Hoquincourt." Fu singura dată cînd se gîndi la aceasta din urmă, și încă prin prisma admirației față de inteligența tatălui său.

Singura grijă a doamnei de Chasteller era, dki parte-i, să vadă dacă Lucien observase via părere de rău pe care-o simțise găsindu-1 lîngă doamna d'Hoquincourt și încă într-o postură atît de intimă. „Ar trebui să știu dacă s-a prezentat la mine înainte de a veni aici", gîndea.

încetul cu încetul, sosi o mulțime de lume : domnii Murce, de Sanreal, Roiler, de Lanfort și alți cîțiva, necunoscuți cititorului și care nici nu merită să-i fia prezentați ; vorbeau prea tare și gesticulau ca niște actori. După puțin, apărură doamnele de Puy-Laurens, de Saint-Cyran, iar la urmă, însuși domnul d'Antin.

Fără să vrea, doamna de Chasteller se uita mereu la ochii strălucitoarei sale rivale ; după ce răspunseră tuturor și făcură repede înconjurul salonului, ochii doamnei d'Hoquincourt, care, în seara aceea, ardeau oarecum cu focul patimii, se întorceau mereu la Lucien și păreau a-1 privi cu o vie curiozitate. „Sau, mai degrabă, îi cer s-o distreze, își spunea doamna do Chasteller, căci domnul Leuwen îi inspiră mai multă curiozitate decît domnul d'Antin, atîta tot. Sentimentele ei nu trec dincolo de *pentru ziua de azi;* la o femeie cu firea ei, incertitudinea nu e însă niciodată de lungă durată."

Rareori avusese 'doamna de Chasteller o asemenea agerime de minte. în seara aceea o îmbătrînea un început de gelozie.

Cînd convorbirea se însufleți și doamna de Chasteller putu să tacă fără a încerca nici un fel de neajuns, fizionomia ei se întunecă, apoi se lumină deodată. „Domnul Leuwen, își spuse, nu întrebuințează cînd vorbește cu doamna d'LIoquincoyrt timbrul iubirii."

Ca să se sustragă puțin complimentelor noilor-sosiți, doamna de Chasteller se apropiase de o masă pe care erau aruncate o mulțime de caricaturi împotriva orânduirii. Lucien conteni după puțin timp cu vorba, și ea observă aceasta cu marc plăcere.

„Să fie sincer ? își spuse. Cîtă deosebire totuși între severitatea mea, poate cam exagerată, atît de potrivită caracterului meu prea serios, și veselia, nepăsarea, farmecele

mereu noi, mereu fireşti ale acestei strălucitoare d'Hoquincourt ! A avut prea mulţi amanţi, dar poate fi acesta un cusur în ochii unui sublocotenent de 23 de ani și cu niște păreri atît de ciudate ? Și știe el oare acest lucru ?"

Lucien îşi schimba mereu locul în salon. Iar ceea ce-i dădea curajul acestei mişcări frecvente era faptul că lumea se arăta foarte preocupată de ştirea ce se răspîndise tocmai atunci, cuni că lîngă Luneville avea să se alcătuiască o tabără de cavalerie. Noutatea aceasta neaşteptată îl puse pe Lucien în umbră, precum și atenţia pe care i-o acorda doamna d'Hoquincourt îîl seara aceea. El, la rândul lui, îşi uitase „cu totul de persoanele prezente. Nu-şi amintea de ele decît în măsura în care se temea de privirile lor curioase. Ardea de dorinţa de-a se apropia de -masa cu caricaturi, dar găsea că ar fi o lipsă neiertată de demnitate din parte-i. „Poate aş fi necuviincios faţă de doamna de Chasteller, adăuga ou amărăciune; a vrut să mă evite la ea acasă, iar eu abuzez de faptul că mă aflu în acelaşi salon cu ea ca s-o silesc să mă asculte !"

Găsindu-şi raţionamentul fără replică, Lucien se pomeni după cîteva minute atît de aproape de masa asupra căreia se aplecase puţin doamna de Chasteller, în- oîrt a nu-i vorbi de loc ar fi fost prea bătător la ochi. „Ar însemna că sînt supărat, îşi spuse Lucien, și tocmai asta nu trebuie." Roşi tare. Bietul băiat, în clipele acelea nu era ţocrnai sigur asupra regulilor bunei- purtări; dispăruseră din mintea lui, le uitase.

Doamna de Chasteller, dînd la o parte o caricatură ca să ia alta, ridică puţin ochii şi văzu bine acea ro- şeaţă, care n-o lăsă indiferentă. Doamna d'Hoquincourt, de departe, vedea de asemenea foarte bine tot ce se petrecea lîngă masa verde, iar domnul d'Antin, care se străduia tocmai s-o distreze în acest moment cu o povestire hazlie, i se păru un povestitor fără sfîrşit în expunerile lui amănunţite.

Lucien îndrăzni să-şi îndrepte ochii spre doamna de Chasteller, dar tremura la gîndul că i-ar întâlni privirea, ceea ce l-ar fi silit să vorbească de îndată. O văzu uitîndu-se la o gravură, însă cu o privire semeaţă şi aproape mânioasă. Sărmanei femei îi trecuse prin minte nepotrivitul gînd de-a lua mina lui Lucien, pe care acesta şi-o sprijinea de masă, în cealaltă ţinînd o gravură, şi de-a o duce la buze. Ideea o îngrozise şi o mîniase cu adevărat împotrivă-i.

„Şi mai îndrăznesc uneori să dezaprob cu trufie purtarea doamnei d'Hoquincourt 1 îşi spuse. Chiar în momentul acesta îndrăzneam s-o dispreţuiesc. M-aş prinde că o ispită atît de infamă nu i s-a înfăţişat în tot timpul seratei. Doamne, de unde-mi pot veni asemenea grozăvii ?"

„Trebuie să isprăvesc, îşi spuse Lucien, cam izbit de aerul acela semeţ, şi apoi să nu mă mai gîndesc La ea".

— Cum, doamnă, să fiu atît de nefericit, ca să vă inspir încă mînie ? Dacă e aşa, mă îndepărtez numaidecât.

Ea ridică ochii şi nu se putu opri să nu-i surîdă cu nesfârşită duioșie.

-— Nu, domnule, îi spuse eînd putu vorbi, eram supărată pe mine pentru un gînd prostesc care-mi trecuse prin minte.

„Doamne, în ce istorie mă vîr ! Nu-mi mai rămîne decît să-i mărturisesc totul !" Se roşi într-atîta, încît doamna d'Hoquincourt, ai cărei ochi nu-i părăsise, îşi spuse : „Lată-i împăcaţi, şi mai temeinic ca orieînd ; adevărul e că, dac-ar îndrăzni, s-ar arunca unul în braţele celuilalt."

Lucien se pregătea să se îndepărteze. Doamna de Chasteller îl văzu.

— Rămîi aici, lîngă mine, îi spuse, deşi în clipa asta n-aş putea vorbi cu dumneata.

Ochii i se umplură de lacrimi. Se aplecă mult şi privi cu luare-aminte o gravură. „A, am ajuns la lacrimi !" îşi spuse doamna d'Hoquincourt.

Lucien încremenise, spunîndu-şi : „E iubire sau ură ? Mi se pare însă că nu-i indiferenţă. Un motiv imai mult să mă lămuresc şi să-i pun capăt."

îmi inspiraţi atîta teamă, încît nu îndrăznesc să vă răspund, îi zise, părînd într-adevăr foarte tulburat.

— Şi ce mi-ai putea spune ? răspunse ea cu trufie.

— Că mă iubeşti, îngerul meu ! Spune-mi-o, şi nu voi abuza niciodată !

Doamna de Chasteller era să spună : „Ei bine, da, dar fie-ţi milă de mine", cînd doamna d'Hoquincourt, care se apropia repede, atinse în treacăt masa cu rochia ei de pînză englezească, apretată; şi numai datorită acestui zgomot îşi dete doamna de Chasteller seama de prezenţa ei. Cu o zecime de secundă mai tîrziu, ar fi răspuns lui Lucien faţă de doamna d'Hoquincourt.

„Doamne, ce grozăvie, gîndi, la ce dezonoare sînt expusă în seara asta ? ! Dacă ridic ochii, doamna d'Hoquincourt, cl însuşi, lumea toată va vedea că-1 iubesc. Ah, ce imprudentă am fost venind aici astă- seară ! Nu mai am de luat decît o hotărîre. De-ar #4

să mor pe loc, voi rămîne aici, nemişcata şi tăcută, Poate că voi izbuti astfel să nu mai fac nimic de cara

să roşesc."

Ochii doamnei de Chasteller rămaseră, într-adevăr, ţintiţi pe o gravură ; şi ea se aplecă adînc peste masă.

Doamna d'Hoquincourt aşteptă o clipă ca doamna de Chasteller să-şi ridice ochii, dar mu merse mai departe cu răutatea. Nu-i trecu prin gînd să-i adreseze vreo vorbă înţepătoare care, mărindu-i tulburarea, ar fi silit-o să-şi ridice ochii şi să se dea în spectacol.

0 uită pe doamna de Chasteller şi nu imai avu ochî decît pentru Lucian. îl găsi, în clipa aceea, seducător i avea ochii plin de duioşie şi totuşi ou o uşoară expresie isteaţă ; .cînd nu putea să-1 ia în rîs, la un bărbat, aerul acesta isteţ hotăra biruinţa.

Capitolul XXXI

Doamna de Chasteller îşi uitase iubirea, gîndindu-sa doar să-şi salveze reputaţia. Dădu ascultare conversaţiei generale : tabăra din Luneville şi urmările ei pro- bahile — adică nici mai mult, nici mai puţin decît căderea imediată a puterii *ursurpier*[1]-ului (a puterii uzurpatoare), care avusese imprudenţa să poruncească alcătuirea acesteia — stătea în centrul atenţiei tuturor, dar se repetau idei şi fapte povestite de nenumărata ori: că se putea conta mult mai mult pe cavalerie decît pe infanterie etc., etc., etc.

„Repetarea asta continuă, gîndi doamna de Chasteller, o va plictisi în curînd pe ^oamna de Puy-Laurens. Şi va lua o hotărîre oarecare numai ca să-i treacă de urît. Stînd lîngă ea, şi în razele strălucirii ei, îmi va fi uşor să ascult şi să tac, şi domnul Leuwen, mai ales, nu va mai avea cum să-mi vorbească".

Doamna de Chasteller străbătu salonul fără să-1 întâlnească pe Lucien. Fu un adevărat noroc. Dacă frumosul tânăr ar fi avut oarecare îndemânare, ar fi fă- cut-o să-şi mărturisească dragostea şi ar fi obţinut îngăduinţa de-a o vizita în fiecare zi.

Se cunoştea preferinţa doamnei de Chasteller pentru inteligenţa strălucitoare a doamnei de Puy-Laurens, aşa că se aşeză lîngă ea. Doamna.de Puy-Laurens vorbea tocmai despre părăsirea lipsită de cuviinţă şi despre singurătatea plicticoasă în care avea să rămînă principele după dezertarea societăţii alese din împrejurimi.

Refugiată pe acest liman, doamna de Chasteller, simţindu-şi ochii aproape înlăcrimaţi şi incapabilă mai cu seamă să se uite la Lucien, râse mult de ridicolul ân care doamna de Puy-Laurens ânvăluia tot ceea ce se referea Ia tabăra de la Luneville. După ce-şi reveni de pe urma pasului greşit şi a momentului de groază ca're o făcuse să uite de toate, doamna de Chasteller observă că doamna d'Hoquincourt se ţinea scai de domnul Leuwen. Parcă încerca să-1 facă să vorbească, însă doamnei de Chasteller i se părea, de departe, ce e drept, că e destul de tăcut.

„Să fie oare jignit de ridicolul pe care vor să-1 arunce asupra prinţului pe care-1 slujeşte ? Mi-a spus însă de nenumărate ori că nu slujeşte nici un principe, că-şi slujeşte patria şi că găseşte foarte ridicolă pretenţia în- tîiului magistrat, care numeşte asemenea meserie : a fi în slujba sa. *«Şi am pretenţia să-i demonstrez acest lucru,* adaugă adeseori domnul Leuwen, *ajutînd să fie detronat, dacă îşi calcă mereu cuvîntul, numai dacă*[2]*am fi laolaltă o mie de cetăţeni care sa gîndim la fel.»"* Se gîndea la toate astea eu oarecare admiraţie faţă de iubitul ei, pentru că în cazul contrar er fi înlăturat fără întîrziere din minte toate amănuntele privitoare la politică. Lucien îi jertfise

1 în text, stîlcireă verbală neobişnuită : *l'ursupier,* *j*

2 Vorbeşte un iacobin (n. a.).

ei liberalismul, iar ea lui, legitimismul, aşa că în privinţa asta căzuseră de multă vreme la învoială.

„Prin tăcerea lui, continuă să-şi spună doamna de Chasteller, vrea oare să-şi arate răceala faţă de curtea evidentă pe care i-o face doamna d'Hocquincourt ? Trebuie să se simtă foarte prost din pricina felului în care mă port cu el, şi dacă e nefericit, eu sînt de vină ?" Doamna de Chasteller nu îndrăznea să creadă asemenea lucru, devenise însă foarte atentă.

Lucien vorbea, într-adevăr, foarte puţin, ca şi cum ar fi trebuit să i se smulgă cuvintele din gură. Vanitatea îi spusese : „S-ar putea ca doamna de Chesteller să-şi bată joc de dumneata ; dacă-i aşa, are s-o imite curînd tot oraşul. Iar doamna d'Hoquincourt să fie oare părtaşă la complot ? în cazul acesta, faţă de ea nu pot ridica pretenţii decît a doua zi după izbîndă, iar aici, dacă lumea se gîndeşte într-adevăr la mine, mă pot observa patruzeci de persoane. în orice caz, duşmanii mei vor spune că-i fac curte ca să-mi maschez insuccesul faţă de Bathilde. Trebuie să arăt acestor burghezi răuvoitori că ea e cea care-mi face curte, şi pentru asta nu voi scoate un cuvînt în tot cursul serii. Voi merge pînă la lipsa de politeţe."

Capriciul acesta al lui Lucien' îl înteţi pe cel al doamnei d'Hoquincourt, care nici nu se mai uita la domnul d'Antin şi nici nu-1 mai auzea ; ba chiar îi spuse, scurt, de două sau de trei ori, ca şi cum s-ar fi grăbit să scape de el: „Soumpul meu d'Antin, eşti tare plicticos astă-seară". Apoi se întorcea numaidecît la aprofundarea acestei probleme atît de interesante : „E ceva care 1-a jignit pe Leuwen ; tăcerea asta nu-i de loc firească. Ce-am putut însă face ca să-i displacă ?" Deoarece Lucien nu se apropie niciodată de doamna de

Chasteller, doamna d'Hoquincourt trase lesne concluzia că totul se sfîrşise între ei. De altfel, datorită caracterului ei fericit şi inteligenţei ei fireşti, se deosebea în mod categoric de celelalte provinciale : nu se ocupa mai de loc de treburile altora, urmărind în schimb, cu o energie uimitoare, proiectele ce se iveau în mintea ei nebunatică. Iar proiectele pe care şi le făcuse în legătură cu Lucien primiră concursul unei împrejurări grave : a doua zi era vineri, şi, ca să nu ia parte la profanarea acelei zile de pocăinţă, domnul d'Hoquincourt, tînăr de 28 de ani, cu nişte frumoase mustăţi castanii, se dusese la culcare cu mult înainte de miezul nopţii.

în clipa plecării lui, doamna d'Hoquincourt poruncise să se servească şampanie şi *punch.* „Se spune, gîndea, că frumosului meu ofiţer îi place să se-mbete, trebuie să fie foarte nostim în starea asta. Să-1 vedem !'*

Lucien nu se abătu însă de la purtarea plină de înfumurare pariziană pe care şi-o impusese : pînă la sfîrşitul seratei nu catadicsi să scoată nici trei cuvinte în şir. Acesta fu spectacolul pe care-1 înfăţişă doamnei d'Hoquincourt, uimită la culme, iar pînă la urmă încîntată : „Ce fiinţă uimitoare la 23 de ani ! gîndea. Ce deosebire faţă de ceilalţi !"

Cealaltă parte din *duetto,* gîndită de Lucien, era următoarea : „Nu-i bine să te laşi *copleşit* de nobilii ăştia provinciali, de astă dată trebuie *să izbesc puternic* /" Prostia aprecierilor pe care lş făceau cu privire la tabăra de la Luneville, care trebuia

să aibă drept consecinţă căderea regelui, nu-1 necăjea nicidecum din pricina uniformei pe care-o purta, dar îi smulse, de două sau trei ori, o rugă fierbinte : „Doamne, în ce societate searbădă m-a azvîrlit hazardul ! Ce proşti sînt oamenii ăştia şi ce răi ar fi dac-ar fi mai deştepţi ! Nici nu se poate mai proşti şi mai meschini burghezi \ Ce dragoste sălbatică pentru cel mai mic interes bănesc ! Şi ăştia-s urmașii învingătorilor lui Carol Temerarul !" Acestea-i erau gîndurile, în timp ce bea cu gravitate paharele de șampanie pe care i le turna, vrăjită, doamna d'Hoquincourt.

„N-am să-1 pot face să renunţe la aerul ăsta semeţ ?" gîndea ea.

Iar Lucien adăuga îrr gînd i

„Slugile oamenilor ăstora, după doi ani de război, într-un regiment comandat de un colonel cumsecade, ar preţui de o sută de ori mai mult decît stăpînii lor.

S-ar găsi la slugile astea un devotament sincer faţă de o cauză. Dar, culme a ridicolului, oamenii ăştia vorbesc neîncetat despre *devotament,* adică tocmai despre lucrul de care sînt cu totul incapabili."

Asemenea gânduri egoisîe, filozofico-politice, poate foarte greşite, erau singura scăpare a lui Lucien atunci cînd îl făcea să sufere doamna de Chasteller. O idee fatală, car^începea să-i încolţească în minte, făcea dintr-însul un sublocotenent filozof, adică trist şi destul de searbăd sub efectul şampaniei foarte bine frapate, cum era atunci obiceiul.

„După ceea ce am îndrăznit să-i spun doamnei de Chasteller, după cuvintele *îngerul meu,* de o familiaritate atît de grosolană (într-adevăr, cînd vorbesc cu ea, n-am nici un bun-simţ, ar trebui să scriu ceea *ce* vreau să-i spun ; u.nde-i femeia, oricît de indulgentă, oare n-ar fi jignită cînd i s-ar spune *îngerul meu,* mai ales cînd nu răspunde pe aceiaşi ton ?), după aceste cuvinte atît de imprudente, întâia vorbă pe care mi-o va spune îmi va hotărît soarta. Mă va alunga, n-am s-o mai văd... Va trebui s-o vizitez pe doamna d'Hoquincourt. Şi cît am să fiu de plictisit de atenţiile ei fără preget şi fără măsură, şi cum va trebui să mă supun lor în fiecare seară ! Dacă mă apropii de doamna de Chasteller, soarta mi se poate hotărî chiar nici. Şi nici nu i-aş putea răspunde. De altfel, poate că se mai află încă în prima fază a mîniei. Dacă-mi va spune : «Voi lipsi pînă ţa 15 ale lunii viitoare» ? Lucien_ tresări la acest gînd. Să ne salvăm cel puţin reputaţia ! Să ne sporim îngâmfarea atroce faţă de aceşti nobilişori. Ura lor faţă de mine nu mai poate creşte, sufletele astea josnice mă vor respecta în raport direct cu insolenţa mea." [1]

în momentul acela, unul din conţii de Roller îi spunea domnului de Sanreal, care, din pricina *punch*-ului, începuse să se simtă cît se poate de întărîtat :

— Urmează-mă. Trebuie să mă apropii de înfumuratul acela şi să-i spun cîte vorbe răspicate despre regele său Ludovie-Filip !

Chiar în clipa aceea, orologiul de tip nemţesc, care avea atîta putere asupra inimii lui Lucien, îşi cînta aria de la ora 1 noaptea. Doamna marchiză de Puy- Laurens însăşi, cu tot gustul ei pentru orele înaintate, se ridică, urmată de toată societatea. Aşa că eroul nostru n-avu prilejul să-şi arate vitejia în seara aceea. „Dacă-i ofer braţul doamnei de Chasteller, mi-ar putea spune un cuvînt hotărîtor." Stătu nemişcat la uşă şi o văzu trecînd pe dinaintea-ii, cu ochii plecaţi şi foarte palidă, la braţul domnului de Blangay.

„Ăsta-i, care va să zică, primul popor din lume ! gîndea Lucien, străbătînd străzile singuratice şi împuţite din Nancy în drum spre locuinţa lui. Doamne, ce trebuie să se petreacă la seratele din orăşelele din Rusia, din Germania, din Anglia ? Ce. josnicii ! Cîte cruzimi şi ce atrocitate rece ! Acolo domneşte în mod făţiş acea clasă privilegiată pe care-o găsesc şi aici, dar pe jumătatea amorţită şi pusă cu *botul pe labe* prin surghiunirea ei din buget. Tata are dreptate, trebuie să trăieşti la Paris, şi numai ou oamenii care ştiu ce-i veselia. Aceştia sînt fericiţi şi, ca urmare, mai puţin răi.

[1] Vorbeşte un înfumurat (n. a.).

Sufletul omului e ca o mlaştină infectă ; dacă nu treci repede, te afunzi".

Un cuvînt din partea doamnei de Chasteller i-ar fi preschimbat ideile filozofice în extazuri^ de fericire. Omul, cînd se simte nefericit,- încearcă să se fortifice cu ajutorul filozofiei, dar, ca prim efect, aceasta îl otrăveşte pînă într-un anumit grad, arătîndu-i imposibilitatea fericirii.

A doua zi de dimineaţă regimentul avu mult de lucru : trebuia pregătit livretul fiecărui lăncier pentru inspecţia dinainte de plecarea în tabăra deja Luneville şi trebuia inspectat şi echipamentul, bucată cu bucată. „Nu s-ar spune, gîndeau vechii ostaşi, că vom întreco revista lui Napoleon ?"

— E mai mult decît trebuie, spuneau tinerii subofiţeri, pentru războiul cu oale de noapte şi cu cartofi fierţi la oare sîntem chemaţi. Ce soîrbă ! Dacă va fi însă vreodată *război,* noi trebuie să ne aflăm aici şi să ne cunoaştem *meseria.*

După ce termină inspecţia din încăperile cazărmii, colonelul dete un ceas pentru ciorbă, porunci să se sune încălecarea şi ţinu regimentul la instrucţie patru ceasuri. In timpul deosebitelor însărcinări pe care le avu de îndeplinit, Lucien arătă o deosebită bunăvoinţă faţă de soldaţi ; încercă un sentiment de milă şi de duioşie pentru cei slabi, iar după cîteva ceasuri nu mai era decît un îndrăgostit pătimaş. O uitase pe doamna d'Hoquincourt, sau, dacă-şi mai amintea de ea, îşi aducea aminte ca de un rău ce i-ar putea salva reputaţia, copleşindu-1 însă cu plictiseală. Problema cea serioasă, la care se întorcea ori de cîte ori agitaţia clipei nu-i acapara toată atenţia, era următoarea : „Cum mă va primi doamna de Chasteller diseară ?"

Imediat ce rămase singur, nesiguranţa în care se afla se transformă în spaimă.

După masa de la popotă, își scoase ceasornicul, ur- cîndu-se pe cal.

„E ora 5.; mă voi reîntoarce la şapte și jumătate, iar îa oca 8 soarta mea va fi hotărîtă. Felul ăsta de-a vorbi : *îngerul meu* e poate de prost-gust faţă de oricine. Cu o femeie uşuratică, aşa ca doamna d'Hoquincourt, treacă-meargă ;• un cuvînt galant şi spiritual despre frumuseţea ei ar scuza-o. Cu doamna de Chasteller însă ! Prin ce imprudenţă a meritat oare asemenea vorbă, atît de grosolană, o femeie serioasă, cu judecată, cuminte... da, cuminte, căci, în definitiv, n-am fost martor la intriga ei amoroasă cu acel locotenent- colonel de husari, iar oamenii ăştia sînt atît de mincinoşi, atît de bîrfitorî ! Ce încredere putem da spuselor lor ?... De altfel, a trecut multă vreme de cînd n-am mai auzit pe nimeni vorbind-o de rău... In sfîrşit, ca s-o retez sourt, n-am *văzut*, și de acum înainte nu vreau să cred decît ce *voi fi văzut!* Or fi poate destui neghiobi şi printre invitaţii de ieri care, după limbajul pe care l-am folosit faţă de doamna d'Hoquincourt, şi după atenţiile ei nemaipomenite, vor spune că sînt amantul ei... în cazul ăsta, iată că orice biet nefericit, îndrăgostit de ea, ar crede tot. ce i-ar raporta aceştia... Nu, un om cu bun-simţ nu crede decît ce a văzut, și încă ce-a văzut bine. Ce trădează, în purtările doamnei Chasteller, pe femeia obişnuită să nu trăiască fără amant ?... Ar putea fi acuzată, din contra, de prea multă rezervă, ele prefăcătorie. Biata femeie '. Ieri, şi de mai multe ori, a fost stîngace din timiditate... Cu mine, adeseori, între patru ochi, roşeşte şi nu-şi mai poate isprăvi fraza, ca şi cum gîndul pe care voia să-1 exprime ar fi părăsit-o... în comparaţie cu toate doamnele de ieri seară, sărmana femeie are aerul zeiţei castităţii. Domnişoarele de Serpierre, a căror virtute e proverbială în tot ţinutul, minus inteligenţa, n-au o altfel de purtare. Jumătate din ideila doamnei de Chasteller sînt invizibile, asta-i tot, şi acele idei nu pot fi exprimate decît într-un limbaj puţin mai filozofic, şi care, datorită acestui lucru, pare mai puţin reţinut. Ba chiar pot spune acelor domnişoare multe lucruri al căror sens îl surprinde prea bine doamna de Chasteller, numai că nu-1 admite. într-un cuvînt, în ceea ce-i priveşte pe oamenii de ieri seară, cu greu m-aş încredere în mărturia lor dacă ar fi vorba de un fapt material. N-am împotriva doamnei de Chasteller altă mărturie formală decît aceea a lui Bouchard, şeful staţiei de poştă. Am greşit necultivîn- du-1 ; ce era mai simplu decît să iau nişte cai de la el şi să mă duc să-i aleg chiar din grajdul lui ? El mi-a recomandat şi pe vînzătorul de fîn, şi pe potcovar, oamenii lui mă simpatizează ; sînt un neghiob !"

Lucien nu-şi mărturisea că persoana lui Bouchard îl umplea de groază. Era singurul om oare-o vorbise de rău pe doamna de Chasteller în mod făţiş. Cuvintele rostite doar pe jumătate, surprinse într-o zi la doamna de Serpierre, erau mult prea indirecte.

Semeţia ei, căreia nima«j din Nancy nu-i da altă explicaţie decît venitul de cincisprezece sau douăzeci de mii de franci, rămas de la soţul ei, era numai expresia plictiselii pricinuite de complimentele puţin cam prea făţişe al căror obiect era averea ei.

în timpul acestei triste argumentări, ţinîndu-şi calul în trap săltat, Lucien auzi cum bătea ora şase şi jumătate 1a orologiul unui sat ce se afla la jumătatea drumului spre Darney. „Trebuie să mă înapoiez, gîndi, soarta mea va fi hotărîtă peste un ceas şi jumătate". Deodată, în loc să schimbe direcţia calului, îi porni în galop. Nu se opri decît la Darney, tîrguşorul în care se dusese cîndva să caute o scrisoare de la doamna de Chasteller. Scoase ceasul ; era ora 8. „Imposibil s-o mai văd în seara asta pe doamna de Chasteller", îşi spuse, răsuflînd mai în voie. Era ca un biet condamnat care a obţinut o amînare.

în seara următoare, după o zi de lucru foarte grea, în cursul căreia îşi schimbase de mai multe ori proiectele, Lucien n-avu încotro şi se prezentă înaintea doamnei de Chasteller, care-1 primi, după impresia lui, cu cea mai mare răceală •* era mînie împotriva **ei** înseşi şi stînjenire faţă de Lucieji.

C a . p i t o l u l XXXII

Dacă s-ar fi prezentat în ajun, doamna de Chasteller se hotărîse : l-ar !fi rugat isă nu mai treacă pe la ea, în viitor, decît o dată pe săptămînă. Era încă sub impresia spaimei istîrnite de cuvîntul pe care, în ajun, doamna d'Hoquincourt era cît pe-aici să-1 audă, iar ea «ă-1 rostească. -

Sub stăpânirea serii cumplite pe care-o petrecuse la doamna d'Hoquincourt, tot spunîndu-şi că pînă la urmă îi va ifi cu neputinţă .să-şi ascundă simţirile faţă de Lucien, doamna de Chasteller se oprise, cu destulă uşurinţă, la hotărîrea de a nu-1 mai vedea atît de des.

Dar imediat ce luase această hotărâre, îi simţi toată amărăciunea. 'Pînă ia apariţia lui Lucien în Nancy, fusese pradă plictiselii, însă starea aceea de plictiseală i s-ar fi părut acum delicioasă în comparaţie cu nefericirea de a-1 vedea mai rar pe acela care devenise singurul obiect al gîndurilor ei. în ajun îl aşteptase ou nerăbdare, regretând că nu avusese curajul să-i vorbească. Lipsa lui Lucien îi tulbură însă toate sentimentele.

Curajul îi ifuisese pus la grea încercare. în timpul celor trei ucigătoare -ceasuri de aşteptare, fusese de nenumărate ori pe punctul de a-şi schimba hotărârea. Pe de altă ipante, primejdia era foarte mare pentru onoarea ei.

„Nici tatăl meu, îşi spunea, nici rudele mele nu vor consimţi să mă mărit cu domnul Leuwen, un om din partidul advers, un *albastru* şi care nu e nobil. Nici nu trebuie să ,mă gîndesc la asta. Nici el nu se gîndeşte. Şi-atunci ce să fac ? Tot timpul mi-e gândul la el. Şi n-am nici mamă care să mă păzească. îmi lipseşte o prietenă căreia să-i pot .cere sfatul. Tatăl meu m-a despărţit de doamna de Constantin cu forţa- Cui, aici în Nancy, i-aş putea mărturisi starea inimii mele ? Nu-mi rămîne decît să veghez cu şi mai mare străşnicie asupra situaţiei primejdioase în care mă aflu."

Argumentele se susţineau destul de bine. Cînd bătu ora 10, moment după care, ia Nancy, nu mai e îngăduit să te prezinţi într-o casă particulară, doamna de Chasteller îşi spuse : „S-a

isprăvit, e la doamna d'Hoquincourt. Deoarece nu vine, adăugă cu un suspin, pierzând speranţa să-1 mai vadă, nu mai are nici tai rost să mă tot întreb atîta ea să ştiu dacă voi avea curajul să-i vorbesc despre frecvenţa vizitelor iui. Mai am oarecare răgaz. Poate că nu va veni nici mîine. Poate că, fără nici o sforţare din parte-mi, şi în chipul cel mai firesc, va înceta de-a mai veni la mine zilnic."

Cînd Lucien apăru, în sfîrşit, a doua zi, ea îşi schimbase complet, de două sau de trei ori, părerea în ceea ce-1 privea. în unele momente simţea îndemnul să-i mărturisească încurcătura în care se afla, ca şi prietenului celui mai apropiat, spunîndu-i apoi : „Hotărăşte !" „Dacă l-aş vedea printre gratii, ca în Spania, de la fereastră, eu la parterul casei mele, iar el în stradă, Ia miezul nopţii, i-aş putea spune lucruri de astea, primejdioase. Dar -dacă, deodată, îmi ia mina, «punîndu-mi, ca alaltăieri, cu un accent atît de simplu şi de sincer : «Îngerul meu» mă iubeşti ?» mai pot răspunde de mine însămi ?"

După ciuturile de rigoare, o dată aşezaţi faţă-n faţă, palizi, se priveau şi nu ştiau ce să-şi spună.

— Ai fost ieri, domnule, la doamna d'Hoquincourt ?

— Nu, doamnă, spuse Lucien, ruşinat de încurcătura lui şi luând din nou eroica hotărâre de-a isprăvi o dată îşi de-a face în aşa fel încât să-şi croiască soarta o dată pentru totdeauna. Eram călare, în drn*m spre Darney, când a bătut ceasul la oare aş fi putut avea onoarea să mă prezint la dumneavoastră. în loc să fac caile întoarsă, am pornit înainte călare, nebuneşte, ca să fiu în imposibilitate de-a vă vedea. îmi lipsea curajul, era mai presus de puterile mele să mă expun severităţii dumneavoastră obişnuite faţă de mine. Mi se părea că-mi aud sentinţa din gura dumneavoastră.

Tăcu, apoi adăugă cu un glas încurcat, care zugrăvea timiditatea cea mai desăvârşită :

— Ultima oară când v-am văzut, lîngă măsuţa verde, trebuie să mărturisesc... am îndrăznit, vorbind cu dumneavoastră, să întrebuinţez cuvinte care, apoi, mi-au pricinuit multe remuşcări. Şi mi-e teamă că voi fi pedepsit cu multă severitate, pentru că n-aveţi nici un fel ide indulgenţă faţă ide mine.

— O, (domnule, pentru că vă pare atît de arău, vă iert cuvintele, «puse doamna de Chasteller, încercând să-şi ia o înfăţişare veselă, lipsită de orice semnificaţie. Am să vorbesc însă, domnule, despre lucruri mult mai însemnate pentru mine, şi ochii ei, netmaiputînd păstra aparenţa veseliei, deventră profund serioşi.

Lucien se înfioră ; nu era îndeajuns de vanitos pen- «ra ca mînia ce decurigea din faptul eă-iera ®eomă să-i dfeat curajul să trăiască despărţit de doamna de Chas- teMer. Ce va face în zilele cînd nu-i va fi îngăduit s-o vada ?

— Domnule, spuse doamna de Chasteller cu gravi- ■oate, n-am mamă ca să-mi dea sfaturi înţelepte. O femeie «ara trăieşte singură «au aproape singură, într-un oraş de

provincie,, trebuie să ţină seamă de cele mai mici aparenţe. Veniţi cam des pe la mine...

— Ei bine ? spuse Lucien, abia răsuflînd.

Pînă în acel moment iglasul doamnei de Chasteller fusese potrivit, înţelept, rece, în ochii lui Lucien cel puţin. Timbrul vocii cu care rosti, cuvintele: *„Ei bine î"* era demn de cel mai vrednic donjuan, dar ,1a Lucien nu vorbea îndemînarea, ci firea. Cuvintele acestea ale lui Lucien schimbară totul. Dezvăluiau atîta suferinţă, promisiunea atît de fermă că i se va supun© orbeşte, încît doamna de Chasteller .se simţi dezar-mată. îşi adunase tot curajul ca să înfrunte o fiinţă puternică, şi ea întâlnea una nespus de slabă.

într-o clipă se schimbă totul, nu mai avea a se teme de nehotărâre, ci mai- curând de un ton prea fenn, de aerul de-a abuza de biruinţă, îi fu milă de nefericirea pe. care -i-o pricinuia lui Lucien, dar nu trebuia să dea înapoi.

Cu glasul stins, eu buzele palide şi strânse cu multă caznă, ea să-şi dea aparenţa hotărârii, explică eroului nostru motivele ce o îndemnau să dorească a-1 vedea mai rar şi mai puţin, la două zile o dată, ide pildă. Era vorba să se evite bănuielile, cu totul neîntemeiatei fără îndoială, ale publicului care începea să se preocupe de aceste vizite îşi ale domnişoarei Berard, mai ales, un martor foarte primejdios.

Doamna de Chasteller abia izbuti să ducă la capăt două sau trei fraze. Cea mai mică obiecţie, cuvântul cel mai mărunt, oricare ar fii fost, din partea lui Lude» i-ar fi răsturnat tot proiectul. îi era neapusi milă de starea nenorocită în care-1 vedea, ea n-ar fi avut niciodată curajul să stăruie, simţea asta destul de bine. Nu-1 mai vedea decît ,pe el în lumea întreagă.

Dacă Lucien n-ar tfi fost atît de îndrăgostit, sau dae-ar fi fost ceva mai lucid, ar fi acţionat cu totul altfel, dar, lucru greu scuzabil în veacul nostru, sublocotenentul acesta în virată de 23 de ani nu era în stare să articuleze un singur cuvînt împotriva planului care-1 nimicea. închipuiţi-vă un laş care adoră viaţa şi care aude sentinţa lui de moarte..

Doamna de Chasteller citea limpede în inima lui, ea însăşi era cît pe-aci să izbucnească în lacrimi, cuprinsă de milă faţă de nesfârşita suferinţă pe care o pricinuia. „Dar, îşi spuse deodată, dacă vecie o lacrimă, sînt mai robită ca oricând. Trebuie" să pun cu orice preţ capăt acestei vizite primejdioase.!"

— După dorinţa pe care am exprimat-o... domnule... pot presupune că de multă vreme .numără domnişoara Berard minutele pe care le petreceţi cu mine... Ar fi prudent să scurtaţi...

Lucien se sculă, amuţit, abia izbutind să articuleze i

— Mi-ar părea foarte rău, doamnă...

Deschise uşa la bibliotecă, care dădea _ spre mica scară interioară de care se folosea adeseori, pentru a evita să treacă prin salon, isub privirea îngrozitoarei domnişoare Berard. ■

Doamna de Chasteller îl însoţi, ca şi cum ar fi wufc să îmblânzească, prin această mască de politeţe, ceea ce l-ar fi jignit m rugămintea ei. în tinda scării îi spuse :

— La revedere, domnule, pe poimâine...

Lucien se întoarse spre dînsa, sprijinindu-se cu mîna dreaptă pe parmac'lîcul de acaju, deoarece, evident, se clătina. Doamnei de Chasteller, fiinidu-i milă, îi trecu prin gînd să-i întindă mîna englezeşte, în semn de prietenie.

Lucien, văzînd mîna doamnei de Chasteller apro- piindu-se de a sa, o luă şi o duse încet la buze. în timpul acestei mişcări, obrazul lui aiflîndu-se alături de cel al doamnei de Chasteller, dote drumul mîinii şi 6 strînse în braţe, lipindu-şi buzele de obrazul ei. Doamna de Chasteller nu avu puterea să se îndepărteze, ci rămase nemişcată şi se lăsă moale în braţele lui Lucien, care-o strîngea în extaz şi o săruta tot mai mult. în sfîrşit, doamna de Chasteller se desprinse uşor, dar ochii ei, scăldaţi în lacrimi, exprimau în chip sincer dragostea cea mai vie. Izbuti totuşi să-i spună :

— Adio, domnule !

Cum el o privea pierdut, ea rectifică :

— Adio, *prietene,* pe mîine... dar acum du-te.

■ Plecă şi coborî scara, întorcîndu-se, ce e drept, s-o mai privească. Lucien coborî scara adînc tulburat şi apoi beat de fericire, lucru care-1 împiedică să-şi dea seama cît era de tînăr şi de prost.

Trecură două-trei săptămâni; fu poate momentul cel mai frumos din viaţa lui Lucien, care nu mai în- tîlni niciodată asemenea clipe de uitare de sine şi de slăbiciune. Ştiţi doar că era incapabil is-o provoace pentru a-i gusta fericirea. O veidea pe doamna de Chasteller în fiecare zi, iar vizitele lui ţineau uneori două-trei ceasuri, spre marea indignare a domnişoarei Berard. Cînd doamna de Chasteller nu se simţea în stare să ducă o convorbire cît de cît potrivită, îi. propunea cîte o partidă de şah.

Alteori, Lucien îi lua timid mîna, într-o zi încercă chiar s-o îmbrăţişeze, .ea izbucni însă în lacrimi fără să se ferească, rugîndu-1 s-o cruţe şi punîndu-se sub pavăza onoarei lui. I.a rugămintea aceasta plină de bună- credinţă, el răspunse în acelaşi fel. Doamna de Chasteller îi cerea să nu vorbească deschis despre iubirea lui, în schimb ea îi punea adesea mîna pe epolet şi se juca cu ciucurele de argint. Cînd era liniştită in privinţa tentativelor lui de atac, se arăta de-o voioşie biîndă şi intimă, care pentru sărmana femeie însemna fericirea desăvîrşită.

îşi vorbeau de toate cu o sinceritate perfectă, care, uneori, în ochii unui indiferent, ar fi putut părea desitul de nepoliticoasă şi îndeobşte prea naivă. Lucie* simţea nevoia acestei sincerităţi nemărginite în ţoate ca să uite sacrificiul pe care-1 făcea nemaivorbind de iubire. Adeseori, cîte-un cuvînt indirect, ivit în toiul conversaţiei, îi făcea pe amîndoi să se roşească, după eare urma o scurtă tăcere. Cînd tăcerea se prelungea prea mult, doamna de Chasteller recurgea la jocul

de şah. [1] Doamnei de Chasteller îi plăcea mai ales ca Lucien să-i mărturisească ce gîndea despre aa în epoci deosebite ; în prima lună după ce se cunoscuseră, la acea oră... Această confidenţă tindea să slăbească una din sugestiile marelui duşman al fericirii noastre, anume prudenţa. Prudenţa aceasta .spunea : „E un tînăr foarte inteligent şi foarte dibaci, care joacă teatru cu dum-

Lucien nu îndrăzni nicicînd să-i destăinuiască ceea ce-i spusese Bouchard despre iocotenent-colonelul de husari, iar lipsa oricărei prefăcătorii era atît de completă între ei, (încît, -ide două ori,, aţin gin ti subiectul acesta din întîmplare, erau cît pe-iaci să se certe. Doamna de Chasteller văzu în ochii Iui că-i ascunde ceva.

— Iată un lucru pe care nu l-aş ierta, îi spuse cu hotărîre.

Iar ea îi ascundea că tatăl ei îi făcea aproape zilnic ■cîte o scenă din pricina lui.

— Cum, fata mea să petreacă în fiecare zi cîte două ceasuri cu un bărbat din acel partid, şi mai ales care, 'datorită naşterii, nu poate aspira la rnîna dumi- «aie ? !
: Urmau apoi cuvintele înduioşătoare cu privire la bătrânul tată aproape octogenar, ipărăsit de fiica lui, de unicul lui sprijin.

De fapt, domnul de Pontleve se itemea de tatăl lui Lucien. Doctorul Du Poirier îi spusese că e un om inteligent şi petrecăreţ, stăpânit de acea înclinare infernală, cel mai mare duşman al tronului şi al altarului i *ironia.* Iar 'bancherul acela putea fi îndeajuns de rău ca să ghicească motivul ataşamentului său pătimaş pentru hanii peşin ai fiicei lui, ba chiar să i-o şi spună.

C a p i t o l u l XXXIII x.

în timp ce biata doamnă de Chasteller uita de lume, crezând că şi lumea o uită, tot oraşul se ocupa de ea. Mulţumită plângerilor tatălui ei, devenise, pentru locuitorii oraşului Nancy, leacul care-i *vindeca ds plictiseală.*

Celui ce poate înţelege plictiseala adîncă a unui oraş de mîna» a doua nici nu trebuie să-i spui mai mult.

Doamna de Chasteller era tot atît de puţin dibace ca şi Lucien : el nu ştia să se facă întru totul iubit, ea însă, deoarece societatea din Nancy devenea din zi îin zi mai puţin distractivă pentru o femeie pătimaş preocupată de o singură idee, nu mai era văzută aproape da loc .1a doamnele de Commercy, de Marciilv, ide Puy-iLaurens, de Serpierre etc., etc., en.c. Uitarea aceasta era interpretată drept dispreţ şi dădea aripj calomniei.

Nu Ştiu din ce pricină, familia de Serpierre îşi făcuse iluzia că Lucien s-ar putea însura cu domnişoara Theodelinde, deoarece, în provincie, ori de cîte ori o mamă .întâlneşte un bărbat tînăr sau nobil, vede într-însul un soţ pentru fiica ei. Cînd întreaga societate răsună de plângerile domnului de Pontleve faţă de primul-venit ân privinţa stăruinţei lui Lucien pe lingă fiică-sa, doamna de Serlpierre se simţi cu mult mai mult jignită decît putea îngădui însăşi virtutea ei atît de

severă. «Lucian fu primit în casa de Serpierre cu acea amărăciune *a speranţei matrimoniale spulberate,* care ştie isă se prezinte atît de felurit ,şi în forme atît de binevoitoare întro familie alcătuită din şase domnişoare nu tocmai frumoase.

Doamna de Commercy, rămasă credincioasă poli-teţea de la curtea lui Ludovic al XVJ-lea, continua să se poarte cu Lucien la fel de bine. Altfel se petreceau însă lucrurile în salonul doamnei de Marcilly. După răspunsul acela nechibzuit cu privire la înmormântarea unui cizmar, dat domnului mare-vicar Rey, demnul şi prudentul cleric îşi pusese în gînd să surpe poziţia pe ■care şi-o câştigase sublocotenentul nostru în Nancy. în mai puţin de două săptămâni, domnul Rey avu îndemânarea să răspândească peste tot zvonul şi să-i convingă pe obişnuiţii salonului doamnei de Marcilly că ministrul de război se temea îndeosebi de opinia publică din Nancy, oraş de graniţă, oraş însemnat, centru al nobilimii din Lorena, şi poate mai cu seamă de forma sub care se manifestă aceasta în salonul doamnei ide Marcilly. Aşa fiind, ministrul trimisese la Nancy un tînăr, croit evident dintr-altă stofă decît camârazii săi, ca să cerceteze felul de a fi al acelei societăţi şi sa-i pătrundă tainele : e vorba do-o simplă nemulţumire, sau e cazul să se treacă la acţiune ? Iar dovada acestora e însuşi faptul că Lucian ascultă cu nepăsare tot ceea ce se spune despre ducele de Qrleans (Ludovic-Filip), cuvinte care-ar compromite pe oricine, în afară de ttn agent observator. Venise la regimentul său precedat de-o faimă de republicanism întru nimic îndreptăţită şi de care 11-a ifăcut nici un fel de caz înaintea portretului lui Flanrie al V-lea etc., etc., etc.

Descoperirea aceasta măgulea amorul propriu al sa-lonului, în care cele mai.mari evenimente de pînă atunci fuseseră pierderile de cîte nouă sau zece franci suferite de domnul cutare la *whist*, într-o zi de mare ghinion. Ministrul de război, şi, mai ştii ? poate însuşi Ludovic-Filip ise gîwdeau la opinia lor! Lucien era, aşadar, un «pion guvernamental. Domnul Rey era prea deştept ca să dea crezare unei asemenea prostii, şi cum se putea să aibă nevoie de-o poveste mai bine ti- eluită, ca să surpe poziţia lui Lucien în saloanele doamnelor Puy-Laurens sau d'Hoquincourt, scrise domnului,***, canonic de la***, Paris. Scrisoarea fusese trimisă mai departe, unui vicar din parohia de care ţinea (familia lui Lucien, şi domnul Rey era zilnic în aşteptarea unui răspuns amănunţit.

Datorită uneltirilor aceluiaşi domn Rey, Lucien se văzu căzut în dizgraţie în cea mai mare parte din saloanele în care apărea. Lucru care nu-1 prea impre- siona, ba nici nu se opri prea mult asupra acestui gînd, deoarece salonul d'Hoquincourt făcea excepţie, şi încă o strălucită excepţie. După plecarea domnului d'Antin doamna d'Hoquincourt procedase cu atîta îndemî- nare, încît potolitul ei soţ nutrea pentru Lucien o deosebită prietenie. Domnul d'Hoquincourt se pricepuse puţin la matematică în tinereţea lui; istoria, în loc să-1 distragă de la ideile lui întunecate asupra viitorului îl afunda şi mai adînc în ele.

— Citeşte notele de la *Istoria Angliei* de Hume[1], în fiecare clipă dai de-o mică notă marginală, ou acest cuprins: *N *** se afirmă, Faptele lui, Marile lui însuşiri, Condamnarea lui, Executarea lui.* Iar noi copiem această Anglie, am început cu uciderea unui rage, i-am izgonit fratele, aşa cum ea i-a izgonit fiul esc., etc., etc.

Ga să-1 scape de conclu/ia la care revenea mereu, *ne aşteaptă ghilotina,* Lucien îl convinsese să se' întoarcă ila geometrie, folositoare de altfel şi pentru un militar. îşi cumpără cîteva cărţi şi, după două săptămâni, descoperi, din întîmplare, că Lucien e omul potrivit să-1 îndrume/e. Se gândise şi la domnul Gauthier, dar Gauthier era republican, aşa că era "preferabil isă renunţe la calculul integral. Avea Ja îndemână pe domnul Leuwen, oim încântător, care-1 vizita în fiecare seară. Căci iată ce se hotărâse.

La 10 sau cel mai tîrziu la zece şi jumătate seara, decenţa şi teama pe care i-io inspira domnişoara Berard îl sileau pe Lucien să place de la doamna de Chasteller. Lucien nu prea era obişnuit să se culce la acea oră. Şi se ducea la doamna d'Hoquincourt.

între timp se petrecură două lucruri. Domnul d'Antin, o;m inteligent, care nu ţinea mult mai mult la o femeie ca la alta, văzînd ce rol îi pregătea doamna d'Hoquincourt, primi o scriesoare de la Paris, care-1 sili să întreprindă o scurtă călătorie. în ziua plecării, doamna d'Hoquincourt îl găsi foarte plăcut 5 dar, din aceeaşi clipă, Lucien deveni mult mai puţin amabil.

în zadar amintirea sfaturilor lui Ernest Develroy, îi ■spunea : „Deoarece doamna de Chasteller e o femeie virtuoasă, de ce să n-ai o iubită în două . exemplare ? P® doamna de 'Chasteller pentru plăcerile inimii, şi pe doamna d'LIoquincourt pentru clipele mai puţin metafizice." I ise părea că ar merita să fie înşelat de doamna de Chasteller dacă el însuşi ar înşela-o. Adevăratul motiv al virtuţii eroice a eroului nostru ara faptul că numai doamna de Chasteller, în lumea întreagă, i se părea femeie. Pe doamna d'Hoquincourt o socotea obositoare îşi se temea grozav de ■ mult sa rămână între patru ochi cu tânăra femeie, cea mai frumoasă din

---

1 *Hume, David* (1711—1776), filozof şi istoric englez ; a scris şi o seamă de lucrări filozofice, dar faima i-a adus-o cunoscuta sa *Istorie a Angliei,* publicată între 1754—1761 ; a fost tradusă în limba franceză şi s-a bucurat de un succes deosebit după 1789 ; regaliştii, în special, vedeau în evenimentele ce aveau loc în Franţa un fel de replică a evenimentelor din cursul revoluţiei engleze.

provincie. Nu mai încercase niciodată **o** patimă atît de nebunească, și îi ceda în întregime.

Răceala subită din cuvintele lui, după plecarea lui d'Antin, preschimbă capriciul doamnei d'Hoquincourt aproape într-o adevărată pasiune. îi spunea, chiar în societate, lucrurile cele mai tandre. Lucien părea că le primește cu o seriozitate glacială și că nimic nu-i putea descreţi fruntea.

Această nebunie a doamnei d'Hoquincourt determină, în cea mai mare măsură, ura bărbaţilor cu pretenţie de judecată din Nancy faţă de Lucien. însuși domnul de Vassigny, om plin de merite, domnul de 'Puy-Laurens, personaj de cu totul alt soi de inteligenţă decît domnii de Pontleve, de Sanreal, Roller, şi cu totul refractar ideilor cu atîta dibăcie răspîndite de domnul Rey, începură să-1 găsească foarte supărător pe (tinerelul acela străin, datorită căruia doamna d'Hoquincourt nu mai asculta nici un cuvînt din cele eîte i se puteau spune. Acestor domni le plăcea să stea în fiecare seară de vorbă câte-un sfert ele ceas ou acea femeie atît de tânără, atît de ademenitoare, atît de bine îmbrăcată. Nici domnul dAntin, nici vreunul din înaintașii săi n-o determinaseră pe doamna d'Hoquincourt să ia înfăţişarea aceea rece și distrată pe care o avea acum, ascultând vorbele lor curtenitoare.

— îNţe "confiscă această femeie frumoasă, singura noastră rezervă, spunea gravul domn de Puy-Laiurems. Cu nici o alta nu se poate face o partidă reușită la ţară. Acum însă, cînd propune cineva « plimbare, **în** loc să profite cu entuziasm de ocazia de-a porni la trap, doamna d'Hoquincourt refuză categoric.

Doamna d'Hoquincourt ştia prea bine că înainte **do** ora zece şi jumătate Lucien nu era liber.

De altfel, domnul d'Antin se pricepea să însufleţească întreaga societate, iar acolo unde apărea el,

Sporea şi voioşia, pe cînd Lucien, desigur din orgoliu, vorbea foarte puţin şi nu însufleţea pe nimeni. Era ca o stingătoare de luminări.

Cam aceasta începea să-i fie poziţia, chiar şi în salonul doamnei d'Hoquincourt ; n-avea, de partea lui decît prietenia domnului de Lanfort şi cazul pe care doamna de Puy-Laurens, foarte pretenţioasă în privinţa inteligenţei, îl făcea de deşteptăciunea lui. Gînd se răspândi ştirea că doamna Malibran, care plecase să adune taleri în Germania, avea să treacă la două poşte de Nancy, domnului de Sanreal îi căşună gîndul să organizeze un concert. Afacerea îl costă scump ; concertul avu loc; doamna de Chasteller nu veni, iar doamna d'Hoquincourt apăru înconjurată de toţi amicii ei. Cineva aduse vorba despre „amicul de inimă", şi toată lumea începu să facă anumite consideraţii morale pe tema asta.

— Să trăieşti fără un „amic de inimă", spunea domnul de Sanreal, aproape beat de orgoliu şi de ***ţunch,*** ar fi cea mai mare prostie, dacă n-ar fii cu neputinţă.

— Să ne grăbim cu alegerea ! spuse domnul de Vassigny.

Doamna d'Hoquincourt se aplecă spre Lucien, care era înaintea ei.

— Dar dacă cel ales, spuse ea încet, are o inimă de piatră, ce e ide făcut ?

Lucien se întoarse mîzînd şi rămase foarte surprins văzând lacrimi în ochii fixaţi asupră-i; minunea aceasta îi anulă inteligenţa, căci se gîndi la minune în loc să se gîncbască la răspuns. La rîndul ei, doamna d'Hoquincourt se mărgini să surîdă banal.

Plecând ide la concert, se întoarseră pe jos, şi doamna d'Hoquincourt îl luă de braţ. Nu vorbea de loc. In momentul cînd întreaga societate îşi lua rămas bun de la ea în curtea propriului ei palat, îl strânse pe Lucien de braţ ; acesta plecă însă odată ;ou ceilalţi.

Se urcă an apartamentul ei îşi izbucni în lacrimi, dar "fără .să-1 urască, iar a doua zi, cu prilejul unei vizite de dimineaţă, pe cînd doamna de Serpierre dezaproba cu cea mai mare asprime purtarea ' doamnei de Ghasteller, doamna d'Hoquincourt tăcu şi nu rosti nici un cuvînt împotriva rivalei sale.

Seara, ca să spună ceva, Lucien o complimentă pentru toaleta ei.

— Ce (buchet minunat, ce culori frumoase, ce pros-peţime ! însăşi emblema frumuseţii care-1 poartă !

— Într-adevăr ? Ei bine, fie buchetul acesta reprezintă inima imea, .şi ţi-1 dăruiesc !

Privirea ce însoţea ultimele cuvinte nu mai avea nimic din veselia care domnise pînă atunci în conversaţie. Nu-i lipsea nici adîncimea, nici pasiunea, şi nu putea lăsa, unui bărbat inteligent, nici o îndoială asupra înţelesului dăruirii buchetului.

Lucien luă buchetul, rosti cîteva lusruri mai mult sau mai puţin demne de Dorat[1] asupra frumoaselor flori, însă ochii lui rămaseră veseli şi uşuratici. înţelegea foarte bine, dar nu voia să înţeleagă.

Se simţi grozav de ispitit, dar rezistă. A doua zi, seara, se gîndi să-i povestească doamnei de Chasteller întreaga aventură, cu aerul de a-i spune : „Daţi-mi preţul pe care-1 merită ostenelile mele", dar nu îndrăzni.

Fu una din greşelile lui ; în iubire trebuie să îndrăzneşti, altfel te expui unor înfrîngeri ciudate. Doamna de Chasteller, care aflase cu durere despre plecarea domnului d'Antin, mai află, din glumele foarte limpezi ale vărului ci Blanţay, că în ajun

doamna d'Hoquincourt se *dăduse în spectacol;* gustul ei incipient pentru Lucien se transformase

---

1 *Dorat, Claude-Josepb* (1734—1780), poet francez, autor de poezii galante.

într-o- *adevărată furie* etc. spunea varul.

Seara, Lucien o găsi foarte sumbră, se purtă rău cu el. Dispoziţia aceasta sumbră a ei spori în zilele următoare, şi între ei începură să domine intervale de tăcere de la un sfert de oră pînă la douăzeci de minute. Nu mai era însă tăcerea delicioasă de altădată, care o silea pe doamna de Chasteller să recurgă la o partidă de şah.

Erau oare aceleaşi fiinţe cărora, cu o săptămînă înainte, nu le ajungeau toate minutele a două ceasuri întregi ca să-şi împărtăşească tot ce aveau să-şi

C a p i t o l u l XXXIV

După două zile, doamna de Chasteller căzu prada unei crize cumplite de friguri. Era chinuită de-o seamă de remuşcărî îngrozitoare, îşi vedea reputaţia pierdută, dar asta nu era nimic : se îndoia de iubirea lui Lucien.

Demnitatea ei de femeie se simţea înspăimântată de noutatea simţământului pe care-1 încerca şi mai ales de violenţa elanurilor ei.' Simţămîntul acesta era cu atît mai puternic cu cît nu se mai simţea ameninţată în virtutea ei. în cazul unei mari primejdii, o călătorie la Paris, unde Lucien n-o,va putea urma, ar fi pus-o la adăpost de toate pericolele, separînd-o în chip brutal de singurul loc de pe lume unde crezuse în posibilitatea fericirii. De cîteva zile, putinţa acestui leac o liniştise întrucîtva. La o scrisoare urgentă, trimisă, fără ştiinţa marchizului, doamnei de Constantin, prietena ei intimă, ca să-i ceară sfat, primise un răspuns favorabil, aceasta fiind cu totul de de acord cu o eventuală călătorie la Paris, la caz de

nevoie. După ce-şi potoli remuşcările, doamna de Chasteller se simţi fericită.

Şi dintr-o dată, la istorisirile şi glumele grosolane, deşi exprimate în termeni cuviincioşi, pe care, a doua zi după concertul doamnei Malibran, i le povestise domnul de Blanţay cu privire la cele petrecute în ajun, se simţi cuprinsă de-o durere grozavă, de care sufletul ei neîntinat se ruşina : „Blanţay e lipsit de tact, îşi spuse, face parte dintre cei ce nu pot suferi superioritatea domnului Leuwen, şi poate că exagerează. Cum m-ar înşela astăzi domnul Leuwen, care e atît de sincer cu mine, încît mi-a mărturisit, mai deunăzi, că nu mă mai iubeşte ?... Nimic mai uşor de explicat, răspunse cu amărăciune glasul prudenţei. E plăcut şi de bun-gust pentru un tînăr ,să aibă două iubite în acelaşi timp, mai ales dacă una e "tristă, severă, punîndu-se mereu, de teamă, la adăpostul unei virtuţi plicticoase, pe cînd cealaltă e veselă, amabila, frumoasă şi nici nu se bucură de faima că şi-ar descuraja iubiţii prin austeritatea vieţii sale. Domnul Leuwen îmi poate spune : «Nu fiţi atît de virtuoasă cu mine, nu-mi faceţi o scenă cînd încerc să vă iau mina...» (Ce e drept, m-am purtat foarte rău cu el pentru un lucru atît de mărunt !...) După o clipă de tăcere, urmă, suspinînd : «Nu fiţi atît de exagerat de virtuoasă, sau îngăduiţi-mi să profit un moment de admiraţia pe care doamna d'Hoquincourt o poate simţi pentru modestele mele merite.» Oricît de puţină delicateţe ar avea argumentele astea, răspunse furios glasul iubirii, tot ar fi trebuit să-mi vorbească în aceşti termeni. Aşa trebuia să procedeze un bărbat onest.

Poate că domnul de Blancay exagerează însă... trebuie să lămuresc toate astea !"

Porunci să se înhame caii la trăsură şi se duse în grabă la doamnele de Serpierre şi de Marcilly. Spusele domnului de Blanşay îşi primiră confirmarea, ba doamna de Serpierre merse chiar şi mai departe decît domnul de BFanţay.

întoarsă acasă, doamna de Chasteller nici nu se mai gîndea aproape la Lucien, toată imaginaţia ei, aprinsă de disperare, era absorbită de evocarea farmecelor şi amabilităţii seducătoare ale doamnei d'Hoquincourt, pe-care lcycompara cu felul ei de a fi, retras, trist, sever. Imaginea acestei deosebiri, comparaţia aceasta o persecută tot timpul nopţii; încercă chinurile celei mai negre gelozii.

Totul o uimea, totul înspăimînta reţinerea ei de femeie, *[loc liber]* ei, în patima a cărei victimă căzuse. Faţă de generalul de Chasteller nu simţise decît prietenie şi recunoştinţă pentru purtările lui de- săvîrşite. N-avea nici măcar experienţa culeasă din cărţi; la pensionul „Sacre-Coeur" i se vorbise despre romane ca despre nişte cărţi obscene. Iar după căsătorie, nu citise nici un roman, căci nu se cuvenea să cunoască asemenea cărţi, cînd era primită în imediata apropiere a vreunei auguste principese ; de ak- fel, romanele i se păreau grosolane.

„Pot spune măcar că sînt credincioasă faţă de îndatoririle mele de femeie ? îşi spuse în zorii acelei nopţi atît de grele. Dacă domnul Leuwen ar fi aici, în faţa mea, privindu-mă în tăcere, aşa cum face cînd nu îndrăzneşte să-mi spună tot ce gîndeşte, nefericit din pricina cerinţelor nebuneşti ale virtuţii mele, adică ale interesului meu personal, aş putea oare suferi imputările lui mute ? Nu, aş ceda ! N-am nici un fel de virtute şi aduc nefericirea celui pe care-1 iubesc..." Complicaţia atîtor dureri fiind prea puternică pentru sănătatea ei, se declară o febră puternică.

Cu imaginaţia exaltată de friguri pînă la delir încă din prima zi a bolii, vedea neîncetat înaintea ei pe doamna d'Hoquincourt, veselă, amabilă, fericită, împodobită cu flori minunate la acel concert al doamnei Malibran (i se vorbise de faimosul buchet), înfrumuseţa cu farmece seducătoare, şi pe Lucien, la picioarele ei. Apoi revenea la aceiaşi raţionament : „O, fiinţă nefericită ce sînt, dar ce i-am acordat eu domnului Leuwen ca să-1 poată lega de mine ? Cu ce drepturi îi pot pretinde să nu răspundă la atenţiile prevenitoare ale unei femei fermecătoare, mai frumoasă decît mine şi, mai ales, cu mult mai amabilă, amabilă aşa cum trebuie să fie ca să-i placă unui tînăr deprins cu societatea pariziană, o femeie mereu veselă şi niciodată răutăcioasă ?"

Depănînd aceste triste gînduri, doamna de Chasteller nu se putu reţine să nu ceară o oglinjoară ovală. Se privi într-însa. La fiecare experienţă de acest fel, se simţea mai urîtă. In sfîrşit, trase concluzia că e cu adevărat urîtă şi aprecie gustul ales al lui Lucien de a o prefera pe doamna d'Hoquincourt.

A doua zi frigurile se înteţiră, şi fantasmele ce sfî- şiau inima doamnei de Chasteller se întunecară şi mai mult. Simpla

vedere a domnişoarei Berard îi provoca spasme. Refuză să-1 primească pe domnul de Blan- şay, de care-i era groază, ca şi cum l-ar fi auzit mereu povestindu-i despre fatalul concert. Domnul de Pontleve îi făcea două vizite zilnice, de rigoare. Doctorul Du Poirier o îngriji cu zelul şi perseverenţa pe care le depunea în toate comportările sale, venea s-o vadă de trei ori pe zi. Dintre prescripţiile lui, ceea ce-o impre- sionă îndeosebi pe doamna de Chasteller fu interdicţia absolută de a se da jos din p a t ; prin urmare, nu mai putea nădăjdui să-1 vadă pe Lucien. Nu îndrăznea să-i rostească numele şi să-şi întrebe camerista dacă venea să se intereseze de sănătatea ei. Febra îi sporise datorită atenţiei încordate şi nerăbdătoare cu care încerca să desluşească zgomotul roţilor de la cabrioleta lui, pe care-1 cunoştea atît de bine.

Lucien îşi îngăduia să vină în fiecare zi. în cea de a treia zi a bolii părăsea palatul de Pontleve foarte neliniştit de răspunsurile în doi peri ale domnului Du Poirier. Urcîndu-se în cabrioletă, dădu drumul calului să meargă mult prea repede, şi în piaţa zisă locul de plimbare publică, împodobită de tei cu coroana tăiată în chip de umbrelă, trecu foarte aproape de domnul de Sanreal, fiind cît pe-aci să-1 atingă.

Domnul de Sanreal isprăvise masa şi, în aşteptarea cinei, sprijinindu-se de braţul contelui Ludwig Roller, îşi plimba trîndăvia pe străzile oraşului.

Perechea aceasta a lor alcătuia un contrast burlesc. Cu toate că era foarte tînăr, de Sanreal era mătăhălos, deşi de statură mijlocie, rumen la faţă şi cu nişte favorite enorme, de un blond-roşcat. Ludwig Roller, lung, vînăt, nenorocit, părea un călugăr cerşetor, pe care-î alungase stareţul. în vîrful unui trup înalt de un metru şi nouăzeci cel puţin, avea un cap mic şi vînăt, acoperit de un păr negru, ce-i atîrna pînă peste urechi, în formă de coroană, ca al unui călugăr. Trăsături uscăţive, neclintite îi încadrau ochii stinşi, inexpresivi. Haina neagră, strînsă pe trup şi ponosită, desăvîrşea contrastul dintre fostul locotenent de cuirasieri, pentru care solda reprezenta o avere, şi norocosul Sanreal, a cărui haină, de mulţi ani, nu-1 mai încăpea şi care se bucura de un venit de peste patruzeci de mii de franci. Cu ajutorul acestei averi, trecea drept foarte viteaz, fiindcă avea pinteni de fier de şapte-opt centimetri, fiindcă nu putea spune două-trei ' vorbe fără să înjure şi fiindcă nu vorbea mai niciodată prea mult fără să înceapă povestirea cine ştie cărui duel mspăimîntător. Era aşa dar foarte viteaz, deşi nu se bătuie niciodată, din pricina spaimei pe care-o inspij*a de bună seamă. Stăpînea în schimb meşteşugul de a-i asmuţi pe fraţii Roller împotriva inşilor pe care nu-i putea suferi. Din zilele revoluţiei din iulie, de cînd demisionaseră, domniile-lor se plictiseau şi mai vîrtos ca înainte ; posedau cîteşitrei la un loc un singur cat şi nu ieşeau din apatia lor decît pentru a se bate în duel, lucru de care se achitau foarte bine, talentul, acesta alcătuind însăşi consideraţia de care se bucurau,

Cum nu era decît miezul zilei cînd cabrioleta lui Lucien făcu să se cutremure caldarîmul de sub paşii mătăhălosului de Sanreal, acesta nu intrase încă în nici o cafenea şi nu era cu totul chercheiit. Sprijinit de Ludwig Roiler, se distra luînd de bărbie ţărăncuţele care treceau pe lîngă dînsul. Şfichiuia cu

cravaşa corturile aşezate înaintea uşii cafenelelor şi scaunele rîn- duite pe sub corturi, precum şi frunzele de pe ramurile teilor, prea mult plecate peste locul de plimbare publică.

Trecerea cabrioletei îl smulse acestor plăcute distracţii.

— Crezi c-a vrut să ne sfideze ? îi spuse lui Ludwig Roiler, fixîndu-1 cu o seriozitate de matamoros L

— Ascultă, îi răspunse contele Ludwig pălind, închipuitul ăsta e destul de politicos şi nu cred c-a vrut să ne jignească cu cabrioleta lui, dar mi-e şi mai nesuferit din cauza politeţei sale. Iese de la palatul de Pontleve ; are pretenţia să ne răpească, cu duhul blîndeţii şi fără să ne supere, pe cea mai frumoasă femeie din Nancy şi pe moştenitoarea cea mai bogată, cel puţin în clasa din care şi tu şi eu ne putem alege o soţie... Şi lucrul ăsta, adăugă Roiler cu un ton ho- tărît, nu-1 voi îngădui !

-— Spui drept ? răspunse Sanreal, încîntat.

— în chestiile astea, dragul meu, răspunse Roiler, sec şi înciudat, trebuie să ştii că nu spun niciodată minciuni !

■— Ce mă iei pe mine cu vorbe mari ? răspunse Sanreal cu un aer de spadasin. Ne cunoaştem doar. Esenţialul e să nu ne scape ; animalul e şiret şi s-a descurcat bine în cele două dueluri pe care le-a avut la regimentul său...

— Dueluri cu spada ! Mare scofală ! Pentru rana pe care-a făcut-o căpitanului Bobe au fost de ajuns două lipitori. Cu mine, însă, dracu să-1 ia, o să fie un duel ca lumea, cu pistolul, la zece paşi,' şi dacă nu mă ucide, îţi garantez că n-o să scape xtumai cu două lipitori !

— Hai la mine acasă, nu trebuie să vorbim asemenea lucruri înaintea spionilor regimului, care mişună pe promenada noastră ! Am primit ieri o ladă de *Kirschwasser* din Freiburg in Brigsgau. Să le dăm de ştire fraţilor tăi şi lui Lanfort.

— Ce-mi trebuie atîta lume ? Mi-e de-ajuns un sfert de coală de hîrtie ! şi contele Ludwig se îndreptă cu paşi iuţi către o cafenea.

— Dacă vrei să faci pe brutalul cu mine, te părăsesc numaidecît... E vorba să ne ferim ca, prin cine ştie ce întorsătură vicleană, afurisitul ăsta de parizian să nu ne scoată vinovaţi şi să-şi bată joc de noi, Cine-1 împiedică să răspîndească prin regiment vestea că noi, tînăra nobilime lorenă, ne-am constituit într-o societate de asigurare ca să nu lăsăm să ni se răpească văduvele cu zestre mare ?

Cei trei Roller, Murce şi Goello, pe care chelnerul îi găsi la zece paşi jucînd biliard cu miză, se adunară deîndată în frumosul palat al domnului de Sanreal, încîntaţi că au un subiect de conversaţie ; şi se aşezară la vorbă. Consiliul se ţinea în jurul unei splendide mese de mahon masiv. Ca să-i imite pe acei *dandys* englezi, era fără faţă de masă, dar pe mahon circulau măreţe butelii de cristal de la manufactura învecinată din Baccarat. Un *Kirschwasser* limpede ca apa **de** izvor, un rachiu **de** un galben-aprins ca vinul **de** Madera

străluceau în aceste butelii. Nu trecu mult, şi fiecare din cei trei* fraţi Roiler voia să se bată în duel cu Lucien. Domnul de Goello, un înfumurat de 36 de ani, uscăţiv şi zbîrcit, care năzuise la toate în viaţă, pînă şi la mîna doamnei de Chasteller, îşi pleda cauza cu pondere şi măsură, vrînd să dueleze cel dintîi cu Lucien, ca unul care era mai lezat ca oricare altul.

— Oare înainte de venirea lui nu-i împrumutam doamnei de Chasteller romane englezeşti de la Bau- dry [1] ?

— Baudry[2] eşti t u ! spuse domnul de Lanfort, care picase tocmai atunci. Domnişorul ne-a jignit pe toţi, şi pe nimeni mai mult ca pe bietul d'Antin, amicul meu, care-a plecat să se consoleze.

— Să-şi digere coarnele, îl întrerupse Sanreal, rî- zînd zgomotos.

— D'Antin e prietenul meu cel mai drag, răspunse de Lanfort, jignit de tonul grosolan al lui Sanreal ; dacă ar fi aici, s-ar bate cu voi toţi, ca să-şi cîştige dreptul de a duela cel dintîi cu acel amabil învingător ! Şi pentru toate motivele astea, vreau să mă bat şi eu !

Curajul lui de Sanreal se afla, de vreo douăzeci de minute, într-o situaţie penibilă. Vedea prea bine că toată lumea voia să se bată, numai el nu-şi formulase nici o pretenţie. Ieşirea lui de Lanfort, fiinţă blîndă, amabilă, elegantă prin excelenţă, îl hotărî.

— în orice caz, domnilor, spuse în sfîrşit cu o voce siliră şi ţipătoare, sînt al doilea pe listă, întrucît Roiler şi cu mine sîntem cei care-am pus totul la cale, pe promenada de sub teii cei tineri.

-[1] Editură din Paris, care publica literatură engleză, în special

[3] Joc de cuvinte intraductibil, între *Baudry* şi *bandei:* măgar.

— Are dreptate, spuse domnul de Goello ; să tsa- gem la sorţi, şi vom vedea cui îi va reveni cinstea de-a scăpa oraşul de ciuma asta publică ! şi se umflă în pene, mîndru de frumuseţea frazei.

— Fie ! spuse de Lanfort. Dar^ domnilor, să nu aibă loc decît un singur duel. Dacă domnul Leuwen ar trebui să se bată cu patru sau cinci dintre noi, *Aurora* se va sesiza de afacerea asta, vă avertizez, şi veţi fi luaţi în primire de jurnalele din 'Paris.

— Şi dacă omoară pe unul din prietenii noştri, spuse Sanreal, lăsa-vom pe cel mort nerăzbunat ?

Discuţia se prelungi pînă la cină, pe care de Sanreal o comandase îmbelşugată şi excelentă. îşi dădură cuvîntul de onoare, despărţindu-se, la ora 6, să nu vorbească nimeni

despre această afacere, dar înainte de ora 8, domnul Du Poirier ştia tot.

El avea însă ordin precis de la Praga să evite orice ceartă între nobilime şi regimentele din tabăra de la Luneville sau din oraşele învecinate.

Seara, domnul Du Poirier se apropie de Sanreal cu graţia unui buldog mînios, iar ochii săi mici aveau" strălucîrea ochilor de pisică aţîţată.

— Mîine mă poftiţi la prînz la ora zece. Invitaţi pe domnii Roller, de Lanfort, de Goello şi pe toţi cei care participă Ia proiect. Trebuie să le vorbesc.

Sanreal ar fi vrut să se supeţţ, dat temîndu-şe d« vreo vbrbă muşcătoare din partea lui Du Poirier, care ar fi fost repetată cîe tot oraşul, primi cu un semn din cap aproape tot atît de graţios ca şi înfăţişarea doctorului.

A doua zi, toţi invitaţii la dejun se strîmbară cînd aflară cu cine vor avea de-a face. Doctorul sosi cu un aer preocupat.

— Domnilor, le spuse numaidecît, fără să salute pe nimeni, religia şi nobilimea au mulţi vrăjma i ; printre alţii, ziarele, care povestesc Franţei, îmbăloşînd, tot ceea ce facem noi. Dacă n-ar fi vorba decît de bravură i

cavalerească, m-aş mulţumi să vă admir şi m-aş feri să deschid gura, ca un biet plebeu ce sînt, fiu de mic negustor, care am cinstea să mă adresez reprezentanţilor a tot ceea ce are Lorena mai nobil. Mi se pare însă, domnilor, că sin te ţi cam mînioşi. Numai mînia, fără îndoială, v-a împiedicat să vă gîndiţi la un lucru, care este de domeniul meu. Nu vreţi, nu-i aşa, ca un ofiţeraş să v-o răpească pe doamna de Chasteller ? Ei bine, ce putere de pe lume o poate împiedica pe doamna de Chasteller să părăsească oraşul nostru şi să se stabilească la Paris ? Acolo, înconjurată de prietenele ei, care-i vor inspira curaj, va trimite domnului de Pontleve scrisorile cele mai înduioşătoare cu putinţa. „Nu pot fi fericită decît cu domnul Leuwen", va spune, şi o va spune neapărat, pentru că, după cîte aţi observat, aşa şi gîndeşte. Dacă domnul de Pontleve refuză, lucru destul de îndoielnic, deoarece fiica sa vorbeşte serios, iar el nu va vrea să rupă relaţiile cu o persoană care are patru sute de mii de franci în rentă de stat, dacă, zic, domnul de Pontleve refuză, doamna de Chasteller, încurajată de sfaturile amicelor eî din Paris, printre care se numără doamne de cea mâi înaltă distincţie, doamna de Chasteller se poate foarte bine lipsi de consimţământul unui tată provincial. Sînteţi sigur că-1 veţi ucide în duel pe domnul Leuwen ? în cazul ăsta, n-am nimic de zis ; doamna de Chasteller nu se va mărita cu el, credeţi-mă însă că, în urma acestui lucru, nu se va mărita cu nici unul dintre dumneavoastră. E, după mine, o femeie serioasă din fire, tandră, îndărătnică. La un ceas după moartea domnului Leuwen, va pune caii la trăsură, îi va schimba la staţia următoare de poştă, şi numai Dumnezeu ştie unde se va opri.' La Bruxelles, la Viena poate, dacă tatăl ei are obiecţii de neînvins împotriva Parisului, Oricum ar fi, luaţi aminte un lucru l dacă moare Leuwen, o pierdeţi pentru totdeauna ;

dacă e rănit, tot departamentul va afla de pricina duelului, şi ea, cu timiditatea ei, se va crede dezonorată, iar în ziua cînd Leuwen va fi în afară de primejdie, va fugi la Paris, unde, după o lună, se va duce şi el. într-un cuvînt, numai timiditatea o reţine pe doamna de Chasteller la Nancy ; daţi-i un pretext, şi ea pleacă. Ucigîndu-1 pe Leuwen, daţi satisfacţie unui straşnic acces de mînie, şi, cum sînteţi şapte, îl veţi ucide neîndoios, dar ochii frumoşi şi zestrea doamnei de Chasteller se vor îndepărta de dumneavoastră pe vecie.

Se auriră cîteva bombănituri, dar îndrăzneala lui Du Poirier spori.

— Dacă doi sau trei dintre dumneavoastră, reluă el energic, ridicînd vocea, vă bateţi pe rînd cu Leuwen, veţi trece drept ucigaşi, şi tot' regimentul va lua atitudine împotriva dumneavoastră.

— Asta vrem şi noi ! strigă Ludwig Roiler, cu toată pornirea unei mînii îndelung stăpînite.

— Exact ! spuseră şi fraţii săi. Să-i vedem şi pe republicani ce vor face !

— Tocmai ceea ce vă interzic, domnilor, în numele domnului comisar al regelui în Alsacia, Fran- clie-Comte şi Lorena.

Se ridicară cu toţii deodată. Erau revoltaţi de îndrăzneala acelui mic burghez care-şi îngăduia un asemenea ton faţă de floarea nobilimii din ţinut. Tocmai în împrejurările astea se simţea măgulită vanitatea lui Du Poirier, iar spiritul său impetuos ţinea la astfel de bătălii. Nu se putea să nu-şi dea seama de dispreţul lor, şi simţea nevoia, cînd i se ivea prilejul, să strivească orgoliul acestor gentilomi.

După avalanşe de vorbe nesocotite, dictate de vanitatea aceea puerilă, numită orgoliul al naşterii, bătălia de faţă se încheie cu victoria deplină a tacticianului Du Poirier.

— Vreţî să călcaţi porunca, nu a mea, care-s un vierme, ci a regelui nostru legitim, Carol al X-lea ? le spuse cînd văzu că fiecare, pe rînd, se dedase plăcerii de-a vorbi despre strămoşii săi, despre vitejia sa şi despre locul ce-1 ocupase în armată înainte de fatalele zile ale lui 1830.

— Regele nu vrea să se pună rău cu regimentele sale. Nimic mai lipsit de simţ politic decît gîlceava dintre corpul nobilimii sale şi un regiment.

Du Poirier repetă adevărul acesta atît de des şi în termeni atît'de variaţi, încît pînă la urmă pătrunse şi în capetele acestea nu prea obişnuite să înţeleagă noul. Amorurile proprii capitulară după o flecăreală a cărei durată, după calculele lui Du Poirier, varia între trei sferturi de oră şi un ceas.

Ca să piardă cît mai puţin timp, Du Poirier, a cărui aprigă vanitate începea să se înmoaie, datorită plictiselii, se hotărî să adreseze fiecăruia cîte un cuvînt plăcut. Pe domnul de Sanreal, care furniza argumente fraţilor Roller, îl cuceri cerîndu-i vin fiert cu aromate. Sanreal născocise un nou fel de-a pregăti acea minunată băutură, şi alergă la bucătărie s-o prepare singur.

După ce consimţiră cu toţii să recunoască puterile absolute ale lui Du Poirier, acesta îi întrebă :

— Vreţi într-adevăr, domnilor, să-1 îndeoărtaţi pe domnul Leuwen din Nancy şi să n-o pierdeţi pe doamna de Chasteller ?

— Desigur, i se răspunse cu ţîfnă.

— Ei bine, cunosc un mijloc fără greş... îl veţi ghici, probabil, dacă vă veţi gîndi puţin.

Ochiul său şiret se bucura văzîndu-i atît de atenţi.

— Mîine, la aceeaşi oră, vă voi spune şi care-i mijlocul, nimic mai simplu, dar n-are decît un cusur ; cere taină adîncă timp de o lună. Cer să nu-mi împărtăşesc gîndul decît faţă de doi comisari aleşi de dumneavoastră, domnilor.

 $i rostind aceste cuvinte, ieşi brusc ; dar îndată după plecarea lui, Ludwig Roller îl acoperi cu ocări cumplite. îi urmară pilda cu toţii, excepţie făcînd numai de Lanfort, care spuse :

— Are un fizic păcătos, e urît, murdar, poartă aceeaşi pălărie de un an şi jumătate şi e familiar pînă îa grosolănie. Cele mai multe din cusururile lui aparţin originii sale. Tată-său era negustor de cînepa, după cum ne-a spus. Dar chiar şi cei mai mari regi s-au servit de consilieri ignobili. Du Poirier e mii şiret decît mine, pentru că să mă ia dracu dacă-i ghicesc mijlocul acela fără greş ! Tu, Ludwig, care vorbeşti atît de mult, ai să-1 poţi ghici ?

Rîse toată lumea, în afară de Ludwig, iar de Sanreal, încîntat de întorsătura ne care-o luau lucrurile, îi- pofti a doua zi Ia masă. înainte de a se despărţi, însă, oricît de supăraţi ar fi fost pe Du Poirier, aleseră doi comisari care trebuiau să se întîlnească cu el, si, fireşte, alegerea lor căzu pe două

persoane care ar fi protestat prozav dacă n-ar fi fost votate : domnii de Sanreal şi Ludwig Roller.

Despărţindu-se de impetuoşii gentilomi, Du Poirier porni cu pas grăbit să se întîlnească, la capătul unei uliţe strimte, cu un preot tînăr, despre care subprefectul credea că e spionul său în societatea bună, drept care înhăţa o bună portioară din *fondurile secrete.*

— Vei spune domnului Fleron, scumpul meu Olive, că am primit o telegramă de la Praga, despre care am discutat cinci ceasuri. în şedinţă, la domnul de Sanreal. si că 'ippesi e atît d^p importantă, încît ne vom întruni mîine din nou, în acelaşi loc, la ora zece şi jumătate.

Abatele Olive primise de la monseniorul episcop îngăduinţa să poarte o haină albastră, deosebit de ponosită, şi ciorapi de culoare cenuşiu-închis. în costumul acesta se duse să-1 trădeze pe domnul Du Poirier şi să-1 vestească pe domnul abate Rey, mare-vicar, despre însărcinarea primită de la doctor. Apoi se strecură la subprefect, care, la auzul acestei importante ştiri, nu dormi toată noaptea.

A doua zi, dis de-dimineaţă, comunică abatelui Olive că ar fi dispus să plătească cu o sută cincizeci de franci o copie exactă după telegrama primită de la Praga şi îndrăzni să scrie direct ministrului de interne, cu riscul de-a-şi supăra prefectul, pe domnul Dumoral, vechi liberal renegat, un om fără astîmpăr. Domnul Fleron scrise şi acestuia din urmă, însă scrisoarea fu aruncată la cutie cu un ceas prea tîrziu, în aşa fel încît să lase douăzeci şi patru de ore avans i m portantei ştiri trimise ministrului de către simplul subprefect.

Capitolul XXXV

„Cum, îşi spuse Du Poirier, aflînd de alegerea celor doi comisari, dobitocii ăştia nu pot nici măcar să-şi aleagă comisarii ? ! Să fiu al dracului clacă le divulg proiectul meu !"

La întîlnirea de a doua zi, Du Poirier, mai grav şi mai băţos ca de obicci, îi luă de braţ pe domnii Ludwig Roiler şi de Sanreal, conducîndu-i în cabinetul acestuia, pe care-1 încuie. Du Poirier se arătă credincios formalităţilor, ştiind că e singurul lucru pe care de Sanreal îl poate înţelege în acea chestiune.

O dată instalaţi în trei fotolii, Du Poirier, după o scurtă pauză, spuse :

— Domnilor, ne-am adunat aici în serviciul ma~ jestăţii-sale Carol al X-lea, regele nostru legitim. Juraţi-mi păstrarea cu sfinţenie a secretului, chiar şi a puţinului ce mi-e îngăduit să vi-1 destăinuiesc astăzi.

— Pe cuvînt de onoare ! spuse de Sanreal, năucit de respect şi de curiozitate.

— Ei, f...ş ! spuse nerăbdător Roller.

— Domnilor, servitorii dumneavoastră sînt cumpăraţi de către republicani, sectă ce se strecoară peste tot, şi; fără o taină absolută, chiar şi faţă de cei mai buni prieteni ai noştri, partidul nostru, al cauzei celei drepte, n-ar putea reuşi în nici

o privinţă, iar dumneavoastră, domnilor, ca şi mine, sărman plebeu, ne-am vedea făcuţi cu ou şi cu oţet în *Aurora.*

(>Din consideraţie faţă de cititor, scurtez enorm cuvântarea pe care Du Poirier se simţi nevoit s-o debiteze acestui bărbat bogat şi acelui bărbat viteaz. Deoarece nu voia să le spună nimic, lungi vorba mai mult decît trebuia).

— Taina pe care speram să v-o pot dezvălui, spuse în cele din urmă, nu-pai mai aparţine. Deocamdată nu sînt însărcinat decît să cer de la bravura dumneavoastră, spuse adresîndu-se în mod special lui de Sanreal, o amînare ce va costa mult.

— Desigur, spuse de Sanreal.

— Dar, domnilor, cînd te înnumeri printre membrii unui mare partid, trebuie să ştii să faci sacrificii în faţa voinţei generale, chiar dacă aceasta greşeşte ; altminteri nu sîntem nimic, nu ajungem la nimic. Meriţi doar numele de copil pierdut. Trebuie, domnilor, ca nimeni dintre dumneavoastră să nu-1 provoace pe domnul Leuwen înainte de două săptămîni împlinite.

— Trebuie, trebuie ! repetă Ludwig Roller cu amă-răciune.

— Cam pe atunci domnul Leuwen va părăsi oraşul, sau, cel puţin, nu se va mai duce la doamna de Chasteller. Pare-mi-se asta şi doriţi, şi, după cum v-am arătat, nu veţi obţine lucrul acesta printr-un duel.

Trebui să repete acelaşi lucru, îrt termeni diferiţi, timp de o oră. Cei doi comisari pretindeau că dreptul, ca şi datoria lor era să afle secretul.

— Ce rol vom juca, spunea de Sanreal, dacă domnii care ne aşteaptă in- salonul meu vor afla că am stat aici o oră întreagă ca să nu aflăm nimic ?

— Ei bine, daţi-le a înţelege că aţi aflat, spuse Du Poirier cu răceală, vă voi da şi eu o mînă de ajutor.

îmi mai trebui un ceas ca să impună şi acest *mezzo termine* [1] vanităţii acestor domni.

Doctorul Du Poirier trecu destul de bine proba aceasta de răbdare, în cursul căreia orgoliul său se desfăta din plin. îi plăcea îndeosebi să vorbească şi să fie nevoit a convinge personaje inamice. Era un bărbat cu un aspect respingător, dar cu o inteligenţă hotărîtă, vie, întreprinzătoare. De cînd se vîrîse în acele intrigi politice, arta de-a vindeca oamenii, în care obţinuse unul din primele locuri, îl plictisea. A fi în serviciul lui Carol al IX-lea, sau, în ceea ce numea el *politică,* îi alimenta dorinţa de a acţiona, de a munci, de a fi luat în consideraţie. Linguşitorii săi îi spuneau :

— Dacă batalioanele prusace sau ruseşti ni-1 aduc îndărăt pe Carol al X-lea, vei fi deputat, ministru etc. Vei fi un Villele

---

1 Termen mijlociu (ital.), soluţie mijlocie.

al noii situaţii.

— Vedem noi atunci ! răspundea Du Poirier.

Pînă atunci se bucura de toate plăcerile unei ambiţii cuceritoare. Şi iată cum. Domnii de Puy-Laurens şi de Pontleve primiseră împuternicirea, de la cine era în drept, să dirijeze eforturile regaliştilor din provincia a cărei capitală era Nancy ; Du Poirier nu trebuia să fie decît umilul secretar al acestei comisii sau mai degrabă al acestei puteri ocultej care nu avea decît un singur lucru înţelept, şi anume : indivizibilitatea. Puterea aceasta era încredinţată domnului de Puy-Laurens; în lipsa lui, domnului de Pontleve, iar în lipsa acestuia, domnului Du Poirier, şi totuşi, de un an, domnul Du Poirier făcea totul. Făcca dări de scamă foarte superficiale 'celor doi titulari ai funcţiei, iar aceştia nici nu se supărau prea tare. Avea darul de a-i face să întrevadă ghilotina, sau cel puţin castelul dc la LIam[1], la sfîrşitul acţiunilor lor, iar domnii aceştia, care erau lipsiţi de zel, de fanatism şi de devotament, erau îneîntaţi să-1 lase să se compromită pe burghezul acesta îndrăzneţ şi grosolan^ chiar dac-ar fi trebuit să se certe şi să încerce a se debarasa de el în cazul unui succes oarecare sau al celei de a treia restauraţii.

Du Poirier nu simţea nici un fel de ură faţă de Lucien, dar în dorinţa sa fierbinte de a acţiona, deoarece îşi luase însărcinarea să-i facă vînt, voia, şi voia cu tărie, să-i vină de hac.

în prima zi, atunci cînd ceru doi comisari la întrunirea de la de Sanreal, ca şi în a doua, cînd se descotorosi de curiozitatea neliniştită a celor doi comisari, n-avea încă nici un plan precis. Cel pe care-1 urmă nu i se ivi în minte decît treptat, pe măsură ce căpătă convingerea că a îngădui acel duel pe care-1 oprise în numele regelui ar fi o înfrîngere categorică, un *fiasco* pentru faima şi influenţa lui în Lorena, în rîndurile tineretului din partid.

începu prin a spune, sub pecetea tainei, doamnelor de Serpierre, de Marcilly şi dc Puy-Laurens, că doamna de Chasteller era mult mai bolnavă decît se credea şi că în orice caz boala ei se va prelungi.

0 hotărî pe doamna de Chasteller să primească o vezicătoare la picior, oprind-o astfel să umble timp de o lună.

Peste cîteva zile, sosi la ea cu un aer serios, ce se întunecă la luarea pulsului, şi o îndemnă să se supună tuturor acelor

---

1Castel datînd din sccolul al XIII-lea ; a servit drept închisoare dc stat.

ceremonii religioase care, în provincie, sînt cuprinse în aceste simple cuvinte : să i se dea grijania.

Tot oraşul vui în urma acelui mare eveniment şi-şi poate oricine închipui impresia pe care-o produse asupra lui Lucien. Doamna de Chasteller era oare în primejdie de moarte ?

„A muri nu-i decît atîta ! îşi spunea doamna de Chasteller, care nu-şi dădea seama că n-are decît o febră cu totul obişnuită. Moartea n-ar fi absolut nimic dacă l-aş avea pe domnul Leuwen aici, lîngă mine. Mi-ar insufla curaj dacă mi-ar lipsi. De fapt, fără el viaţa ar fi avut puţin farmec pentru mine. Mi s-a impus nu ştiu ce rezervă în fundul acestei provincii, unde duceam o viaţă atît de tristă înaintea lui... Nu-i însă nobil, e un ostaş al regimului său, şi mai rău poate, al Republicii." Doamna de Chasteller ajunse să-şi dorească moartea.

Era cît pe-aci s-o urască pe doamna d'Hoquincourt, iar cînd îşi suorindea acest început de ură în inimă, se dispreţuia. Deoarece nu-1 mai vedea pe Lucien de două săptămîni, sentimentele pe care le nutrea faţă de el nu-i pricinuiau decît durere. Lucien, în disperarea lui, depusese trei scrisori la Darney, din fericire foarte prudente, care fuseseră însă interceptate de domnişoara Berard, perfect înţeleasă acum cu doctorul Du Poirier.

Lucien nu-1 mai părăsea pe doctor. Fu o iniţiativă greşită. Lucien era prea departe de-a fi destul de versat în ipocrizie ca să-şi poată îngădui prietenia intimă a unui intrigant lipsit de simţ moral. Şi, fără să-şi dea seama, îl jigni adine. Doctorul, rănit de naivitatea dispreţului pe care-1 nutrea Lucien faţă de pungaşi, renegaţi şi ipocriţi, ajunse să-1 urască. Uimit de ardoarea bunului său simţ, atunci cînd discutau de slaba probabilitate a întoarcerii Burbonilor, doctorul îi spuse în- itr-o zi, scos din fire :

■— Dar, judecind astfel, înseamnă că eu nu-s decît un imbecil !

Urmă în şoaptă: „Vom vedea noi, tinere smintit, ce se va întîmpla cu dorinţa ta cea mai scumpă !... (Meditează asupra viitorului, repetă idei pe care le găseşti de-a gata în Carrel[1] al tău, eu, unul, sînt stăpî- nul prezentului tău şi am să te fac să simţi lucrul ăsta ! Eu, bătrîn stafidit, prost îmbrăcat, om nemanierat în ochii tăi, am să-ţi impun durerea cea mai crudă, ţie, frumos, tînăr, bogat, înzestrat de natură cu maniere atît de nobile, şi atît de deosebit întru totul de mine, Du Poirier ! Mi-am prăpădit primii treizeci de ani din viaţă dîrdîind de frig la etajul al cincilea, între patru ochi cu un schelet; tu ţi-ai dat doar osteneala să te naşti, şi pretinzi în .taină că, atunci cînd va veni la putere *sistemul tău de guvernămînt înţelept,* oamenii tari ca mine nu vor fi pedepsiţi decît cu dispreţul. Ceea ce ar fi o prostie din partea partidului tău, iar pînă atunci

---

1 *Carrel, Armând* (1800—1836), celebru ziarist francez, unul din fondatorii ziarului *Le National* (1S30) ; a combătut cu vehemenţă monarhia din iulie, trecînd pe poziţii republicane.

e o prostie din partea ta să nu ghicești că-ți voi face rău, mult rău ! Suferă, băiețelule !"

Doctorul începu apoi să-i vorbească lui Lucien despre boala doamnei de Chasteller în termenii cei mai îngrijorători. Dacă vedea că surîsul prinde a se ivi pe buzele lui Lucien, îi spunea : , — Iată, în biserica asta se află cavoul familiei de Pontleve. Mă tem, adăugă cu un suspin, să nu fie redeschis în curînd.

Aștepta de mai multe zile ca Lucien, nebun ca toți îndrăgostiții, să încerce s-o vadă în taină pe doamna de Chasteller.

Din ziua conferinței *cu tinerii din partid, la domnul de Sanreal, Du Poirier, care disprețuia destul de mult răutatea banală și fără scop a domnișoarei Berard, se apropiase de dînsa. încerca s-o facă să joace un rol în familie, i se destăinuia de preferință, ei, și nu domnului de Pontleve sau domnului de Blanșay, sau altor rude despre pretinsa primejdie în care se afla doamna de Chasteller.

Exista o mare dificultate în proiectul care, încet-în- cet, se contura în mintea domnului Du Poirier, și anume continua prezență a domnișoarei Beaulieu, camerista doamnei de Chasteller, care își adora stăpîna.

Doctorul o cîștigă de partea lui, arătîndu-i toată încrederea, și obținu de la domnișoara Berard ca adeseori, în prezența ei, să stea de vorbă în mod special cu domnișoara Beaulieu în privința îngrijirilor necesare bolnavei pînă la apropiata vizită a doctorului.

Buna cameristă, ca și foarte puțin buna domnișoară Berard credeau, deopotrivă, că doamna de Chasteller 'e foarte grav bolnavă.

Doctorul îi împărtăși cameristei bănuielile sale, cum că o suferință sentimentală agravează boala stăpînei sale. Insinuă că ar găsi *firesc* ca domnul Leuwen să încerce s-o mai vadă o dată pe doamna de Chasteller.

— Vai, domnule 'doctor, sînt două săptămîni de cînd mă chinuiește domnul Leuwen ca să-1 las să vină aici numai cinci minute. Dar ce-ar spune lumea ? Am refuzat categoric.

Doctorul răspunse printr-o înșiruire de fraze în așa fel ticluite încît inteligența cameristei să nu fie în stare să le repete vreodată, dar care, de fapt, o îndemnau indirect pe buna fată să îngăduie întrevederea cerută.

în sfîrșit, se întîmplă că într-o seară domnul de Pontleve, din ordinul doctorului, se duse să-și joace partida de *whist* la doamna de Marcilly, partidă întreruptă prin două sau trei accese de lacrimi. Tocmai atunci domnul viconte de Blanșay nu putuse rezista unei partide de vînătoare la trecerea becațelor. Lucien văzu la fereastra domnișoarei Beaulieu semnalul a cărui speranță mai dădea oarecare preț vieții. Lucien alergă în grabă acasă, se întoarse îmbrăcat civil și, în sfîrșit, anunțat cu nesfîrșite precauții de buna cameristă, care nu se mișcă de lîngă pat, putu petrece zece minute cu doamna de Chasteller.

Capitolul XXXVI

A doua zi, doctorul o găsi pe doamna de Chasteller fără febră şi atît de bine, încît se temu că-şi cheltuise în zadar timp de trei săptămîni toate precauţiile.

îşi luă un aer foarte îngrijorat înaintea bunei domnişoare Beaulieu. Plecă în grabă, întorcîndu-se peste un ceas, la o oră neobişnuită.

-— Beaulieu, îi spuse, stăpîna dumitale cade în ma-

— O, Doamne, ce spuneţi, domnule ?!

Doctorul explică îndelung ce este marasmul.

— Stăpîna dumitale arc nevoie de lapte de femeie ; un singur lucru îi poate salva viaţa, laptele de la o ţărancă tînără şi proaspătă. Am dat sfoară în tot oraşul, nu găsesc decît neveste de lucrători, al căror lapte i-ar face doamnei de Chasteller mai mult rău decît bine. Trebuie o ţărancă tînără...

Doctorul observă că domnişoara Beaulieu se uita cu atenţie la pendulă.

— Satul meu, Chefmont, nu-i decît la cinci poşte depărtare, aş ajunge pe înnoptat, dar n-are a face...

— Bine, prea bine, vrednică şi excelentă Beaulieu.

Dar dacă găseşti o doică tînără, n-o pune să facă cinci poşte fără nici o oprire. Nu te înapoia decît poimîine dimineaţă ; laptele încins ar fi adevărată otravă pentru biata dumitale stăpînă.

— Credeţi, domnule doctor, că i-ar putea face rău doamnei să-1 mai vadă o dată pe domnul Leuwen ? Mi-a şi' poruncit aproape să-1 introduc în seara asta dacă vine. Ţine aşa de mult la el...

Doctorului abia-i venea să creadă în norocul care-i surîdea.

—* Nimic mai *firesc,* Beaulieu. (Stăruia mereu asupra cuvîntului *firesc*Cine te va înlocui ?

— Anne-Marie, o fată de ispravă, cu frica lui Dumnezeu.

— Ei bine, dă-i instrucţiile necesare acestei Anne- Marie. Unde stă domnul Lucien în aşteptarea momentului cînd îl poţi anunţa ?

— In despărţitura uncie se culca altădată Joseph, în anticamera doamnei.

— în starea în care se află sărmana dumitale stăpînă, n-are nevoie de prea multe emoţii deodată. Să faci bine să nu laşi pe absolut nimeni la dînsa, nici chiar pe domnul de Blanşay.

Amănuntul acesta, ca şi multe altele fură stabilite de doctor şi de domnişoara Beaulieu. Buna fată părăsi oraşul la ora 5, lăsînd-o în loc pe Anne-Marie.

De multă vreme, însă, Anne-Marie, pe care doamna de Chasteller n-o păstra decît din bunătate şi pe care fusese cît pe-aci s-o concedieze de vreo două ori, era pe de-a-ntregul

devotată domnişoarei Berard, care-o folosea drept iscoadă împotriva domnişoarei Beaulieu.

Iată ce se întâmplă. La ora opt şi jumătate, în momentul în care domnişoara Berard vorbea cu bătrîna portăreasă, Anne-Marie îl introduse pe Lucien în curte, iar după două minute, în adăpostul de lemn vopsit, care ocupa jumătate din anticamera doamnei de Chasteller. De aeolo, Lucien vedea foarte bine ce se petrecea în camera alăturată şi auzea aproape tot ce se vorbea în apartamentul întreg.

Deodată auzi scîncetele unui copil nou născut şi îl văzu sosind în anticameră pe doctor cu răsuflarea tăiată, purtînd copilul într-o rufă pătată parcă .de sînge.

— Biata dumitale stăpînă, spuse în grabă mare către Anne-Marie, e, în sfîrşit, salvată.' Naşterea a avut loc fără accidente. Domnul marchiz lipseşte de-acasă ?

— Da, domnule.

— Nici mizerabila aceea de Beaulieu nu-i aici ?

— A plecat în sat la ea.

— Eu am trimis-o, sub un pretext oarecare, să caute, o doică, întrucît cea pe care am găsit-o în tîrg nu primeşte copil clandestin.

— Dar domnul de Blanşay ?

— Ciudat lucru, stăpîna dumitale nici nu vrea să-1 vadă.

— înţeleg prea bine, ce Dumnezeu, spuse Anne- Marie, după un asemenea plocon...

— La urma urmelor, poate că nici nu-i al lui.

— Mai ştii, cu cocoanele astea mari ! Nu-s prea duse Ia biserică, au în schimb mai mulţi ibovnici deodată.

— Mi se pare c-o aud gemînd pe doamna de Chasteller, mă duc să văd ce-i, spuse doctorul. Am să ţi-o trimit pe domnişoara Berard.

Domnişoara Berard sosi şi, deoarece îl ura de moarte pe Lucien, avu îndemânarea ca, într-o conversaţie de un sfert de oră, deşi spuse aceleaşi lucruri ca şi doctorul, să -se arate mult mai răutăcioasă. Domnişoara Berard era de părere că durduliul, copil de ţîţă, cum îi spunea, era al domnului de Blanşay, sau al locotenent-colonelului de husari.

— Sau al domnului de Goello, rosti cu naturaleţe Anne-Marie.

— Nu e al domnului de Goello, răspunse domnişoara Berard, doamna nu-1 mai poate suferi. Al lui a fost acela pe care 1-a avortat şi care, pe vremuri, era s-o strice cu sărmanul domn de Chasteller...

Poate oricine ghici starea în care se găsea Lucien ; era gata-gata să iasă din ascunzătoarea lui şi s-o ia la fugă, chiar în prezenţa domnişoarei Berard. „Nu, îşi spuse, şi-a bătut joc de mine ca de-un adevărat ţingău ce sînt, dar ar fi nedemn s-o compromit."

în momentul acela, doctorul, temîndu-se că domnişoara Berard ar putea debita vreo răutate cu totul neverosimilă, se apropie de uşa anticamerei.

— Domnişoară Berard, domnişoară Berard ! strigă el cu un aer alarmat. O hemoragie ! Iute, iute, găleata cu gheaţă pe care am adus-o sub manta !

De îndată ce Anne-Marie rămase singură, Lucien ieşi şi-i întinse punga, zărind, fără voie, copilul pe care fata îl purta în mod ostentativ şi care nu văzuse lumina zilei doar de cîteva minute, ci de o lună sau două. Lucrul acesta îi scăpă însă lui Lucien, care se întoarse către Anne-Maire, spunîndu-i cu multă linişte aparentă :

— Mă simt cam indispus. O voi vedea pe doamna de Chasteller abia mîine. Vrei să vii să stai puţin de vorbă cu portăreasa în timp ce eu voi ieşi ?

Anne-Marie îl privea cu ochii mari. „O fi înţeles şi el cu ceilalţi ?" gîndi. Din fericire pentru succesul proiectelor doctorului şi zorită de nerăbdarea lui Lucien, nu avu timpul să comită nici o indiscreţie ; nu spuse nimic, se duse să pună copilul pe un pat, în camera vecină, şi coborî la portăreasă. „Punga asta atîc de grea, se întreba, e plină de bani de argint sau de aut ?" O împinse pe portăreasă" în fundul lojei, şi Lucien putu ieşi neobservat.

Alergă ^acasă, se încuie în cameră şi numai atunci îşi îngădui să-şi privească nenorocirea în faţă. Era prea îndrăgostit ca să se înfurie, din primul moment, pe doamna de Chasteller.

„Mi-a spus ca vreodată că n-a iubit pe nimeni înaintea mea ? De altfel, trăind cu mine ca şi cu un frate, din prostia mea, din prea marea mea prostie, mi-era oare datoare cu o asemenea mărturisire?... Dar, scumpa mea Bathilde, nu te mai pot iubi, aşadar ?" strigă deodată, izbucnind în lacrimi.

„S-ar impune, ca un bărbat ce sînt, gîndi el după un ceas, să mă duc la doamna d'Hoquincourt, pe care am părăsit-o în chip prostesc de-o lună de zile, şi să încerc să-mi iau revanşa." Se îmbrăcă, printr-un efort violent, şi cînd <se pregătea să iasă, căzu leşinat în salon.

Îşi veni în fire după cîteva ceasuri, cînd un servitor, ducîndu-se la ora 3 noaptea să vadă dacă se întorsese acasă, se lovi cu picioarele de el.

— A, iată-1 din nou beat mort! Ce ruşine din partea unui stăpîn ! spuse omul.

Lucien auzi bine acele cuvinte şi crezu, la început că se află în starea de care vorbea servitorul. Deodată îi apăru însă groaznicul adevăr şi se simţi mult mai nefericit decîţ în cursul serii.

Petrecu restul nopţii într-un fel dc delir. ii trecu o clipă prin minte gîndul mîrşav de-a se duce să-i ceară socoteală doamnei de Chasteller. ii fu scîrbă de această ispită.

Scrise locotenent-colonelului Filloteau, care, clin fericire, comanda regimentul, că e bolnav, şi plecă din Nancy dis-de-dimineaţă, sperînd că nu-1 va vedea nimeni.

în cursul acestei plimbări singuratice îşi simţi din plin toată nefericirea. „N-o mai pot iubi pe Bathilde", îşi spunea cu glas tare, din cînd în cînd.

La ora 9 dimineaţa, la o depărtare de şase poşte de Nancy, ideea de a se reîntoarce în oraş i se păru îngrozitoare. „Trebuie să mă duc la Paris călare, să-mi văd mama." îndatoririle-i ostăşeşti dispăruseră pentru dînsul ; se simţea ca un om în preajma clipelor lui din urmă, toate lucrurile din lume îşi pierduseră însemnătatea, în ochii lui nu mai dăinuiau decît două femei iubite : mama lui şi doamna de Chasteller. Pentru sufletul acesta sleit de durere, idee a nebunească a accs- tei călătorii fu ca o mîngîiere, singura mîngîiere pe care-o putu întrezări. Era un fel de distracţie.

îşi trimise calul îndărăt la Nancy şi scrise colonelului Filloteau, rugîndu-1 să nu dea prilej să se vorbească nimic în legătură cu lipsa lui. „Sînt chemat în taină de ministrul de război." Minciuna luă naştere chiar sub peniţa lui, şi asta din teama năprasnică de-a nu fi urmărit.

Ceru un cal la o staţie de poştă. Deoarece, din cauza aerului său tulburat, i se făceau obiecţii, spuse că e trimis de colonelul Filloteau, de la Regimentul 27 lăncieri, la o companie a regimentului, detaşată la Reims, ca să se războiască cu muncitorii.

Greutăţile pe care le întîmpinase pentru a obţine acest prim cal nu se mai reînoiră, şi după treizeci şi două de ceasuri ajunse la Paris. Şi tocmai cînd se pregătea să intre la mamă-sa, se temu să n-o înspăi- mînte ; trase la un hotel din cartier, cu odăi mobilate cu luna, şi nu se duse acasă decît peste cîteva ceasuri.

Redactor : TEODORA POPA Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU
Apărut 1969. Tiraj 135 175 ex. broşate. Hîrtie ziar de 50 g/m'. Format 700X920/32. Coli ed. 18,76. Coli tipar 12,50. A. nr. 796011969. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 84—31=59.
Tiparul executat sub comanda nr. 90 374 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă

[2] Prieten comun al celor doi corespondenţi, fost coleg de şcoală al lui Stendhal.

[1] în text : „La passion qui le devorait".

[1] Dî'vorateur-trice adj. Qttt divorţ: une passion divoralrice.

[2] în original, englezeşte : ***For me.***

* Sub acest nume se ascunde au'toru! însuşt.

[5] A discreţiei în privinţa femeilor pe care le iubise.

[8] Scrisese măi sus iniţialele femeilor iubite,

[1] **Această mărturisire a lui Stendhal, pe care o împărtăşeşte şi eroul romanului, Lucien Leuwen, arată limitele gîndirii scriitorului, care preferă regimul monarhiei din iulie democraţiei din Statele Unite ale Americii, care era, pe vremea aceea, o formă de guvernămînt superioară celei din Franţa.**

[1] Opreşte-te, călătorule ! (la*,). . [1]

[s] După părerea eroului, care e sărit si rare se va îndrepta (n.a.).

* Vorbeşte un republican (n.a.).

[4] *Les Trdis Journees* sau *Les Trois, Glorieuses,* cum au fost numite zilele de 27, 28 şi 29 iulie 1830, cînd a avut loc revoluţia din iulie, cu prilejul căreia a fost răsturnată dinastia Burbo- nilor ; nu s-a instaurat însă republica, datorită intervenţiei marii burghezii, ci o nouă dinastie, a casei de Orleans, reprezentată prin regele Ludovic-Filip, ocrotitorul „domniei bancherilor".

* *Hoche, Louis-Lazare* (1768—1797), generat revoluţionar francez, renumit pentru patriotismul şi devotamentul său.

[1] Originar din Auvergnc, provincie franceză.

[1] *Gymnase-Dramatique,* teatru din Paris, construit în 1820, pe scena căruia s-au jucat, **la început,** vodeviluri şi comedii uşoare într-un act, în care abundau cupletele.

[1] Localitate în care trupele comandate de Napoleon au învins trupele inamice (11—12 februarie 1814).

[1] Cartier din Paris, locuit în special de aristocraţie.

[1] Nota autorului, în marginea manuscrisului : *De verificat,* (Ediţia Martincau.)

[1] în sens de democrat, deoarece în acea epoca SUA reprezenta

[3] *Le colback,* în original. Autorul, scrupulos în privinţa oricărui amănunt, însemnase iarăşi în marginea manuscrisului : *De verificat*. Unul din editorii romanului, H. Debraye, observă că lăucierii purtau coif *(le chapska).*

[1] Nume proprii latineşti ; ultimul, cu sensul : Răzbunător.

[s] *Lamennais, Felicite-Robert, de* (1782—1854), preot, filozof şi publicist francez.

[3] *Monge, Gaspard* **(1746—1818), celebru matematician francez, fondatorul Şcolii politehnice.**

[1] In timpul domniei lui (1560—1574) au avut loc războaiele dintre protestanţi şi catolici ; poartă, împreună cu mama sa, Caterina de Medicis, responsabilitatea masacrului din noaptea Sfîntului Bartolomeu (august 1572).

[1] Oraş în S.U.A. (Pensilvania).

guvernului Restauraţiei.

[3] *Memoires pour servir a l'histoire milttaire sosts le Directoare, le Consulat et l'Empire,* lucrare apărută postum (1831) ; Laurent Gouvion-Saint-Gyr, mareşal sub Napoleon, a fost şi ministru de război sub Restauraţie ; s-a retras însă din viaţa politică în 1819 din pricina ostilităţii ultraregaliştilor.

cez ; profesor la Şcoala politehnică ; ia parte la expediţia din Egipt. Dirijează • publicarea *Memorialului* **asupra acestei expediţii ; în 1812 publică lucrarea** *La ţbeorie analytique de la cba- leur (Teoria analitica a căldurii).*

[3] *Ampere, Andre-TMarie* **(1775—1836), matematician şi fizician francez ; profesor la Şcoala politehnică ; descoperitorul legii care-i poartă numele, părintele electrodinamicii.**

[1] Joc de cărţi inventat în oraşul american Boston în timpul asediului din 1775.

[1] Studiaţi matematica ! (It.) Spirituala replică primită de Jcan-Jacques Rousscau din partea unei frumoase italience, cu subînţelesul... „şi lăsaţi-vă de diagoste".

[1] Vorbeşte un legitimist, după cum, mai sus, vorbea un re-

[1] *Barreme, Bertrand-Franţois* (1640—17Cî), cunoscut 'contabil francez, autor al unui manual de aritmetică foarte popular ; numele lui a intrat în limbajul comun ; „a raţiona ca Barrfime" înseamnă pur şi simplu „a calcula".

[4] Din punct de vedere istoric (n.a.).

[1] Nota autorului pe primul manuscris : „Cine cunoaşte această comedie ? Asta înseamnă să se ilustreze necunoscutul prin ceva şi inai necunoscut."

[1] Localitate unde trupele napoleoniene obţin o victorie (ianuarie 1814) asupra celor două armate care invadaseră Franţa : armata austro-rusă din Boemia şi cea ruso-prusacă din .Şilezia,

* *La Tribune,* organ republican ; deoarece critica acţiunile guvernului din iulie a fost suprimat în mai 1835.

[1] Ordin monarhic francez, purtat de un număr' restrîns de persoane.

[1] Numele unui faimos club din Londra, loc de reuniune al aristocraţiei engleze.

[1] *Lavater, Jean-Gaspard* (1741 —1801), filozof şi poet elveţian ; creatorul fiziognpmoniei, pretinsă ştiinţă care afirma că trăsăturile feţei indică caracterul şi calităţile morale ale omului.

[1] Clubul legitimiştilor, devotaţi lui Henric al V-lea.

[1] Unul din eroii romanului *Atala* al lui Chateaubriand, care, povestind cum moare eroina, precizează că duhovnicul acesteia avea nasul „îndreptat spre mormânt".

[1] *Corbiere, Jacques-Joseph-Guillaume-Pierre* (1767—1S53), om politic francez, provenit din starea a treia, membru influent al partidului ultrarcgalist ; la începutul Restauraţiei a devenit membru al Camerei Deputaţilor, apoi ministru de interne ; partizanul celor mai reacţionare masuri ale guvernului; Carol al X-lea i-a dat titlul de conte.

[1] Adică un republican ; nume sub care erau desemnaţi, din pricina uniformei lor, soldaţii Republicii de către contrarevoluţionarii ditt Vendeca.

[1] Lăudăros ridicol, personaj din comedia spaniolă, care pre« tindea că a ucis mulţi mauri, de unde şi numele (di*a-matar* — a Ucide şi ***moros*** — mauri).

. •